

महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी

अनुक्रमणिका

अ.क्र	कृषि संशोधन केंद्राच नाव	पृष्ठ क्र.
१.	कृषि संशोधन केंद्र, सावळीविहिर, जि. अहिल्यानगर	१
२	कृषि संशोधन केंद्र, चास, जि. अहिल्यानगर	५
३	मध्यवर्ती परिसर राहुरी, जि. अहिल्यानगर	६
४	कृषि संशोधन केंद्र, धुळे	८३
५	तेलबिया संशोधन केंद्र, जळगाव	८५
६	केळी संशोधन केंद्र, जळगाव	९३
७	कृषि संशोधन केंद्र, राधानगरी, जि. कोल्हापुर	९६
८	कृषि संशोधन केंद्र, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापुर	९९
९	प्रादेशिक ऊस व गुळ संशोधन केंद्र, कोल्हापुर	१०१
१०	विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, शेंडापार्क, कोल्हापुर	१०५
११	विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, इगतपुरी, जि. नाशिक	१०९
१२	कृषि संशोधन केंद्र, निफाड, जि. नाशिक	११४
१३	कांदा व द्राक्ष संशोधन केंद्र, पिंपळगाव बसवंत, जि. नाशिक	११७
१४	डाळिंब संशोधन व तंत्रज्ञान प्रसार केंद्र, लखमापुर जि. नाशिक	१२१
१५	कृषि संशोधन केंद्र, वडगाव मावळ, जि. पुणे	१२३
१६	विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, गणेशखिंड, जि. पुणे	१२८
१७	कृषि संशोधन केंद्र, लोणावळा, जि. पुणे	१३७
१८	अंजिर व सिताफळ संशोधन केंद्र, जाधववाडी, पुरंदर, जि. पुणे	१४०
१९	कृषि संशोधन केंद्र, डिग्रज, जि. सांगली	१४३
२०	मध्यवर्ती ऊस संशोधन केंद्र, पाडेगाव, जि. सातारा	१४५
२१	प्रादेशिक गहू गेरवा संशोधन केंद्र, महाबळेश्वर जि. सातारा	१५०
२२	कृषि संशोधन केंद्र, कराड, जि. सातारा	१५२
२३	विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, सोलापुर	१५४
२४	कृषि संशोधन केंद्र, मोहोळ, जि. सोलापुर	१६३
२५	कृषि संशोधन केंद्र, शेलगाव (जेऊर), जि. सोलापुर	१६७
२६	कडधान्य, तेलबिया पिके संशोधन आणि प्रशिक्षण केंद्र, पंढरपूर, जि. सोलापुर	१६९
२७	कृषि महाविद्यालय, पुणे	१७१

कृषि संशोधन केंद्रांचे वर्गीकरण

१) कृषि संशोधन केंद्र, सावळविहीर, जि. अहमदनगर

१.	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	कृषि संशोधन केंद्र, सावळविहीर, ता. राहाता, जि. अहमदनगर. ४२३१०९
२.	स्थापना वर्ष	सन १९१५
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	एकुण क्षेत्र- ४९.७०५ हेक्टर. इतर सुविधा- बियाणे विक्री केंद्र
४.	मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)	माहिती सोबत जोडलेली आहे.
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	१) सुर्यफुल संकरीकरण करून नविन संकर वाण तयार करणे २) विविध पिकांचे खरीप व रब्बी हंगामात विविध स्तरीय चाचणी प्रयोग घेणे ३) सोयाबीन व हरभरा पिकांचे मुलभुत बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे.
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	सुर्यफुल संशोधन प्रकल्प- अखिल भारतीय समन्वित सुर्यफुल संशोधन प्रकल्प ०१/०७/२००९ ते ३१/०३/२०१८
७.	केंद्रावर चालु असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.	सोयाबीन व हरभरा पिकांचे मुलभुत बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे.
८.	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी	या संशोधन केंद्राचा सहभाग असलेल्या विद्यापीठाने प्रसारीत केलेल्या वाणांची माहिती सोबत जोडलेली आहे.
९.	शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरू असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना	सुर्यफुल संशोधन (भा. कृ. अ. प., हैद्राबाद) हा ICAR प्रकल्प मार्च २०१८ पासून बंद करण्यात आला आहे. तत्कालीन मा. संशोधन संचालक डॉ. गडाख सर यांचे सुचनेवरून व मार्गदर्शनाखाली सुर्यफुल संकरीकरण प्रकल्प राज्य सरकार व स्थानिक निधीतुन चालु आहे. यामध्ये जादा तेल देणा-या, लवकर येणा-या व ओलीक अॅसीड जास्त असणारे संकरीत वाण तयार करणे. हया उद्देशाने चालु आहे.
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	शेतक-यांची तिनही हंगामात सुर्यफुल संकरीत वाणांची मागणी असते. त्यासाठी या केंद्रावर प्रकल्प राबविण्यासाठी अतिरिक्त कुशल व अकुशल मनुष्यबळाची आवश्यकता आहे. यासाठी दोन कुशल व पाच अकुशल मनुष्यबळाची कायमच आवश्यकता राहिल. या संशोधन प्रकल्पावर कोणताही नॉन-प्लॅन योजना बंद करता येण्यासारखा नाही.

अ.क्र. ४ मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ.न	योजना क्रं. योजनेचे नाव	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	अधिकारी/कर्मचारी यांचे नाव	पद रिक्ततेची दिनांक	शेरा अभिप्राय
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१	१०३ डी-१ कृषि मुलभुत क्षेत्र योजना	सहयोगी प्राध्यापक	०१	--	०१	बदलीने	०१/०४/२०२२	--
		सहाय्यक प्राध्यापक	०१	०१	--	डॉ. नामदेव देवराय सरोदे	--	--
		कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	--	०१	--	बदली १८/१२/२००८	--
		कृषि सहाय्यक	०१	०१	--	श्रीमती. स्वप्नाली सुभाष दातीर	--	--
		लिपिक-नि- टंकलेखक	०१	--	०१	--	०१/०९/२०२०	--
		कृषि यंत्रचालक	०१	--	०१	--	बदली ११/११/२०२२	--
		मुकादम	०२	--	०२	--	सेवानिवृत्त ०१/०६/२०१७ ३१/०७/२०२२	--
		गणक	०३	--	०३	--	सेवानिवृत्त ३१.५.२०२१ पदोन्नती ०२.०२.२०२२ पदोन्नती ०१/०७/२०२२	--
		शिपाई	०१	०१	--	श्री. राजेंद्र सिताराम पवार	--	--
		पहारेकरी	०२	०१	०१	श्री. सोमनाथ रामकृष्ण शिंदे	सेवानिवृत्त ३१.०५.२०१०	--
मजुर	२६	०४	२२	श्री. दादासाहेब कारभारी शेलार श्री. मच्छिंद्र जगन्नाथ शिरोळे श्री. गोरक्षनाथ माधव शिरसाठ श्रीमती. सिमा माधव पावबाके	* सेवानिवृत्त (१२) + बदली (११) एकुण-२३	--		
<p>● सेवानिवृत्त कर्मचारी दिनांक - २८.०२.२०१५, ३१.०५.२०१५, ३१.०५.२०१६, ३१.१२.२०१७, ३१.०१.२०१९, ३१.०५.२०१९, ३१.०७.२०२०, ३१.०८.२०२०, ३१.१०.२०२१, ३१.०५.२०२२ (०२), ३१.०५.२०२३ (१) एकुण -१२</p> <p>+ बदली कर्मचारी दिनांक- ३०.०६.२०१५, (०६), ३१.०१.२०२०, ११.०८.२०२०, (०३), ११.११.२०२२, एकुण-११</p>								

अ.क्र.४ मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ.न	योजना क्रं. योजनेचे नाव	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	अधिकारी/कर्मचारी यांचे नाव	पद रिक्ततेची दिनांक	शेरा अभिप्राय
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१	१०४ महाराष्ट्र राज्य भात सोडून कडधान्य व तेलबिया पिकांचे संशोधन	कृषि सहाय्यक	०२	०२	०	श्री. शिवाजी उत्तमराव गवळी श्री. भाऊसाहेब अण्णासाहेब जोशी सेवासंचित पाणी व्यवस्थापन प्रकल्प मफुकृवि. राहुरी	--	--
		लिपिक-नि- टंकलेखक	०१	०१	०	श्री. राजु नानासाहेब भोसले	--	--
		गणक	०२	०१	०१	श्री. साहेबराव गोपाळा चौधरी सेवासंचित कापुस सुधार प्रकल्प मफुकृवि. राहुरी	पदोन्नती १५/६/२०२२	--
		मजुर	०८	०१	०७	श्री. रविंद्र जगन्नाथ कोबरणे	* सेवानिवृत्त (०७)	--
							एकुण-०७	
* सेवानिवृत्त कर्मचारी दिनांक- ०१.१०.२०१२, (०२), ३०.०९.२०१८,(०२),३०.०९.२०२०, २८.०२.२०२२, ३१.०५.२०२२, एकुण- ०७								

अ.क्र. ४ मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ.न	योजना क्रं. योजनेचे नाव	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	अधिकारी/कर्मचारी यांचे नाव	पद रिक्ततेची दिनांक	शेरा अभिप्राय
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१	१०५ अन्नधान्य पिकांचे सुधारीत वाणाचे मुलभुत बियाणे उत्पादन व वाटप करणे.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	०१	--	डॉ. अमोल मारुती लांघी	--	--
		वरिष्ठ लिपिक	०१	०१	--	श्री. कैलास नामदेव भुजबळ	--	--
		शिपाई	०१	०१	--	श्री. अनिल यादव वदक	--	--
		मजुर	०७	०१	०६	श्री. निलेश आनंदा गायकवाड	* सेवानिवृत्त (०५) + बदली (०१)	--
● सेवानिवृत्त कर्मचारी दिनांक- ३१.०८.२०१८, ३०.०९.२०१९, ३१.०१.२०२०, (०२), ३१.०५.२०२१, एकुण- ०५								
● + बदली कर्मचारी दिनांक- २३.०९.२०२१, एकुण- ०१								

अ.क्र. ८ गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी
/ उपलब्धी

पिके	वाण
सुर्यफुल	COH-3 (CSFH-12205), KBSH-78, PSH-2080, Tilhan Tec-SUNH-1, KBSH-85
मुग	फुले चेतक, फुले सुवर्णा.
उडिद	फुले वसु
सोयाबीन	फुले संगम, फुले किमया, फुले दुर्वा.
गोड ज्वारी	CSH-47
कापूस	फुले माही, फुले चेतना, फुले एकता, फुले शुभ्रा.
तुर	फुले दमयंती, फुले तृप्ती, फुले कावेरी.
गहु	फुले अनुपम, फुले सात्विक, NIDW-1149
हरभरा	फुले विक्रम, फुले विक्रांत, फुले विश्वराज.
ज्वारी	फुले यशोमती, फुले पुर्वा.
मका	फुले उमेद (QMH-1701), फुले चॅम्पिन (QMH-1819)

२) कृषि संशोधन केंद्र, चास, जि. अहमदनगर

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता- कृषि संशोधन केंद्र, चास, ता.जि. अहमदनगर

२. स्थापना वर्ष- १९४१

३. योजनेचा प्रकार- पिकसंवर्धन- योजनेत्तर योजना (१०६)

४. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा-

अ. एकुण क्षेत्र- २८.०३ हेक्टर

१. निव्वळ लागवडीखालील क्षेत्र-२३.७८ हे.

२. कोरडवाहू- १७.७८ हे.

३. बागायती- ६.०० हे.

४. इतर- ४.२५ हे

ब. उपलब्ध सुविधा- अ. प्रक्षेत्र

१. शेततळे- ०.१२ हे

२. विहीर- ०१

३. ७.५ अश्वशक्ती इलेक्ट्रीक मोटार व ४ इंच पाईपलाईन

४. मळणी खळे (Threshing yard)

ब. कार्यालयीन सुविधा

१. कार्यालयीन इमारत (जुनी)-१

२. कार्यालयीन इमारत नवीन-१

३. प्र.अ. निवासस्थान-१

४. संगणक संच- ०१

क. विकसित तंत्रज्ञान-

१. पिक उत्पादन तंत्रज्ञान पडताळणी आणि चाचणी

२. कोरडवाहू क्षेत्रास अनुकूल ज्वारी, बाजरी, करडई, हरभरा, सूर्यफूल, मटकी, कुलथी इ. पिकांचा वाणांची निवड करणे.

३. मृदा/ जमिनीची झीज नियंत्रित करणे आणि पाणी पुर्नवापर याकरिता तंत्रज्ञान चाचणी विकसित करणे.

४. पिक पध्दती/ प्रक्षेत्र प्रणाली संशोधन राबविणे.

मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ. क्र.	पदाचा तपशिल	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
	प्रभारी अधिकारी (सहाय्यक प्राध्यापक)	१	१	-
	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	१	-
	कृषि सहाय्यक	२	१	१
	पहारेकरी	१	-	१
	मजुर	७	५	२
	एकुण	१२	८	४

३) मध्यवर्ती परिसर, राहुरी

१) बियाणे तंत्रज्ञान संशोधन योजना, मफुकृवि, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: बियाणे तंत्रज्ञान संशोधन योजना. बियाणे विभाग, मफुकृवि, राहुरी.

२. स्थापना वर्ष: दिनांक ११ जूलै १९८३ रोजी.

३. संशोधन केंद्राचे असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा:

अ.क्र.	तपशील	क्षेत्र
१	एकुण क्षेत्र	५.३५ हे.
२	लागवडी खालील क्षेत्र	४.६० हे.
३	इतर क्षेत्र	०.७४ हे.
४	फार्म शेड	०.०४ हे.
५	फार्म रोड	०.३० हे.
६	फार्म शेततळे	०.४० हे.

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे):-

अ.नं	पद	वेतनश्रेणी	एकुण पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	शेरा
१	बियाणे संशोधन अधिकरी/ वरीष्ठशास्त्रज्ञ (वनस्पती शास्त्र)	३७४००- ६७०००+१००००	०१	०१	००	पद भरलेले आहे.
२	बियाणे संशोधन अधिकरी/ वरीष्ठशास्त्रज्ञ (वनस्पती रोग शास्त्र)	३७४००- ६७०००+१००००	०१	०१	००	पद भरलेले आहे.
३	सहाय्यक बियाणे संशोधन अधिकारी (बियाणे शरीरक्रियाशास्त्र)	१५६००- ३९१००+६०००	०१	०१	००	पद भरलेले आहे.
४	सहाय्यक बियाणे संशोधन अधिकारी (बियाणे किटकशास्त्र)	१५६००- ३९१००+६०००	०१	०१	००	पद भरलेले आहे.
५	सहाय्यक बियाणे संशोधन अधिकारी (बियाणे रोगशास्त्र)	१५६००- ३९१००+६०००	०१	०१	००	पद भरलेले आहे.
६	तांत्रिक सहाय्यक रोगशास्त्र -२ किटकशास्त्र -१	९३००- ३४८००+४२००	०३	०१	०२	अ) १९.११.२०२२ पासुन रोगशास्त्र १ पद रिक्त आहे. ब) २८.०८.२०२१ पासुन किटकशास्त्र -१ पद रिक्त आहे.

७	प्रक्षेत्र / प्रयोगशाळा सहाय्यक	५२००- २०२००+२८००	०२	०१	०१	०१.०९.२०२१ पासुन १ पद रिक्त आहे.
८	वाहनचालक	५२००- २०२००+२८००	०१	०१	००	पद भरलेले आहे.
एकुण			११	०९	०२	

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उदेश व त्यात नंतर झालेले बदल:-

१. संकरीत व सरळ वाणांच्या अधिक बिजोत्पादनासाठी तंत्रज्ञान निश्चित करणे.
२. बीज प्रमाणिकरणासाठी बिजोत्पादनाचे प्रमाणक निश्चित करणे तसेच विविध पिकांच्या सरळ व संकरीत वाणांचे बाह्य गुणधर्म अभ्यासणे.
३. विविध पिकांच्या सरळ व संकरीत वाणांच्या बियाण्यांचे साठवणूकीतील आयुष्य वाढविण्यासाठी संशोधन करणे.
४. मुलभूत बियाण्यांची गुणवत्ता व अनुवंशिक शुध्दता तपासणे.
५. बियाण्यांवर येणा-या किडींचा व रोगांचा अभ्यास करणे तसेच बियाण्याची उगवण शक्ती टिकूण राहण्याकरता वेगवेगळे जैविक आणि वनस्पतीजन्य किटकनाकांचा व बुरशीनाशकांचा अभ्यास करणे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प :- निरंक

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा.

१. खरीप हंगामात सोयाबीन बिजोत्पादन ३ हे. , तुर - ०.४० हे.
२. रब्बी हंगामात गहू १ हे., हरभरा १ हे.
३. ऊस १.२० हे.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या /केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी :-

२०१८-१९

➤ दि. १ ते ११ मे २०१८ दरम्यान पंडित जवाहरलाल नेहरु कॉलेज ऑफ एग्रीकल्चर आणि रिसर्च इंस्टिट्यूट कराईकल पोडेंचरी येथे पार पडलेल्या ३३ व्या आखील भारतीय बीयाणे वार्षिक संयुक्त बैठकीत मंजूर झालेल्या शिफारसी.

१. काबुली हरभ-याचे उच्च व दर्जेदार बिजोत्पादना बरोबरच अधिक उगवणी करीता बियाणे व्हीटावॅक्सच्या द्रावणात (२.५ ग्रॅम व्हीटावॅक्स प्रती किलो) /तास भिजवून वाळवून पेरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**
२. ज्वारी पिकात उष्णतेच्या प्रभावामुळे कणसात दाणे भरणे, बियाणे उत्पादन व गुणवत्ता या वरील अनिष्ट परिणाम टाळण्यासाठी सॅलिसिलीक अॅसिडची ८०० पीपीएम मात्रेनुसार फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड फिजीआलॉजी).**
३. भुईमूग पिकाची बियाण्याची उगवणक्षमता ७०० गेज पॉलिथीन पिशावीमध्ये IMSCS नुसार ५ महिण्यासाठी साठवण करता येते. **(सीड फिजीआलॉजी).**
४. सोयाबीन पिकासाठी ट्रायकोडर्मा हरझिअॅनमची ६ ग्रॅम /किलो मात्रेप्रमाणे विना रासायनीक बीजप्रक्रिया पदधती बी व रोपांवरील रोगाच्या नियंत्रणासाठी तसेच रोपांचा जोम सुधारण्यासाठी परिणामकारक आहे. **(सीड फिजीआलॉजी).**

५. टोमॅटो वरील अल्टरनेरिया पोरी आणि अल्टरनेरिया सोलॅनी या बुरशी शोधण्यासाठी डिप फ्रीझ पध्दत २२+१°C तापमानात १२ तास प्रकाश आणि १२ तास अंधार या प्रमाणत उष्मायन कक्षात प्रभावी आहे. **(बियाणे रोगशास्त्र).**
६. बियाण्यावरील अल्टरनेरिया बुरशीचे व शेतातील करपा रोगाचे प्रमाण कमी करण्यासाठी तसेच बियाणे उगवण क्षमता, रोपांचा जोम व शेतातील रोपांची प्रस्थापित क्षमता आणि उत्पन्न वाढविण्यासाठी सुर्यफुल बियाणे पेरणीपूर्वी १२ तास पाण्यात भिजवून ठेवून त्यानंतर बियाण्यास ट्रायकोडर्मा हरझियानम व सुडोमोन्स फ्लुरोसन्स या जैवबुरशीनाशकाची प्रत्येकी ५ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून पेरावे व करपा रोगाचे प्रथम लक्षण दिसल्यानंतर मॅकोझेब हे बुरशीनाशक २५ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून १५ दिवसाच्या अंतराने दोन फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(बियाणे रोगशास्त्र).**
७. करडई बियाण्यावरील फ्युजॅरियम कारथेमी या बुरशीचे शेतातील प्रमाण कमी करण्यासाठी तसेच बियाणे उगवणक्षमता, रोजांचा जोम व शेतातील रोपांची प्रस्थापित क्षमता वाढविण्यासाठी करडई बियाणे १२ तास पाण्यात भिजवत ठेवून त्यानंतर बियाण्यास ट्रायकोडर्मा हरझियानम व सुडोमोन्स फ्लुरोसन्स या जैवबुरशीनाशकाची प्रत्येकी ५ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून पेरण्याची शिफारस करण्यास येत आहे. **(बियाणे रोगशास्त्र).**
८. इमामेकटीन बेंझोएट (५ एस.जी) किंवा स्पिनोसॅड (४५ एस.सी) च्या २ पीपीएम या द्रावणाची १५ मिली प्रति किलो भुईमूगाच्या शेंगास बीजप्रक्रिया केल्यास सहा ते नऊ महिन्यापर्यंत भुईमूगातील ब्रुचिड पासुन संरक्षण होते. **(बियाणे किटकशास्त्र).**

२०१९-२०

- दि. ७ ते ९ एप्रिल दरम्याम चौधरी चरण सिंह हरियाणा कृषी विद्यापीठ, हिसार येथे पार पडलेल्या आखील भारतीय बियाणे वार्षिक संयुक्त बैठकीत मंजूर झालेल्या शिफारसी.
९. धेंचा बिजोत्पादन आणि बियाण्याची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी धेंचा पेरणीनंतर ६० दिवसांनी कात्रीच्या साहयाने शेंडे खुडणी आणि पिक फुलो-यात असताना डि .ए. पी. (२ टक्के) + सुक्ष्म अन्नद्रव्ये (झिंक सल्फेट (०.५ टक्के) + बोरीक ॲसिड (०.२ टक्के) + एन. ए. ए. (४० पीपीएम) ची फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**
  १०. पिलीपिसारा बिजोत्पादन आणि बियाण्याची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी पेरणीनंतर ३० दिवसांनी कात्रीच्या साहयाने शेंडे खुडणी आणि पिक फुलो-यात आल्यानंतर डि .ए. पी. (२ टक्के) + सुक्ष्म अन्नद्रव्ये (झिंक सल्फेट (०.५ टक्के) + बोरीक ॲसिड (०.३ टक्के) + एन. ए. ए. (४० पीपीएम) ची फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**
  ११. ताग बिजोत्पादन आणि बियाण्याची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी ताग पेरणीनंतर ५० ते ६० दिवसांनी (झाडाची उंची ९० सें.मी झाल्यावर) कात्रीच्या साहयाने शेंडे खुडणी आणि पिक फुलो-यात आल्यानंतर डि .ए. पी. (२ टक्के) + सुक्ष्म अन्नद्रव्ये (झिंक सल्फेट (०.५ टक्के) + बोरीक ॲसिड (०.३ टक्के) + एन. ए. ए. (४० पीपीएम) ची फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**

१२. खरीप हंगामाशिवाय सोयाबीनच्या बिजोत्पादनासाठी महात्मा फुले कृषी विद्यापीठाच्या परीक्षेत्रात (कोल्हापुर आणि सांगली जिल्हा वगळून) जानेवारीच्या तिस-या आठवड्यात पेरणीची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**
१३. इमामेकटीन बेंझोएट (५ टक्के एस.जी) ०.३ मि.ली प्रति लिटर किंवा प्रोफेनोफॉस (५० ई.सी) १ मि.ली प्रति लिटर पाण्यातून कापणीपूर्व ५० टक्के घाटे परिपक्वता व संपूर्ण परिपक्वता झाल्यावर फवारणी ही कडधान्यातील भुंगे-यांचे शेतातून होणारा प्रार्द्रभाव व साठवणूकीतील होणारा प्रार्द्रभाव नियंत्रित ठेवण्यासाठी शिफारस करण्यात येत आहे. **(बियाणे किटकशास्त्र).**
- दि. २९ ते ३१ मे २०१९ दरम्यान महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी येथे पार पडलेल्या ४७ व्या संयुक्त कृषि संशोधन आणि विकास समितीच्या बैठकीत मंजूर झालेल्या शिफारसी.
१४. काबुली हरभ-याचे उच्च व दर्जेदार बिजोत्पादना बरोबरच अधिक उगवणीकरीता बियाणे व्हीटावॅक्सच्या द्रावणात (२.५ ग्रॅम व्हीटावॅक्स प्रती किलो) /तास भिजवून वाळवून पेरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**
१५. धेंचा बिजोत्पादन आणि बियाण्याची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी धेंचा पेरणीनंतर ६० दिवसांनी कात्रीच्या साह्याने शेंडे खुडणी आणि पिक फुलो-यात असताना डि .ए. पी. (२ टक्के) + सुक्ष्म अन्नद्रव्ये (झिंक सल्फेट (०.५ टक्के) + बोरीक ॲसिड (०.२ टक्के) + एन. ए. ए. (४० पीपीएम) ची फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**
१६. ताग बिजोत्पादन आणि बियाण्याची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी ताग पेरणीनंतर ५० ते ६० दिवसांनी (झाडाची उंची ९० सें.मी झाल्यावर) कात्रीच्या साह्याने शेंडे खुडणी आणि पिक फुलो-यात आल्यानंतर डि .ए. पी. (२ टक्के) + सुक्ष्म अन्नद्रव्ये (झिंक सल्फेट (०.५ टक्के) + बोरीक ॲसिड (०.३ टक्के) + एन. ए. ए. (४० पीपीएम) ची फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**
१७. बियाण्यावरील अल्टरनेरिया बुरशीचे व शेतातील करपा रोगाचे प्रमाण कमी करण्यासाठी तसेच बियाणे उगवणक्षमता, रोपांचा जोम व शेतातील रोपांची प्रस्थापित क्षमता आणि उत्पन्न वाढविण्यासाठी सुर्यफुल बियाणे पेरणीपूर्वी १२ तास पाण्यात भिजवत ठेवून त्यानंतर बियाण्यास ट्रायकोडर्मा हरझियानम व सुडोमोन्स फ्लुरोसन्स या जैवबुरशीनाशकाची प्रत्येकी ५ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून ते बियाणे १२ ओल्या बारदाण्याने झाकून ठेवून नंतर सावलीत वाळवून पेरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(बियाणे रोगशास्त्र)**

२०२०-२१

- दि. १४ ते १५ मे २०२० दरम्यान व्हिडिओ कॉन्फरन्सिंग द्वारा पार पडलेल्या आखील भारतीय बियाणे वार्षिक संयुक्त बैठकीत मंजूर झालेल्या शिफारसी.
१८. टोमॅटो बिजोत्पादनात टोमॅटो वरील लवकर येणा-या करपा रोगाचे (अल्टरनारिया करपा) प्रभावी व्यवस्थापन करण्यासाठी नर्सरी पेरणी पूर्वी बियाण्यास कॅप्टन ७५ डब्लू एस २.५ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून त्यानंतर अझॉक्सीस्ट्रोबिन (१८.२ टक्के) + डायफेनकोनॅझोल (११.४ टक्के) या बुरशीनाशकाची ०.०३ टक्के या प्रमाणात रोगाच प्रार्द्रभाव येताच पहिली फवारणी करावी व त्यानंतर दुसरी फवारणी १० दिवसाच्या अंतराने करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(बियाणे रोगशास्त्र)**

➤ दि. २१ ते २२ एप्रिल २०२१ दरम्यान व्हिडिओ कॉन्फरन्सिंग द्वारा पार पडलेल्या आखील भारतीय बियाणे वार्षिक संयुक्त बैठकीत मंजूर झालेल्या शिफारसी.

१९. सोयाबीन बिजोत्पादनासाठी ६० किलो पेक्षा ७० किलो प्रति हेक्टरी बियाण्याचा पेरणी दर ठेवल्यास अधिक उत्पादन, निव्वळ नफा खर्चाचे गुणोत्तर मिळत असल्याने बिजोत्पादनाकरिता ७० किलो प्रति हेक्टरी बियाणे पेरणी दरा पेक्षा कमी पेरणीदर न वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. **(सीड प्रॉडक्शन).**

२०. सोयाबीन व भुईमूग पिकामध्ये उगवणक्षमतेच्या चाचणी तारखेपासून सहा महिन्यासाठी ग्राह्य धरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. त्यानंतर बियाणे नमुण्याची उगवणक्षमता चाचणीमध्ये विहित मानकाप्रमाणे आढळून आली तर आणखी तीन महिन्यांच्या कालावधीसाठी वैधता कालावधी वाढवला येईल जो पहिल्या कालावधीच्या मुदत समाप्तीनंतर तीन महिन्यासाठी ग्राह्य राहिल. याचबरोबर असेही सुचण्यात येते की पुनप्रमाणिकरण II ची सोयाबीन व भुईमूग या दोन पिकासाठी परवानगी देण्यात येऊ नये. **(सीड फिजीआलॉजी).**

२१. गहू व ज्वारी पिकासाठी असे शिफारस करण्यासाठी येते की बियाणे नमुना उगवणक्षमता चाचणीमध्ये विहित मानकाप्रमाणे अनुरूप असल्यास बीज प्रमाणीकरण संस्था सहा महिन्यांसाठी वैधता कालावधी वाढवून देईल, जो पहिल्या वैधता कालावधीच्या मुदत समाप्तीनंतर किंवा चाचणीच्या तारखेपासून या पैकी जे अगोदर असेल त्याच बरोबर असे ही सुचवण्यात येते की कृषी व वाणिज्य सहाकार्य विभागाच्या खास परवानगीनुसार पुन प्रमाणीकरण II करता येईल. **(सीड फिजीआलॉजी).**

२२. वेगवेगळ्या पिकांकरिता इष्टतम व उपइष्टतम परिस्थितीत बियाण्याचे लागवड मूल्य वाढण्यासाठी खालील प्रमाणे बी भिजवण्याचे तंत्रज्ञानाची शिफारस करण्यात येत आहे. काबुली हरभरा : ४ तास २०°C तापमानाच्या पाण्यात भिजवलेल्या हरभरा बियाणास दुष्काळाची तीव्रता कमी करण्याचा जीवाणूची व जैविक वाढीचे जीवाणूची बीजप्रक्रिया करणे, कपाशी: १२ तास २५°C तापमानाच्या पाण्यात भिजवलेल्या कपाशी बियाण्यास दुष्काळाची तीव्रता कमी करणा-या जीवाणूची बीजप्रक्रिया करणे. **(सीड फिजीआलॉजी).**

२३. बीज प्रक्रिया दरम्यान गुणवत्तापूर्व अधिक उतार व भौतिक शुद्धता मिळण्याकरिता म.फु.कृ.वि, राहुरी विकसीत हरभरा वाणांकरता खालील प्रमाणे वाणनिहाय चाळणी छीद्राचे मापदंड वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

अ.क्र	बियाण्याची जाडी	वाणचे नाव	निर्धारित चाळणी छीद्र (मिली मीटर)	शिफारस केलेले चाळणी छीद्र
१	मध्यम	विजय	५.५० (गोल)	६.५० गोल
२	मोठी	फुले विक्रम	६.०० (गोल)	६.५० गोल
३	मोठी	फुले विक्रांत	६.०० (गोल)	६.५० गोल

२०२२-२३

➤ डॉ. बाळासाहेब सावंत कोकण कृषी विद्यापीठ दापोली येथे दिनांक १४ ते १६ डिसेंबर २०२२ मध्ये भरलेल्या ५० वी संयुक्त कृषी संशोधन आणि विकास समिती बैठकीमध्ये मंजूर झालेल्या शिफारसी.

२४. कांदा पिकावरील तसेच बिजोत्पादन पिकात जांभळा करपा रोगाचे प्रभावी व्यवस्थापन तसेच अधिक उत्पादन तसेच बियाण्यातील रोगकारक बुरशी कमी करण्यासाठी आणि बियाणे उगवणक्षमता आणि रोपाचा

जोम वाढविण्यासाठी टेब्युकोनाझोल २५.९ टक्के ई.सी. या बुरशीनाशकाची १० मिली प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात रोगाचा प्रादुर्भाव दिसताच १५ दिवसाच्या अंतराने तीन फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (बियाणे रोगशास्त्र)

२५. टोमॅटो वरील लवकर येणा-या करपा रोगाचे प्रभावी व्यवस्थापन तसेच अधिक उत्पादन आणि बियाण्यातील रोगकारक बुरशी कमी करण्यासाठी आणि बियाणे उगवणक्षमता आणि रोपाचा जोम वाढविण्यासाठी अँड्रि गोक्सीस्ट्रोबिन (१८.२ टक्के)+ डायफन्कोनाझोल (११.४ टक्के) एस.सी या संयुक्त बुरशीनाशकाची १० मिली प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात रोगाचा प्रादुर्भाव दिसताच १५ दिवसाच्या अंतराने तीन फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (बियाणे रोगशास्त्र)

➤ दि. १२ ते १३ एप्रिल, २०२२ दरम्यान व्हिडिओ कॉन्फरन्सिंग द्वारा पार पडलेल्या आखील भारतीय बियाणे वार्षिक संयुक्त बैठकीत मंजूर झालेल्या शिफारसी.

२६. संकरीत तुर पिकाच्या बिजोत्पादना वेळी ३५० मीटरच्या पुढे मादी वाण मध्ये बीजधारण न झाल्यामुळे संकरीत तुर बिजोत्पादनासाठी ४०० मीटर विलगीकरण आंतर ठेवण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (सीड प्रॉडक्शन).

२७. कांदा पिकावरील जांभळा करपा व मान मोडया या रोगाच्या प्रभावी व्यवस्थापन तसेच अधिक उगवणक्षमता व शेतातील प्रस्थापीत रोपांची संख्या वाढविण्यासाठी ट्रायकोडर्मा व्हिरीडी १० ग्रॅम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीज प्रक्रिया करून त्यानंतर टेयुबेकोनॅझोल किंवा डायफेन कोनॅझोल ०.१ टक्के या बुरशीनाशकाची रोगाची लक्षणे दिसून येताच पहिली फवारणी करावी व त्यानंतर दुसरी फवारणी १०-१५ दिवसांनी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (बियाणे रोगशास्त्र).

२८. उडीद - मुग बियाण्यास कॅप्टन या बुरशीनाशकाची २.५ ग्रॅम प्रती किलो बियाणे या प्रमाणात बीज प्रक्रिया करून पॉलिलिनाइन गोणी पिशव्यात सर्वसाधारण वातावरणीय तापमानात साठवल्यास त्या बियाण्याची उगवणक्षमता उत्तम रोप वाढीचा जोम शेतातील प्रस्तावीत रोपांची संख्या ११ महिन्यापर्यंत राहाते. तसेच ते बियाणे मॅकोफोमीना फॅजेऑलिना आणि कोलीटोट्रिकम डिमॅटम बुरशी रहित आढळून येते. (बियाणे रोगशास्त्र).

२९. सोयाबीन बियाण्यास पेरणी पूर्वी कारबॉक्झीन ३७.५ टक्के आणि थायरम ३७.५ टक्के या संयुक्त बुरशीनाशकाची ३ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून त्यानंतर पिक काढणीपूर्वी पायरॅक्लोस्ट्रोबिन आणि मेटिराम या संयुक्त बुरशीनाशकाच्या २ ग्रॅम प्रति लिटर पाणी या प्रमाणात पहिली फवारणी शेतातील दाणे भरण्याच्या अवस्थेत व दुसरी फवारणी बियाणे पक्कव होण्याच्या अवस्थेत केल्यास गुणवत्ता धारक व जास्त काळ साठवणूक करण्यालायक बियाणे तयार होते. (बियाणे रोगशास्त्र).

३०. हरभरा, मुग व उडीद बियाणे उन्हामध्ये प्रखर सुर्यप्रकाश असतांना ७०० गेज च्या प्लास्टीक पिशवीमध्ये सलग सहा दिवस रोज चार तास वाळविल्यास किंडीचा होणारा प्रादुर्भाव तसेच उगवणक्षमता ९ ते १२ महिने टिकून राहते. (बियाणे किटकशास्त्र).

३१. निमयुक्त अझाडिरेक्टीन १०००० पीपीएम प्रति ६ मिली प्रति लिटर पाण्यातून कापणीपूर्वी ५० टक्के परिपक्वता व संपूर्ण परिपक्वता येण्याच्या वेळी फवारणी केल्यास कडधान्य पिके जसे मुग, हरभरा, उडीद व तुर यांच्यामध्ये होणा-या भुगे-यांच्या शेतातून होणारा व साठवणूकीत होणारा प्रादुर्भाव नियंत्रण ठेवण्यासाठी शिफारस करण्यात येत आहे. (बियाणे रोगशास्त्र).

३२. बीज प्रक्रिया दरम्यान गुणवत्तापूर्व अधिक उतार व भौतिक शुद्धता मिळण्याकरीता म.फु.कृ.वि, राहुरी विकसीत हरभरा वाणांकरता खालील प्रमाणे वाणनिहाय चाळणी छीद्राचे मापदंड वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

अ.क्र	वाणचे नाव	निर्धारित चाळणी छीद्र (मिली मीटर)	शिफारस केलेले चाळणी छीद्र
हरभरा			
१	विजय	५.०० (गोल)	५.०० (गोल)
२	दिग्विजय	५.५० आणि ६.०० (गोल)	५.५० आणि ६.०० (गोल)
३	विश्वराज	६.५० आणि ७.०० (गोल)	६.५० आणि ७.०० (गोल)
सोयाबीन			
४	फुले संगम	४.७५ (आयता कृती)	४.७५ (आयता कृती)
५	फुले किमया	४.७५ (आयता कृती)	४.७५ (आयता कृती)

➤ महाराष्ट्र राज्य कृषी विद्यापीठे -५० वी संयुक्त कृषी संशोधन आणि विकास समिती बैठक -२०२३ महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी येथे २५-२७ मे २०२३ दरम्यान पार पडली त्यामध्ये खालील शिफारस मंजूर करण्यात आली.

३३. सोयाबीन बियाणावरील जांभळे डाग या रोगाच्या प्रतिबंधासाठी तसेच अधिक उगवणक्षमता, रोपांचा वाढीचा जोम व अधिक बीज उत्पादनासाठी शेंगा लागण्याच्या सुरुवातीस व शेंगातील दाणे भरण्याच्या असस्थेत पिकॉझीस्ट्रोबीन २२.५२ टक्के एस.सी.या बुरशीनाशकाची ०.१ टक्के (१मिली प्रति लिटर पाणी) या प्रमाणात दोन फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (बियाणे रोगशास्त्र).

९. शेतक-यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत:-

१. शेतक-यांना कामी क्षेत्रावर बिजोत्पादन घेण्याचे प्रशिक्षण देऊन त्यांना बिजोत्पादक बनविणे.
२. उपलब्ध संशोधनाचा उपयोग करुन बियाणे साठवणूकी बाबत मार्गदर्शन करणे.
३. नवनवीन वाणांचा वापर करुन स्वतः वापरत असलेले बियाणे बदली बाबत मार्गदर्शन करणे.
४. जैविक व अतिसूक्ष्म कणांचा बीजप्रक्रियामध्ये वापर करुन सेद्रीय शेतीला प्रोत्साहन देणे.
५. बदलत्या हवामानामध्ये पेरणीची योग्य वेळ निश्चित करणे. व शेतक-यांना त्या बाबत मार्गदर्शन करणे.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा:- निरंक

२) ज्वारी सुधार प्रकल्प, मफुकृवि, राहुरी

१. कृषि संशोधन केंद्रांचे वर्गीकरण: ज्वारी सुधार प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

अ.क्र.	मुद्दा	तपशिल
१	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	ज्वारी सुधार प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी
२	स्थापना वर्ष	१९७३
३	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	२६.९२ हे. सुविधा - ट्रॅक्टर, ट्रॅली, शेती अवजारे, विहीर, शेततळे, बोरवेल, वाहन जिप, पर्जन्यरोधक शेड
४	मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)	

अ.क्र.	पदाचे नाव	मंजूर	भरलेले	रिक्त
--------	-----------	-------	--------	-------

अखिल भारतीय समन्वित ज्वारी संशोधन प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१.	प्राध्यापक (वरिष्ठ ज्वारी पैदासकार)	०१	-	०१
२.	सहयोगी प्राध्यापक (ज्वारी कृषि विद्यावेत्ता, ज्वारी किटकशास्त्रज्ञ, वरिष्ठ ज्वारी अन्नतंत्रज्ञ)	०३	०२	०१
३.	कृषि सहाय्यक	०४	०४	-

राज्यस्थरीय प्रकल्प, आर-६७ ज्वारी सुधार प्रकल्प, म.फु.कृ.वि, राहुरी

१.	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	-	०१
२.	कृषि सहाय्यक	०३	०३	-
३.	प्रयोगशाळा परिचर	०१	०१	-
४.	मजूर	०५	०३	०२
५.	पहारेकरी	०१	०१	-

राज्यस्थरीय प्रकल्प, ४९ ज्वारी बळकटीकरण योजना, ज्वारी सुधार प्रकल्प, म.फु.कृ.वि, राहुरी

१.	सहाय्यक प्राध्यापक	०३	०२	०१
----	--------------------	----	----	----

५	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	<p>अ. अखिल भारतीय समन्वित ज्वारी संशोधन प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी</p> <ol style="list-style-type: none"> जैविक आणि अजैविक ताणांना प्रतिकारक्षम अधिक उत्पादन आणि स्वीकार्य दर्जाच्या उत्कृष्ट धान्य आणि कडब्याचे सरळ व संकरीत वाण निर्मिती करणे. जमिनीतील उपलब्ध ओलावा नुसार पीक व्यवस्थापन पध्दतींसाठी योग्य तंत्रज्ञान विकसीत करणे. यांत्रिक कापणीसाठी सुलभ व उत्कृष्ट रब्बी ज्वारीच्या वाणांचा विकास करणे. रब्बी ज्वारीच्या मुख्य/संभाव्य किडींचा प्रादुर्भावाचा अभ्यास करणे आणि उत्पादनाची स्थिरता वाढवण्यासाठी योग्य एकात्मिक किड व्यवस्थापन तंत्रज्ञान विकसीत करणे व प्रतिकारक्षम स्रोत आळखणे.
---	---	---

		<p>५. लाह्या, हुरडा आणि पापड यांचे प्रक्रिया तंत्रज्ञान विकसित करणे.</p> <p>६. क्रेन्ड्रक बिजोत्पादन आणि पुढील बीज साखळी सुरळीत ठेवणे.</p> <p>७. सुधारीत उत्पादन वाढीचे तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे व अधिक उत्पादन देणा-या वाणांचे क्षेत्र वाढविणे.</p> <p>गोड ज्वारी</p> <p>८. जैव आणि अजैविक ताणांना प्रतिकारकतेसह उत्तम रस गुणवत्तेच्या मापदंडासह उच्च बायोमाससाठी उत्कृष्ट वाण आणि संकर विकसित करणे.</p> <p>ब. राज्यस्थरीय प्रकल्प, आर-६७ आणि ४९ ज्वारी सुधार प्रकल्प, म.फु.कृ.वि, राहुरी</p> <p>१. नविन वाणांच्या विकासासाठी ज्वारीचे उन्नत वाण तपासण्यासाठी ज्वारी पौदासकाराला मदत करणे.</p> <p>२. रब्बी ज्वारीचा अवर्षण प्रतिकारक्षम वाण निर्मिती करीता शारीरिक गुणधर्म तपासणी चाचणी प्रयोग घेणे.</p> <p>३. जैवरसायन गुणधर्मांच्या आधारे रब्बी ज्वारीच्या उत्तम वाणांच्या अवर्षण प्रणव व खोडमाशीस प्रतिकारक्षम गुणधर्मांचा अभ्यास करणे.</p> <p>४. अधिक उत्पादनक्षम अल्कोहोल निर्मिती करीता गोड ज्वारीच्या वाणांचा अभ्यास करणे.</p>
६	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	<p>पूर्ण झालेले: जैविक पध्दतीने ज्वारीची पौष्टिकता वाढविणे.</p> <p>कार्यरत असलेले: रब्बी ज्वारीचे अधिक उत्पादनक्षम व पौष्टिक तसेच यंत्राब्दारे काढणीस सुलभ वाणांची निर्मिती करणे.</p>
७	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.	बिजोत्पादन : कांदा बियाणे, सोयाबीन, गहु
८	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी	<p>ज्वारी रोप पैदासकार वाणाची निर्मिती</p> <p>१. सी.एस.एच. ४७ (२०२०)- इथेनॉल उत्पादनासाठी अधिक बायोमास असणारे गोड ज्वारीचा संकरीत वाण.</p> <p>२. फुले यशोमती (२०२१) - धान्य उत्पादन : ९.२ क्विं./हे., चारा उत्पादन: ४२.६ क्विं./हे., खोडमाशी व खोडकिड रोगास प्रतिकारक्षम, हलक्या जमिनीसाठी.</p> <p>३. फुले पुर्वा (२०२२) - न लोळणारा वाण, धान्य उत्पादन : २३.७ क्विं./हे., चारा उत्पादन: ६९.२ क्विं./हे., खोडमाशी व खोडकिड रोगास मापक प्रमाणात प्रतिरोधक.</p> <p>ज्वारी कृषि विद्या</p>

		<p>ज्वारी पिकाचे किफायतशिर उत्पादन मिळविण्याकरीता आणि नत्र, स्फुरद आणि पालाशयुक्त रासायनिक खताची २५% बचत करण्यासाठी बियाण्यास म.फु.कृ.वि, संयुक्त जीवाणू संवर्धक खताची (अॅझोटोबॅक्टर, स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू आणि पालाश वहन करणारे जीवाणू) २५ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बिजप्रक्रिया करून त्यासोबत शिफारशीत रासायनिक खताची ७५% मात्रा वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>ज्वारी किटकशास्त्र</p> <p>१. आर.एस.व्हि. ११८८ (२०१९) रब्बी ज्वारीचा आर.एस.व्हि. ११८८ हा वाण बाह्य व जैव रासायनिक गुणधर्म आणि पोंगे मर टक्केवारीच्या आधारे खोडमाशीस प्रतिकारक्षम स्रोत म्हणून शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>२. आर.एस.व्हि. १९५९ (२०२२) रब्बी ज्वारीचा आर.एस.व्हि. १९५९ हा वाण बाह्य व जैव रासायनिक गुणधर्माच्या आधारे खोडमाशीस प्रतिकारक्षम स्रोत म्हणून शिफारस करण्यात येत आहे.</p>
९	शेतक-यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत ? यासंबंधी सुचना.	ज्वारी पिक काढणीसाठी व मळणीसाठी मजुर उपलब्ध होत नाही व शेतक-यांना ज्वारी पिक परवडत नाही त्यासाठी ज्वारीचा न लोळणारा व यांत्रिक पध्दतीने काढणीसाठी योग्य असा वाण निर्माण करून यांत्रिक पध्दतीने ज्वारी काढणी व मळणी करणे त्यावर संशोधन होणे गरजेचे आहे.
१०	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	यांत्रिक पध्दतीने ज्वारी काढणीसाठी संशोधन विषयक प्रकल्प महाराष्ट्र शासनास सादर केला असून त्यापोटी रु. १ कोटी ६ लक्ष इतके अनुदान या प्रकल्पास मंजूर झाले आहे.

३) गो-संशोधन व विकास प्रकल्प, मफुकृवि, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता- गो संशोधन व विकास प्रकल्प, म.फु.कृ.वि.राहुरी

२. स्थापना वर्ष- १९७१

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि सुविधा-

एकूण क्षेत्र- १३८.६० हेक्टर, बागायत-८० हेक्टर

सुविधा - बोअरवेल ०८ इलेक्ट्रीक मोटार

अ) सिंचन- विहीर - ०२ इलेक्ट्रीक मोटार

कॅनाल लिफ्ट - ०३ इलेक्ट्रीक मोटार

ब) यंत्रे व औजारे - टॅक्टर-०३

ट्रॉली-०३

पल्टी नांगर-०१

रोटाव्हेटर-०१

पेरणीयंत्र/०१

लेव्हलींग ब्लेड-०१

पॉवर टिलर-०१

एकूण जनावरे-२५७

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ) गो संशोधन व विकास प्रकल्प, म.फु.कृ.वि.राहुरी.

एकूण मंजूर पदे-९२

भरलेली पदे-६०

रिक्त पदे-३०

ब) पशु चिकित्सा केंद्र, म.फु.कृ.वि.राहुरी.

एकूण मंजूर पदे-०८

भरलेली पदे-०३

रिक्त पदे-०५

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्येश व त्यानंतर झालेले बदल-

भारतीय कृषि अनुसंधान परिषद, नवी दिल्ली यांचे विद्यमाने महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ राहुरी येथे सन १९७१-१९८६ या काळात अखिल भारतीय समन्वयीत संकरित गो पैदास प्रकल्प राबविण्यात आला. सदर प्रकल्पांतर्गत संकरित गायीचे वेतातील दुध ३२०० लिटर व ३.५ % फॅट चे उच्चिष्ट देण्यात आले.राहुरी कृषि विद्यापीठाने दिलेले उच्चिष्ट साध्य करून भारतातील कार्यान्वित सर्व प्रकल्पात नावलौकीक मिळवला. तदनंतर आयसीआर ने सदर प्रकल्प राज्यसरकारांना हस्तांतरित केला. सन १९८६ पासून राहुरी कृषि विद्यापीठाने महाराष्ट्र राज्य सरकारच्या सहाकार्याने सदर प्रकल्प चालू ठेवून गायीचे वेतातील दूध ३५०० लिटर व ३.८% -४.२% फॅट चे उच्चिष्ट पुर्ण केले. राज्यातील गो पालकांची दुधातील फॅट ची समस्सा लक्षात घेऊन विद्यापीठाने फुले त्रिवेणी गायीची निर्मिती केली. वेतातील ३५०० लिटर दूध व दुधातील कमीत कमी ३.८% फॅट चे उच्चिष्ट राखण्यात आले.

६. पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प-

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटीका इ.

अ) बिजोत्पादन- ऊस फुले-१५०१२- हेक्टर
सोयाबीन फुले किमय्या-१० हेक्टर

ब) गांडूळखत उत्पादन-

वर्ष	उत्पादन (मे. टन)
२०१९-२०	४५.५६०
२०२०-२१	१५७.४००
२०२१-२२	२२६.५००
२०२२-२३	१६४.६५०

क) देशी गाय संशोधन प्रकल्प पुणे यांचे मार्फत गो संशोधन व सुधार प्रकल्पावर भृण प्रत्यारोपन अधारीत देशी कालवडी जन्माकरिता प्रयत्न सुरू आहे. यात आजतागायत ०६ गीर जातीच्या कालवडी जन्मास आलेल्या आहे.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी- शिफारसी-

४७ वी संयुक्त कृषि संशोधन आणि विकास समिती बैठक-२०१९

संकरित गायी विल्यानंतर नियमित ९० दिवसांत माजावर न आल्यास गायीं माजावर आणून गर्भधारणेचे प्रमाण वाढविण्यासाठी पुढील उपचार प्रणालीचा गाईच्या मानेतील मांसल भागात इंजेक्शन देवून अवलंब करण्याची शिफारस करण्यात येते आहे.

१. पहिल्या दिवशी जी एन आर एचचे २० मायक्रोग्रॅम
२. सातव्या दिवशी प्रोस्टाग्लानडिन चे ५०० मायक्रोग्रॅम
३. नवव्या व दहाव्या दिवशी जी एन आर एचचे १० मायक्रोग्रॅम देवून याबरोबरच दोनही दिवशी कृत्रिम रेतन करावे.

४८ वी संयुक्त कृषि संशोधन आणि विकास समिती बैठक-२०२०

संकरित गायी मधील स्तनदाह या रोगाच्या नियंत्रणासाठी गायी दुधातुन आटवताना सड बंद करते वेळेस १० मिली सेप्टीयोफर हायड्रोक्लोराईडचे (१२५ मिलीग्राम /१० मिलीलिटर) इंजेक्शन प्रत्येक सडात देण्याची शिफारस करण्यात येते.

५० वी संयुक्त कृषि संशोधन आणि विकास समिती बैठक-२०२२

१. संकरित दुभत्या गायींना हिरवा चारा खाऊ घालताना मका चाऱ्यास पर्याय म्हणून मका चाऱ्यास ५० टक्के ऊस वाढ्याचा मुरघास खाऊ घालण्याची शिफारस करण्यात येते.

५१ वी संयुक्त कृषि संशोधन आणि विकास समिती बैठक-२०२३

१. दुग्धव्यवसाया अंतर्गत गाईच्या शेणाचे मुल्यवर्धन गांडूळ खताद्वारे करण्याची शिफारस करण्यात येते.
२. अल्प वेळेत व कमी खर्चात चांगल्या प्रतीच्या गांडूळखताचे अधिक उत्पादन करण्यासाठी कडक मुरूम असणारा पृष्ठभाग बनविण्याची शिफारस करण्यात येते.
९. शेतकऱ्यांच्यास सद्याच्या आणि भविष्यात गरजा लक्षात घेता सुरू असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत-

१. प्रकल्पावर भेटी देण्यासाठी देशभरातून अधिकारी तसेच शेतकरी येत असतात, याकरिता प्रकल्पात एक अद्यावत गोठा असणे आवश्यक आहे. जेणेकरून आलेल्या शेतकऱ्यांना आदर्श गोठा कसा असावा हे दाखविले शक्य होईल.
  २. प्रकल्पाकरिता चांगली वंशावळ असणारी व अधिक दुध उत्पादन असणारी २० संकारित गायी खरेदी करणे गरजेचे आहे.
- १०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेल्या नॉन- प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.**
१. रु.५० लाख रुपये विद्यापीठाच्या महसुली उत्पादनातून प्राप्त करून देणेत यावे.

४) सूक्ष्म अन्नद्रव्ये संशोधन योजना, मृदविज्ञान विभाग, मफुकृवि, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता सूक्ष्मअन्नद्रव्ये संशोधन योजना, मृदविज्ञान विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी
२. स्थापना वर्ष १९७१ पुणे येथे व २००१ मध्ये मफुकृवि मृदविज्ञान विभागातर्गत स्थलांतर झाले
३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र क्षेत्र : २.३९ हे.
आणि इतर सुविधा इतर सुविधा नाही
४. मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ. नं.	पदाचे नाव	मंजूर पदे	भरलेल पदे	रिक्त पदे
१.	विश्लेषण रसायनशास्त्रज्ञ	१	१	-
२.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	१	-
३.	कृषि सहाय्यक	२	२	-
४.	शिपाई	१	-	१
	एकूण	५	४	१

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल

१. पश्चिम महाराष्ट्रातील मातीच्या सूक्ष्मअन्नद्रव्यांच्या स्थितीचे मुल्यांकन करणे.
२. सूक्ष्मअन्नद्रव्यांच्या वापरासाठी विविध पिकांचा प्रतिसाद अभ्यासणे.
३. विविध माती व पिकांसाठी सूक्ष्मअन्नद्रव्ये घटकांचा सिमांत मर्यादा ठरविणे.

६. पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

अ. पुर्ण झालेले संशोधन

१. पश्चिम महाराष्ट्रातील जमिनीमधील सूक्ष्मअन्नद्रव्याचे कमतरतेचे प्रमाण काढले असून नकाशे तयार करण्यात आले आहेत.
२. सूक्ष्मअन्नद्रव्येयुक्त खतांचा विविध पिकांसाठी प्रतिसाद संशोधन प्रक्षेत्रावर विविध पिकावर घेऊन शिफारशी दिल्या आहेत.
३. सूक्ष्मअन्नद्रव्येयुक्त द्रवरूप ग्रेड II फवारणीसाठी विविध पिकांवर चाचण्या घेतल्या आहेत व सायट्रीक ॲसिड आधारित फुले द्रवरूप सूक्ष्म अन्नद्रव्ये ग्रेड II व्यापारी तत्वावर उत्पादन सुरु केले आहे.
४. डायटोमॅसीअस अर्थ सिलीकॉनचा स्रोत म्हणून विविध पिकांवर वापर, हा दोन वर्षांचा प्रकल्प (रु. २१ लाख) सन २०१६-१७ ते २०१८-१९ मध्ये घेण्यात आला आहे.
५. शहरी कंपोस्टचा अन्नद्रव्ये म्हणून विविध पिकांना उपयोग व जमिनीच्या आरोग्यासाठी वापर यावर ॲडव्हॉक प्रकल्प सन २०१९-२० ते २०२०-२१ (रु. ६६ लाख) पुर्ण झाला आहे.

ब. कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प

१. नॅनो सूक्ष्मअन्नद्रव्येयुक्त खतांचा विविध पिकांवर फवारणीद्वारे प्रतिसाद प्रयोग चालू आहे.
२. रब्बी ज्वारीवर (कोरडवाहू) मिठाचा फवारणीद्वारे व जमिनीतून प्रतिसाद प्रयोग चालू आहे.
३. वेगवेगळ्या सेंद्रिय खतांचा (शहरी कंपोस्ट/ गांडूळखत/ कोंबड खत इ.) सूक्ष्मअन्नद्रव्यांचा स्रोत व जमिनीच्या आरोग्यावर होणारा परिणामांचा अभ्यास चालू आहे.

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम :

फुले द्रवरूप सूक्ष्म अन्नद्रव्ये ग्रेड II व्यापारी तत्वावर उत्पादन सुरु आहे.

वर्ष	उत्पादन	महसुली उत्पन्न (रु.)
२०१९-२०	५,६०० लिटर	१,४९,८०६/-
२०२०-२१	११,५०० लिटर	३९,५५,०९१/-
२०२१-२२	२८,००० लिटर	९८,८२,६५५/-
२०२२-२३	४८,२५० लिटर	१,४५,००,०००/-

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारशी

२०१८

१. पश्चिम महाराष्ट्रातील हलक्या जमिनीत कांदयाच्या अधिक उत्पादन, सूक्ष्मअन्नद्रव्ये उचल, अन्नद्रव्यांचा कार्यक्षम वापर आणि आर्थिक फायद्यासाठी सूक्ष्मअन्नद्रव्ये ग्रेड-II (लोह ३%, जस्त ५%, मंगल ०.५%, बोरॉन ०.५%, तांबे ०.५%) ची फवारणी ०.३ टक्के प्रमाणे अनुक्रमे ३५ व ५५ दिवसांनी शिफारशीत खत मात्रेसहीत (१००:५०:५० किलो/हे. नत्र, स्फुरद, पालाश + २० टन/हे शेणखत) देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
२. पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल जमिनीत कांदा बिजोत्पादनातून अधिक उत्पादन, सूक्ष्मअन्नद्रव्ये उचल, आणि आर्थिक फायद्यासाठी कांदा गोट लागवडीनंतर सूक्ष्मअन्नद्रव्ये ग्रेड-II (लोह ३%, जस्त ५%, मंगल ०.५%, बोरॉन ०.५%, तांबे ०.५%) ची फवारणी ०.३ टक्के प्रमाणे अनुक्रमे ५५ व ६५ दिवसांनी शिफारशीत खत मात्रेसहीत (१००:५०:५० किलो/हे. नत्र, स्फुरद, पालाश + २० टन/हे शेणखत) देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

२०२०

३. पश्चिम महाराष्ट्रामध्ये लोह व जस्त कमतरता असलेल्या मध्यम खोल काळया जमिनीत सोयाबीन पिकामध्ये सूक्ष्म अन्नद्रव्यांचे शोषण वाढविण्यासाठी तसेच अधिक धान्य उत्पादन आणि आर्थिक फायद्यासाठी पेरणीपुर्वी सोयाबीन बियाण्यास फेरस सल्फेट आणि झिंक सल्फेटची ०.५% (५ ग्रॅम/ किलो बियाणे) प्रत्येकी बीजप्रक्रिया करून पेरणीच्या वेळी शिफारशीत खतमात्रेची (५०:७५:४५ कि/हे. नत्र, स्फुरद, पालाश + ५ टन/हे. शेणखत) शिफारस करण्यात येत आहे.
४. पश्चिम महाराष्ट्रातील हलक्या जमिनीवर खरीप कांद्याचे अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा, जमिनीतील सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची उपलब्धता व शोषण होण्यासाठी पेरणीच्या वेळी सिलिकॉन १०० किलो/हे. देण्यासाठी जमिनीतून कॅल्शियम सिलीकेट (२७८ कि/हे.) किंवा बॅगस राख (३५७ कि/हे.) शिफारशीत खत मात्रेसोबत (१००:५०:५० कि/हे. नत्र, स्फुरद, पालाश + २० टन/हे. शेणखत) देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

२०२१

५. पश्चिम महाराष्ट्रातील हलक्या ते खोल काळया जमिनीत कापूस, बाजरी, मका, गहू, मका चारा, कडवळ, तूर, हरभरा, भुईमूग, कोबी, कांदा व भेंडी या बागायती पिकांसाठी अधिक उत्पादन, अन्नद्रव्यांचे शोषण आणि आर्थिक फायद्यासाठी शिफारशीत खतमात्रेच्या २५ टक्के नत्र हे शहरी कंपोस्ट खताद्वारे पेरणी/लागवडीपुर्वी एक आठवडा व उर्वरीत ७५ टक्के नत्र युरियामधून आणि स्फुरद व पालाश शिफारसीप्रमाणे पेरणीच्या वेळी रासायनिक खताद्वारे देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

२०२२

६. पश्चिम महाराष्ट्रातील चोपण जमिनीत सरी वरंब्यावर पालक अधिक सूक्ष्मअन्नद्रव्यांचे शोषण, उत्पादन, गुणवत्ता आणि आर्थिक फायद्यासाठी शिफारशीत खतमात्रा (८०:४०:४० कि/हे. नत्र, स्फुरद, पालाश + १० टन/हे. शेणखत) लागवडीच्या वेळी व त्यानंतर २० दिवसांनी आणि प्रत्येक कापणीनंतर ४ दिवसांनी

पिकावर नॅनो झिंक ऑक्साईड ०.१५ टक्के (१५ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी) किंवा चिलेटेड झिंक ईडीटीए ०.२० टक्के (२० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी) प्रमाणे फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

२०२३

७. पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल काळया जमिनीत भेंडी पिकाचे अधिक सूक्ष्मअन्नद्रव्यांचे शोषण, जमिनीतील उपलब्धता, उत्पादन व आर्थिक फायद्यासाठी शिफारशीत खतमात्रा (१००:५०:५० कि/हे. नत्र, स्फुरद, पालाश + २० टन/हे. शेणखत) देऊन पेरणीनंतर जमिनीतून वापस्यावर फुले द्रवरूप सूक्ष्मअन्नद्रव्ये ग्रेड II ची (सायट्रीक ॲसीड आधारीत) आळवणी ५ लिटर/हे. दोन वेळा समप्रमाणात किंवा पिकावर १% (१० मिली/लिटर पाणी) ची फवारणी ३५ व ५० दिवसांनी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
९. **शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत यासंबंधी सूचना**
  १. रासायनिक खतांची कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी नॅनो खतांचा फवारणीद्वारे व जमिनीतून वापर करण्यासाठीचे प्रयोगाचे नियोजन केले जात आहे.
  २. जमिनीची सुपिकता व आरोग्य टिकविण्यासाठी वेगवेगळ्या सेंद्रिय खतांचा स्रोत कसा वापरता येईल याविषयी संशोधनाची गरज आहे.
१०. **संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा: --**

५) टोमॅटो सुधार योजना, उद्यानविद्या विभाग, मफुकृवि, राहुरी

- १ संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता : टोमॅटो सुधार योजना, उद्यानविद्या विभाग, मफुकृवि, राहुरी
 २ स्थापना वर्ष : १९६५
 ३ संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र : क्षेत्र ३.०० हे.
 क्षेत्र आणि इतर सुविधा : कार्यालय क्षेत्र ०.०५ हे.
 सिंचन सुविधा : बोर, विहीर, टिबक सिंचन
 ४ मनुष्यबळ :

अ. क्र.	पद	मंजूर पदे	सध्या भरलेली	रिक्त	शेरा
१	प्रभारी अधिकारी (सहाय्यक प्राध्यापक उद्यानविद्या)	१	१	०	--
२	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	१	०	कांदा साठवण व संशोधन योजना, मफुकृवि राहुरी येथे अर्धा वेळ सेवा संचित
३	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	२	०	२	--
४	कृषि सहाय्यक	३	३	०	एक कृषि सहाय्यक यांची सेवा संचित विभाग प्रमुख उद्यानविद्या, मफुकृवि यांचेकडे
५	वरिष्ठ लिपीक	१	१	०	सेवा संचित विभाग प्रमुख उद्यानविद्या, मफुकृवि यांचेकडे
६	डिझेल इंजिन चालक/चालक	१	०	१	--
७	शिपाई	१	१	०	--
८	पहारेकरी	१	१	०	--
९	ग्रेड-१ मजूर	१	१	०	--
	एकूण	१२	९	३	--

५ संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश :

- जनुकांचे संकलन, संवर्धन आणि देखभाल करणे.
- टोमॅटो पिकाच्या लवकर येणाऱ्या व जास्त उत्पन्न देणाऱ्या सुधारीत/संकरीत जातींची निर्मिती करणे.
- दीर्घकाळ साठवणक्षमता असलेले आणि वाहतूकीसाठी योग्य संकरीत वाण विकसीत करणे.
- टोमॅटो या पिकामध्ये लीफ कर्ल व्हायकर, टोमॅटो स्पॉटेड विल्ट व्हायर, कुकुबर मोझॅक व्हायरस, फ्युजॅरीअम विल्ट आणि सुत्रकृमि यासारख्या विविध रोगांना प्रतिरोधक टोमॅटोच्या सरळ व संकरीत वाण विकसीत करणे.
- टोमॅटोच्या उन्हाळी पिकामध्ये उच्च तापमानाला अनुकूल असे वाण विकसीत करणे.
- प्रक्रिया उद्योगासाठी योग्य सरळ व संकरीत वाण विकसीत करणे.
- चेरी टोमॅटोचे सरळ आणि संकरीत वाण विकसीत करणे.

➤ टोमॅटो पिकाचे विविध उत्पादन तंत्रज्ञानाचे प्रमाणीकरण करणे उदा. एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन, मल्लिंग आणि फर्टीगेशन इ.

६ पूर्ण झालेले व कार्यरत : निरंक

असलेले संशोधन प्रकल्प

७ केंद्रावर चालू असलेले इतर : टोमॅटो व कांदा पिकांचे पैदासकार व सत्यप्रति बिजोत्पादन घेणे, उपक्रम खाजगी कंपन्यांचे संकरीत वाण तपासणी करणे.

८ गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून : १. वाणांची शिफारसी : ०१

केलेल्या / केंद्राचा सहभाग २. तंत्रज्ञान शिफारसी : ०१

असणाऱ्या महत्त्वाच्या

शिफारसी / उपलब्धी

प्रसारी वाण: चेरी टोमॅटो फुले जयश्री : चेरी टोमॅटोच्या फुले जयश्री या वाणाची फळे आकर्षक, नारंगी लाल रंगाची, गोलाकार व रसाळ असल्याने हा वाण पश्चिम महाराष्ट्रात शिफारस करण्यात येत आहे.

शिफारस : टोमॅटो पिकाच्या चांगल्या वाढीसाठी, अधिक कालावधीसाठी, कलम यशस्वीतेच्या प्रमाणासाठी, उत्पन्न आणि निव्वळ नफा मिळवण्यासाठी तसेच मर रोगाचा कमी प्रारुभावासाठी टोमॅटोच्या फुले राजा या संकरित वाणाची वांग्याच्या सोलॅनम टॉर्दम या खुंटावर कलम करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

९ शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि : शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेऊन भविष्यातील गरजा लक्षात त्यादृष्टीने नवीन संशोधनाचे नियोजन करण्यात आले असून त्यावर संशोधनाचे काम हाती घेण्यात आले आहे.

घेता सुरू असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल

करावेत? यासंबंधी सूचना

६) औषधी व सुगंधी वनस्पती प्रकल्प, वनस्पतीशास्त्र विभाग, मफुकृवि, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता : औषधी व सुगंधी वनस्पती प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी
२. स्थापना वर्ष : सन -१९९०
३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा : २०.३० हेक्टर
सुविधा : ४ बोअरवेल सिंचनासाठी
कार्यालयीन इमारती : ४ खोल्या, प्रशिक्षण केंद्र, भांडार, राज्यस्तरीय
जनुक पेढी

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे) :

आकुतीबंधानुसार फक्त एक वर्ग-४ मजूर. सध्या फक्त एकच सहाय्यक प्राध्यापक, कृषि वनस्पतीशास्त्र विभाग कार्यरत आहे.

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल :

उद्देश :

१. औषधी वनस्पतीचे सर्वेक्षण करणे व त्यांचा संग्रह करणे.
२. विविध औषधी वनस्पतीचे संवर्धन/जतन करणे.
३. उच्चप्रतीच्या विविध औषधी वनस्पती व रोपांची रोपवाटिकेद्वारे निर्मिती करून प्रसार करणे.
४. सुगंधी रोपांची रोपवाटिकेद्वारे निर्मिती व प्रसार करणे.
५. शेतकरी तसेच प्रकल्पास भेटी देणाऱ्या व्यक्तींना औषधी व सुगंधी वनस्पतीची माहिती देणे.
६. प्रदर्शन, प्रशिक्षण व प्रात्याक्षिकेद्वारे या औषधी व सुगंधी वनस्पतीचा प्रचार व प्रसार करणे.

बदल: मसाला वर्गीय पिकांचे प्रात्याक्षिके व बीजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे

६. पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प :

१. दशमूळ वनस्पतीमधील रासायनिक घटक व त्यांची उपयुक्तता
२. अश्वगंधा, शतावरी, सोनामुखी, सफेद मुसळी, तुळशी गुळवेल, वेखंड, इसाबगोल इ. औषधी वनस्पती मधील शास्त्रीय प्रयोग
३. विविध सुगंधी वनस्पती उदा. जिरेनियम गवतीचहा, जावा सिट्रोनेल, खस वाळा, तुळशी यावरील शास्त्रीय प्रयोग सुरु आहेत. त्याचे काढणी पश्चात तंत्रज्ञान व उपयोग संबंधी प्रयोग चालु आहेत.

७. केंद्रावर चालु असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.

या प्रकल्पामध्ये १२० प्रकारच्या उच्च प्रतीची औषधी व सुगंधी वनस्पतीचे रोपे रोपवाटिकेद्वारे तयार करणे हा प्रमुख उद्देश आहे आणि तो वर्षभर राबविला जात आहे. त्यातून मिळणाऱ्या उत्पन्नातून हा प्रकल्प सध्या स्वयंपूर्ण आहे.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी निरंक

९. शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना

औषधी व सुगंधी वनस्पतीचे शेती फायदेशीर होण्याचा दृष्टीकोनातून हमीभाव योग्य व बाजारपेठेचे व्यवस्थापन व निर्यात संधी यावर विशेष भर देणे गरजेचे आहे. तसेच औषधी गुणधर्म तपासण्यासाठी अद्ययावत

मशिनरी / उपकरणे व त्यावरील संशोधन महत्वाचे आहे. जास्तीत जास्त मुल्यवर्धिता काढणी पश्चात तंत्रज्ञान विकसित करणे व त्यांचे विपणन करणे महत्वाचे आहे. विविध अरोग्यपुर्ण वनस्पतीचे वेगवेगळे ब्लॉक तयार करणे.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिर्वाय) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.

औषधी व सुगंधी वनस्पती प्रकल्पामध्ये जवळजवळ ४६५ प्रकारच्या औषधी वृक्ष, वेली, झुडपे, वार्षिक, बहुवार्षिक व मसाला तसेच सुगंधी पिके यांचे संवर्धन, प्रसारण तसेच मार्गदर्शन केले जाते औषधी व सुगंधी वनस्पतीचे महत्व लक्षात घेता या प्रकल्पामध्ये आवश्यक तांत्रिक मनुष्यबळ उपलब्ध करणे महत्वाचे आहे. सद्यस्थितीत फक्त एकच सहाय्यक प्राध्यापक, कृषि वनस्पतीशास्त्र विभाग ह्या प्रकल्पाचे कामकाज पाहत आहे. आकुतीबंधानुसार पदे नसून विविध ठिकाणाहून कृषि सहाय्यक , कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक व लिपीक उपलब्ध करून देणे गरजेचे आहे. प्रकल्पाला भेटी देणाऱ्यांची संख्या दिवसेंदिवस वाढत असून उपलब्ध कंत्राटी मनुष्यबळावर प्रकल्पाचे कामकाज चालवण्यास येत आहे. या प्रकल्पामध्ये विविध चूर्ण पावडर, सुगंधी तेले इ. ची निर्मिती केली जाते त्याचबरोबर शास्त्रीय प्रयोग देखीन घेतले जातात. तसेच वर्षभर औषधी रोपवाटिकेतून रोपांचा पुरवठा केला जातो. सद्यस्थितीत रोपवाटिकेच्या रोपातून मिळणारे उत्पन्न तसेच इतर पावडर चुर्ण, तेले यापासून मिळणाऱ्या उत्पनावर प्रकल्प चालविला जात आहे. त्यामुळे जा आर्थिक पाठबळ जास्त असेल तर निश्चितच प्रकल्पाच्या भरभराटीसाठी उपयुक्त राहिल. या प्रकल्पाची आवश्यकता असल्याने हा प्रकल्प बंद करू नये.

७) कांदा साठवण संशोधन योजना, उद्यानविद्या विभाग, मफुकृवि, राहुरी

१ संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता : कांदा साठवण संशोधन योजना, उद्यानविद्या विभाग, मफुकृवि, राहुरी

२ स्थापना वर्ष : १९८२

३ संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	क्षेत्र	२.९७ हे.
	कार्यालय क्षेत्र	०.०२ हे.
	सिंचन सुविधा	बोर, विहीर, ठिबक सिंचन

४ मनुष्यबळ :

अ. क्र.	पद	मंजूर पदे	सध्या भरलेली	रिक्त	शेरा
१	कांदा पैदासकार (सहायोगी प्राध्यापक उद्यानविद्या)	१	०	१	अतिरिक्त पदभार वरीष्ठ भाजीपाला पैदासकार यांचेकडे
२	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१	टोमॅटो सुधार योजना, मफुकृवि राहुरी या कार्यालयाकडून अर्धा वेळ सेवा संचित
३	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१	--
४	कृषि सहाय्यक	१	१	०	--
५	ग्रेड-१ मजूर	१	०	१	--
	एकूण	५	१	४	

५ संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश :

- कांदा जनूकाचे संकलन व संवर्धन आणि देखभाल
- कांदा साठवणूकीकरीता स्थानिक संसाधनाचा वापर करून कांदा साठवण चाळ विस्थापनेबाबत संशोधन करणे
- खरीप, रब्बी व उन्हाळी हंगामा करीता अधिक उत्पादन, चांगली गुणवत्ता असलेला कांदा पिकाचा नाविन्यपूर्ण वाण विकसित करणेसाठी नवीन प्रजनन पध्दतीचा कार्यक्रम आखणे
- दिर्घकालीन कांदा साठवणुक
- कीड व रोग व्यवस्थापन करणे
- प्रशिक्षणार्थी व शेतकरी यांना नवीन तंत्रज्ञान या बद्दल माहिती व प्रशिक्षण देणे
- कांदा काढणी पुर्व व पश्चात तंत्रज्ञान विकसीत करणे

६ पूर्ण झालेले व कार्यरत : निरंक

असलेले संशोधन प्रकल्प

७ केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम : टोमॅटो व कांदा पिकांचे पैदासकार व सत्यप्रति बिजोत्पादन घेणे, खाजगी कंपन्याचे संकरीत वाण तपासणी करणे.

८ गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून : ३. वाणांची शिफारसी : ०३

केलेल्या / केंद्राचा सहभाग

असणाऱ्या महत्वाच्या

शिफारसी / उपलब्धी

- फुले सफेद : आकर्षक पांढऱ्या गोल आकाराचे कांदे

- फुले सुवर्णा : पिवळ्या रंगाची जात व कमी तीखटपणा

- फुले समर्थ : आकर्षक गर्द लाल रंगाचे कांदे

सदरचे वाण अधिक उत्पादनक्षमता, उत्तम साठवणूक, चांगली गुणवत्ता, कीड व रोगास प्रतिकारक, हंगामानुसार लागवडीस योग्य या उद्दिष्टानुसार विकसित केलेले आहेत.

- ७ केंद्रावर चालू असलेले इतर : संशोधन प्रयोग, कांदा बीजोत्पादन, कांदा साठवणूक चाळ उभारणी, निवड पध्दतीने हवामानाशी तग धरणाऱ्या, रोगास व कीडीस प्रतिकारक, अधिक साठवणूक क्षमता असलेल्या जाती विकसीत करणे, कांदा साठवणूक.

८) बांधबदिस्तीचा अर्थशास्त्रीय अभ्यास करण्याची योजना, कृषी अर्थशास्त्र विभाग, मफुकृवि, राहुरी

१.	योजनेचे नाव	:	बांधबदिस्तीचा अर्थशास्त्रीय अभ्यास करण्याची योजना, कृषी अर्थशास्त्र विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी					
२.	स्थापना वर्ष	:	सन-१९५९ (१९६८ पासून म.फु.कृ.वि., राहुरी)					
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	:	लागू नाही.					
४.	मनुष्यबळ	:						
	तांत्रिक पदे	:	अ. क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	सध्या भरलेले	रिक्त	शेरा
			१	प्रभारी अधिकारी (सहाय्यक प्राध्यापक)	१	१	-	१५/०२/२०२० ते २४/०८/२०२१ रिक्त
			२.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	२	२	-	१-सेवा संचित-MCAER व ०१/१२/२०२२ पासून आचार्य पदवीसाठी अध्ययन रजेवर १-अतिरिक्त पदभार-Member-PME-Cell
	अ-तांत्रिक पदे	:	अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	सध्या भरलेले	रिक्त	शेरा
			१.	वरिष्ठ लिपीक	१	१	-	-
			२.	कनिष्ठ लिपीक	१	१	-	-
५.	संशोधन योजनेचा उद्देश	:	<p>१.) नैसर्गिक संसाधन संवर्धनाचा आर्थिक अभ्यास करणे.</p> <p>२.) जल व मृदा संवर्धन कामाचा शेती अर्थकारणावरील परिणाम अभ्यासणे.</p> <p>३.) सिंचनासाठी पाण्याचा कार्यक्षम आणि शाश्वत वापर करण्यासाठी सूक्ष्म सिंचन प्रणालींचा आर्थिक अभ्यास करणे.</p> <p>४.) सिंचन कालवा लाभ क्षेत्रातील कृषी उत्पादनावर निकृष्ट मातीच्या प्रभावाचे आर्थिक मूल्यमापन करणे.</p> <p>५.) माती आणि पाण्याच्या शाश्वत वापरासाठीच्या पध्दती आणि प्रणालींचा किंवा त्यातील समस्या/अडचणी अभ्यासणे.</p>					
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत	:	मागील पाच वर्षांत पूर्ण झालेले संशोधन प्रकल्प					

<p>असलेले संशोधन प्रकल्प</p>		<ol style="list-style-type: none"> १. पश्चिम महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या अर्थव्यवस्थेवर जलयुक्त शिवार अभियानाचे परिणाम विश्लेषण (दुसरे वर्ष) : २०१८-१९ २. पश्चिम महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या अर्थव्यवस्थेवर जलयुक्त शिवार अभियानाचे परिणाम विश्लेषण (तृतीय वर्ष) : २०१९-२० ३. अहमदनगर जिल्हयातील विविध एकात्मिक शेती प्रणालींचे तुलनात्मक अर्थशास्त्र : २०१९-२० ४. अहमदनगर जिल्हयातील गटशेतीसद्यस्थिती : २०२०-२१ ५. सांगली जिल्हयातील भूमिगत निचरा प्रणाली तंत्रज्ञानाचे आर्थिक विश्लेषण (सब सरफेस ड्रेनेज) : २०२१-२२ ६. पश्चिम महाराष्ट्रातील जिरेनियम उत्पादन, प्रक्रिया आणि विपणनाचे आर्थिक विश्लेषण : २०२२-२३ ७. शेततळ्यांचा शेतीच्या अर्थव्यवस्थेवर परिणाम : २०२२-२३ <p>कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प</p> <ol style="list-style-type: none"> १. अहमदनगर जिल्हयातील e-NAM व्दारे विपणनाचे आर्थिक विश्लेषण : २०२३-२४ २. पश्चिम महाराष्ट्रातील ठिबक आणि पारंपारिक सिंचन अंतर्गत टोमॅटो उत्पादनाचे तुलनात्मक अर्थशास्त्र २०२३-२४
<p>७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.</p>	<p>:</p>	<p>लागू नाही.</p>
<p>८. गेल्या पाच वर्षातील संशोधन उपलब्धी</p>		<p>संशोधन शिफारसी - २ शिफारस - १ (वर्ष-२०२१-२२) महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाने शिफारशीत केलेल्या भूमिगत निचरा तंत्रज्ञानाचा क्षारयुक्त चोपण जमिन सुधारणेसाठी अवलंब केलेल्याने, आडसाली उस पिकाचे प्रती हेक्टरी उत्पादनात ६८.८३ टक्क्यांची वाढ दिसून आली असून प्रती किंवल उत्पादन खर्चात २१.५२ टक्क्यांनी घट झाली आहे. त्यामुळे क्षारयुक्त चोपण जमीन सुधारणेसाठी भूमिगत निचरा तंत्रज्ञानाचा मोठ्या प्रमाणात शेतकऱ्यांनी अवलंब करावा, अशी शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>शिफारस - २ (वर्ष-२०२२-२३) जिरेनियम ऊर्ध्वपातन केंद्राच्या ३२.४७ टक्के अंतर्गत परतावा दरासह जिरेनियम मूल्यवर्धनाद्वारे उत्पादकांना १६१ टक्के अधिकचे अतिरिक्त निव्वळ उत्पन्न मिळाले आहे. त्यामुळे, संभाव्य क्षेत्रात नवीन स्टार्ट-अप म्हणून शेतकरी किंवा ग्रामीण बेरोजगारांच्या गटांनी जिरेनियम ऊर्ध्वपातन केंद्र स्थापन करावेत अशी शिफारस करण्यात येत आहे.</p>

९) पश्चिम महाराष्ट्रातील प्रमुख पिकांच्या लागवडीच्या खर्चाचा अभ्यास करण्यासाठीची कायमस्वरूपी यंत्रणा, कृषि अर्थशास्त्र विभाग, मफुकृवि, राहुरी

- १) संशोधन योजनेचे नाव : पश्चिम महाराष्ट्रातील प्रमुख पिकांच्या लागवडीच्या खर्चाचा अभ्यास करण्यासाठीची कायमस्वरूपी यंत्रणा
- २) स्थापना वर्ष : सन - १९८०
- ३) योजनेकडे असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा : लागू नाही
- ४) मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ. नं.	पदाचे नाव	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१)	क्षेत्र अधिकारी (२)	१	१	
२)	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	२	१	१
३)	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१९	६	१३
४)	कृषि सहाय्यक	१०४	८०	२४
५)	वरिष्ठ लिपिक	१	१	-
६)	कनिष्ठ लिपिक	१	१	-
७)	शिपाई	१	-	१

- ५) संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल : १) प्रमुख पिकांची शास्त्रीय व विश्वसनीय निविष्टा व उत्पन्न यांची माहिती गोळा करणे.
२) प्रमुख पिकांचा प्रति हेक्टरी व प्रति क्विंटल उत्पादन खर्च काढणे.
- ६) पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प : लागू नाही
- ७) केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम : लागू नाही
- ८) गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी/उपलब्धी : १
- ९) शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना : लागू नाही
- १०) संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.

१०) कडधान्य सुधार प्रकल्प, मफुकृवि, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता : कडधान्य सुधार प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी जि. अहमदनगर

२. स्थापना वर्ष : १९७३

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा : एकूण क्षेत्र : ४२.७६ हेक्टर

सुविधा : सिंचनासाठी प्रत्येकी एक विहीर, शेततळे,
कूपनलिका
रेन आउट शेल्टर
शेडनेट
बियाणे साठवण गोडाऊन
ड्रायिंग शेड
ट्रॅक्टर व अवजारे

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे) :

अ.क्र.	योजनेचे नाव	पदाचे नाव	मंजूर पदे	भरलेले पदे	रिक्त पदे	
अ	अ.भा.स.हरभरा संशोधन प्रकल्प	प्रमुख शास्त्रज्ञ	१	०	१	
		वरिष्ठ शास्त्रज्ञ (वनस्पती शास्त्र)	१	०	१	
		शास्त्रज्ञ(किटकशास्त्र)	१	०	१	
		शास्त्रज्ञ (रोगशास्त्र)	१	१	०	
		कृषि सहाय्यक	३	३	०	
		एकूण	७	४	३	
ब	अ.भा.स.तूर संशोधन प्रकल्प	वरिष्ठ शास्त्रज्ञ (वनस्पती शास्त्र)	१	१	०	
		शास्त्रज्ञ(किटकशास्त्र)	१	१	०	
		शास्त्रज्ञ (रोगशास्त्र)	१	१	०	
		शास्त्रज्ञ (कृषि विद्या)	१	०	१	
		प्रयोगशाळा परिचर	२	२	०	
		एकूण	६	५	१	
क	अ.भा.स.मका संशोधन प्रकल्प	सहाय्यक पैदासकार	१	१	०	
		सहाय्यक रोगशास्त्रज्ञ	१	१	०	
		कृषि सहाय्यक	२	२	०	
		लिपीक-नि-टंकलेखक	१	१	०	
		एकूण	५	५	०	
ड	कडधान्य पिकांचे बळकटीकरण योजना	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	२	०	१	
		कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	३	०	३	
		वरिष्ठ लिपीक	१	१	०	
		कृषि सहाय्यक	३	३	०	
		गणक	२	१	१	
		पहारेकरी	१	०	१	
		मजूर	१०	६	४	
				(१ सेवा संचित प्रशासन विभाग)		
		एकूण	२२	१२	१०	

५. संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल :

कडधान्य पिकांवरील संशोधनाचे बळकटीकरण करणेसाठी या प्रकल्पाची स्थापना योजनेतर योजना म्हणून १९७३ साली करण्यात आली. तदनंतर १९८२ साली भारतीय कृषि अनुसंधान परिषदेने अखिल भारतीय समन्वित कडधान्य सुधार प्रकल्पाचे केंद्रास मंजूरी दिली. सन १९९४ मध्ये अ.भा.स.हरभरा संशोधन योजनेचे मुख्य केंद्र मंजूर करण्यात आले. तसेच अ.भा.स.तूर संशोधन योजनेचे उपकेंद्र भाकृअपव्दारा २००२ साली मंजूर करण्यात आले व त्याचे बळकटीकरण करून २०१५ साली मुख्य केंद्र म्हणून मान्यता देण्यात आली. हरभरा व तूर या कडधान्य पिकांवर संशोधन करणे हा या प्रकल्पाचा मुख्य उद्देश आहे. यात नवीन वाण निर्मितीसाठी पैदास कार्यक्रम राबविणे, नव्याने विकसित होणा-या वाणांची रोग व किड प्रतिकारक्षमता अजमाविणे, रोग व किड नियंत्रणसाठी उपाययोजना विकसित करणे, लागवडीसाठी तंत्रज्ञान विकसित करणे इ. बाबींचा अंतर्भाव आहे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प :

अ) पूर्ण झालेले तदर्थ (Ad-hoc) संशोधन प्रकल्प :

- I. Genetic Improvement of Chickpea for Increased Productivity (Under Mcknight Foundation Collaborative Research Programme) Period :1995 to2007
- II. Development of extra large seeded kabuli chickpea varieties for crop diversification (Under Integrated Scheme of Oilseeds, Pulses, Oilpalm and Maize) period :2006-07 to 2008-09
- III. Deployment of molecular markers in Chickpea Breeding for developing superior cultivars with enhanced disease resistance (Funded by DBT, New Delhi)) Period :2009-10 to2013-14
- IV. Pre-Breeding and Genetic Enhancement in Breaking Yield Barriers in Kabuli Chickpea (Funded by ICARDA and ICAR) Period :2010 to2015
- V. Widening genetic base through pre-breeding for the development of high yielding cultivars of kabuli chickpea (Funded by NFSM, New Delhi) Period :2013-14 to2016-17
- VI. Delivering more produce and income to more farmers through enhancing genetic gains for chickpea and pigeonpea. (Funded by Govt. Of India, New Delhi) Period :2017-18 to2019-20

ब) कार्यरत असलेले तदर्थ (Ad-hoc) संशोधन प्रकल्प:

- I. DUS testing of chickpea (Funded by PPV&FRA, New Delhi) (wef 2020-21)
- II. Characterization of chickpea germplasm resource to accelerate genomic assisted crop improvement (Funded by DBT, New Delhi) period : 2020-21 to 2024-25

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.:

अ) बिजोत्पादन: प्रकल्प समन्वयक, अ.भा.स. हरभरा / तूर संशोधन योजना, कानपूर तसेच विद्यापीठाकडून प्राप्त लक्षांकानुसार दरवर्षी केंद्रक बियाणे उत्पादनाचा कार्यक्रम राबविण्यात येतो.

तसेच राष्ट्रीय अन्नसुरक्षा अभियांतर्गत "सीड हब केंद्र" या प्रकल्पास २०१५ साली मंजूर करण्यात आले असून या अंतर्गत दरवर्षी प्रमाणित बिजोत्पादन (मुख्यतः हरभरा) कार्यक्रम दरवर्षी शेतक-यांच्या शेतावर घेण्यात येतो.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या /केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्त्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी :

अ) प्रसारित करण्यात आलेले वाण :

हरभरा - फुले विक्रांत (२०१७), फुले विक्रम (२०१९), फुले विश्वराज (२०२२)

- तूर - फुले दमयंती (२०१९), फुले तृप्ती (२०२२), फुले कावेरी (२०२२)
- ब) केंद्राचा सहभाग असणा-या तूर कृषिविद्याविषयक राष्ट्रीय पातळीवरील शिफारशी (एकूण: ०५) - वर्ष २०१९
- Pigeonpea +Soybean based intercropping (2:4) followed by wheat sequential cropping sequence is recommended for higher yield.
  - Application of RDF + multi –micronutrient spray @ 2.0 ml / lit at flower bud initiation + Indoxacarb at flowering + one systemic insecticide 15 days after first spray was found significantly superior.
  - Sowing of pigeonpea at 120 x 60 cm spacing and drip irrigation at 50 CPE is recommended for obtaining higher yield.
  - Application of pusa hydrogel @ 2.5 kg/ha + mulching with organic residue @ 5 ton/ha is recommended for drought mitigation.
  - Sowing of pigeonpea 120x30 cm spacing and nipping at 45 DAS is recommended for higher yield.

९. शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत यासंबंधी सूचना

- हवामान बदलात तग धरू शकतील असे तूर व हरभरा पिकाचे वाण विकसित करण्यासाठी संशोधन करणे आवश्यक आहे.
- तसेच पावसाच्या लहरीपणामुळे उशीरा पेरणी करणेसाठी कमी दिवसात पक्व होणारे वाण विकसित करण्यासाठी संशोधन करणे आवश्यक आहे.
- तूर व हरभरा या पिकांवर येणा-या नविन रोगांसाठी प्रतिकारक वाण निर्माण करणे.
- तूर व हरभरा या पिकांचे यांत्रिकीकरणाने काढणीस योग्य असे वाण विकसित करणे.

११) राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प, अवर्षण प्रवण उपकेंद्र (वनशेती), मफुकृवि, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता :- राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प, अवर्षण प्रवण उपकेंद्र (वनशेती), मफुकृवि, राहुरी

२. स्थापना वर्ष :- १९८४

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा :-

- एकुण:- जमीन १२४.९० हे.
- लागवडीखालील क्षेत्र :- १०२.१६ हे.
- महादेव टेकडी, रस्ते, नाला बंडीग आणि प्रक्षेत्र कार्यालय :- २२.७४ हे.
- बांबू लागवड प्रायोगिक व जनरल क्षेत्र :- १६.०० हे.
- संशोधन (प्रायोगिक क्षेत्र) :- ४.०६ हे.
- उद्यानविद्या मोड्युल :- २.३० हे.
- वनीकरण (निलगिरी, अंजन, कडुलिंब, चिंच, अर्जुन सादडा, खैर, बाभुळ, कोरपड) :- ४९.४६ हे.
- आदर्श गाव प्रकल्प (खैर आणि कडुलिंब) :- ३०.३४ हे.

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे) :-

शास्त्रज्ञ				
अ. क्र.	पद	मंजूर (पदसंख्या)	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१.	प्रभारी अधिकारी (सहयोगी प्राध्यापक)	कृषि विद्या (१)	सहयोगी प्राध्यापक (१)	-
२.	सहाय्यक प्राध्यापक	उद्यानविद्या (२)	सहाय्यक प्राध्यापक (२)	-
क्षेत्रिय कर्मचारी				
१.	कृषि सहाय्यक	०१	वनस्तीरोग व कृषी अणुजीवशास्त्र विभागाकडुन सेवासंचित	
२.	लिपिक-नि-टंकलेखक	०१	उपकुलसचिव (काव्य) विभागाकडुन सेवासंचित	
३.	मजुर	०१	कापुस पैदासकार, कृषि वनस्पतीशास्त्र विभागाकडुन सेवासंचित	

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल:-

१. मुळ उद्देश:-

- चारा, इंधन, लाकूड इ. कारणासाठी वृक्ष प्रजातींचा अभ्यास करणे.
- समस्यायुक्त जमिनीसाठी वनशेती पध्दत विकसित करणे.
- जमिनीची प्रत सुधारण्यासाठी गवत व कडधान्य पिकांचा अभ्यास करणे.
- हलक्या प्रतीच्या कोरडवाहू जमिनीसाठी वनशेती ची पध्दत विकसित करणे.
- वृक्षांची वेगवेळ्या अंतरावर लागवड करुन सहयोगी पिकांची अन्नधान्य उत्पादकता अभ्यासणे.

- दुष्काळी विभागासाठी कोरडवाहू फळझाडांचा अभ्यास करणे.

२. नंतरचे बदल:-

- अवर्षण प्रवण क्षेत्रातील मध्यम ते हलक्या जमिनीची विविध पिकावरील संशोधन सुरु आहे.

६. पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प :-

अ.क्र.	पुर्ण झालेले प्रकल्प	कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प
१.	--	१) राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प, अवर्षण प्रवणउपकेंद्र(वनशेती), मफुकृवि, राहुरी २) बांबू लागवड प्रकल्प

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.:-

- बिजोत्पादन - सोयाबिन (फुले किमया) स्टेज ब्रिडर.
- बांबू लागवड.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी

- पश्चिम महाराष्ट्रातील अवर्षणप्रवण विभागामधील हलक्या ते मध्यम जमिनीत तुर + सुर्यफुल / बाजरी (१:२) किंवा तुर + सोयाबीन / भुईमुग (१:३) या आंतरपीक पध्दतीची अधिक उत्पादन व आर्थिक फायद्यासाठी शिफारस करण्यात येत आहे.
- अवर्षण प्रवण विभागातील कमी खोल जमिनिच्या योग्य वापरासाठी व जमिनीची सुपिकता वाढविण्यासाठी सुबाभूळ व शिरीष वृक्षांच्या दोन ओळीमध्ये १X१ किंवा २X१ मिटर अंतरावर घायपात लागवडीची शिफारस करण्यात येत आहे.
- अवर्षण प्रवण विभागात शेवगा, बोर (उमरान), जांभूळ, रिठा आणि आवळा या वृक्षांची समाधानकारक वाढ झाल्याचे दिसून आल्यामुळे आर्थिक फायद्यासाठी या वृक्षांची लागवड करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
- अवर्षण प्रवण विभागातील चुनखडी युक्त जमिनीच्या योग्य वापरासाठी फालसा व बोर लागवडीची शिफारस करण्यात येत आहे.

९. शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? या संबंधी सुचना:-

- बांबू वरील संशोधनावर भर देण्यात येत आहे.
- संशोधनसाठी आवर्ती/ आकस्मिक खर्चाची तरतुद असावी.
- प्रकल्पासाठी खालीलप्रमाणे मनुष्यबळाची आवश्यकता आहे.

१. कृषि सहाय्यक :- १

२. लिपिक-नि-टंकलेखक :- १

३. मजुर ग्रेड- १ व ग्रेड- २ :- ४

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर क रावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा:-

१२) गुणवत्तापूर्ण बियाणे योजना, मफुकृवि, राहुरी

अ. क्र.	विषय	तपशिल
१.	संशोधन केंद्राचे नाव, पत्ता व संपर्क दुरध्वनी / भ्रमणध्वनी क्र. ई-मेल / वेबसाईट	गुणवत्तापूर्ण बियाणे योजना प्रमुख शास्त्रज्ञ (बियाणे), बियाणे विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी ०२४२६-२४३३५५, २४३४३५ csseed.mpkv@yahoo.in
२.	संशोधन केंद्राचे स्थापना वर्ष	गुणवत्तापूर्ण बियाणे योजना - १९८५-८६
	संशोधन केंद्रासाठी निधीचा स्रोत (राज्य / केंद्र / विद्यापीठ / केंद्र ७५ + राज्य २५/इतर)	अखिल भारतीय समन्वयित संशोधन योजना (केंद्र ७५% व राज्य २५%) पुरस्कृत संशोधन योजना (ICAR-Plan Scheme)
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा	मध्यवर्ती परिसर क्षेत्र - १४५३.३६ हेक्टर वाहिवाटीखाली क्षेत्र - ७६८.३९ हेक्टर इतर क्षेत्र (रस्ते, इमारत, डोंगर, शेततळे, टेकड्या, क्षारपट, पाणथळ, ओढे व नाले) - ६८४.९९ हेक्टर
	सिंचन व्यवस्था/प्रकार सूक्ष्म सिंचन व्यवस्था आहे का?	१) पाट पाणी २) टिबक सिंचन - १०६.०६ हेक्टर (फळ बागा) ३) बोअरवेल - १० ४) शेततळे - ०९ (क्षमता-२०.८३ कोटी लिटर)
	संशोधन केंद्र इमारत बांधकाम वर्ष व क्षेत्रफळ	२००६, क्षेत्रफळ - ६.३८ हेक्टर
	मुलभूत सोयी सुविधा	
	कार्यालय व इतर साहित्य खोल्या	७०
	बियाणे साठवण गोदाम	१५
	ड्राईंग शेड	०४
	थ्रेशिंग यार्ड	०६
	संगणक	२३
	इंटरनेट / वाय-फाय सुविधा	कार्यालय: होय प्रक्षेत्र: नाही
४.	मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय, मंजूर सध्या भरलेली व रिक्त पदे)	खालीलप्रमाणे
		मंजूर कार्यरत रिक्त
	सहयोगी प्राध्यापक	०१ ०१ --
	सहा. प्राध्यापक	०१ ०१ --
	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०२ ०१ ०१
	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०४ ०२ ०२
	एकूण	०८ ०५ ०३

अ. क्र.	विषय	तपशिल
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यानंतर झालेला बदल	<ol style="list-style-type: none"> १. वेगवेगळ्या पिकांचे केंद्र व राज्य शासनाच्या लक्षांकानुसार पैदासकार बियाण्याचे बिजोत्पादनाचे नियोजन करणे. २. गुणवत्तापूर्ण पैदासकार बियाण्याची निर्मिती करणे. ३. गुणवत्तापूर्ण पैदासकार बियाणे वेगवेगळ्या शासकिय संस्थांना, शेतकरी बिजोत्पादक कंपनी / गट, खाजगी बिजोत्पादक कंपन्यांना वेळेवर पुरवठा करणे. ४. बिजोत्पादन कार्यक्रमांमध्ये घेतल्या जाणाऱ्या वेगवेगळ्या पिकांची उत्पादकता वाढविणे. ५. वेगवेगळ्या शेतपिके व फळपिकांचे गुणवत्तापूर्ण कलमे / रोपे निर्मिती करणे. ६. बिजोत्पादन व कलमे / रोपे निर्मितीसाठी लागणाऱ्या मुलभूत सोयींचे बळकटीकरण करणे. ७. बिज प्रक्रिया करण्याच्या कालावधीमध्ये बियाण्याची गुणवत्ता राखण्यासाठी लागणाऱ्या मुलभूत सोयींचे बळकटीकरण करणे.
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले प्रकल्प	<p>पूर्ण झालेले प्रकल्प:</p> <ol style="list-style-type: none"> १. राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत "महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी यांनी विकसित केलेल्या सुधारीत वाणांच्या बिजोत्पादन कार्यक्रमासाठी प्रोत्साहन पर प्रकल्प" कालावधी: २०११-१२ ते २०१३-१४ <p>कार्यरत असलेले प्रकल्प:</p> <ol style="list-style-type: none"> १. देशी कडधान्याचे पैदासकार बियाणे उत्पादन वाढविणे कालावधी: २०१६-१७ ते आजतागायत २. आदिवासी उपयोजना- बियाणे २०१७-१८ ते आजतागायत
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम	<p>बिजोत्पादन- ४३८.१६ हेक्टर</p> <p>फळबाग- २३७.५७</p> <p>रोपवाटीका- ३१.५०</p> <p>वन- ६०.१६</p> <p>संशोधन- १.००</p> <p>एकूण - ७६८.३९</p> <p>बिजोत्पादनाखालील पिके:-</p> <ol style="list-style-type: none"> १) खरीप हंगाम: बाजरी, भात, मूग, उडीद, तूर, कापूस, सोयाबीन, भुईमुग, मका, चवळी, तीळ. २) रब्बी हंगाम: ज्वारी, करडई, हरबरा, गव्हा, ओट, राजमा, लसून घास

अ. क्र.	विषय	तपशिल																																										
८.	गेल्या पाच वर्षात संशोधन केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्त्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी	<p style="text-align: center;">बिजोत्पादन (क्विंटल)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>२०१६-१७</th> <th>२०१७-१८</th> <th>२०१८-१९</th> <th>२०१९-२०</th> <th>२०२०-२१</th> <th>२०२१-२२</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>प्रक्षेत्र बिजोत्पादन</td> <td>११५२२</td> <td>९६८०</td> <td>७२९४</td> <td>८०७१</td> <td>९७१६</td> <td>८५२२</td> </tr> <tr> <td>कडधान्य (सीड हब प्रकल्प)</td> <td>१४५७</td> <td>२१७९</td> <td>२६४८</td> <td>३७४०</td> <td>३३०२</td> <td>३४६८</td> </tr> <tr> <td>शेतकरी सहभाग</td> <td>२०१०१</td> <td>३१३२०</td> <td>८०४०</td> <td>१४०००</td> <td>११७९३</td> <td>८७०७</td> </tr> <tr> <td>एकूण</td> <td>३३०८०</td> <td>४३१७९</td> <td>१७९८२</td> <td>२५८११</td> <td>२४८११</td> <td>२०६९७</td> </tr> <tr> <td>कलमे रोपे एकूण</td> <td>१४.४२ लाख</td> <td>११.०२ लाख</td> <td>११.०५ लाख</td> <td>९.३८ लाख</td> <td>११.०९ लाख</td> <td>१३.२२ लाख</td> </tr> </tbody> </table>		२०१६-१७	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१९-२०	२०२०-२१	२०२१-२२	प्रक्षेत्र बिजोत्पादन	११५२२	९६८०	७२९४	८०७१	९७१६	८५२२	कडधान्य (सीड हब प्रकल्प)	१४५७	२१७९	२६४८	३७४०	३३०२	३४६८	शेतकरी सहभाग	२०१०१	३१३२०	८०४०	१४०००	११७९३	८७०७	एकूण	३३०८०	४३१७९	१७९८२	२५८११	२४८११	२०६९७	कलमे रोपे एकूण	१४.४२ लाख	११.०२ लाख	११.०५ लाख	९.३८ लाख	११.०९ लाख	१३.२२ लाख
	२०१६-१७	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१९-२०	२०२०-२१	२०२१-२२																																						
प्रक्षेत्र बिजोत्पादन	११५२२	९६८०	७२९४	८०७१	९७१६	८५२२																																						
कडधान्य (सीड हब प्रकल्प)	१४५७	२१७९	२६४८	३७४०	३३०२	३४६८																																						
शेतकरी सहभाग	२०१०१	३१३२०	८०४०	१४०००	११७९३	८७०७																																						
एकूण	३३०८०	४३१७९	१७९८२	२५८११	२४८११	२०६९७																																						
कलमे रोपे एकूण	१४.४२ लाख	११.०२ लाख	११.०५ लाख	९.३८ लाख	११.०९ लाख	१३.२२ लाख																																						
९.	शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेऊन सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत.	---																																										
१०.	संक्षिप्त प्रकल्प सादर करावा त्यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय इ गालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	मध्यवर्ती प्रक्षेत्रावर बिजोत्पादन प्रक्षेत्र गट योजना राबविण्यासाठी स्वतंत्र आस्थापना १०० टक्के अनुदान मंजूरीसाठीचा प्रस्ताव सोबत जोडला आहे.																																										

मध्यवर्ती प्रक्षेत्रावर बिजोत्पादन प्रक्षेत्र गट योजना राबविण्यासाठी स्वतंत्र आस्थापना १०० टक्के अनुदान मंजूरीसाठीचा प्रस्ताव

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाची स्थापना १९६९ मध्ये शिक्षण, संशोधन व विस्तार या कार्यासाठी करण्यात आली. विद्यापीठ स्थापनेच्या वेळी शेजारील ६ गावांच्या जमिनी वरील कार्यासाठी ताब्यात घेण्यात आल्या. तसेच महाराष्ट्र कृषि अधिनियम १९८३ (७) नुसार कृषि विद्यापीठाच्या प्रक्षेत्रावर विविध पिकांचे उदा. तृणधान्ये, कडधान्य, तेलबिया, नगदीपिके, कांदपिके, फळपिके, भाजीपाला, चारा पिके इतर हंगामी / बहुहंगामी पिकांचे बिजोत्पादन कार्यक्रम राबवून त्याचे वितरण निरनिराळ्या संस्था व शेतकरी यांना करावे अशी तरतुद करण्यात आलेली आहे. त्या अनुषंगाने मध्यवर्ती प्रक्षेत्र, राहुरी येथे हंगामनिहाय वेगवेगळ्या पिक जातींचा बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणेसाठी प्रक्षेत्र गटामध्ये खालील योजना महाराष्ट्र शासनाने मंजूर केल्या होत्या आणि १९७० पासून विद्यापीठात कार्यरत होत्या.

१. प्रक्षेत्र संचालनालय, मुख्य योजना.
२. प्रक्षेत्र जमिन विकास योजना, मध्यवर्ती परिसर, राहुरी...
३. मध्यवर्ती बीज संघटन योजना, राहुरी.
४. संकरीत बियाणे विकास व प्रक्रिया केंद्र, मांजरी.
५. मजूरांना कायम आस्थापनेवर आणण्याची योजना.

या योजना अंतर्गत उद्देश सफल होण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने खालील प्रमाणे पदे मंजूर केलेली होती.

अ. विविध योजनांसाठी केलेली मंजूर पदे.

अ.क्र.	योजनेचे नाव	मंजूर पदे
१	प्रक्षेत्र संचालनालय, मुख्य योजना.	१६७
२	प्रक्षेत्र जमिन विकास योजना, मध्यवर्ती परिसर, राहुरी.	२६
३	मध्यवर्ती बीज संघटन योजना, राहुरी.	१४
४	संकरीत बियाणे विकास व प्रक्रिया केंद्र, मांजरी.	८
५	मजूरांना कायम आस्थापनेवर आणण्याची योजना.	२१६
	एकुण	४३१

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरीच्या मध्यवर्ती परिसरात एकुण विद्यापीठ अधिनस्त २८४९.८८ हेक्टर क्षेत्र असून सद्याचा त्याचा वापर खालीलप्रमाणे.

ब. मध्यवर्ती परिसर येथील प्रक्षेत्राचा तपशील.

अ.क्र.	क्षेत्र	हेक्टर
१	विद्यापीठासाठी संपादित केलेले क्षेत्र	२८४९.८८
२	रस्ते व इमारती खालील क्षेत्र	४१२.३४
३	संशोधन व शिक्षणासाठी वापरात असलेले क्षेत्र	९११.१३
४	बिजोत्पादनासाठी उपलब्ध क्षेत्र	७६८.३९
५	फळबाग लागवडीखालील क्षेत्र	३९४.०७
६	पीक लागवडीस अयोग्य क्षेत्र (वनीकरण डोंगराळ, खडकाळ, पानथळ, आढे, नाले इ.)	३६३.९५

महाराष्ट्र शासन अनुदानीत वरील योजना, राहुरी व मांजरी (पुणे) येथे राबविण्यात येत होत्या. या योजनाव्दारे मध्यवर्ती परिसर राहुरी येथे १९७६.६८ हेक्टर (वहीवाटी खालील) क्षेत्राचे व्यवस्थापन करण्यात येवून त्यावर बिजोत्पादन फळबागा, वनशेती, फळ कलमे / रोपे निर्मिती, जमिन सुधारणा, बिज प्रक्रिया व बियाणे पुरवठा इ. कामे करण्यात येत होती. तथापी एप्रिल २००३ या वर्षापासून वरिल सर्व योजना महाराष्ट्र शासनाने बंद केल्या. त्या योजना बंद झाल्या असल्या तरी आजतागायत बिजोत्पादन, फळबागा लागवड, कलमे/रोपे निर्मिती, बिज प्रक्रिया, विपणन ही कामे मोठ्या प्रमाणावर पुर्ववत सुरु आहेत. यासाठी भारतीय कृषि संशोधन परिषद यांनी मंजूर केलेले बियाणे प्रकल्प व विद्यापीठाच्या इतर विभागातील मनुष्यबळ तात्पुरते संचित करुन विद्यापीठ स्तरावर बियाणे विभागाची स्थापना जुलै २००६ मध्ये करण्यात आली. या विभागामार्फत मध्यवर्ती परिसर याशिवाय विद्यापीठ कार्यक्षेत्रातील ग्राम बिजोत्पादनांतर्गत शेतकऱ्यांच्या शेतावर सर्व हंगामातील पिकांचे बिजोत्पादन कायक्रमाचे नियोजन, अंमलबजावणी, प्रक्रिया व विपणन व त्या अनुषंगिक सर्व कामे पाहण्यात येतात. सध्या मध्यवर्ती प्रक्षेत्रावरील १५०५.७८ हेक्टर इतक्या वहीवाटी खालील क्षेत्राचे व्यवस्थापन करण्यात येत आहे. व यासाठी बियाणे विभागात भारतीय कृषि अनुसंधान परिषदेच्या बियाणे प्रकल्पांतर्गत खालीलप्रमाणे फक्त १८ अधिकारी / कर्मचारी उपलब्ध आहेत.

क. बियाणे विभागात सध्या कार्यरत असलेल्या अधिकारी / कर्मचारी दर्शविणारा तक्ता

अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे (भा.कृ.अ.प.)		विद्यापीठाचे इतर विभागाकडून सेवा संचित पदे	एकुण
		मंजूर	रिक्त		
१	प्राध्यापक	---	---	१	१
२	सहयोगी प्राध्यापक	१	---	-	१
३	सहाय्यक प्राध्यापक	१	-	५	६
४	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	२	१	१	४
५	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	४	२	३	९
६	कृषि सहाय्यक	---	---	२०	२०
७	सहाय्यक अधीक्षक	-	-	१	१
८	लघुटंकलेखक	-	-	---	-
९	मुकादम	---	---	२	२
१०	गणक	---	---	-	-
११	वरिष्ठ लिपिक	---	---	१	१
१२	कनिष्ठ लिपिक	---	---	२	२
१३	प्रयोगशाळा परिचर	-	-	---	-
१४	वाहनचालक	१	---	---	१
१५	वर्ग - ४	---	---	७०	७०
एकुण		९	०३	१०६	११८

बियाणे प्रकल्पांतर्गत मध्यवर्ती प्रक्षेत्रावरील १५०५.७८ हेक्टर क्षेत्राचे व्यवस्थापन करणेसाठी फक्त १९ अधिकारी / कर्मचारी मंजूर पदे उपलब्ध आहेत. पैकी २ पदे रिक्त आहे. यापुर्वी हयाच कामासाठी अधि नमुद केलेप्रमाणे तक्ता क्र. "अ" प्रमाणे ४३१ अधिकारी /कर्मचाऱ्यांची मंजूर पदे उपलब्ध होती. तरी मध्यवर्ती प्रक्षेत्राचे

१५०५.७८ हेक्टरचे काटेकोर व्यवस्थापन करणेसाठी व त्यावर विविध पिकांचे बिजोत्पादन कलमे / रोपे निर्मिती कार्यक्रम, बिजांची गुणवत्ता व उत्पन्न यशस्वीपणे राबविणेसाठी नव्याने प्रक्षेत्र संचालनालयाची स्थापना करणे अत्यावश्यक आहे. त्यासाठी प्रस्ताव कार्यकारी परिषदेकडे मंजूरीसाठी सविनय सादर करणेत येत आहे.

१. योजनेचे नाव - प्रमुख शास्त्रज्ञ (बियाणे) बियाणे विभाग मफुकृवि, राहुरी
२. योजनेची उद्दिष्टे -
- शासनाने ठरवून दिलेल्या उद्दिष्टानुसार बिजोत्पादन करून त्याचा पुरवठा करणे व याद्वारे महाराष्ट्र राज्याचा शेतीमध्ये बियाणे बदलचा दर वाढविणे.
  - विद्यापीठ प्रक्षेत्रावर शेतपिकांमध्ये बिजोत्पादन कार्यक्रमाचे नियोजन, अंमलबजावणी व विपणन करणे.
  - विद्यापीठांकडून दर्जेदार, निर्मळ आणि गुणवत्ता पूर्ण बियाणे उपलब्ध करणे.
  - फळपिकांमध्ये जैविक वैविधतता जपणे, जातीवंत कलमे व रोपे यांची निर्मिती करून त्याचा लागवडीसाठी पुरवठा करणे.

३. योजना प्रमुख - प्रमुख शास्त्रज्ञ (बियाणे) मफुकृवि, राहुरी

४. आवश्यक पदे -

अ.क्र.	पद		हुद्दा (पदनाम)	पदांची संख्या	विषय	कार्य
अ. शिक्षक वर्गीय पदे						
१	प्राध्यापक		प्रमुख शास्त्रज्ञ (बियाणे)	१	कृषि विद्या	प्रक्षेत्र प्रमुख, विद्यापीठ कार्यक्षेत्रातील व मध्यवर्ती क्षेत्रावरील बिजोत्पादन, फलोत्पादन व रोपवाटीका नियोजन, कृषि विद्यापीठातील बिजोत्पादन कार्यक्रमाचे नियोजन व समन्वय व एक खिडकी अंमलबजावणी.
२	अ	सहयोगी प्राध्यापक	प्रक्षेत्र अधिक्षक	१	उद्यानविद्या	योजना प्रमुख, मध्यवर्ती क्षेत्रावरील बिजोत्पादन, फलोत्पादन व रोपवाटीका नियोजन, कृषि विद्यापीठातील बिजोत्पादन कार्यक्रमाचे नियोजन व समन्वय व एक खिडकी अंमलबजावणी.
	ब	सहयोगी प्राध्यापक	प्रक्षेत्र अधिक्षक	१	कृषि विद्या	

अ.क्र.	पद		हुद्दा (पदनाम)	पदांची संख्या	विषय	कार्य
३	सहाय्यक प्राध्यापक		सहाय्यक प्रक्षेत्र अधिक्षक	२	उद्यानविद्या	मध्यवर्ती प्रक्षेत्रावरील रोपवाटीका व फळबाग व्यवस्थापन ई विभाग प्रभारी.

		सहाय्यक प्रक्षेत्र अधिक्षक	४	कृषि विद्या	मध्यवर्ती प्रक्षेत्र ब, क, ड व फ विभागाचे व्यवस्थापन प्रभारी अधिक्षक.
		मुलभूत बियाणे विपणन अधिक्षकरी	१	वनस्पती शास्त्र	उत्पादित झालेल्या बियाणाचे विपणन करणे.
		विभागीय बिजोत्पादन अधिक्षकरी	१	वनस्पती शास्त्र	मध्यवर्ती प्रक्षेत्रावरील सर्व बियाणे विभागाचे नोंदणीकरण, प्रमाणिकरण करणे.
		बीज प्रक्रिया / कार्यशाळा अधिक्षक	२	कृषि अभियांत्रिकी	प्रक्षेत्रावरील ट्रॅक्टर व शेती औजारे दुरुस्ती/देखभाल व्यवस्थापन. बीज प्रक्रिया केंद्रचे व्यवस्थापन / नियोजन व पुरवठा.
		कामगार कल्याण अधिक्षकरी	१	एम.एस्सी. (कृषि) / एल.एल.एम्./ एल.डब्ल्यु / एम.एस.डब्ल्यु	प्रक्षेत्रावरील मजुरांचे / ठेकेदारीवरील मजुरांचे कायदेविषयक बाबी पाहणे.
		सुरक्षा अधिक्षकरी	१	शासकीय नियमाप्रमाणे	प्रक्षेत्रावरील सर्व मालमत्ता / पिकांची सुरक्षा व्यवस्थापन.
		एकुण	१५		

ब. शिक्षकेत्तर पदे

४	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	९	वनस्पतीशास्त्र- ३	बिजप्रक्रिया, बिज पणन व्यवस्थापन माहिती संकलन.	
				उद्यानविद्या - २		भाजीपाला बिजोत्पादन व फलोत्पादन, रोपे / कलमे निर्मिती.
				कृषि विद्या - ४		शेतपिके बिजोत्पादन, निविष्ठा खरेदी पुरवठा.
५	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	९	वनस्पती शास्त्र ४	प्रक्षेत्रावरील विविध विभाग तसेच वाहन/ भांडार / रोपवाटीका / बिजप्रक्रिया केंद्र, सिंचन कामांचे व्यवस्थापन कामे.	
				कृषि विद्या - ३		
				उद्यानविद्या - २		
६	सहाय्यक लेखा अधिक्षकरी	सहाय्यक कुलसचिव	१		मंजूर योजना व फिरते फंड निधीमधील मंजुरीसाठी ठेवलेल्या नस्तींची पडताळणी व अहरण व	

	(सहाय्यक कुलसचिव)				संवितरण अधिकारी बाबत कामकाज.
अ.क्र.	पद	हुद्दा (पदनाम)	पदांची संख्या	विषय	कार्य
७	कार्यालय अधिक्षक	कार्यालय अधिक्षक	१		मंजूर योजनांचे आर्थिक अंदाजपत्रक तयार करणे व इतर कार्यालयीन कामकाजात सहाय्यक कुलसचिवला मदत करणे.
८	वरिष्ठ लिपिक	वरिष्ठ लिपिक	३		वेतन भत्ते, आकस्मीक खर्चाची बीले रोखवही लिहिणे इ.
९	कनिष्ठ लिपिक	कनिष्ठ लिपिक	३		कार्यालयातील आवक जावक, संगणक व इतर कामे तसेच मुख्य भांडारकडील विक्री, भरणा करणे इ.
१०	कृषि सहाय्यक	कृषि सहाय्यक	३४		प्रक्षेत्रावरील ६ विभागाची कामे पहाणेसाठी प्रत्येकी ४ प्रमाणे २४ कृषि सहाय्यक, मुख्य भांडार, बियाणे विक्री केंद्र, फळबाग, रोपवाटीका यांना प्रत्येकी २ प्रमाणे ८ व बिजप्रक्रिया केंद्र, पाणी व्यवस्थापन यांना प्रत्येकी १ प्रमाणे ३ असे एकुण ३४ कृषि सहाय्यक आवश्यक.
११	वरिष्ठ यांत्रिक	वरिष्ठ यांत्रिक	१		कर्मशाळेत आलेली कृषि यंत्रे व औजारें देखभाल व दुरुस्ती.
१२	कृषि यंत्र चालक	ड्रायव्हर	१२		प्रक्षेत्रावरील ट्रॅक्टर, मळणीयंत्र व इतर मशिनरी चालविणेसाठी.
१३	मजूर	ग्रेड १/२ मजूर	११०		प्रक्षेत्रावरील बिजोत्पादन, फलोत्पादन रोपवाटीका कामे करणेसाठी.
१४	सुरक्षा रक्षक	वर्ग - ४	४०		प्रक्षेत्रावरील मालमत्ता व बिजोत्पादन पिकांचे राखण करणे.
	एकुण ब		२२३		
	एकुण अ + ब		२३८		

१. बिजोत्पादन / कलमे निर्मिती कार्यक्रम

बिजोत्पादन	पुर्वीचे उत्पन्न (क्वि.)						
	१९९५-२००२ (सरासरी)	२००३-२०१२ (सरासरी)	२०१३-२०१४ (सरासरी)	२०१४-२०१५ (सरासरी)	२०१५-२०१६ (सरासरी)	२०१६-२०१७ (सरासरी)	२०१७-२०१८ (सरासरी)
शेतपिके							
मुलभूत	१६१०	२७९०	५२००	५४००	५६००	५८००	६०००
पायाभूत	१९९४	१५८३	३३००	३६००	३९००	४२००	४४००
प्रमा./सत्य.	२९७२	५७२१	६०००	६०००	६०००	६०००	६२००
एकुण	६५७६	१००९४	१४५००	१५०००	१५५००	१६०००	१६६००
भाजीपाला							
मुलभूत	५.२०	७.५०	८.५०	९.००	९.५०	१०.००	१२.००
सत्यप्रत	७.६३	११०.६०	१४०.००	१६०.००	१८०.००	२००.००	२२५.००
एकुण	१२.८३	११८.१०	१४८.५०	१६९.००	१८९.५०	२१०.००	२३७.००
फळबाग							
कलमे / रोपे संख्या (बियाणे प्रक्षेत्र)	५५,४१२	१,६९,२३२	३,७५,०००	४,००,०००	४,२५,०००	४,५०,०००	४,७५,०००

२. मध्यवर्ती प्रक्षेत्राचे / बियाणे विभागाचे १९९६ पासूनचे महसुली उत्पन्न व हेक्टरी उत्पादकता

वर्ष	महसुली उत्पन्न (रु.) (लाख)	क्षेत्र (हेक्टर)	प्रती हेक्टर उत्पन्न (रु.) (हजार)
१९९६-१९९७	११९.००	९९३.१७	१२००९
१९९७-१९९८	११०.००	९९३.१७	११०४५
१९९८-१९९९	१३५.००	९९३.१७	१३५९०
१९९९-२०००	१२७.००	११०९.३४	११४४०
२०००-२००१	११९.००	११०९.३४	१०७०८
२००१-२००२	१५४.००	११०९.३४	१३८५६
२००२-२००३	१५९.००	११०९.३४	१४३३१
२००३-२००४	२८२.००	११०९.३४	२५४०८
२००४-२००५	३००.००	११०९.३४	२७०७९
२००५-२००६	३१२.००	११०९.३४	२८१०३
२००६-२००७	२४४.००	९५३.५६	२५६१३
२००७-२००८	२४१.००	८०९.२२	२९७२२
२००८-२००९	३०५.००	७९७.५३	३८१९८
२००९-२०१०	२५८.००	७९७.५३	३२३५१
२०१०-२०११	३२१.००	७९७.५३	४०२५४
२०११-२०१२	३५०.००	७९७.५३	४३८८५
२०१२-२०१३	३७५.००	७९७.५३	४७०२०

३. प्रस्तावित संचालनालया मार्फत येणारे बिजोत्पादन / कलमे रोपे निर्मितीपासून अपेक्षित महसुली उत्पन्न

वर्ष	महसुली उत्पन्न (रु.) (लाख)	क्षेत्र (हेक्टर)	प्रती हेक्टर उत्पन्न (रु.) (हजार)
२०१५-२०१६	४००.००	७९७.५३	५०१५५
२०१६-२०१७	४२५.००	७९७.५३	५३२९०
२०१७-२०१८	४५०.००	७९७.५३	५६४२५
२०१८-२०१९	४७५.००	७९७.५३	५९५५८
२०१९-२०२०	५००.००	७९७.५३	६२३९३

४. प्रस्तावित संचालनालयाचे अंदाजपत्रक

पद	वर्ष					एकुण (रु.) (लक्ष)
	२०२०-२०२१	२०२१- २०२२	२०२२- २०२३	२०२३- २०२४	२०२४-२०२५	
अ) वेतन						
शिक्षक	१३८.३	१५९.६	१६७.५	१८३.५	१९६.१	८४५
शिक्षकेत्तर	३३६.७.	३४५.५	३५१.९	३६९.७	३८५.४	१७८९.२
एकुण	४७५	५०५.१	५१९.४	५५३.२	५८१.५	२६३४.२
ब) आकस्तिक निधी (वेतनाचे १० टक्के)						
	४७.५	५०.५१	५१.९४	५५.३२	५८.१५	२६३.४२
एकुण अ + ब	८५९.२	९०१.११	९२३.२४	९७८.२२	१०२५.०५	४६८६.८२

तक्ता क्रमांक - १ व २ (सविस्तर तपशिल परिशिष्ट "अ" मध्ये दिला आहे.) नुसार पुर्वी देण्यात आलेल्या उपलब्ध प्रक्षेत्रावरील एकुण महसुली उत्पन्न आणि हेक्टरी उत्पादकता लक्षात घेता सदर प्रक्षेत्रातून भविष्यात देखील मोठया प्रमाणावर महसुली उत्पन्न तक्ता क्रमांक - ३ नुसार प्राप्त होण्याची शक्यता आहे. म्हणून प्रस्तावात नमुद उदिष्टयेपुर्तीसाठी व मध्यवर्ती परिसर, राहुरी येथील १५०५.६८ हेक्टर जमिनीचे व्यवस्थापन करणेसाठी १०० टक्के अनुदानावर कायमस्वरुपी पदे मंजूर करण्याचा प्रस्ताव (रु. ४६.८६ कोटी, अक्षरी रु. शोहचाळीस कोटी श्याऐंशी लाख मात्र) मंजुरीसाठी सादर करण्यात येत आहे. (तक्ता क्रमांक - ४) की ज्यामुळे महाराष्ट्र राज्यातील शेतकऱ्यांना उच्च प्रतीचे व दर्जेदार बियाणे, रोपे / कलमे या बाबतीत आत्मनिर्भर करण्याचा दृष्टीने यशस्वी पाऊल ठरेल.

१३) कापूस सुधार प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	कापूस सुधार प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी-४१३ ७२२					
२	स्थापना वर्ष	१९७२					
३	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा	<p>१. एकुण क्षेत्र - ६७.९२ हेक्टर लागवडी खालील क्षेत्र - ४६.६२ हेक्टर इमारत पाटचारी व रस्ते - ११.६० हेक्टर इतर क्षेत्र - ९.७० हेक्टर</p> <p>२. इतर सुविधा-</p> <p>शेततळे - १ विहिर - १ बोअरवेल - १ नदी लिफ्ट इरिगेशन - १ ट्रॅक्टर - २ जीप - १ फार्म गोडाऊन - ३ कार्यालयीन इमारत - २ प्रक्षेत्र निवारा - १</p>					
४	मनुष्यबळ	(प्रकल्प निहाय मंजूर/सध्या भरलेली व रिक्त पदे)					
		अ.नं.	योजना क्र. व योजनेचे नाव	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
		१	अखिल भारतीय समन्वयित कापूस सुधार प्रकल्प, म.फु.कृ.वि.,राहुरी योजना क्र.	प्राध्यापक (कापूस पैदासकार)	१	१	०
				सहायक प्राध्यापक	२	२	०
				कनिष्ठ सं.सहायक	२	१	१
		२	आस्थापना कोपरगाव योजना क्र. ६२	वरिष्ठ संशोधन सहायक	२	०	२
				कनिष्ठ संशोधन सहायक	२	२	०
				कृषि सहायक	३	३	०
				लिपीक नि टंकलेखक	१	१	०
		३	आस्थापना बार्शिनगर योजना क्र. ६६	वरिष्ठ संशोधन सहायक	१	०	१
				कृषि सहायक	२	२	०
				लिपीक नि टंकलेखक	१	१	०
				गणक	१	१	०
				शिपाई	१	१	०
				मुकादम	१	०	१
				मजूर	४	२	२
		४	मजुरांना कायम आस्थापनेवर आनण्याची योजना क्र-६३	मुकादम	१	०	१
				मजूर	१२	११	१
				पहारेकरी	३	३	०
				एकुण	४०	३१	०९
५	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	<p>१. कपाशीच्या कमीत कमी कालावधीत येणारे व जास्त उत्पादन देणारे वाण विकसित करणे.</p> <p>२. उत्कृष्ट लांब धाग्याच्या कपाशी वाण विकसित करणे.</p> <p>३. संकरित कपाशी वाणाची गुणवत्ता सुधारणा करणे.</p>					

		<p>४. विविध किडी व रोगांना प्रतिकारक्षम कापूस वाण विकसित करणे.</p> <p>५. कपाशी पिकासाठी उत्पादन तंत्रज्ञान विकसित करणे.</p>																				
६	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	<p>१. पुर्ण झालेले प्रकल्प-T.M.C. Project.</p> <p>२. कार्यरत प्रकल्प</p> <p>i. कापूस डस प्रकल्प (P.P.V.F.R.A)</p> <p>ii. कपाशीची बीटी जनुके सरळ वाणामध्ये समावेश करून कपाशीचे सरळ बीटी वाण विकसित करणे.</p> <p>iii. गुणवत्ता, उत्पन्न आणि शाश्वतता सुधारण्यासाठी कापूस शेतकऱ्यांसाठी सर्वोत्कृष्ट शेती पध्दती बदल जागृकता आणि विस्तार सेवा प्रकल्प.</p>																				
७	केंद्रावर चालु असलेले इतर उपक्रम	<p>i. बिजोत्पादन</p> <p>ii. उत्पादके चाचणी प्रयोग</p> <p>iii. गांडूळखत प्रकल्प</p> <p>iv. मधुमक्षीकापालन</p>																				
८	गेल्या पाच वर्षातील उपलब्धी	<p>१. प्रसारित कापूसवाण</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>अ.नं</th> <th>वाणाचे नाव</th> <th>प्रसारण वर्ष</th> <th>शिफारशीत वाणाचे क्षेत्र</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१</td> <td>फुले माही</td> <td>२०१८</td> <td>मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात), दक्षिण भाग बागायती क्षेत्र (कर्नाटक, आंध्र प्रदेश, तामिळनाडू)</td> </tr> <tr> <td>२</td> <td>फुले चेतना</td> <td>२०१८</td> <td>महाराष्ट्रातील बागायती कापूस पिकवीणाऱ्या क्षेत्रासाठी प्रसारित.</td> </tr> <tr> <td>३</td> <td>फुले एकता</td> <td>२०२०</td> <td>मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात)</td> </tr> <tr> <td>४</td> <td>फुले शुभा</td> <td>२०२२</td> <td>मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात)</td> </tr> </tbody> </table> <p>२. उत्पादन तंत्रज्ञान शिफारशी</p> <p>i. कृषि विद्या विभाग - ६ लागवड तंत्रज्ञान शिफारशी</p> <p>ii. किटकशास्त्र विभाग - ३ लागवड तंत्रज्ञान शिफारशी</p>	अ.नं	वाणाचे नाव	प्रसारण वर्ष	शिफारशीत वाणाचे क्षेत्र	१	फुले माही	२०१८	मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात), दक्षिण भाग बागायती क्षेत्र (कर्नाटक, आंध्र प्रदेश, तामिळनाडू)	२	फुले चेतना	२०१८	महाराष्ट्रातील बागायती कापूस पिकवीणाऱ्या क्षेत्रासाठी प्रसारित.	३	फुले एकता	२०२०	मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात)	४	फुले शुभा	२०२२	मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात)
अ.नं	वाणाचे नाव	प्रसारण वर्ष	शिफारशीत वाणाचे क्षेत्र																			
१	फुले माही	२०१८	मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात), दक्षिण भाग बागायती क्षेत्र (कर्नाटक, आंध्र प्रदेश, तामिळनाडू)																			
२	फुले चेतना	२०१८	महाराष्ट्रातील बागायती कापूस पिकवीणाऱ्या क्षेत्रासाठी प्रसारित.																			
३	फुले एकता	२०२०	मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात)																			
४	फुले शुभा	२०२२	मध्य भाग बागायती क्षेत्र (महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, गुजरात)																			
९	शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत.	<p>१. बदलत्या हवामानाला अनुरूप जैविक व अजैविक ताण प्रतिकारक्षम कापूस वाण विकसित करणे.</p> <p>२. बीटी कपाशीचे सरळ व संकरित वाण विकसित करणे.</p> <p>३. शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेऊन संशोधन प्रकल्पातील सदयस्थितील रिक्त पद भरती करणे.</p>																				
१०	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प	कापूस संशोधनासाठी कॉटन मॉलिक्युलर ब्रिडींग प्रयोगशाळा स्थापना करणे																				

१४) अखिल भारतीय समन्वीत भुईमूग सुधार प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१	संशोधन केंद्राचे नांव व पत्ता	अखिल भारतीय समन्वीत भुईमूग सुधार प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी जि.अहमदनगर.					
२.	स्थापना वर्ष	१९९२-९३					
३	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा	कापूस सुधार प्रकल्पाशी सलग्न असल्याने लागणारे क्षेत्र, जलसिंचन, इमारती व इतर सुविधा प्रकल्पातर्फे उपलब्ध केल्या जातात.					
४	मनुष्यबळ (प्रकल्पानिहाय मंजूर, सदय भरलेली व रिक्त पदे)	पदाचे नांव	विषय	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	एकुण
		सहयोगी प्राध्यापक	रोप पैदास	१	१	०	१
		सहाय्यक प्राध्यापक	कृषिविदया	१	१	०	१
		कृषि सहाय्यक	--	२	२	०	२
		एकुण		४	४	०	४
५	संशोधन केंद्राच्या सुरु उददेश व त्यात नंतर झालेला बदल.	<p>मुळ उददेश :</p> <ol style="list-style-type: none"> १) अखिल भारतीय भुईमूग पिकांच्या विविध वाणांच्या चाचण्या घेणे. २) भुईमूग पिकांमध्ये अधिक उत्पादनासाठी व तेलासाठी उन्हाळी भुईमूग वाणासाठी संकर करणे. ३) भुईमूग पिकांच्या जनुकांचा अभ्यास करणे. <p>नंतर झालेला बदल :</p> <ol style="list-style-type: none"> १) भुईमूग पिकांच्या जनुकांचा अभ्यास. २) भुईमूग पिकांमध्ये अधिक शेंगा व तेल उत्पादनासाठी संकरिकरण करून उन्हाळी हंगामासाठी सुधारित वाण निर्मितीच्या दृष्टीने संशोधन करणे. ३) भुईमूग प्रकल्पातर्फे विविध वाणांच्या प्राथमिक व अग्रीम चाचण्या घेऊन अहवाल सादर करणे. ४) भुईमूग पिकांमध्ये सुधारीत वाणासाठी खत व तणव्यवस्थापन यावर संशोधन करणे ५) भुईमूग पिकांमध्ये विविध पिकपध्दतीवर (आतरपिके व पिक फॅरपालट) व सेंद्रीय निविष्टावर संशोधन करणे. ६) भुईमूग पिकांमध्ये बिजोत्पादन करणे. 					
६	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	निरंक					
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटीका इ.	भुईमूग फुले उन्नती, फुले ६०२१ व टीपीजी-४१ चे बिजोत्पादन घेण्यात आले.					
८	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी.	<ol style="list-style-type: none"> १. भुईमूग पिकासाठी ३० किलो /हे. पालाश एकुण ८ समान हप्त्याव्दारे ठीबक सिंचना मधुन ६० दिवसापर्यंत देण्याची शिफारस करण्यात आलेली आहे. २. भुईमूग पिकाच्या अधिक उत्पादनासाठी द्रवरूप ट्रायझोबीयम व स्फुरद विरघळणारे जीवणुंची २५ मिली प्रति किलो बियाणास बिजप्रक्रीया करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे. 					

		<p>३. भुईमूग पिकाच्या अधिक उत्पादनासाठी ७५ टक्के शिफारसीत खत मात्रे सोबत २ टक्के विद्राव्यखत (१९:१९:१९) ची पुरणीनंतर ४५ व ६० दिवसानंतर फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे.</p> <p>४. भुईमूग पिकाच्या अधिक उत्पादनासाठी १०० टक्के शिफारसीत खत मात्रे सोबत बायाग्रो मिश्रणाची बिज प्रक्रीया (५० मिली प्रति १० किलो बियाणे) करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे.</p> <p>५. भुईमूग पिकाच्या अधिक उत्पादनासाठी एफ पी-९८ किंवा एफ पी-८६ जीवाणू संवर्धनाची बिजप्रक्रीया करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे.</p>
९.	शेतकऱ्याच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? त्यासंबंधी सुचना.	<p>१) भुईमूग पिकाच्या प्रतिहेक्टरी अधिक बिजोत्पादनासाठी संशोधन हाती घेणे.</p> <p>२) भुईमूग पिकांचे राज्यात शेतकऱ्यांनी अधिक उत्पादन घेण्यास प्रवृत्त करण्यासाठी प्रशिक्षण घेणे आवश्यक.</p> <p>३) भुईमूग पिकांच्या विविध पिकापध्दती / फेरपालट या विषयी संशोधन करणे आवश्यक.</p>
१०	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प	
	अ. प्रकल्पाचे नांव :	भुईमूग पिकाच्या अधिक उत्पादन वाढीसाठी सुधारीत वाण विकसीत करणे.
	ब. लागणारे साहित्य :	भुईमूग पिकाचे अधिक प्रमाणात बिजोत्पादन घेणे क्षेत्र : २.०० हे.
	क. मनुष्यबळ :	प्रशिक्षित पदविका सहाय्यक (१) हंगामी
	ड. आर्थिक सहाय्य (अंदाजे)	रु.३,००,०००/- प्रतिवर्ष

१५) अखिल भारतीय ज्यूट व इतर धागावर्गीय नेटवर्क प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१	संशोधन केंद्राचे नांव व पत्ता	अखिल भारतीय ज्यूट व इतर धागावर्गीय नेटवर्क प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी जि.अहमदनगर.					
२	स्थापना वर्ष	१९९५-९६					
३	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा	कापूस सुधार प्रकल्पाशी सलग्न असल्याने लागणारे क्षेत्र, जलसिंचन, इमारती व इतर सुविधा प्रकल्पातर्फे उपलब्ध केल्या जातात.					
४	मनुष्यबळ (प्रकल्पानिहाय मंजूर, सदय भरलेली व रिक्त पदे)	पदाचे नांव	विषय	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	एकुण
		सहाय्यक प्राध्यापक	रोप पैदास	१	१	०	१
		सहाय्यक प्राध्यापक	कृषिविदया	१	०	१	१
		कृषि सहाय्यक	--	१	१	०	१
		एकुण		३	२	१	३
५	संशोधन केंद्राच्या सुरु उददेश व त्यात नंतर झालेला बदल.	<p>मुळ उददेश :</p> <ol style="list-style-type: none"> अखिल भारतीय ज्यूट व इतर धागावर्गीय पिकांच्या विविध वाणांच्या चाचण्या घेणे. बिजोत्पादन वाढविण्यासाठी संशोधन करणे. ज्यूट व इतर धागावर्गीय पिकांच्या जनुकांचा अभ्यास करणे. <p>नंतर झालेला बदल :</p> <ol style="list-style-type: none"> ज्यूट व इतर धागावर्गीय पिकांच्या जनुकांचा अभ्यास. ज्यूट व इतर धागावर्गीय पिकांमध्ये संकरिकरण करून सुधारित वाण निर्मातीच्या दृष्टीने संशोधन करणे. ज्यूट व इतर धागावर्गीय नेटवर्क प्रकल्पातर्फे विविध वाणांच्या प्राथमिक व अग्रिम चाचण्या घेऊन अहवाल सादर करणे. ज्यूट व इतर धागावर्गीय पिकांमध्ये खत व तणव्यवस्थापन यावर संशोधन करणे ज्यूट व इतर धागावर्गीय पिकांमध्ये विविध पिकपध्दतीवर (आतरपिके व पिक फॅरवालट) संशोधन करणे. ज्यूट व इतर धागावर्गीय पिकांमध्ये बिजोत्पादन वाढीसाठी संशोधन करणे. 					
६	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	निरंक					
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटीका इ.	ज्यूट वाण जेआरओ २०४ व सीओ-५८ चे बिजोत्पादन घेण्यात आले.					
८	गेल्या पाच वर्षांत केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी.	<ol style="list-style-type: none"> खरीप हंगामाध्ये तागाच्या अधिक बिजोत्पादनासाठी मध्यम खोल जमिनीमध्ये ३० x १० सेंमी अंतरावर पेरणी करतांना ५ टन शेणखताबरोबर २०:६०:४० किलो (नत्र, स्फुरद, पालाश) प्रति हेक्टरी अन्नद्रव्याची मात्रा संरक्षित पाण्यासोबत देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे खरीप हंगामाध्ये ज्यूट पिकाच्या अधिक बिजोत्पादनासाठी मध्यम खोल जमिनीमध्ये ५ टन शेणखतसोबत ८०:४०:४० किलो (नत्र, स्फुरद, पालाश) प्रति हेक्टरी अन्नद्रव्याची मात्रा देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे 					

		<p>३. ज्युट (सी.ओलीटोरीयस) पिकाच्या अधिक बिजोत्पादनासाठी बागायत पेरणी २४ व्या आठवड्यात (११-१७ जून), ६० x १५ सेंमी अंतरावर करून ४५ दिवसांनी शेंडा खुडण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>४. महाराष्ट्रातील मध्यम व खोल जमीनीत खरीप हंगामामध्ये टोस्सा ज्युट पिकाच्या अधिक बिजोत्पादनासाठी व आर्थिक फायदयासाठी शिफारसीत २५ टक्के नत्र (२० किलो / नत्र हे.) शहरी कंपोस्टद्वारे व ७५ टक्के नत्र (६० किलो / नत्र हे.) तसेच १०० टक्के स्फुरद (४० किलो /हे.) व पालाश (४० किलो /हे.) आणि ५ किलो मग्नोशियम सल्फेट /हे रासायनिक ,खताद्वारे देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p>
९.	शेतकऱ्याच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत ? त्यासंबंधी सुचना.	<p>१. ज्युट व ताग पिकाच्या प्रतिहेक्टरी अधिक बिजोत्पादनासाठी संशोधन हाती घेणे.</p> <p>२. ज्युट व ताग पिकाच्या हिरवळीचे खत म्हणून वापर करण्यास संशोधन करणे आवश्यक</p> <p>३. ज्युट व इतर धागावर्गीय पिकांचे राज्यात शेतकऱ्यांनी धाग्यासाठी उत्पादन घेण्यास प्रवृत्त करण्यासाठी प्रशिक्षण घेणे आवश्यक.</p> <p>४. ज्युट व इतर धागावर्गीय पिकांच्या विविध पिकापध्दती / फेरपालट या विषयी संशोधन करणे आवश्यक.</p>
१०	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प	
	अ. प्रकल्पाचे नांव :	उत्तम प्रतीचा धागा तयार करण्यासाठी घायपात पिक संशोधन प्रकल्प.
	ब. लागणारे साहित्य :	<p>१. घायपात पिकाच्या विविध प्रजातीची रोपे उपलब्ध करून घेणे.</p> <p>२. क्षेत्र : ०.४० हे.</p>
	क. मनुष्यबळ :	३. प्रशिक्षित पदविका सहाय्यक (१) हंगामी
	ड. आर्थिक सहाय्य (अंदाजे)	४. रु.२,००,०००/- प्रतिवर्ष

१६) अखिल भारतीय समन्वित वनशेती संशोधन प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता अखिल भारतीय समन्वित वनशेती संशोधन प्रकल्प, वनस्पतीशास्त्र विभाग, मफुकृवि, राहुरी
२. स्थापना वर्ष १९९०-९१
३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा
  - (अ) प्रकल्पाकडील एकूण क्षेत्र १२१.०५ हे.
  - (ब) लागवडी लायक क्षेत्र ९०.०२ हे,
  - (क) यंत्र सामग्री व ओजारे
    - १) ट्रॅक्टर ४२ HP जॉन डिअर, पावर टिलर
    - २) तव्याचा कुळव २, दातेरी कळव-१
    - ३) पेरणी यंत्र -१
    - ४) नांगर १
    - ५) रोटाव्हेटर - १
    - ६) टँकर -१ (५००० ली क्षमता), विहिर, कुपनलिका -५ HP इलेक्ट्रिक मोटार
  - ड) शेड नेट रोपवाटिका

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेलो व रिक्त पदे) -

अ. क्र.	मनुष्य बळ	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	सहयोगी प्राध्यापक (प्रभारी)	०१	०१	-
२	सा. प्राध्यापक (कृषिविद्या)	०१	०१	-
३	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	०१	-
४	प्रक्षेत्र सहाय्यक	०१	०१	-

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल -

- विविध हवामान विभागात अस्तीत्वात असलेल्या वनशेती पद्धतीचा आढावा (सव्हे) घेणे.
- विभागास अनुरूप व किफायतशीर व स्थानिक पातळीवर अन्न, चारा, जळवु इंधन व इतर उपयोगासाठी लागणाऱ्या लाकडाची गरज भागवीणाऱ्या वनशेती पद्धतीचा शिफारस व प्रसार करणे.
- विविध हवामान विभागाकरीता पुरक असणाऱ्या वन झाडांची ओळख व त्या अंतर्गत येणाऱ्या पिकांची व वनशेती पिक पद्धती निवडणे.
- विविध वनशेती पद्धती करीता उत्पादन तंत्रज्ञान विकसित करणे.
- मृद व जल संधारणाकरीता प्रारूप असणारी वनशेती पद्धतीला चालना देणे.

६. पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प -

- (अ) वनस्पतीशास्त्र पुर्ण झालेले-०२ कार्यरत असलेले -०५
- (ब) कृषि विद्या पुर्ण झालेले-०३ कार्यरत असलेले -०२

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.-

- बिजोत्पादन - खरीप - सोयाबिन (केंद्रक बियाणे) १.०० हे
रब्बी - हरभरा (मुलभूत बियाणे) १.०० हे

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी- सन १९९०-९१ पासून एकूण ९ शिफारशी व १ निलगिरी वाण (एस.आर.वाय १६) प्रसारित केलेला आहे.

९. शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना -

- बागायत भागातील नगदी पिकातील प्रास्प वनशेती पदधती विकसित केल्यास उत्पन्नात दुपटीने भर पडण्यास व पर्यावरण मृद संधारण पोषक वनशेती पदधती विकसित होईल.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.

- बांबू प्रकल्प पुर्ण झाल्यानंतर मिलिया डुबिया या नविन वन झाडाच्या प्रजातीची लागवड करुन त्यांचे उत्पादन तंत्रज्ञान व प्रास्प अंतर पिके विकसित करुन औदयोगीकी करणासाठी (उदा. प्लायवुड इंडस्ट्रीज) व शेतकऱ्यांच्या आर्थिक उन्नतीमध्ये वाढ करणे यावर संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करण्यात येईल.

१७) क्षमता असलेल्या पिकांवरील अखिल भारतीय समन्वित संशोधन प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१.	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	:	क्षमता असलेल्या पिकांवरील अखिल भारतीय समन्वित संशोधन प्रकल्प, मफुकृवि, राहुरी	
२.	स्थापना वर्ष	:	१९९०	
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	:	१. क्षेत्र - १३.०६ हे २. सिंचन सुविधा - शेततळे	
४.	मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मंजूर , संध्या भरलेली व रिक्त पदे)			
अ.क्र.	पद	मंजूर पदे	सध्या भरलेली	रिक्त
१.	रोप पैदासकार	१	१	-
२.	कृषि सहाय्यक	१	१	-
५.	संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश	:	१. चारधारी वाल, राजगिरा, किनोवा इत्यादी पिकांच्या जनुकांचे संकलन, संवर्धन आणि देखभाल करणे. २. चारधारी वाल, राजगिरा, किनोवा इत्यादी पिकांमध्ये आर्थिक उत्पादन देणाऱ्या जातींची निर्मिती करणे. ३. आदिवासी भागात चारधारी वाल, राजगिरा, किनोवा इत्यादी पिकांचे लागवडी संबंधी शेतकऱ्यांना प्रशिक्षण देणे व पिकांची लागवड करण्यासाठी त्यांच्यामध्ये जागरुकता निर्माण करणे. ४. दर्जेदार मूलभूत व सत्यप्रत बियाणांचे उत्पादन करणे व पुरवठा करणे.	
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	:	निरंक	
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम	:	विविध पिकांचे मूलभूत व सत्यप्रत बिजोत्पादन घेणे.	
८.	गेल्या ५ वर्षांत केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी	:	१. वाणांची शिफारस - १	
९.	शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? या संबंधी सूचना.	:	शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेऊन त्या दृष्टीने नवीन संशोधनाचे नियोजन करण्यात आले असून त्यावर संशोधनाचे काम हाती घेण्यात आले आहे.	
Variety released last Five years :-				
1.	Winged bean (Phule Chardhari Wal)	:	The variety given seed yield 12.88 (q/ha) and green pod yield 131.00 q/ha, having 16.77 cm pod length Av. No. of seed / pod - 11.92, seed has round, bold and brawn colour and seed weight is 29.30/g.	

१८) अखिल भारतीय समन्वित संगमनेरी शेळी सुधार प्रकल्प (क्षेत्रीय योजना), महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

अ.क्र.	विषय	तपशील																																
१.	संशोधन केंद्राचे नाव, पत्ता व संपर्क दुरध्वनी/भ्रमणध्वनी क्र. ई-मेल/वेबसाईट	अखिल भारतीय समन्वित संगमनेरी शेळी सुधार प्रकल्प (क्षेत्रीय योजना), मफुकृवि, राहुरी (केंद्र ७५ + राज्य २५ %) ०२४२६-२४३४५५ goatmpkvrahuri@gmail.com goat.mpkv@gov.in																																
२.	संशोधन केंद्राचे स्थापना वर्ष	वर्ष- २००२																																
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा	बागायती १.६९ हेक्टर चराऊ कुरण ६.४६ हेक्टर इमारत व इतर २.२९ एक बोअरवेल																																
४.	मनुष्यबळ	विद्यापीठाने नेमावयाची पदे: <table border="1"> <thead> <tr> <th>पदनाम</th> <th>एकुण पदे</th> <th>कार्यरत</th> <th>रिक्त</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>वरिष्ठ शास्त्रज्ञ</td> <td>१</td> <td>१</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table> तात्पुरता स्वरूपात मानधनावरिल मंजूर पदे: <table border="1"> <thead> <tr> <th>पदनाम</th> <th>एकुण पदे</th> <th>कार्यरत</th> <th>रिक्त</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>संशोधन सहयोगी/ पशवैद्यकीय अधिकारी</td> <td>१</td> <td>-</td> <td>१</td> </tr> <tr> <td>वरिष्ठ संशोधन सहाध्यायी</td> <td>१</td> <td>-</td> <td>१</td> </tr> <tr> <td>प्रक्षेत्र गणक</td> <td>५</td> <td>५</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>डाटा ऑपरेटर</td> <td>१</td> <td>१</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>कुशल मजुर</td> <td>३</td> <td>-</td> <td>३</td> </tr> </tbody> </table>	पदनाम	एकुण पदे	कार्यरत	रिक्त	वरिष्ठ शास्त्रज्ञ	१	१	-	पदनाम	एकुण पदे	कार्यरत	रिक्त	संशोधन सहयोगी/ पशवैद्यकीय अधिकारी	१	-	१	वरिष्ठ संशोधन सहाध्यायी	१	-	१	प्रक्षेत्र गणक	५	५	-	डाटा ऑपरेटर	१	१	-	कुशल मजुर	३	-	३
पदनाम	एकुण पदे	कार्यरत	रिक्त																															
वरिष्ठ शास्त्रज्ञ	१	१	-																															
पदनाम	एकुण पदे	कार्यरत	रिक्त																															
संशोधन सहयोगी/ पशवैद्यकीय अधिकारी	१	-	१																															
वरिष्ठ संशोधन सहाध्यायी	१	-	१																															
प्रक्षेत्र गणक	५	५	-																															
डाटा ऑपरेटर	१	१	-																															
कुशल मजुर	३	-	३																															
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	१. संगमनेरी शेळीचे जतन व संवर्धन करुन उत्पादकता वाढविणे. २. सुधारित संगमनेरी शेळ्यांच्या कळप विकसित करणे. ३. शेळीपालकांच्या कळपांमध्ये अनुवंशिक सुधारणा घडवुन आणण्याकरिता सुधारित संगमनेरी नर पैदासीसाठी पुरवठा करणे. ४. शास्त्रोक्त पध्दतीने पैदास, आहार व आरोग्य व्यवस्थापनासंबंधीचे तंत्रज्ञान शेळीपालकांना अवगत करुन शेळ्यांची सर्वांगीण उत्पादकता वाढविणे. ५. शाश्वत व किफायतशीर शेळीपालनासाठी शेळीपालक व शेळीपालनासंबंधित मनुष्यबळ यांचे कौशल्य विकसित करणे. ६. शेळीपालकांच्या उपजीविकेत व अन्नसुरक्षाबाबत शेळीपालनाची भूमिका निश्चित करणे.																																

६.	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	पुर्ण झालेले प्रकल्प- १.संगमनेरी शेळी जतन प्रकल्प, म.फु.कृ.वि., राहुरी कार्यरत असलेले प्रकल्प- १. अ.भा.स. संगमनेरी शेळी सुधार प्रकल्प (क्षेत्रीय योजना), मफुकृवि., राहुरी २. उस्मानाबादी शेळी संशोधन प्रकल्प, म.फु.कृ.वि., राहुरी (पदव्युत्तर महाविद्यालय)
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा.बिजोत्पादन, रोपवाटीका इ.	निरंक
८.	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी	१. संगमनेरी शेळीच्या वजनाचा अंदाज ठरविण्यासाठी खालील सुत्राचा वापर करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. वजन= $-१९.१८+०.२७$ (छातीचा घेर, सें.मी.) $+०.२४$ (शरिराची लांबी, सें.मी.)+ ०.१३ (शरिराची उंची, सें.मी.), ($R^2=०.९१$) २. चारा टंचाईच्या काळात काटे विरहीत निवडुंगाचा शेळ्यांसाठी हिरव्या चान्याला पर्याय म्हणून तुकडे करून वापर करण्याची शिफारस करण्यात येते.
९.	शेतक-यांच्या सदयाच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना	निरंक
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय इ गालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	निरंक

१९) सर्वसमावेशक मेंढी सुधार प्रकल्प, दख्खनी प्रक्षेत्र योजना, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

अ.क्रं	विषय	तपशील												
१.	संशोधन केंद्राचे नाव, पत्ता व संपर्क दुरध्वनी/भ्रमणध्वनी क्रं. ई-मेल/वेबसाईट	सर्वसमावेशक मेंढी सुधार प्रकल्प, दख्खनी प्रक्षेत्र योजना, मफुकृवि, राहुरी (केंद्र ७५ + राज्य२५ %) ०२४२६-२४३२७७ pideccanisheepmpkv@gmail.com												
२.	संशोधन केंद्राचे स्थापना वर्ष	वर्ष- १९९२												
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा	१११ एकर												
४.	मनुष्यबळ	<table border="1"> <thead> <tr> <th>पदनाम</th> <th>एकुण पदे</th> <th>कार्यरत</th> <th>रिक्त</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>सहाय्यक प्राध्यापक</td> <td>१</td> <td>१</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>पशुधन सहाय्यक</td> <td>१</td> <td>१</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>	पदनाम	एकुण पदे	कार्यरत	रिक्त	सहाय्यक प्राध्यापक	१	१	-	पशुधन सहाय्यक	१	१	-
पदनाम	एकुण पदे	कार्यरत	रिक्त											
सहाय्यक प्राध्यापक	१	१	-											
पशुधन सहाय्यक	१	१	-											
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	१. प्रकल्पावरील दख्खनी मेंढयाच्या कळपामध्ये सुधारणा करण्याकरिता निवड पध्दतीने पैदास करुन अनुवंशिक सुधारणा घडवून आणणे. २. सहा महिन्यांच्या शारिरिक वजनानुसार नर कोकरांची निवड करणे व सुधारित नर मेंढयाचा वापर करुन पैदास करणे.												
६.	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	कार्यरत असलेले प्रकल्प- १. सर्वसमावेशक मेंढी सुधार प्रकल्प, दख्खनी प्रक्षेत्र योजना, मफुकृवि., राहुरी												
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा.बिजोत्पादन, रोपवाटीका इ.	निरंक												
८.	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरुन केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी	निरंक												
९.	शेतक-यांच्या सदयाच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत ? यासंबधी सुचना	निरंक												
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन प्लॅन(अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	निरंक												

२०) अखिल भारतीय समन्वित माती परीक्षण पीक प्रतिसाद प्रकल्प, मृदविज्ञान विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता अखिल भारतीय समन्वित माती परीक्षण पीक प्रतिसाद प्रकल्प, मृदविज्ञान विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी
२. स्थापना वर्ष १९६७
३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र क्षेत्र: ०९.०० हे.
आणि इतर सुविधा लागवडीखालील क्षेत्र: ०८.०० हे.
विंथन विहीर: ०१

४. मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मंजुर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ. नं.	पदाचे नाव	मंजुर पदे	भरलेल पदे	रिक्त पदे
१.	मृदरसायन शास्त्रज्ञ	१	१	-
२.	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	२	१	१
३.	कृषि सहाय्यक	३	३	-
४.	वरिष्ठ लिपीक	१	१	-
५.	मजुर	२	१	१
	एकूण	९	७	२

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल

मृदविज्ञान विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी अंतर्गत माती परीक्षण पीक प्रतिसाद प्रकल्पामध्ये अपेक्षित उत्पादन तंत्रावर आधारीत विविध पिकांवर शिफारशी विकसीत करण्याचे काम करणे. संशोधनाअंती विविध पिकांचे अपेक्षित उत्पादन यांचा उपयोग करून खतांच्या मात्रा किती द्याव्यात हे ठरविणे. सध्याच्या शिफारस केलेल्या अन्नद्रव्यांचे प्रमाण हे जमिनीच्या प्रकारांचा विचार न करता पिकानुसार ठरविण्यात आलेल्या आहेत.

या प्रकल्पाची उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे

१. प्रतिनिधीक जमिनीकरीता माती परीक्षण व पीक प्रतिसाद यांचा लक्षणीय संबंध स्थापीत करणे.
२. इच्छित पीक उत्पादन लक्ष्य साध्य करण्यासाठी खतांच्या शिफारशींचा वापर करणे.
३. रासायनिक व सेंद्रिय खतांचा संयुक्त वापर करून अन्नद्रव्यांची कार्यक्षमता वाढविण्याकरीता मुल्यांकन करणे.

६. पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प: --

७. केंद्रावर चालु असलेले इतर उपक्रम:

१. फिरता निधी (बीजोत्पादन): खरीप: सोयाबीन (१.०० हे.)
रब्बी: हरभरा (१.०० हे.)
२. फिरता निधी (प्रयोगशाळा)
अ. शेतकऱ्यांचे माती, पाणी व सेंद्रिय खतांच्या नमुन्यांचे पृथःकरण करून त्यांना अहवाल देणे.
ब. महानगरपालिका/ नगरपालिका यांचे महासिटी हरीत कंपोष्ट नमुन्यांचे पृथःकरण करून त्यांना अहवाल देणे.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारशी

२०१८-१९

१. पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल काळया जमिनीत वांग्याचे प्रती हेक्टरी ३५ टन उत्पादन साध्य करण्यासाठी २० टन शेणखत प्रति हेक्टरी मात्रेबरोबर उत्पादन उद्दिष्ट समीकरणानुसार नत्र, स्फुरद आणि पालाश खतमात्रांचा संतुलीत वापर व जमिनीची सुपीकता टिकवण्यासाठी शिफारस करण्यात येत आहे.

शेणखतासोबत अपेक्षित उत्पादन समीकरण

खतामधून द्यावयाचे नत्र कि/हे.

(७.२३ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.५२ x जमिनीतील उपलब्ध नत्र, कि./हे.) - (१.५६ x शेणखत, टन/हे.)

खतामधून द्यावयाचे स्फुरद कि/हे.

(३.२१ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (३.१० x जमिनीतील उपलब्ध स्फुरद, कि./हे.) - (०.५० x शेणखत, टन/हे.)

खतामधून द्यावयाचे पालाश कि/हे.

(४.७४ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.२६ x जमिनीतील उपलब्ध पालाश, कि./हे.) - (०.७४ x शेणखत, टन/हे.)

शेणखत विरहीत अपेक्षित उत्पादन समीकरण

खतामधून द्यावयाचे नत्र कि/हे.

(७.६८ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.५६ x जमिनीतील उपलब्ध नत्र, कि./हे.)

खतामधून द्यावयाचे स्फुरद कि/हे.

(३.४० x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (३.२८ x जमिनीतील उपलब्ध स्फुरद, कि./हे.)

खतामधून द्यावयाचे पालाश कि/हे.

(६.०० x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.३३ x जमिनीतील उपलब्ध पालाश, कि./हे.)

२. पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल काळया जमिनीत बागायती हरभरा पिकाचे हेक्टरी ३० क्विंटल उत्पादन साध्य करण्यासाठी ५ टन शेणखत प्रति हेक्टरी मात्रेबरोबर उत्पादन उद्दिष्ट समीकरणानुसार नत्र, स्फुरद आणि पालाश खतमात्रांचा संतुलीत वापर व जमिनीची सुपीकता टिकवण्यासाठी शिफारस करण्यात येत आहे.

शेणखतासोबत अपेक्षित उत्पादन समीकरण

खतामधून द्यावयाचे नत्र कि/हे.

(२.५१ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.१५ x जमिनीतील उपलब्ध नत्र, कि./हे.) - (३.११ x शेणखत, टन/हे.)

खतामधून द्यावयाचे स्फुरद कि/हे.

(२.७१ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (१.६३ x जमिनीतील उपलब्ध स्फुरद, कि./हे.) - (२.०३ x शेणखत, टन/हे.)

खतामधून द्यावयाचे पालाश कि/हे.

(२.६९ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.०९ x जमिनीतील उपलब्ध पालाश, कि./हे.) - (३.०९ x शेणखत, टन/हे.)

शेणखत विरहीत अपेक्षित उत्पादन समीकरण

खतामधून द्यावयाचे नत्र कि/हे.

(२.७५ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.१७ x जमिनीतील उपलब्ध नत्र, कि./हे.)

खतामधून द्यावयाचे स्फुरद कि/हे.

(३.२७ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (१.९७ x जमिनीतील उपलब्ध स्फुरद, कि./हे.)

खतामधून द्यावयाचे पालाश कि/हे.

(३.०५ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.११ x जमिनीतील उपलब्ध पालाश, कि./हे.)

३. पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल जमिनीत संतुलीत अन्नद्रव्यांचा वापर करून जमिनीची सुपीकता कायम ठेवून रब्बी कांद्याचे बिजोत्पादनाचे लक्ष्य ४०० ते ४५० कि/हे. साध्य करण्यासाठी शेणखतासोबत अथवा शेणखत विरहीत उत्पादन उद्दिष्ट समीकरणाची शिफारस करण्यात येत आहे.

शेणखतासोबत अपेक्षित उत्पादन समीकरण

खतामधून द्यावयाचे नत्र कि/हे.

(०.५५ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.६५ x जमिनीतील उपलब्ध नत्र, कि./हे.) - (२.४२ x शेणखत, टन/हे.)

खतामधून द्यावयाचे स्फुरद कि/हे.

(०.२८ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (३.०१ x जमिनीतील उपलब्ध स्फुरद, कि./हे.) - (१.२० x शेणखत, टन/हे.)

खतामधून द्यावयाचे पालाश कि/हे.

(०.२८ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.११ x जमिनीतील उपलब्ध पालाश, कि./हे.) - (०.८० x शेणखत, टन/हे.)

शेणखत विरहीत अपेक्षित उत्पादन समीकरण

खतामधून द्यावयाचे नत्र कि/हे.

(०.६६ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.७७ x जमिनीतील उपलब्ध नत्र, कि./हे.)

खतामधून द्यावयाचे स्फुरद कि/हे.

(०.३३ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (३.६३ x जमिनीतील उपलब्ध स्फुरद, कि./हे.)

खतामधून द्यावयाचे पालाश कि/हे.

(०.३१ x अपेक्षित उत्पादन, टन/हे.) - (०.१३ x जमिनीतील उपलब्ध पालाश, कि./हे.)

२०२०-२१

१. पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल काळया जमिनीत बी.टी. कपाशीचे अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा व जमिनीची सुपीकता टिकविण्यासाठी बीटी कपाशीकरीता १० टन शेणखताबरोबर ५० क्विंटल प्रति हेक्टरी अपेक्षित उत्पादन समीकरणानुसार खतांची मात्रा ठिबक सिंचनातून देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

बी.टी. कपाशीसाठी अपेक्षित उत्पादन समीकरण

खतामधून द्यावयाचे नत्र कि/हे.

(९.५८ x अपेक्षित उत्पादन, क्वि/हे.) - (१.१५ x जमिनीतील उपलब्ध नत्र, कि/हे.) - (१.४२ x शेणखत, टन/हे.)

खतामधून द्यावयाचे स्फुरद कि/हे.

(३.६२ x अपेक्षित उत्पादन, क्वि/हे.) - (२.९९ x जमिनीतील उपलब्ध स्फुरद, कि./हे.) - (१.५९ x शेणखत, टन/हे.)

खतामधून द्यावयाचे पालाश कि/हे.

(८.३२ x अपेक्षित उत्पादन, क्वि/हे.) - (०.४५ x जमिनीतील उपलब्ध पालाश, कि./हे.) - (३.७७ x शेणखत, टन/हे.)

९. शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत यासंबंधी सूचना

प्रकल्पातील शिफारशी शेतक-यांच्या शेतावर राबविणे, जेणेकरून शेतक-यांना विद्यापीठाच्या तंत्रज्ञानाचा फायदा होईल. याकरीता आर्थिक पाठबळ राज्य शासनाकडून मिळावे.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा: --

२१) कृषि अनुसंधान सबळ करण्याची योजना, कृषि अर्थशास्त्र विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता : कृषि अनुसंधान सबळ करण्याची योजना, कृषि अर्थशास्त्र विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी.
२. स्थापना वर्ष : १९६३-६४ (१९७४ पासून महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी)
३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा : निरंक
४. मनुष्यबळ :

अ.क्र.	पदे	भरलेले	रिक्त
कृषि संशोधन अधिकारी	१	-	१
वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	३	१	२
कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	४	१	३
कृषि सहाय्यक	१६	१४	२
सहा. कार्यालय अधीक्षक	१	-	१
स्टेनोग्राफर	१	-	१
कनिष्ठ लिपिक	१	१	-

५. संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल :

- १) धोरणात्मक निर्णयासाठी परिव्यय पध्दतीने (cost accounting method) माहिती गोळा करून कृषि अर्थशास्त्रातील नवीन विषयावर/समस्येवर संशोधन करणे.
- २) वेळोवेळी विद्यापीठ/शासनाच्या आवश्यकतेनुसार सर्वेक्षण पध्दतीने (survey method) संशोधन प्रकल्प हाती घेणे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले प्रकल्प :

पूर्ण झालेले: १०६

कार्यरत असलेले : २

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम : निरंक

८. गेल्या पाच वर्षांत केंद्रावरून केलेल्या शिफारसी :

वर्ष	शिफारस					
२०१७-१८	१	महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाने शिफारस केलेल्या तृणधान्य पिकांच्या लागवड तंत्रज्ञानाच्या कमीवर मध्यम व मध्यमवर उच्च अवलंबन गटामध्ये रोजगार, उत्पादन व उत्पन्न यामध्ये तुलनात्मक वाढ व उत्पादन खर्चामध्ये झालेली घट ही खालीलप्रमाणे दिसून आली. (आकडेवारी टक्क्यांमध्ये)				
	अ. क्र.	पीक/अवलंब गट	रोजगारामध्ये झालेली वाढ	उत्पादनामध्ये झालेली वाढ	उत्पन्नामध्ये झालेली वाढ	उत्पादन खर्चातमध्ये झालेली वाढ
	१.	भात १) कमीवर मध्यम अवलंब गट	१६	१५	१२	४
		२) मध्यमवर उच्च अवलंब गट	२६	२६	२९	७

		२	गहू १) कमीवर मध्यम अवलंब गट	१९	२४	२७	४
			२) मध्यमवर उच्च अवलंब गट	२७	३८	२९	१९
		३	रब्बी ज्वारी १. कमीवर मध्यम अवलंब गट	१०	१३	९	२
			२. मध्यमवर उच्च अवलंब गट	२४	५६	४७	९
		४	बाजरी १) कमीवर मध्यम अवलंब गट	२७	२८	१६	११
			२) मध्यमवर उच्च अवलंब गट	३१	३४	१९	१९
		<p>म्हणून खर्चातील कपात आणि उत्पादनातील वाढ यासाठी शेतक-यांनी तृणधान्य (भात, बाजरी, रब्बी ज्वारी व गहू) या पिकांसाठीच्या महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाने प्रसारित केलेल्या तंत्रज्ञानाचा परिपूर्ण अवलंब करावा अशी शिफारस करण्यात येते.</p>					
	२	<p>महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ राहुरीने डाळींबाच्या शिफारशीत केलेल्या भगवा व विकसित केलेल्या फुले भगवा सुपर वाणांच्या लागवडीमुळे महाराष्ट्रातील डाळींब उत्पादक शेतक-यांना १२ वर्षात (२००४-०५ ते २०१५-१६) एकूण २१,४२७ कोटीचे उत्पन्न व रु.६,४२८ कोटीचा निव्वळ नफा झालेला आहे, तसेच डाळींब संशोधन आणि विस्तार कार्यामध्ये १ रुपयाची गुंतवणूक केली असता २१ रु. उत्पन्न व अंतर्गत परतावा दर ४० टक्के असल्याचे निदर्शनास आले, म्हणून डाळींबाच्या विद्यापीठांतर्गत संशोधन आणि विस्तार कार्यक्रमासाठी वाढीव निधी उपलब्ध करून देण्याची शिफारस करण्यात येते.</p>					
२०१८-१९	१	<p>तूर पिकाच्या उत्पादनामध्ये पूर्व मशागत, खत व्यवस्थापन, संरक्षित पाणी, वाण व पिक संरक्षण यांचा अनुक्रमे ३०,२५,२३, १६ व ६ टक्के वाटा आहे. म्हणून, अधिक उत्पन्नासाठी, शेतक-यांनी वरील तंत्रज्ञानाचा जास्तीत जास्त अवलंब करण्याची शिफारस करण्यात येते.</p>					
	२	<p>महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाने विकसित केलेल्या को-८६०३२ व कोएम-२६५ ऊस या वाणांच्या लागवडीमुळे महाराष्ट्रातील शेतक-यांना अनुक्रमे २२ वर्षांमध्ये (१९९५-९६ ते २०१६-१७) व ९ वर्षांमध्ये (२००८-०९ ते २०१६-१७) एकूण १००७८७ व ३१६८१ कोटी रुपये तर ११०५९ व २२१५ कोटी रुपयांचा निव्वळ नफा झालेला आहे. ऊस संशोधन आणि विस्तार कार्यामध्ये एका रुपयाची गुंतवणूक केली असता ३१ रु. उत्पन्न आणि अंतर्गत परतावा दर ४१ टक्के मिळाल्याचे निदर्शनास येते, म्हणून ऊस पिकाच्या संशोधन आणि विस्तारासाठी वाढीव निधी उपलब्ध करून देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p>					
२०१९-२०	१	<p>मूग पिकाच्या उत्पादनामध्ये खत व्यवस्थापन, वाण व वाण वापर बाबी आंतरमशागत, पूर्व मशागत व संरक्षित पाणी यांचा अनुक्रमे ३१,२६,१७, १२ व १२ टक्के वाटा आहे, म्हणून, मूग पिकाच्या अधिक उत्पादकतेसाठी शेतक-यांनी वरील तंत्रज्ञानाचा जास्तीत जास्त अवलंब करावा.</p>					
	२	<p>महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाने हरभरा पिकाच्या विकसित केलेल्या जातीच्या (विजय, विशाल, दिग्विजय, विराट, विहार, फुले जी-१२, विश्वास, राजस, कृपा) लागवडीमुळे महाराष्ट्रातील शेतक-यांना १९९०-९१ ते २०१७-१८ (२८ वर्षे) पर्यंत एकूण २९१२० कोटी रुपये तर ६९८९ कोटी रुपयांचा निव्वळ नफा झालेला आहे. हरभरा पिकाच्या संशोधन आणि विस्तार कार्यामध्ये १ रुपयाची गुंतवणूक केली असता २७ रुपये उत्पन्न व अंतर्गत परतावा दर ३१ टक्के असल्याचे निदर्शनास येत, म्हणून</p>					

		हरभरा पिकाच्या संशोधन व विस्तारासाठी वाढीव निधी उपलब्ध करून देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
२०२०-२१	१	उडीद पीक उत्पादनामुन मिळणा-या रोजगारामध्ये अनुक्रमे ११.३६ व १४.२९ टक्के, उत्पादनात २७.२५ व २९.३५ टक्के आणि उत्पन्नामध्ये ३२.५८ व २८.२९ टक्क्यांची वाढ तसेच प्रति क्विंटल उत्पादन खर्चामध्ये झालेली ६.६८ व १०.४८ टक्क्यांची घट ही अनुक्रमे कमीवर मध्यम व मध्यमवर उच्च या दोन अवलंबन गटामध्ये आढळून आलेली आहे. पीक उत्पादन खर्चातील प्रति क्विंटल घट व उत्पादनातील वाढ ही शेतक-यांनी विद्यापीठाने शिफारसीत केलेल्या तंत्रज्ञानाच्या अवलंबनामुळे झालेली आहे. म्हणून, खर्च कपात आणि उत्पादनातील वाढीसाठी, शेतक-यांनी उडीद पिकासाठीच्या तंत्रज्ञानाचा परिपूर्ण अवलंब करावा, अशी शिफारस करण्यात येते.
	२	महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ राहुरीने कांदा पिकाच्या विकसित केलेल्या वाणांच्या (बसवंत-७८०, एन-२-४-१, एन-५३, फुले सुवर्णा व फुले समर्थ) लागवडीमुळे महाराष्ट्रातील शेतक-यांना १८ वर्षात (२००२-०३ ते २०१९-२०) एकूण ४४९५७ कोटी रुपये तर ४६८६ कोटी रुपयांचे निव्वळ उत्पन्न मिळाले आहे. कांदा पिकाच्या संशोधन आणि विस्तार कार्यामध्ये १ रुपयाची गुंतवणूक केली असता, ३० रुपये उत्पन्न व अंतर्गत परतावा दर ३२ टक्के मिळतो. म्हणून कांदा पिकाच्या संशोधन व विस्तारासाठी वाढीव निधी उपलब्ध करून देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
२०२२-२३		हरभ-याच्या किंमतीच्या विश्लेषणाच्या आधारे, महाराष्ट्रातील प्रमुख नऊ बाजारपेठेतील (लातूर, दर्यापूर, हिंगणघाट, अमरावती, नागपूर, अकोला, वाशीम, खामगाव, मूर्तिजापूर) हरभ-याच्या किंमती साधारणतः सप्टेंबर ते डिसेंबर या कालावधीत कमाल आणि लातूरच्या बाजारपेठेत तुलनेने सर्वाधिक असल्याचे निदर्शनास आले. त्यामुळे, शेतक-यांनी काढणीनंतर लगेच हरभरा पिकाची विक्री न करता चांगल्या किंमतीसाठी सप्टेंबर ते डिसेंबर या कालावधीत नऊ प्रमुख बाजारपेठांमध्ये विक्री करावी, अशी शिफारस करण्यात येत आहे.

९. शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत यासंबंधी सूचना : निरंक
१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता काल बाहय झालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा उल्लेख करावा: निरंक

२२) महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख पिकांच्या उत्पादन खर्चाचा अभ्यास करण्यासाठी बहुव्यापक योजना, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१.	योजनेचे नाव	:	महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख पिकांच्या उत्पादन खर्चाचा अभ्यास करण्यासाठी बहुव्यापक योजना, म.फु.कृ.वि., राहुरी					
२.	स्थापना वर्ष	:	सन १९७०-७१					
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	:	लागू नाही.					
४.	मनुष्यबळ	:						
	तांत्रिक पदे	:	अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	सध्या भरलेले	रिक्त	शेरा
			१	क्षेत्र अधिकारी (१)	०१	००	०१	
			२.	सहाय्यक सांख्यिकी	०१	००	०१	-
			३.	क्षेत्र पर्यवेक्षक	०६	००	०६	-
			४.	संगणक	०६	०६	००	-
			५.	कृषि सहाय्यक	६०	४५	१५	१ कृषि सहाय्यक, सेवा संचित
	अ-तांत्रिक पदे	:	अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	सध्या भरलेले	रिक्त	शेरा
			१.	कनिष्ठ लिपीक	०३	०३	००	-
			२.	शिपाई	०१	०१	००	-
५.	संशोधन योजनेचा उद्देश	:	<p>१. संपर्क शेतकऱ्यांकडून प्रमुख पिकांच्या पीक उत्पादन खर्चाची प्रतिनिधीक माहिती गोळा करणे व विविध नमुना तक्त्यामध्ये भरणे.</p> <p>२. गोळा केलेल्या माहितीचे संगणकीकरण करून मा. संचालनालय, अर्थ व सांख्यिकी विभाग, कृषि मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली यांना सादर करणे.</p>					
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	:	<p>मागील पाच वर्षांत पूर्ण झालेले संशोधन प्रकल्प</p> <p>१. महाराष्ट्रातील प्रमुख तृण धान्यांपासून मिळणारे उत्पन्न, त्यांच्या समता आणि निविष्टा उत्पादन किंमतीचा अभ्यास करणे. (सन २०१८-१९)</p> <p>२. महाराष्ट्रातील प्रमुख तेलबियांपासून मिळणारे उत्पन्न, त्यांच्या समता आणि निविष्टा उत्पादन किंमतीचा अभ्यास करणे. (सन २०१९-२०)</p> <p>३. महाराष्ट्रातील शाश्वत शेतीसाठी हवामान स्मार्ट वॉटर तंत्रज्ञानाचा परिणाम. (सन २०२०-२१)</p> <p>४. पश्चिम महाराष्ट्रातील रब्बी कांदा उत्पादक शेतकऱ्यांनी अवलंबलेल्या कांदा साठवणूक पध्दतीचा तुलनात्मक अभ्यास. (सन २०२१-२२)</p>					

		<p>५. महाराष्ट्रातील अवर्षण प्रवण क्षेत्रातील दुग्धव्यवसायाचे आर्थिक विश्लेषण. (सन २०२२-२३)</p> <p>कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प</p> <p>१. व्यापार कौशल्य विपणन प्रणाली विकसित करणे</p> <ul style="list-style-type: none"> वरील नमूद संशोधन प्रकल्प व इतर कामकाजासहित योजनेच्या उद्देशानुसार मागील पाच वर्षांचे कामकाज नियमित कालावधीत पूर्ण केले आहे.
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.	<p>: केंद्र शिराळ व शिंगवे केशव, ता. पाथर्डी, जि. अहमदनगर येथे तूर व सोयाबीन अद्यरेखित प्रत्याक्षिक प्लॉट.</p> <p>सन: २०२०-२१, २०२१-२२ व २०२२-२३</p>
८.	गेल्या पाच वर्षांतील संशोधन उपलब्धी	<p>संशोधन शिफारसी-०५ वर्षे (२०१८-१९, २०१९-२०, २०२०-२१, २०२१-२२, आणि २०२२-२३)</p>

२३) अखिल भारतीय समन्वित भाजीपाला संशोधन प्रकल्प, उद्यानविद्या विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

- १ संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता : अखिल भारतीय समन्वित भाजीपाला संशोधन प्रकल्प, उद्यानविद्या विभाग, मफुकृवि, राहुरी ४१३ ७२२
- २ स्थापना वर्ष : १९७१
- ३ संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा :
क्षेत्र	१७.०० हे.
कार्यालय क्षेत्र	०.१५ हे.
सिंचन सुविधा	बोर, विहीर, टिबक सिंचन
- ४ मनुष्यबळ :

अ. क्र.	पद	मंजूर पदे	सध्या भरलेली	रिक्त
१	वरिष्ठ भाजीपाला पैदासकार (सहयोगी प्राध्यापक उद्यानविद्या)	१	१	०
२	बियाणे संशोधन अधिकारी (सहयोगी प्राध्यापक उद्यानविद्या)	१	०	१
३	कनिष्ठ भाजीपाला पैदासकार (सहाय्यक प्राध्यापक उद्यानविद्या)	१	१	०
४	कनिष्ठ किटकशास्त्रज्ञ (सहाय्यक प्राध्यापक किटकशास्त्र)	१	१	०
५	कनिष्ठ रोगशास्त्रज्ञ (सहाय्यक प्राध्यापक वनस्पती विकृतीशास्त्र)	१	१	०
६	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक (उद्यानविद्या)	३	१	२
७	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक (कृषि वनस्पतीशास्त्र)	१	१	०
८	कृषि सहाय्यक	४	४	०

- ५ संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश :
- विविध भाजीपाला पिकांच्या जनुकांचे संकलन, संवर्धन आणि देखभाल करणे.
  - भाजीपाला पिकांमध्ये उच्च उत्पन्न देणाऱ्या सुधारीत/संकरीत जातींची निर्मिती करणे.
  - महत्वाच्या व्यावसायिक भाजीपाल्याच्या पिकांनुसार पध्दतींच्या पॅकेजचे मानकीकरण करणे.
  - भाजीपाला प्रमुख किडी आणि रोग नियंत्रणासाठी वनस्पती संरक्षण वेळापत्रकाचे मानकीकरण करणे.
  - दर्जेदार मुलभूत बियाणे उत्पादन आणि पुरवठा करणे.
  - जास्तीत जास्त उत्पादनासाठी आधुनिक तंत्रासह नवीन विकसित वाणांचा अवलंब करण्यासाठी शेतकऱ्यांना शिक्षण आणि प्रशिक्षण देणे.
- ६ पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प : निरंक
- ७ केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम : विविध भाजीपाला पिकांचे बिजोत्पादन घेणे, खाजगी कंपन्याचे संकरीत वाण तपासणी करणे.
- ८ गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी :
४. वाणांची शिफारसी : ०३
५. तंत्रज्ञान शिफारसी : ११

वाणांची शिफारसी

१. लसूण फुले निलीमा : अधिक उत्पन्न, मोठ्या आकाराचे आकर्षक जांभळ्या रंगाचे, तसेच उत्तम साठवणूक क्षमता आणि किड व रोगास मध्यम प्रतिकारक्षम असणारा लसणाचा फुले निलीमा हा वाण पश्चिम महाराष्ट्रात लागवडीसाठी प्रसारीत करण्यात येत आहे.
२. गवार फुले गवार : अधिक उत्पन्न, फिकट हिरव्या शेंगा, उत्तम चव आणि भुरी रोगास मध्यम प्रतिकारक्षम असणारा गवारीचा फुले गावा हा वाण पश्चिम महाराष्ट्रात लागवडीसाठी प्रसारीत करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
३. घोसाळी फुले कोमल (सं) : अधिक उत्पन्न, चमकदार हिरव्या रंगाची दंडगोलाकार फळे असणारा घोसाळीचा फुले कोमल हा संकरीत वाण प्रसारीत करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

तंत्रज्ञान शिफारसी

१. मिरचीवरील चुरडा-मुरडा रोग नियंत्रणासाठी व तसेच रस शोषणाच्या किडींच्या व्यवस्थापनासाठी फुले ज्योती या मिरचीचे वाणाची लागवडीसाठी सुरुवातीला रोपवाटीका तयार करताना इमिडाक्लोप्रीड या औषधाची ८ ग्रॅम/किलो बियाणे बीजप्रक्रिया करून निंबोळी पेंडीची प्रति चौ.मी. १ किलो या प्रमाणात वाफ्यामध्ये पेरणी करावी. रोपे लावण्यापूर्वी रोपवाटीकेमध्ये २ ते ३ दिवस अगोदर सायजापर या किटकनाशकाची १.८ मिली प्रति लिटर पाणी या प्रमाणात फवारणी करावी. पुर्नलागवड करण्यासाठी दोन ओळी मका पिकाची चहू बाजूने लागवड करावी. रोपे लागवडीपूर्वी रोपांची मुळे इमिडाक्लोप्रीड द्रावणात ०.५ मिली / लीटर पाण्यात मुळे बुडवून चंदेरी प्लॅस्टिक मल्चवर लागवड करावी. तद्नंतर अॅसीफेट १.५ ग्रॅम + २.० मिली निंबोळी तेल प्रति लिटर १ तद्नंतर फिप्रोनील १ मिली + निंबोळी तेल २.० मिली प्रति लिटर , इमिडाक्लोप्रीड प्रति २ ग्रॅम + निंबोळी तेल २ मिली प्रति लिटर आणि सायजापर प्रति १.८ मिली या औषधांची ७ दिवसांच्या अंतराने फळे तयार होईपर्यंत फवारण्या केल्या असता मिरचीविषयी चुरडा मुरडा रोग, पांढरी माशी आणि फुलकिडे यांचे चांगले नियंत्रण होऊन आर्थिक नफा तोटा चे गुणोत्तर १:१:७६ असे मिळते.
२. वांग्यावरील शेंडा व फळ पोखरणाच्या अळीच्या नियंत्रणासाठी रासायनिक किटकनाशकांची प्रतिबंधात्मक व्यवस्थापनासाठी रेनाक्झापायर १८.५ एस.सी.०.४ मिली तद्नंतर इमामेक्टीन बेनझोएट २५ डब्ल्यू.पी. प्रति ०.५ ग्रॅम, स्पायनोसेड ४५ एस.सी. ०.५ मिली , क्लोरापायरीफॉस २० ईसी प्रति २ मि.ली. आणि सायपरमेथ्रीन २५ ई.सी. प्रति ०.५ मिली/लिटर पाणी या प्रमाणात किडीचा प्रादुर्भाव झाल्यापासून १० दिवसांच्या अंतराने फवारण्या केल्या असता वांग्याचे अधिक मार्केट विक्री योग्य उत्पादन मिळते. या आलटून पालटून रासायनिक किडनाशक पध्दती उत्पादनावरील गुणोत्तर १:११:३७ असे मिळते व तसेच शेतकऱ्याचे प्रचलीत फवारण्यापेक्षा ५० टक्के फवारण्या लागून किडींचे चांगल्या प्रमाणे नियंत्रण होते.
३. मिरचीवरील एकात्मिक कीड व्यवस्थापनाचा आराखडा राबवताना सुरुवातीला मिरची रोपे इमिडाक्लोप्रीड १७.८ एस.एल या किटकनाशकाची ०.५ मिली/ लिटर पाण्यातून रोपे बुडवून लागवड केली असता, लागवडीनंतर २५ दिवसांनी १० दिवसांच्या अंतराने बुप्रोफेझीन २५ एस.सी. १ मिली प्रति लिटर पाणी तद्नंतर फिप्रोनील ५ एस.सी. प्रति १.५ मिली व्हर्टीसिलीयम लेकॅनी (१x१० सी.एफ.यु/ग्रॅ) प्रति ५ ग्रॅम, क्लोरफेनापायर १० एससी १ मिली आणि निंबोळी तेल १० मिली प्रति लिटर पाणी या प्रमाणे फवारण्या केल्या असता मिरची वरील फुलकिड्यांचे ७६.५७ टक्के तसेच कोळी किडीचे ७०.८० टक्के नियंत्रण होऊन उत्पादनामध्ये ५३.७० टक्के इतके मिरचीचे पिकाचे विक्री योग्य उत्पादन व तसेच नफा तोटा गुणोत्तर १:२:८३ इतके मिळाले.
४. टोमॅटो पिकावरील एकात्मिक कीड व्यवस्थापना आराखड्यामध्ये पिकामध्ये दोन पितळे चिकट सापळे प्रति ५०-१०० चौरस मध्ये वापरून पुर्न लागवडीनंतर २० आणि ३० दिवसाला इमिडाक्लोप्रीड २००एस.एल. या किटकनाशकाच्या दोन फवारण्या तसेच पिक फुलोऱ्यात आल्यानंतर पहिली फवारणी क्लोरॅनट्रॅनीलीप्रोल १८.५ एस.सी. ०.५ मिली व तद्नंतर १५ दिवसांनी फेनाक्झाक्विन १० ईसी २.५ मिली /लीटर या प्रमाणात फवारणी केली असता पांढरी माशी, नागअळी व फळ पोखरणाच्या अळीचे अनुक्रमे ७८.०६, ६६.३२ आणि ७२.४१

टक्के इतके नियंत्रण होऊन उत्पादनामध्ये ५९.७७ टक्के वाढ होऊन नफा व तोटा गुणोत्तर १:२:६८ इतके आढळून आले.

५. भेंडीवरील फुले उत्कर्षा या प्रजातीवरील तुडतुडे व पांढरी माशी नियंत्रणासाठी फ्लूपायरीडीफ्युरॉन २०० एस.एल.प्रति २०० ग्रॅम क्रियाशील घटक प्रति हेक्टर (२ मिली प्रति लिटर) या औषधाची किडीचा प्रादुर्भाव दिसताच १० दिवसांच्या अंतराने दोन फवारण्या केल्या असता जास्तीत जास्त उत्पादन १९७-८५ किंवा/हे. मिळून नफा तोटा चे गुणोत्तर १:२:७५ मिळाले.
६. वांग्यावरील रस शोषणाऱ्या किडीच्या नियंत्रणासाठी जैविक व रासायनिक किटकनाशकांची पडताळणी केली असता रासायनिक किटकनाशक, डायफेनथीयुरॉन ५० डब्ल्यू.पी. १ ग्रॅम प्रति लिटर प्रभावीपणे तुडतुडे (५.४० -७.४६ प्रति झाडे) पांढरी माशी (१.७६ - ३.४७ प्रति झाड) कमी होण्यास तसेच व विक्रीयोग्य वांगी ३२७.६५ प्रति हेक्टर नफा तोटा गुणोत्तर १:२:७१ इतके आढळून आले.

जैविक किडनाशकामध्ये निंबोळी तेल (१५०० पी.पी.एम.) प्रति ३ मिली अधिक लेकॅनीसिलीअम लेकॅनी ५ ग्रॅम प्रति लिटर हे प्रभावीपणे तुडतुडे (७.५२-९.४० प्रति झाड) आणि पांढरी माशी (३.८८-५.०९ प्रति झाड) इतके कमी होण्यास व विक्री योग्य वांगी ३०२.०० किंवा/हे. व नफा तोटा गुणोत्तर १:२:५० एवढे आढळून आले.

७. कारल्यावरील (फुले ग्रीन गोल्डए) विविध कीड व्यवस्थापन आराखड्यामध्ये एकात्मिक कीड व्यवस्थापन आराखडा प्रभावीपणे दिसून आला व त्यामध्ये फुले किड्यांचे प्रमाण कमीत कमी म्हणजे (०.९७-३.०८ प्रति झाड) आणि पांढरी माशी (०.७७ -१.५७ प्रति झाड) इतके आढळून आले व तसेच कारले पिकाचे विक्री योग्य उत्पादन (१६१.०५ प्रति हेक्टर) होऊन उत्पादनात ५७.८२ टक्के वाढ होऊन नफा व तोटाचे गुणोत्तर १:२:६८ एवढे मिळते.

८. काकडीवरील पांढरी माशी नियंत्रणासाठी व्हर्टीसिलीअम लेकॅनी ५ ग्रॅम/प्रति लिटर पाणी व तसेच इमिडाक्लोप्रीड १७.८ एस.एल ०.३३ प्रति लिटर आणि मेटाहायड्रीअम अॅनीसोपली ५ ग्रॅम / लिटर पाणी अनुक्रमे मावा व तुडतुडे नियंत्रणासाठी प्रभावी आढळून आले. तसेच व्हर्टीसिलीअम लेकॅनी, इमिडाक्लोप्रीड १७.८ एस.एल. आणि मेटाहायड्रीअम अॅनीसोपली या किडनाशकांच्या प्रभावी नियंत्रणामुळे अनुक्रमे २५५.३१;२५२.१५;२४९.४९ प्रति हेक्टर काकडीचे विक्री योग्य उत्पादन व तसेच नफा तोटा गुणोत्तर १:२:५५;१:२:५२ व १:२:४९ एवढे मिळाले.

प्रथम पिकाच्या सर्व बाजूंनी मका दोन ओळी लागवडीपूर्वी पेरव्यात व वाप्यावर अॅग्री सिल्व्हर मलच सिट पसरून लागवडीपूर्वी बियाण्यास कार्बेन्डॉझिम १२ टक्के अधिक मॅन्कोझेब ६३ टक्के यांचे ३ ग्रॅम प्रति किलो बियाण्यास बिजप्रक्रिया करून लागवड करावी आणि कॅप्टन ७० टक्के अधिक हेक्झाकोनॅझोल ५ टक्के डब्ल्यूपी ०.०१ टक्के यांची आळवणी उगवण झाल्यानंतर पंधरा दिवसांनी करावी. त्यानंतर टेब्यूकोनॅझोल ५० टक्के अधिक ट्रायफ्लोऑक्झीस्ट्रॉबीन २५ टक्के १ ग्रॅम प्रति लिटर पाणी अधिक इमिडाक्लोप्रीड १७.८ एस.एल. ७.५ मिली प्रति १५ लि. पाणी अधिक निम ऑईल ०.२ टक्के त्यानंतर फोसेटील एल ०.१ टक्के १० दिवसांच्या अंतराने फवारणी केल्यानंतर डिक्या रोगाचे प्रमाण कमी होऊन उत्पादनात वाढ झाल्याचे दिसून आले आहे.

९. शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता : शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता त्यादृष्टीने नवीन संशोधनाचे नियोजन करण्यात आले असून त्यावर सुरू असलेल्या संशोधन संशोधनाचे काम हाती घेण्यात आले आहे. प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना

२४) अखिल भारतीय समन्वित एकात्मिक शेती पध्दती, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१.	संशोधन केंद्राचे नाव	अ.भा.स.एकात्मिक शेती पध्दती, मफुकृवि, राहुरी (७५:२५)						
२.	स्थापना वर्ष	१९७०						
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा							
अ.क्र	एकुण जमिन (हे.)	स.नं	प्रत्यक्ष ताब्यात असलेले क्षेत्र					
१.	१५.३७	४१	२.२६ हे.					
४२		२.७५ हे.						
८४		१०.३६ हे.						
२.	कुपनलिका ७.५ एच पी इलेक्ट्रीक मोटार							
३.	शेततळे ७.५ एच पी इलेक्ट्रीक मोटार							
४.	५२ एच पी टरबो ५५५ महेंद्रा सरपंच ट्रॅक्टर, २ ट्रॉली (४ व १ टन क्षमता) पल्टी नांगर, रोटाव्हेटर, कल्टीव्हेटर, सरी यंत्र, स्वयंचलीत पेरणी यंत्र सारा यंत्रासह, बियाणे चाळणी यंत्र, मळणी यंत्र, चारा कुट्टी मशीन, स्पेलॅंडर मोटार सायकल ९९.५ सीसी इत्यादी.							
५.	एकात्मिक शेती प्रारूपसाठी- पोल्ट्री शेड, गाई व शेळयांसाठी गोठा, बिजोत्पादन मळणीसाठी खळे, खते व बियाणे साठवणीसाठी गोडाउन.							
४.	मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)							
योजनेचे नाव	कार्यालयाचे नाव	संवर्ग	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	पद कधीपासुन रिक्त आहे		
अखिल भारतीय समन्वित एकात्मिक शेती पध्दती , मफुकृवि,राहुरी,अहमदनगर								
अखिल भारतीय समन्वित एकात्मिक शेती पध्दती, मफुकृवि, राहुरी, अहमदनगर	अखिल भारतीय समन्वित एकात्मिक शेती पध्दती , मफुकृवि, राहुरी	प्रमुख, कृषिविद्यावेत्ता	०१	००	०१	२१.१२.२०१७		
		कनिष्ठ कृषिविद्यावेत्ता	०१	०१	००	--		
		कनिष्ठ मृद शास्त्रज्ञ	०१	०१				
		कृषि सहाय्यक	०१	०१	००	--		
		एकुण	०४	०३	०१			
	मजुरांना कायम आस्थापनेवर आणण्याची याजेना (एस-४५)	मजुर		०८	०६	०२	--	
		एकुण		०८	०६	०२		
		शेतक-यांच्या शेतावरील संशोधन केंद्र, मोहोळ, ता.जि. सोलापुर	कृषिविद्यावेत्ता		०१	००	०१	३१.१०.२०२१
			कनिष्ठ कृषि अर्थशास्त्रज्ञ		०१	०१	००	
			कृषि सहाय्यक		०४	०३	०१	
वाहन चालक			०१	००	०१			
एकुण		०७	०४	०३				
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	मुळ उद्देश:(पीक पध्दती संशोधन म.कु १९७०) १. निरनिराळ्या प्रचलित बहुवार पीक पध्दतीचा सर्वांगीण अभ्यास करणे व पीक चक्र ठरविण.						

		<p>२. अधिक धान्योत्पादन आणि आर्थिक फायदा देणाऱ्या पीक पध्दती निवडणे व प्रसार करणे.</p> <p>३. जमिनीची सुपिकता टिकवणे.</p> <p>४. रासायनिक खतांची मात्रा ठरविणे, रासायनिक खतांच्या जोडीला पर्यायी संद्रिय खतांचा वापर करून जमिनीची सुपिकता टिकवणे.</p> <p>५. अधिक उत्पादन देणाऱ्या उन्नत, सुधारित जातींची चाचणी करणे.</p> <p>६. निरनिराळ्या पीक पध्दतीसाठी सुधारित लागवड पध्दतीचा अवलंब करणे.</p> <p>७. मर्यादित पाण्याचा वापर करणे व त्यासाठी पिकचक्र ठरविणे.</p> <p>८. अधिक उत्पादन आणि अधिक फायदा देणाऱ्या पीक पध्दतींचा शेतकऱ्यांचा शेतावर प्रयोग करणे.</p> <p>नंतर झालेले बदल :(एकात्मिक शेती पध्दती प्रकल्प, २०१०)</p> <p>१. बदलत्या हवामानानुसार निरनिराळ्या प्रचलित बहुवार पीक पध्दतीचा सर्वांगीण अभ्यास करणे व पीक चक्र ठरविणे.</p> <p>२. अधिक धान्योत्पादन आणि आर्थिक फायदा देणाऱ्या पीक पध्दती निवडणे.</p> <p>३. हवामान बदलानुसार एकात्मिक शेती पध्दती प्रारूप विकसीत करणे.</p>		
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	<ul style="list-style-type: none"> ● हवामान बदलानुसार आधारीत एकात्मिक शेती पध्दतीचे प्रारूप विकसीत करणे. ● विविध पीक पध्दतींचा अभ्यास 		
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उद. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.	बिजोत्पादन :- खरीप सोयाबीन मुलभूत बिजोत्पादन कार्यक्रम ५.०० हे. तसेच रब्बी हरभरा मुलभूत/ पायाभूत/ सत्यप्रत बिजोत्पादन राबविणे.		
८.	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी			
एकात्मिक शेती पध्दती प्रारूप मॉडेल				
<p>१. शिफारस: एक हेक्टर बागायती क्षेत्रतील अल्पभुधारक शेतकऱ्यांचे आर्थिक स्थैर्यासाठी पिकपध्दतीकरीत ७२ टक्के फळबागेसाठी २० टक्के, शेडनेटकरीत ३.६ टक्के आणि पशुपालनासाठी ४.४ टक्के या प्रमाणे घटक निहाय शेती पध्दती प्रारूप वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. त्याचा तपशील पुढील प्रमाणे</p>				
क्षेत्र (हे.)	क्षेत्र (टक्के)	हंगाम		
		खरीप	रब्बी	उन्हाळी
पीक पध्दती (७२%)				
०.३०	३०	सोयाबीन	गहू	हिरव्या पालेभाज्या
०.२०	२०	मका	कांदा	मुग
०.१०	१०	बाजरी	हरभरा	चवळी
०.१०	१०	लसूण घास	लसूण घास	लसूण घास

०.०२	२	संकरित नपिअर	संकरित नपिअर	संकरित नपिअर
फलोत्पादन (२३.६%)				
०.२०	२०	आंबा फळबाग : ४० झाडे (५मी. x ५ मी)		
०.०३६	३.६	शेडनेट : प्रथम आणि तृतीय वर्ष -टोमॅटो - काकडी द्वितीय आणि चतुर्थ वर्ष- ढोबळी मिरची-काकडी		
पशुपालन (४.४%)				
०.०४४	४.४	मुक्त गोठा पध्दत- संकरित गाई-२, गांडुळखत निर्मिती आणि कुक्कुटपालनासाठी रोड ईजलॅन्ड रेड १०० पक्षी पाच टप्यात (५०० पक्षी प्रति वर्ष)		

टिप: फळ बागेमध्ये आंबा फळ बागे ऐवजी डाळींब/पेरु/केळी ही पर्यायी फळ झाडे घेता येतील.

२. शिफारस :

पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल जमिनीत बीटी कपाशी - गहू या पीक पध्दतीपासुन अधिक उत्पादन आणि आर्थिक फायद्यासाठी खालील लागवड तंत्र आणि खत व्यवस्थापनाची शिफारस करण्यात येत आहे.

तंत्रज्ञान	बीटी कपाशी	गहू
लागवड तंत्र	९० से.मी X ६० से.मी	२२.५ से.मी.
शिफारशीत अन्नद्रव्य मात्रा(नत्र:स्फुरद:पालाश किलो/हेक्टर)	१२५:६५:६५	९०:४५:३० (७५%)
नत्र देण्याचा कालावधी	नत्र ५ समान हप्त्यात : लागवडीवेळी, लागवडी नंतर ३०, ४५, ६०, व ७५ दिवसांनी	नत्र २ समान हप्त्यात : पेरणीच्या वेळी व पेरणीनंतर २१ दिवसांनी
स्फुरद देण्याचा कालावधी	पुर्ण मात्रा लागवडीच्या वेळी	पेरणीच्या वेळी पुर्ण मात्रा
पालाश देण्याचा कालावधी	३ हप्त्यात : ५० टक्के लागवडीच्या वेळी आणि लागवडीनंतर प्रत्येकी २५ टक्के ३० व ६० दिवसांनी	पुर्ण मात्रा पेरणीच्या वेळी

९.	शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत या संबंधी सूचना	१. हवामान बदलाचा पीक पध्दतीवर होणारा परिणाम अभ्यासणे. २. कोरडवाहू आणि बागायती क्षेत्रातील अत्यल्प, अल्प व बहू भुधारक शेतकऱ्यांसाठी एकात्मिक शेती पध्दतीचे विविध प्रारूप विकसित करणे.
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन- प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	भा.कृ.स.प्र. : म.फु.कृ.वि (७५:२५) अनुदान

२५) गवत संशोधन योजना, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

अ.क्र.	विषय	तपशील																																																
१	संशोधन केंद्राचे नाव,पत्ता व संपर्क दुरध्वनी/भ्रमनध्वनी क्र. ई-मेल	गवत संशोधन योजना, महात्मा फुले कॅषी विद्यापीठ, राहुरी. दुरध्वनी/भ्रमनध्वनी क्र.- ९४०३३७६५५६ ई-मेल grass.mpkv@gmail.com																																																
२	संशोधन केंद्राचे स्थापना वर्ष,	वर्ष - १९६९																																																
३	संशोधन केंद्राचे नावावरील उपलब्ध एकुण क्षेत्र सिंचन व्यवस्था / प्रकार	लागवडीखाली बागायत/ जिरायती : ९.२० हेक्टर रस्तावापर : १.६० हेक्टर बांध : ०.३० हेक्टर इमारतीखालील : ०.३० हेक्टर एकुण क्षेत्र : ११.४० हेक्टर अतिक्रमती क्षेत्र : ०६.१५ हेक्टर विहीर																																																
४	मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)	गवत संशोधन योजना, महात्मा फुले कॅषी विद्यापीठ, राहुरी. <table border="1"> <thead> <tr> <th>पदाचे नांव</th> <th>मंजूर</th> <th>कार्यरत</th> <th>रिक्त</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>सहाय्यक प्राध्यापक</td> <td>०१</td> <td>०१</td> <td>००</td> </tr> <tr> <td>वरिष्ठ संशोधन सहा</td> <td>०१</td> <td>००</td> <td>०१</td> </tr> <tr> <td>कनिष्ठ संशोधन सहा.</td> <td>०१</td> <td>००</td> <td>०१</td> </tr> <tr> <td>कॅषि सहाय्यक</td> <td>०३</td> <td>०३</td> <td>००</td> </tr> <tr> <td>वरिष्ठ लिपीक</td> <td>०१</td> <td>०१</td> <td>००</td> </tr> <tr> <td>एकुण</td> <td>०७</td> <td>०५</td> <td>०२</td> </tr> </tbody> </table> <p>मजूरांना कायम आस्थापनेवर आणण्याची योजना मध्यवर्ती परिसर राहुरी</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>पदाचे नांव</th> <th>मंजूर</th> <th>कार्यरत</th> <th>रिक्त</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>शिपाई</td> <td>०१</td> <td>०१</td> <td>००</td> </tr> <tr> <td>पहारेकरी</td> <td>०१</td> <td>००</td> <td>०१</td> </tr> <tr> <td>मजुर</td> <td>१६</td> <td>०७</td> <td>०९</td> </tr> <tr> <td>एकुण</td> <td>१८</td> <td>०८</td> <td>१०</td> </tr> </tbody> </table>	पदाचे नांव	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	सहाय्यक प्राध्यापक	०१	०१	००	वरिष्ठ संशोधन सहा	०१	००	०१	कनिष्ठ संशोधन सहा.	०१	००	०१	कॅषि सहाय्यक	०३	०३	००	वरिष्ठ लिपीक	०१	०१	००	एकुण	०७	०५	०२	पदाचे नांव	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	शिपाई	०१	०१	००	पहारेकरी	०१	००	०१	मजुर	१६	०७	०९	एकुण	१८	०८	१०
पदाचे नांव	मंजूर	कार्यरत	रिक्त																																															
सहाय्यक प्राध्यापक	०१	०१	००																																															
वरिष्ठ संशोधन सहा	०१	००	०१																																															
कनिष्ठ संशोधन सहा.	०१	००	०१																																															
कॅषि सहाय्यक	०३	०३	००																																															
वरिष्ठ लिपीक	०१	०१	००																																															
एकुण	०७	०५	०२																																															
पदाचे नांव	मंजूर	कार्यरत	रिक्त																																															
शिपाई	०१	०१	००																																															
पहारेकरी	०१	००	०१																																															
मजुर	१६	०७	०९																																															
एकुण	१८	०८	१०																																															
५	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	१) विविध गवत पिकांच्या जातीची निर्मिती करणे. २) कृषि विद्या विषयक शिफारसी करणे. ३) बियाणे तसेच गवत कांडया / ठोंबे इ. विक्री करणे. ४) संशोधन केंद्रावर येणाऱ्या शेतकऱ्यांना चारा पिकाची माहिती देणे. ५) गवत पिकाव्यतिरिक्त इतर बिजोत्पादन करणे.																																																
६	कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	१) गवत संशोधन योजना, मफुकृवि, राहुरी राहुरी. २) मजूरांना कायम आस्थापनेवर आणण्याची योजना मध्यवर्ती परिसर राहुरी																																																
७	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.	<table border="1"> <thead> <tr> <th>संशोधन पिके</th> <th>हंगाम</th> <th>क्षेत्र (हेक्टर)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>बहुवार्षिक प्रयोग</td> <td>खरीप</td> <td></td> </tr> <tr> <td>१) नेपिअर</td> <td>रब्बी</td> <td></td> </tr> <tr> <td>२) स्टायलो</td> <td>खरीप/</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	संशोधन पिके	हंगाम	क्षेत्र (हेक्टर)	बहुवार्षिक प्रयोग	खरीप		१) नेपिअर	रब्बी		२) स्टायलो	खरीप/																																					
संशोधन पिके	हंगाम	क्षेत्र (हेक्टर)																																																
बहुवार्षिक प्रयोग	खरीप																																																	
१) नेपिअर	रब्बी																																																	
२) स्टायलो	खरीप/																																																	

		३) दशरथ ४) मारवेल	रब्बी									
		बिजोत्पादन पिके										
		सोयाबीन	खरीप	१.२०								
		हरभरा	रब्बी	१.२०								
८	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी	<p>गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या महत्वाच्या शिफारशी</p> <p>१. वर्ष २०१८ -</p> <p>२. वर्ष २०१९ -</p> <p>३. वर्ष २०२० -</p> <p>४. वर्ष २०२१ -</p> <p>५. वर्ष २०२२ -</p> <p>गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून प्रसारीत केलेले वाण</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>अ.क्र.</th> <th>पिक</th> <th>वाण</th> <th>वर्ष</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१</td> <td>नेपिअर</td> <td>फुले गुणवंत</td> <td>२०१७</td> </tr> </tbody> </table>			अ.क्र.	पिक	वाण	वर्ष	१	नेपिअर	फुले गुणवंत	२०१७
अ.क्र.	पिक	वाण	वर्ष									
१	नेपिअर	फुले गुणवंत	२०१७									
९	शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत या संबंधी सूचना	<p>१) नेपिअर (BxN), स्टायलो, दशरथ, मारवेल या गवत पिकांचे वाण विकसित करणे.</p> <p>२) शेवगा, शेवरी व तुती इ. नवीन चारा पिकांचे बाबतीत अभ्यास करणे गरजेचे आहे. तसेच सदर पिकांच्या पौष्टीकतेचा अभ्यास करणे.</p> <p>३) सायलेज तयार करण्यासाठी नेपिअर (BxN) संकरीत जातींचा अभ्यास करणे.</p> <p>४) कोरडवाहू परिस्थितीमध्ये चारा पिकांच्या उत्पादनाचा अभ्यास करणे.</p>										
१०	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन- प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	<p>पिकांचे गतिमान बिजोत्पादन</p> <p>१) शेतकऱ्यांची चारा / गवत पिकांच्या बाबतीत मोठ्या प्रमाणात बियाण्यांची / ठोंबाची मागणी लक्षात घेता सदरील प्रकल्पास अर्थसहाय्यांची आवश्यकता आहे.</p> <p>२) शेवगा / तुती इ. पिकांच्या अभ्यास करण्यासाठी स्वतंत्र संशोधन प्रकल्प तयार करण्याचे काम चालू असून त्यास अर्थसहाय्यांची आवश्यकता आहे.</p>										

२६) अखिल भारतीय समन्वित फळ पिके संशोधन प्रकल्प, उद्यानविद्या विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

अ. क्र.	विषय	तपशील							
१.	संशोधनकेंद्राचे नाव, पत्ता व संपर्क दुरध्वनी / भ्रमणध्वनी क्र. ई-मेल/वेबसाईट	अखिल भारतीय समन्वित फळ पिके संशोधन प्रकल्प, उद्यानविद्या विभाग, म.फु.कृ.वि, राहुरी दुरध्वनी. (०२४२६) २४३३४४ ई-मेल-rhrmpkvfrts@gmail.com							
२	संशोधन केंद्राचे स्थापना वर्ष,	वर्ष : २०१३							
३	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	अ. नं	ठिकाण	लागवडी योग्य (हे)	रस्ते व इमारती खालील क्षेत्र (हे)	बागायती क्षेत्र (हे)	सिंचनाचा स्रोत	एकूण क्षेत्र (हे)	
		१	लिंबूवर्गीय (मोसंबी व लिंबू)	९.५१	०.१०	९.५१	यमुना लिफ्ट कॅनॉल	९.६१	
		२	द्राक्ष,पेरु व आंबा	६.०३	०.२३	६.०३	बोअरवेल यमुना लिफ्ट	६.२६	
		३	श्रीरामपूर अ.नर्सरी	०.४०	०.१८	०.४०	बोअरवेल	०.५८	
			ब. ऐनतपूर	३.९५	०.१४	३.८१	बोअरवेल कॅनॉल	४.०९	
एकूण						२०.५४			
४	मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)	पद			मंजूर	कार्यरत	रिक्त		
		उद्यानविद्यावेत्ता			२	१	१		
		कनिष्ठ उद्यानविद्यावेत्ता			१	१	०		
		कनिष्ठ वनस्पतीरोगशास्त्रज्ञ			२	२	०		
		कनिष्ठ किटकशास्त्रज्ञ			१	१	०		
		वरिष्ठसंशोधनसहाय्यक			२	०	२		
		कृषिसहाय्यक			५	५	०		
		लिपीक नि टंकलेखक			१	१	०		
		प्रयोगशाळा परिचर			२	२	०		
		माळी			४	३	१		
एकूण			२०	१६	४				
५	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	१. बहुस्थानिक चाचणी (MLTs) द्वारे अनिवार्य फळपिकाचे वाण आणि संकर ओळखुन प्रसारितकरणे.							

		<p>२. नॅशनल अॅक्टिव्ह जर्मप्लाझम साइटस (NAGS) बरोबर अनिवार्य फळपिकांमध्ये जर्मप्लाझमचे मूल्यांकन आणि वाढ करण्याव्यतिरिक्त सेप्टी डुप्लीकेटस ची देखभाल करणे.</p> <p>३. सुधारित निविष्टा वापर कार्यक्षमता आणि विविध कृषी हवामान क्षेत्रांतर्गत अनिवार्य फळपिकांच्या आरोग्य व्यवस्थापनासाठी (कीड व रोग व्यवस्थापन) तंत्रज्ञान विकसित करणे.</p> <p>४. राष्ट्रीय कृषी संशोधन प्रणाली सोबत (NARS) गरज आधारित सेवा पुरविण्यासाठी भागीदारी करणे.</p>																																																																																		
६	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेलेसंशोधन प्रकल्प.	निरंक																																																																																		
७	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम (मागील पाच वर्ष)	<p>अ. रोपवाटिका व बिजोत्पादन (Revolving Fund)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th rowspan="2">अ. न</th> <th rowspan="2">वर्ष</th> <th colspan="2">मोसंबी कलमे</th> <th colspan="2">कागदी लिंबू</th> <th rowspan="2">कागदी लिंबू बिजोत्पादन (किलो)</th> <th rowspan="2">एकूण</th> </tr> <tr> <th>मोसंबी</th> <th>फुले मोसंबी</th> <th>साई सरबती</th> <th>फुले सरबती</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१</td> <td>२०१८-१९</td> <td>१८०</td> <td>४०६ ४</td> <td>३०१३</td> <td>४५९६</td> <td>४६.८५</td> <td>११८५३</td> </tr> <tr> <td>२</td> <td>२०१९-२०</td> <td>२०</td> <td>१९९७</td> <td>८९०९</td> <td>३०३२</td> <td>४६.३०</td> <td>१३९५८</td> </tr> <tr> <td>३</td> <td>२०२०-२१</td> <td>८०</td> <td>४९००</td> <td>३४३०</td> <td>६०४७</td> <td>४५.००</td> <td>१४४५ ७</td> </tr> <tr> <td>४</td> <td>२०२१-२२</td> <td>१३४४</td> <td>८४१३</td> <td>३६४२</td> <td>१२५५९</td> <td>६२.००</td> <td>२६०२०</td> </tr> <tr> <td>५</td> <td>२०२२-२३</td> <td>-</td> <td>४७० ०</td> <td>३९००</td> <td>४०००</td> <td>४०.००</td> <td>१२६४०</td> </tr> </tbody> </table> <p>ब. उत्पादके चाचणी (Product Testing)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>अ.नं</th> <th>वर्ष</th> <th>उत्पादने चाचणी संख्या</th> <th>पीक</th> <th>प्राप्त रक्कम</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१</td> <td>२०१८-१९</td> <td>०६</td> <td>द्राक्ष</td> <td>६५५०००/-</td> </tr> <tr> <td>२</td> <td>२०१९-२०</td> <td>०८</td> <td>द्राक्ष</td> <td>१०६००००/-</td> </tr> <tr> <td>३</td> <td>२०२०-२१</td> <td>०८</td> <td>द्राक्ष</td> <td>८८००००/-</td> </tr> <tr> <td>४</td> <td>२०२१-२२</td> <td>०७</td> <td>द्राक्ष</td> <td>८७७५००/-</td> </tr> <tr> <td>५</td> <td>२०२२-२३</td> <td>०८</td> <td>द्राक्ष</td> <td>१६८५०००/-</td> </tr> </tbody> </table>	अ. न	वर्ष	मोसंबी कलमे		कागदी लिंबू		कागदी लिंबू बिजोत्पादन (किलो)	एकूण	मोसंबी	फुले मोसंबी	साई सरबती	फुले सरबती	१	२०१८-१९	१८०	४०६ ४	३०१३	४५९६	४६.८५	११८५३	२	२०१९-२०	२०	१९९७	८९०९	३०३२	४६.३०	१३९५८	३	२०२०-२१	८०	४९००	३४३०	६०४७	४५.००	१४४५ ७	४	२०२१-२२	१३४४	८४१३	३६४२	१२५५९	६२.००	२६०२०	५	२०२२-२३	-	४७० ०	३९००	४०००	४०.००	१२६४०	अ.नं	वर्ष	उत्पादने चाचणी संख्या	पीक	प्राप्त रक्कम	१	२०१८-१९	०६	द्राक्ष	६५५०००/-	२	२०१९-२०	०८	द्राक्ष	१०६००००/-	३	२०२०-२१	०८	द्राक्ष	८८००००/-	४	२०२१-२२	०७	द्राक्ष	८७७५००/-	५	२०२२-२३	०८	द्राक्ष	१६८५०००/-
अ. न	वर्ष	मोसंबी कलमे			कागदी लिंबू		कागदी लिंबू बिजोत्पादन (किलो)	एकूण																																																																												
		मोसंबी	फुले मोसंबी	साई सरबती	फुले सरबती																																																																															
१	२०१८-१९	१८०	४०६ ४	३०१३	४५९६	४६.८५	११८५३																																																																													
२	२०१९-२०	२०	१९९७	८९०९	३०३२	४६.३०	१३९५८																																																																													
३	२०२०-२१	८०	४९००	३४३०	६०४७	४५.००	१४४५ ७																																																																													
४	२०२१-२२	१३४४	८४१३	३६४२	१२५५९	६२.००	२६०२०																																																																													
५	२०२२-२३	-	४७० ०	३९००	४०००	४०.००	१२६४०																																																																													
अ.नं	वर्ष	उत्पादने चाचणी संख्या	पीक	प्राप्त रक्कम																																																																																
१	२०१८-१९	०६	द्राक्ष	६५५०००/-																																																																																
२	२०१९-२०	०८	द्राक्ष	१०६००००/-																																																																																
३	२०२०-२१	०८	द्राक्ष	८८००००/-																																																																																
४	२०२१-२२	०७	द्राक्ष	८७७५००/-																																																																																
५	२०२२-२३	०८	द्राक्ष	१६८५०००/-																																																																																
८	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्त्वाच्या शिफारशी/उपलब्धी	<p>उद्यानविद्या</p> <p>१. केशर जातीच्या आंबा फळांच्या दर्जेदार उत्पादनासाठी व अधिक अर्थिक फायद्यासाठी फळे अंड्याची आकाराची असताना फळपिशवीचे (स्कर्टिंग) आवरण घालण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (मफुकृवि, २०२२)</p> <p>पाणी व्यवस्थापन-</p> <p>२. मध्यम काळया जमिनीत लागवड केलेल्या मोसंबीच्या आंबेबहारातील (जानेवारी) झाडांच्या जोमदार वाढीसाठी व दर्जेदार फळांचे अधिक उत्पादनासाठी तसेच पाण्याच्या व खताच्या बचतीसाठी दररोज बाष्पोपणीत्सर्जनाच्या ९०% पाणी व शिफारशीत खतमात्रेच्या ८०% नत्र व पालाश खते (६४० ग्रॅम नत्र आणि ४८० ग्रॅम पालाश प्रति झाड प्रति वर्ष) आठ समान हप्त्यात ठिबक सिंचनाद्वारे तसेच २० किलो शेणखत + १५ किलो निंबोळी पेंड + ३०० ग्रॅमस्फुरद प्रति झाड प्रतिवर्ष</p>																																																																																		

जमिनीतुन द्यावे. मोसंबीच्या दर्जेदार फळांच्या अधिक उत्पादनासाठी आणि फायद्यासाठी ८० % पाण्याचे पुर्नभरण टप्पा-१ ते टप्पा-५ (जानेवारी ते ऑक्टोबर) मध्येकरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (भाकृअनप २०२०)

३. कागदी लिंबू झाडाच्या जोमदार वाढीसाठी व दर्जेदार फळांचे अधिक उत्पादनासाठी तसेच पाण्याच्या व खताच्या बचतीसाठी दररोज बाष्पोपणीत्सर्जनाच्या ८०% पाणी व शिफारशीत खतमात्रेच्या ८०% नत्र व पालाश खते (४८० ग्रॅम नत्र आणि ४८० ग्रॅम पालाश प्रति झाड प्रति वर्ष) आठ समान हफ्यात ठिबक सिंचनाद्वारे तसेच १५ किलो शेणखत + १५ किलो निंबोळी पेंड + ३०० ग्रॅमस्फुरद प्रति झाड प्रतिवर्ष द्यावे. (भाकृअनप २०२०)

४. पश्चिम महाराष्ट्रातील कागदी लिंबू पिकासाठी जानेवारी ते जुन (आंबिया बहार) या कालावधीची सिंचनाच्या दृष्टीने संवेदनशील अवस्था म्हणून शिफारस करण्यात येत आहे. (भाकृअनप २०२१)

५. पश्चिम महाराष्ट्रासाठी कागदी लिंबूची चांगली वाढ अधिक उत्पादन व गुणवत्ता तसेच पाण्याच्या कार्यक्षम वापरासाठी ठिबक द्वारे एक दिवसा आड पिक कालावधीत (जानेवारी ते डिसेंबर) सिंचनाची खालील प्रमाणे शिफारस करण्यात येत आहे. (भाकृअनप २०२१)

जानेवारी- फेब्रु	मार्च- एप्रिल	मे-जून	जूलै- ऑगस्ट	सप्टें- ऑक्टो	नोव्हें- डिसेंबर
६०%	८०%	६०%	८०%	६०%	८०%
बाष्पीभवन पातळी	बाष्पीभवन पातळी	बाष्पीभवन पातळी	बाष्पीभवन पातळी	बाष्पीभवन पातळी	बाष्पीभवन पातळी

पिकसंरक्षण-

६. मोसंबीवरील पानेखाणारी अळीच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी निमतेल १०००० पीपीएम ५ मिली प्रति लिटर पाणी त्यानंतर स्पिनोसॅड (०.०१५%) किंवा थायमेटोक्झाम (०.००८%) या किटकनाशकांची नवीन पालवी येताच सात दिवसांच्या अंतराने फवारणी करावी. (भाकृअनप २०१८)

७. मोसंबीवरील मावा व सिला या किडींच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी निमतेल १०००० पीपीएम ५ मिली प्रति लिटर पाणी त्यानंतर स्पिनोसॅड (०.०१५%) या किटकनाशकांची नवीन पालवी व बहार येताच सात दिवसांच्या अंतराने फवारणी करावी. (भाकृअनप २०१८)

८. मोसंबीमध्ये फळगळ कमी (१०-२४%) करण्यासाठी व विक्रीयोग्य फळांची संख्या वाढविण्यासाठी (२१-५४%) फळे अर्ध पक्व अवस्थेत येताच रस शोषणाच्या पतंगाच्या नियंत्रणाकरिता निमतेल १ टक्का १० मिली प्रति लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. (भाकृअनप २०२२)

९. आंब्यावरील रस शोषक किडींच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी पहिली फवारणी अझाडिरेक्टॉन १०००० पीपीएम ३ मिली प्रति लिटर, दुसरी फवारणी निमसोप (IIHR) १० ग्रॅम प्रतिलिटर व तिसरी फवारणी पोंगामिया सोप (IIHR) १० ग्रॅम प्रतिलिटर पाणी या प्रमाणात १५ दिवसांच्या अंतराने फवारणी करावी. (भाकृअनप २०२३)

		<p>१०. मोसंबीच्या ६X४ मी. अंतरावर केलेल्या घनलागवडीसाठी ७५ किलो शेणखतासोबत ३७५ ग्रॅम नत्र, १५० ग्रॅम स्फुरद आणि २५ ग्रॅम पालाश प्रति झाड प्रति वर्ष फळांच्या अधिक उत्पादनासाठी व उत्पन्नासाठी शिफारस करणेत येत आहे. (भाकृअनप २०२३)</p> <p>११.मोसंबी फळपिकामधील ग्रीनिंग रोगाच्या एकात्मिक व्यवस्थापनासाठी खालीलप्रमाणे शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● टेटहासायक्लिन हायड्रॉक्लोराइड प्रतिजैविकाची ६ ग्रॅम प्रति १० ली. पाणी या प्रमाणात ४५ दिवसाच्या अंतराने दोन फवारण्या ऑक्टोबर वे डिसेंबर महिन्यात कराव्यात. (भाकृअनप २०२२) ● पूर्ण वाढ झालेल्या झाडांना शिफारशीत रासायनिक नत्र (८००ग्रॅ./झाड) आणि पालाश (६०० ग्रॅ./झाड) खताबरोबरच शिफारशीत मात्रेपेक्षा ५० टक्के अधिक स्फुरद खताची मात्रा (४५०ग्रॅ./झाड) व तदनंतर १५ दिवसाने झिंक सल्फेट आणि फेरस सल्फेट प्रत्येकी २०० ग्रॅ प्रति झाड जमिनीत मिसळावीत. (भाकृअनप २०२२) ● मोसंबी फळदेठकूज रोगाच्या प्रभावी व्यवस्थापनेसाठी पावसाळा सुरु होताच थायफिनेट मिथाईल ७० टक्के डब्लू पी. बुरशीनाशकाची ७ ग्रॅ प्रति १० लि.पाणी या प्रमाणात एक महिन्याच्या अंतरानेतीन फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (मफुकृवि २०२२)
९	शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत यांसंबंधी सूचना	शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेवूनच प्रयोगांचे प्रत्येकवर्षी नियोजन केले जाते.
१०	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि अर्थिकसहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉनप्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	
	निरंक	

२७) अखिल भारतीय समन्वित जलसिंचन व्यवस्थापन प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

अ.क्र.	विषय	तपशील				
१.	संशोधन केंद्राचे नाव, पत्ता व संपर्क दुरध्वनी/भ्रमणध्वनी क्र. ई-मेल/वेबसाईट	अखिल भारतीय समन्वित जलसिंचन व्यवस्थापन प्रकल्प, मध्यवर्ती परिसर, मफुकृवि, राहुरी. फोन नं.०२४२६- २४३२६० ई - मेल - wmp.२००८@rediffmail.com				
२.	संशोधन केंद्राचे स्थापना वर्ष	वर्ष -१९७०				
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	एकूण जमीन : १६.८५ हेक्टर लागवडीयोग्य जमीन: १६.१० हेक्टर संशोधन केंद्र इमारत, रोड इ.: ०१ हेक्टर कुपनलिका, शेततळे, इ.				
४.	एकूण शास्त्रज्ञ संख्या (पदनिहाय) (तक्तास्वरूपात माहिती)	मंजुर पदे - ०५ भरलेली पदे- ०३ रिक्त पदे - ०२				
	अ. क्र.	पदनाम	मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	अधिकारी/कर्मचारी यांचे नाव
	१.	प्रमुख शास्त्रज्ञ	१	१	०	डॉ. आनंद विठ्ठल सोळंके
	२.	वरिष्ठ शास्त्रज्ञ (कृअ)	१	०	१	
	३.	वरिष्ठ शास्त्रज्ञ (मृद व रसायन)	१	०	०	
	४.	शास्त्रज्ञ (कृअ)	१	१	०	डॉ. पी.जी.पोपळे
	५.	शास्त्रज्ञ (कृषिविद्या)	१	०	१	
		एकूण	५	३	२	
	संशोधन केंद्रावरील कार्यालयीन कर्मचारी (पदनिहाय) (तक्तास्वरूपात माहिती)	मंजुर पदे -०६ भरलेली पदे ०६ रिक्त पदे- ००				
	अ.क्र.	पदनाम	मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	अधिकारी/कर्मचारी यांचे नाव
	१	वरिष्ठ लिपीक	१	१	०	श्रीमती. भारती जितेंद्र तळेकर
	२	कृषि सहाय्यक	४	४	०	श्री.भाऊसाहेब मुरलीधर बेलहेकर श्री. उध्दव रामभाऊ पालवे श्री. गणेश बाबासाहेब गायकवाड श्रीमती. ज्योती दत्तात्रय अंबारे
	३	प्रयोगशाळा परिचर	१	१	०	श्री. वैभव विष्णू फुंदे
		एकूण	६	६	०	
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	१. प्रादेशिक स्तरावर भुतलावरील भूजल आणि सांडपाणी उपलब्धता व त्याच्या गुणवत्तेचे मुल्यांकन करणे आणि				

		<p>कृषि उत्पादन प्रणालीमध्ये पाणीपुरवठा आणि मागणी जुळण्यासाठी निर्णय समर्थन प्रणाली (डीएसएस) वापरून व्यवस्थापन धोरण विकसित करणे.</p> <p>२. विविध कृषि पर्यावरण प्रणालीसाठी पाण्याचा कार्यक्षम वापर व त्याची उत्पादकता वाढविण्यासाठी, लहान भूधारकांसाठी भूपृष्ठभागावरील व दाबयुक्त सिंचन प्रणालीची सुधारणा विकसित करणे</p> <p>३. पावसाच्या पाण्याच्या योग्य वापरासाठी आणि विविध परिस्थितीत भूजल उपलब्धता वाढविण्यासाठी भूजल पुर्णभरण तंत्रज्ञान विकसित करणे आणि मुल्यांकन करणे</p> <p>४. बदलते जलसिंचन व्यवस्थापन तसेच सांडपाणी व्यवस्थापन यांचा माती, पाणी, वनस्पती व पर्यावरण संबंधित मुलभूत अभ्यास करणे</p> <p>५. शाश्वत पिक उत्पादनासाठी भूपृष्ठ आणि भूजल स्रोतांचा एकत्रित वापर करण्यासाठी व्यवस्थापन धोरण विकसित करणे</p>																								
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प पॉली -४ सन २०१८ ते आजतागायत एसएसीएसपी, टीएसपी आदिवासी उपाययोजना सन २०१८ ते आजतागायत																								
७.	केंद्रावर चालु असलेले इतर उपक्रम. उदा. बीजोत्पादन, रोपवाटीका इ.	बिजोत्पादन - ७ हे. फळबाग - ३ हे. संशोधन - ४ हे. बिजोत्पादनातील पिके - १. खरीप हंगाम - कापूस, सोयाबिन, तूर, मूग,इ २. रब्बी हंगाम - हरभरा, करडई, गहू																								
८.	गेल्या ५ वर्षांत केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्त्वाच्या शिफारशी	संशोधन शिफारशी - <table border="1"> <thead> <tr> <th>अ.क्र.</th> <th>वर्ष</th> <th>संख्या</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१</td> <td>२०१५</td> <td>३</td> </tr> <tr> <td>२</td> <td>२०१६</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>३</td> <td>२०१७</td> <td>०</td> </tr> <tr> <td>४</td> <td>२०१८</td> <td>३</td> </tr> <tr> <td>५</td> <td>२०१९</td> <td>४</td> </tr> <tr> <td>६</td> <td>२०२०</td> <td>१</td> </tr> <tr> <td>७</td> <td>२०२१</td> <td>३</td> </tr> </tbody> </table>	अ.क्र.	वर्ष	संख्या	१	२०१५	३	२	२०१६	२	३	२०१७	०	४	२०१८	३	५	२०१९	४	६	२०२०	१	७	२०२१	३
अ.क्र.	वर्ष	संख्या																								
१	२०१५	३																								
२	२०१६	२																								
३	२०१७	०																								
४	२०१८	३																								
५	२०१९	४																								
६	२०२०	१																								
७	२०२१	३																								

९.	शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत.	आयओटी आधारित तसेच जमिनीतील ओलाव्याच्या आधारित सेंसर बेस सिंचनप्रणाली विकसीत करणे आवश्यक आहे
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय इ गालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	-

२८) अखिल भारतीय समन्वित कोरडवाहू फळे संशोधन प्रकल्प, उद्यानविद्या विभाग, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता अखिल भारतीय समन्वित कोरडवाहू फळे संशोधन प्रकल्प, उद्यानविद्या विभाग, मफुकृवि, राहुरी
२. स्थापना वर्ष १९८१
३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा १७.७८ हेक्टर, कार्यालय इमारत , पंपहाऊस, शेततळे, प्रयोगशाळा, शेडनेट पॉलीहाऊस व उपकरणे गृह
४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजुर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे) मंजुर - ११, प्रत्यक्षात भरलेली पदे ०७, ०४ पदे रिक्त
५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल
  १. कोरडवाहू फळपिकांच्या विविध वाणांचा संग्रह करणे
  २. कोरडवाहू फळपिकाचे सुधारीत वाण विकसीत करणे
  ३. कोरडवाहू पिकाचे सुधारित लागवड तंत्रज्ञान विकसीत करणे.
  ४. कोरडवाहू फळपिकांसाठी पाणी व्यवस्थापन व खत व्यवस्थापनाचे तंत्र विकसीत करणे.
  ५. कोरडवाहू फळपिकांमध्ये किड व रोग व्यवस्थापन संशोधन करणे *बदल झाला नाही.
६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प

पूर्ण झालेले

  १. डाळिंब व सिताफळ या फळपिकांमध्ये सुधारीत वाणांची निर्माती केली.
  २. आवळा, बोर, जांभूळ या फळपिकांमध्ये सुधारीत वाणांच्या शिफारसी दिल्या.
  ३. पाणी व खत व्यवस्थापनाच्या शिफारसी देण्यात आल्या.
  ४. किड व रोग व्यवस्थापनाच्या शिफारसी देण्यात आल्या

कार्यरत असलेले

  १. डाळिंब, सिताफळ व जांभूळ इ. फळपिकांमध्ये सुधारीत वाण निर्मातीचा कार्यक्रम चालू आहे.
  २. किड व रोग व्यवस्थापनाचा अभ्यास चालू आहे.
७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.
  १. इंडो-इस्राईल प्रकल्पांतर्गत डाळिंब रोपांची निर्माती व शेतकरी प्रशिक्षण.
  २. विविध फळे प्रात्यक्षिक प्रक्षेत्रावर १५ फळपिकांची लागवड.
८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी

उद्यानविद्या: फुले जानकी सिताफळाचे वाण प्रसारीत केले
किटकशास्त्र:

  - १) डाळिंबावरील फळ शोषणाऱ्या फुलकीडी यांचे निबोळी तेल जैविक व्यवस्थापनाविषयक - शिफारसी
  - २) अंजीर हवामान अंदाजावर आधारित किड व्यवस्थापन.
  - ३) सिताफळावरील पिठ्या ढेकूण याविषयीची जैविक घटकांची व्यवस्थापन शिफारस

- ४) बोरीवरील फळपोखरणाच्या अळीचे व्यवस्थापन
५) डाळिंबावरील मावा, फुलकीडे, फळे पोखरणारी अळी या साठी
नवीन रा. किडनाशक शिफारस
६) डाळिंबावरील मावा किडीसाठी कोरवानीग शिफारस
रोगशास्त्र: डाळिंबावरील मर रोगाचे व्यवस्थापन
९. शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि नाही
भविष्यातील गरजा लक्षात घेता
सुरु असलेल्या संशोधन
प्रकल्पात कार्य बदल करावेत?
या संबंधी सुचाना
१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर लागू नाही
करावा. यासाठी लागणारे
मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य
कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-
प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद
करून उपलब्ध करता येईल याचा
स्पष्ट उल्लेख करावा.

४) कृषि संशोधन केंद्र, धुळे

अ.क्र.	विषय	तपशील
१	संशोधन केंद्राचे नांव, पत्ता व संपर्क दुरध्वनी / भ्रमणध्वनी क्र ई-मेल/ वेबसाईट	कृषि संशोधन केंद्र, धुळे संपर्क : ०२५६२-२३०३६८ (कृ.म.वि. धुळे) ई-मेल - arsdhule@gmail.com
२	संशोधन केंद्रासाठी निधीचा स्रोत राज्य / केंद्र / विद्यापीठ / केंद्र ७५ राज्य २५ / इतर	राज्य (Non-plan)
३	संशोधन केंद्राची स्थापना वर्ष	१. तृणधान्य, कडधान्य व तेलबिया सुधार योजना (Oilseed & Pulses Improvement project)-१७३ २. गवत सुधार योजना - (Pasture Grasses)-आर-१७२-(५)-(२)- स्थापना वर्ष - १९६३
	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा	बागायती - २.०० हेक्टर जिरायती - ६.२० हेक्टर बिजोत्पादनासाठी ६.२ हेक्टर
	सिंचन व्यवस्था / प्रकार सुक्ष्म सिंचन व्यवस्था आहे का?	विहीर - १ नाही.
	संशोधन केंद्र ईमारत बांधकाम वर्ष व क्षेत्रफळ	वर्ष ----- क्षेत्रफळ स्वतंत्र ईमारत नाही. कृषि महाविद्यालय, धुळे च्या इमारतीत आहे.
	मुलभूत सोयी सुविधा	
	संशोधन केंद्र खोल्या	
	प्रयोगशाळा संख्या	प्रयोगशाळा ....
	संगणक कक्ष	होय, संगणक संख्या -२ (१ नादुरस्त)
	इंटरनेट / वाय फाय सुविधा	होय (कृ.म.वि.धुळे)
४	मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मजुर संख्या सध्या भरलेली व रिक्त पदे)	मंजूर कार्यरत रिक्त निरंक
	१ तृणधान्य, कडधान्य व तेलबिया सुधार योजना) -१७३-(५)(२)	पदे
		मंजूर
		कार्यरत
		रिक्त
		१
		०
		१
		१
		०
		१
	२ गवत सुधार योजना - आर - १७२-(५)(२)	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक
		१
		०
		१
	संशोधन प्रक्षेत्र शेतीसाठी कर्मचारी व मजुरवर्ग	कृषि सहाय्यक - १ (कृ.म.वि.धुळे कडुन प्राप्त) स्त्री - नियमीत - ० कंत्राटी - ० पुरुष - नियमीत - १ (कृ.म.वि.धुळे कडुन प्राप्त)
५	संशोधन केंद्राच मुल उद्देश व त्यानंतर झालेला बदल	१.तृणधान्य, कडधान्य व तेलबिया सुधार योजना) -१७३-(५)(२) मुळ उद्देश : तृणधान्य, कडधान्य व तेलबिया पिकांचे नविन संशोधित वाणांचे कोरडवाहु परिस्थितीत उत्पादनासाठी चाचणी प्रयोग घेणे व बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे .

		२.गवत सुधार योजना -आर-१७२-(५)(१) मुळ उद्देश : गवत व चारा पैदासकार यांनी संशोधित केलेले गवताच्या नविन कोरडवाहु परिस्थितीत उत्पादनासाठी चाचणी प्रयोग घेणे व बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे.
६	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले प्रकल्प	पुर्ण झालेले प्रकल्प - निरंक पुर्ण कार्यरत असलेले प्रकल्प : तृणधान्य, कडधान्य व तेलबिया सुधार योजना)-१७३-(५)(१) २.गवत सुधार योजना -आर-१७२-(५)(२) मुळ उद्देश
७	केंद्रावर चालु असलेले इतर उपक्रम	खरीप बिजोत्पादन -६.० हेक्टर रब्बी बिजात्पादन -३.० हेक्टर चाचणी प्रयोग खरीप - (राज्यस्तरीय) मुग, उडीद, सुर्यफुल, सोयाबीन, मका, तीळ, खुरासणी, मटकी, कापूस चाचणी प्रयोग रब्बी -(राज्यस्तरीय) हरभरा, गहु चाचणी प्रयोग रब्बी -(ICAR) गहु -५ चाचणी प्रयोग -उन्हाळी -(राज्यस्तरीय) मुग, तीळ
८	गेल्या पाच वर्षात संशोधन केंद्रावरून केलेल्या /केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारशी/ उपलब्धी	या संशोधन केंद्रावर घेण्यात आलेल्या चाचणी प्रयोगातुन विविध पिकांचे खालील वाण प्रसारीत झालेले आहेत: मुग-फुले चेतक- २०२० उडीद -फुले वासू-२०२१ तीळ -फुले पूर्णा -२०२२ ● येथील चाचणी प्रयोगाचा डेटा विविध शिफारसी व नविन वाण प्रसारीत करण्यासाठी वापरण्यात येतो.
९.	शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेऊन सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत?	१.सर्व मंजूर पदे त्वरीत भरावीत. २.सदर योजनासाठी सरकारने मागील पाच वर्षात फक्त रुपये -१०००००/-निधी प्राप्त झालेला आहे. तरी जास्त व नियमीत निधी उपलब्ध व्हावा. ३.कायम आस्थापनेवरील मजूर देण्यात यावेत.
१०	संक्षिप्त प्रकल्प सादर करावा त्यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	१.नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करण्यात येऊ नये. २.सदरच्या प्रकल्पांतर्गत सर्व मंजूर पदे त्वरीत भरावीत. ३.कायम आस्थापनेवरील मजूर व गणक देण्यात यावेत. सदर पदांसाठीचा अंदाजे वार्षिक खर्च मजूर -१ : २१०००/- x १२ = २५२०००/- मजूर -१ : २१०००/- x १२ = २५२०००/- गणक -१ : ३५०००/- x १२ = ४२००००/- ४.कृषि संशोधन केंद्र, कृषि महाविद्यालय,धुळे येथे विविध तुणधान्य,कडधान्य, तेलबिया व गवत व्यतिरिक्त इतर पिकांचेही खरीप व रब्बी हंगामात बहुस्थानिय चाचणी प्रयोग घेण्यात येतात,त्यासाठी, दर वर्षी स्वतंत्र रुपये २.५०लाखाचा निधी उपलब्ध करुन दयावा.

५) तेलबिया संशोधन केंद्र, जळगाव

अ.क्र.	विषय	तपशिल
१.	संशोधन केंद्राचे नाव, पत्ता व संपर्क दुरध्वनी/भ्रमणध्वनी क्र. ई-मेल/वेबसाईट	तेलबिया संशोधन केंद्र, निमखेडी रोड, जळगाव संपर्क ०२५७ २२५०८८८ orsjalgaon@gmail.com
२.	संशोधन केंद्राचे स्थापना वर्ष संशोधन केंद्रासाठी निधीचा स्रोत (राज्य/केंद्र/विद्यापीठ/केंद्र ७५ + राज्य २५/इतर)	१. कृषि संशोधन केंद्र, ममुराबाद प्रक्षेत्र - १९१३ २. तेलबिया संशोधन केंद्र, निमखेडी प्रक्षेत्र - १९६७ १. राज्य पुरस्कृत संशोधन योजना (Non Plan Scheme) अ) गट क्र. ५ (२) तेलबिया विशेषज्ञ (क्र १७५) ब) प्रायोगिक प्रक्षेत्र, तेलबिया संशोधन केंद्र, जळगाव (क्र १७६) क) नवीन कापूस व तंबाखू योजना (क्र १७७) ड) पानवेली वरील सुत्रकृमी नियंत्रण योजना (क्र १८३) इ) तृणधान्य, कडधान्य व तेलवर्गीय पिकातील शास्त्रीय सुधारणा, जळगाव (क्र १८४) ई) हवामान आधारित पिक निरीक्षण योजना, जळगाव (क्र १८५) फ) कडधान्य संशोधन बळकटीकरण योजना, कृषि संशोधन केंद्र, जळगाव (क्र ६७ II) २. अखिल भारतीय समन्वयित संशोधन योजना (केंद्र ७५% व राज्य २५%) पुरस्कृत संशोधन योजना (ICAR- Plan Scheme) अ) अखिल भारतीय समन्वयित भुईमुग संशोधन योजना (क्र १७८ I) ब) अखिल भारतीय समन्वयित तीळ संशोधन योजना (क्र १७८ II) ३. अॅडोक प्रकल्प/ तदर्थ प्रकल्प अ) आदिवासी उप-योजना - भुईमुग ब) आदिवासी उप-योजना - तीळ
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा सिंचन व्यवस्था/प्रकार सूक्ष्म सिंचन व्यवस्था आहे का ? संशोधन केंद्र ईमारत बांधकाम वर्ष व क्षेत्रफळ मुलभूत सोयी सुविधा संशोधन केंद्र खोल्या	जमीन (रस्ते व इमारतीसह) १. तेलबिया संशोधन केंद्र, निमखेडी प्रक्षेत्र एकूण १७ हेक्टर २. कृषि संशोधन केंद्र, ममुराबाद प्रक्षेत्र एकूण १८ हेक्टर बोअरवेल- ०५ २०१४ व ०.८० हेक्टर खोल्या- २०

	प्रयोगशाळा संख्या	प्रयोगशाळा- ०१			
	संगणक	होय, संगणक संख्या- १२			
	इंटरनेट / वाय फाय सुविधा	आहे			
४.	मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय, मंजूर सध्या भरलेली व रिक्त पदे)	खालीलप्रमाणे			
	१. गट क्र. ५ (२)/ तेलबिया विशेषज्ञ (क्र. १७५)		मंजूर	कार्यरत	रिक्त
		प्राध्यापक	१	०	१
		सहा. प्राध्यापक	१	१	०
		वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	१	०
		कार्यालय अधीक्षक	१	१	०
		कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१
		कृषी सहाय्यक	१	१	०
		वरिष्ठ लिपिक	२	२	०
		लिपिक नि टंकलेखक	३	१	२
		वाहन चालक	१	१	०
		गणक	१	०	१
		शिपाई	१	१	०
		मजूर	९	८	१
		एकूण	२३	१७	६
	२. प्रायोगिक प्रक्षेत्र, तेलबिया संशोधन केंद्र, जळगाव (क्र. १७६)	कृषी सहाय्यक	१	१	०
		लिपिक नि टंकलेखक	१	१	०
		पहारेकरी	२	१	१
		एकूण	४	३	१
	३. नवीन कापूस व तंबाखू योजना (क्र. १७७)	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	१	०
		कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	२	२	०
		कृषी सहाय्यक	३	२	१
		लिपिक नि टंकलेखक	३	१	२
		गणक	४	०	४
		मजूर	२	२	०
		एकूण	१५	८	७

४. पानवेलीवरील सूत्रकृमी नियंत्रण योजना, जळगाव (क्र. १८३)	सहाय्यक प्राध्यापक	१	१	०
	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१
	गणक	१	०	१
	मजुर	१	०	१
	एकूण	४	१	३
५. तृणधान्य, कडधान्य व तेलवर्गीय पिकातील शास्त्रीय सुधारणा, जळगाव (क्र १८४)	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	१	०
	कृषी सहाय्यक	१	१	०
	एकूण	२	२	०
६. हवामान आधारीत पिक निरीक्षण योजना, जळगाव (क्र १८५)	कृषी सहाय्यक	२	२	०
	एकूण	२	२	०
७. कडधान्य संशोधन बळकटीकरण योजना, कृषि संशोधन केंद्र, जळगाव (क्र ६७ II)	सहाय्यक प्राध्यापक	१	१	०
	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१
	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१
	कृषी सहाय्यक	२	१	१
	एकूण	५	२	३
८. अखिल भारतीय समन्वयित भुईमुग संशोधन योजना (क्र १७८ I)	प्राध्यापक (प्रमुख शास्त्रज्ञ)	१	०	१
	सहयोगी प्राध्यापक	२	१	१
	कृषी सहाय्यक	३	३	०
	प्रयोगशाळा परिचर	१	०	१
	एकूण	७	४	३
९. अखिल भारतीय समन्वयित तीळ संशोधन योजना (क्र १७८ II)	सहयोगी प्राध्यापक	१	१	०
	सहाय्यक प्राध्यापक	१	०	१
	कृषी सहाय्यक	१	१	०
	प्रयोगशाळा परिचर	१	१	०

		एकूण	४	३	१
		एकत्रित १ ते ९	६६	४२	२४
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यानंतर झालेला बदल	<p>अखिल भारतीय समन्वयित भुईमुग संशोधन योजना (क्र १७८ I) मुळ उद्देश :</p> <ol style="list-style-type: none"> भुईमुग पिकांचे सर्व भागात वापरात येणा-या, दाण्यांचा जास्त उतारा, तेलाचे जास्त प्रमाण, लवकर तयार होणारे, रोग व किडिस प्रतिकारक्षम नवीन सुधारित वाणांची निर्मिती करणे. नवीन वाणांच्या उत्पादनासाठी चाचणी प्रयोग घेणे व बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे. नवीन सुधारित वाणांसाठी उत्पादन तंत्रज्ञान निर्मिती. नवीन सुधारित वाणांसाठी पीक संरक्षण तंत्रज्ञान निर्मिती नवीन सुधारित वाणांचा प्रचार व प्रसार करणे. आदिवासी उपयोजना अंतर्गत आदिवासी शेतक-यांना निविष्टा व अवजारे वाटप करून त्यांचे जीवनमान उंचावणे भुईमुग पिकाचे आद्यरेषीय प्रात्यक्षिके शेतक-यांच्या शेतावर राबवून तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे. <p>अखिल भारतीय समन्वयित तीळ संशोधन योजना (क्र १७८ I) मुळ उद्देश :</p> <ol style="list-style-type: none"> तीळ पिकांचे सर्व भागात वापरात येणा-या, उच्च उत्पादनक्षम, पांढरे व टपोरे दाणे, तेलाचे जास्त प्रमाण, लवकर तयार होणारे, रोग व किडीस तसेच जैविक व अजैविक ताणास प्रतिकारक्षम नवीन सुधारित वाणांची निर्मिती करणे. नवीन वाणांच्या उत्पादनासाठी चाचणी प्रयोग घेणे व बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे. नवीन सुधारित वाणांसाठी उत्पादन तंत्रज्ञान निर्मिती . नवीन सुधारित वाणांसाठी पीक संरक्षण तंत्रज्ञान निर्मिती. नवीन सुधारित वाणांचा प्रचार आणि प्रसार करणे. आदिवासी उपयोजना अंतर्गत आदिवासी शेतक-यांना निविष्टा व अवजारे वाटप करून त्यांचे जीवनमान उंचावणे. तीळ पिकाचे आद्यरेषीय प्रात्यक्षिके शेतक-यांच्या शेतावर राबवून तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे. 			
		<p>देशी कापूस संशोधन योजना मूळ उद्देश :</p> <ol style="list-style-type: none"> देशी कापूस पिकाचे विविध जननद्रव्य शोध, संवर्धन व पडताळणी करणे. 			

		<p>२. उच्च उत्पादनक्षम, जिरायती व दुष्काळजन्य परिस्थितीत तग धरणारे सुधारित व संकरित वाणांची निर्मिती करणे.</p> <p>३. नवीन सुधारीत देशी वाणांचा प्रचार आणि प्रसार करणे.</p>
६.		<p>कडधान्य संशोधन बळकटीकरण योजना, कृषि संशोधन केंद्र, जळगाव (क्र ६७ II)</p> <p>मूळ उद्देश :</p> <p>१. मुग/ उडीद पिकाचे विविध जननद्रव्य शोध, संवर्धन व पडताळणी करणे.</p> <p>२. मुग/उडीद पिकाचे उच्च उत्पादनक्षम, लवकर तयार होणारे, रोग व किडीस तसेच जैविक व अजैविक ताणास प्रतिकारक्षम नवीन सुधारित वाणांची निर्मिती करणे.</p>
		<p>तृणधान्य, कडधान्य व तेलवर्गीय पिकातील शास्त्रीय सुधारणा, जळगाव (क्र १८४)</p> <p>मूळ उद्देश :</p> <p>१. विविध तृणधान्य, कडधान्य व तेलवर्गीय पिकांचे बहुस्थानीय व अखिल भारतीय समन्वयित वाण चाचणी प्रयोग राबविणे.</p> <p>२. विभागाकरिता तृणधान्य, कडधान्य व तेलवर्गीय पिकांचे उच्च उत्पादनक्षम व खात्रीदायक वाण निवड करणे.</p>
		<p>पानवेली वरील सुत्रकृमी नियंत्रण योजना (क्र १८३)</p> <p>मूळ उद्देश :</p> <p>१. देशातील विविध भागातून पानवेलीचे विविध जननद्रव्य शोध, संवर्धन करून पडताळणी करणे.</p> <p>२. पानवेलीवर येणा-या मर व पानावरील टिपके रोगाबाबत संशोधन</p>
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले प्रकल्प	<p>पूर्ण झालेले प्रकल्प-</p> <p>१. भुईमुगावर हवामानातील लवचिक शेतीमधील राष्ट्रीय नवकल्पना (NICRA : National Innovations in Climate Resilient Agriculture on Groundnut) कालावधी : ऑक्टोबर २०११ ते मार्च २०२१</p> <p>२. राष्ट्रीय कृषि विकास योजना (शेतकरी प्रथम) कापूस ,केळी, भुईमुग</p> <p>[RKVY Rashtriya Krishi Vikas Yojana (Farmer FIRST) on Cotton, Banana and Groundnut]</p> <p>कालावधी : जुलै, २०१६ ते मार्च २०२१</p> <p>कार्यरत असलेले प्रकल्प:</p> <p>१. आदिवासी उपयोजना भुईमुग</p>

		<p>कालावधी : जुन, २०२० ते आजतागायत</p> <p>२. आदिवासी उपयोजना तीळ</p> <p>कालावधी : जुन, २०१५ ते आजतागायत</p>
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम	<p>खरीप बिजोत्पादन- १६ हे.</p> <p>रब्बी बिजोत्पादन- ११ हे.</p> <p>उत्पादन चाचणी प्रयोग खरीप- कापूस, सोयाबीन, भुईमुग, मुग/ उडीद</p>
८.	गेल्या पाच वर्षात संशोधन केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्त्वाच्या शिफारशी/ उपलब्धी	<p>वाण निर्मिती व प्रसारण (एकूण ७ वाण)</p> <p>१. भुईमुग- फुले धनी (जे. एल. १०८५) -२०१८</p> <p>२. देशी कापूस i) जे.एल.ए. ६०३-२०१८</p> <p>ii) जे.एल.ए. ९०६-२०२०</p> <p>iii) जे.एल.ए. १२०७-२०२३</p> <p>३. तीळ - फुले पूर्णा -२०२१</p> <p>४. मुग- फुले चेतक-२०२०</p> <p>५. उडीद- फुले वासू-२०२१</p> <p>शिफारशी (एकूण ५)</p> <p>भुईमुग कृषिविद्या विभाग-५</p> <p>1. Recommendation:</p> <p>Application of 100% RDF(25 kg N/ha+ 50 kg P₂O₅/ha) to soil and seed treatment with bio-grow formulation @ 50 ml/10 kg seed along with 200 ml water at the time of sowing is recommended to increase the yield and economic returns of summer groundnut in Western Maharashtra.</p> <p>शिफारस:</p> <p>पश्चिम महाराष्ट्रात, उन्हाळी भुईमुगाचे अधिक उत्पादन आणि आर्थिक फायदा मिळविण्यासाठी भुईमुगाला १०० % शिफारशीत खतमात्रा (२५ किलो नत्र + ५० किलो स्फुरद/ हेक्टर) पेरणीच्या वेळी देऊन बायोप्रोची ५० मिली / १० किलो बियाण्यास २०० मिली पाण्याबरोबर बीजप्रक्रिया करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>2. Recommendation:</p> <p>Groundnut + Pigeonpea (4:2) intercropping system and Groundnut- Chickpea cropping systems are recommended to increase the yield and monetary returns of <i>kharif</i> groundnut in Western Maharashtra.</p> <p>शिफारस:</p> <p>पश्चिम महाराष्ट्रात, खरीप भुईमुगाचे अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा मिळविण्यासाठी भुईमुग + तुर (४:२) आंतरपिक आणि भुईमुग- हरभरा या पीक पध्दतीची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>3. Recommendation:</p>

		<p>Sowing of Phule Morana / Phule Warana groundnut variety with 45 x 10 cm² spacing is recommended to increase the yield and economic returns of <i>kharif</i> groundnut in Western Maharashtra.</p> <p>शिफारस:</p> <p>पश्चिम महाराष्ट्रात, खरिप भुईमुगाचे अधिक उत्पादन आणि आर्थिक फायदा मिळविण्यासाठी फुले मोरणा/ फुले वारणा या वाणांची पेरणी ४५ X १० सेमी^२ या अंतरावर करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>4. Recommendation:</p> <p>Application of 75% RDF (18.75 kg N/ha+ 37.50 kg P₂O₅/ha) at the time of sowing with 2% foliar spray of water soluble fertilizer (19:19:19) at 45 and 60 DAS is recommended to increase the yield and monetary returns of summer groundnut in Western Maharashtra.</p> <p>शिफारस:</p> <p>पश्चिम महाराष्ट्रात, उन्हाळी भुईमुगाचे अधिक उत्पादन आणि आर्थिक फायदा मिळविण्यासाठी ७५ % शिफारशीत खतमात्रा (१८.७५ किलो नत्र + ३७.५० किलो स्फुरद/ हेक्टरी) पेरणीच्या वेळी देऊन पेरणीनंतर ४५ आणि ६० दिवसांनी १९:१९:१९ या विद्राव्य खताची फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>5. Recommendation:</p> <p>Pre-emergence spraying of pendimethalin 30% + imazethapyr 2 % EC (Ready mix) 1 kg a.i./ ha in 500 liters of water followed by hand weeding at 30 DAS is beneficial for efficient weed control and higher yield and monetary returns of <i>kharif</i> Groundnut for assured rainfall zone of north Maharashtra.</p> <p>शिफारस</p> <p>उत्तर महाराष्ट्रातील हमखास पाऊस पडणा-या विभागात खरिप भुईमुगातील तणांच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी, खरिप भुईमुगातील तणांच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी, अधिक उत्पादन व आर्थिक फायदयाकरिता पेरणी नंतर उगवणीपूर्वी पेंडीमेथिलिन ३०% + इमॅजीथायपर २% ई सी . (पूर्व मिश्रित) १ किलो क्रियाशील घटक / हे ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करून ३० दिवसांनी एक खुरपणी करावी.</p>
९.	शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेऊन सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत	<p>अखिल भारतीय समन्वयित भुईमुग संशोधन योजना</p> <ol style="list-style-type: none"> १. सर्व मंजूर पदे भरावित. २. या योजनेत भुईमुग पैदासकार/सहयोगी प्राध्यापक वनस्पती पैदासशास्त्र या पदाची आवश्यकता आहे.

		<p>देशी कापूस संशोधन योजना</p> <p>१. शेतक-यांच्या हितासाठी आखिल भारतीय समन्वयित कापूस सुधार प्रकल्पाच्या उपकेंद्राची व त्या अनुशंगाने विभागवार तांत्रिक मनुष्यबळाची आवश्यकता आहे.</p> <p>कडधान्य संशोधन बळकटीकरण योजना, कृषि संशोधन केंद्र, जळगाव</p> <p>१. जिल्हयातील उडीद व मुग पिकाखालील क्षेत्रामुळे अखिल भारतीय समन्वयित मुग व उडीद सुधार प्रकल्प केंद्राची आवश्यकता आहे.</p> <p>गट क्र. ५ (२)/ तेलबिया विशेषज्ञ (क्र. १७५)</p> <p>१. कायम अस्थापनेवरील मजुर देण्यात यावेत.</p>
१०.	<p>संक्षिप्त प्रकल्प सादर करावा त्यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.</p>	<p>१. नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करण्यात येऊ नये.</p> <p>२. सदरच्या प्रकल्पांतर्गत सर्व मंजुर पदे त्वरित भरावीत.</p> <p>३. कायम अस्थापनेवरील मजुर देण्यात यावेत.</p>

६) केळी संशोधन केंद्र, जळगाव

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता - केळी संशोधन केंद्र, निमखेडी रोड, जळगाव.
२. स्थापना वर्ष - १९६९
३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा - १० हेक्टर
  १. ईमारत २. भांडारगृह ३. मृदरसायनशास्त्र प्रयोगशाळा ४. अवजारगृह
४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ. क्र	नाव	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	डॉ.सी.व्ही.पुजारी	उद्यानविद्यावेत्ता	१	१	०
२	डॉ.जी.पी.देशमुख	क.वनस्पतीरोगशास्त्रज्ञ	१	१	०
३	प्रा.ए.आर.मेंढे	क.मृदरसायनशास्त्रज्ञ	१	१	०
४	रिक्त	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१
५	रिक्त	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	२	०	२
६	रिक्त	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक			
७	श्री.ओ.एन.वसाने	लिपीक-नि-टंकलेखक	१	१	०
८	रिक्त	माळी	३	०	३
९	रिक्त	माळी			
१०	रिक्त	माळी			
			१०	०४	०६

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल

संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश केळीच्या उत्पादन विषयक सर्व बांबीवर संशोधन करून आधुनिक व उपयुक्त लागवड तंत्रज्ञान विकसित करणे.

अ). या प्रकल्पाचे उद्देश पुढीलप्रमाणे आहेत.

- विविध वाणांचा विशेषतःबुटका कॅव्हेंनडीश गटातील वाणाचा संग्रह करून त्याचा उद्यानविद्या विषयक गुणधर्मांचा आणि तसेच रोग व किडीच्या प्रतिसादाबद्दलअभ्यास करणे. तसेच वाणसंग्रहातील प्रत्येक वाणांचे व्यक्तिचित्रण करणे.
- वाणांची निवड, लागवडीचे अंतर, लागवड साहित्य अन्नद्रव्य व्यवस्थापन, पाणी व्यवस्थापन तण नियंत्रण आणि पिक पध्दती यांचे प्रमाणीकरण करणे.
- केळी पिकावरील रोगांचे व्यवस्थापन तंत्रज्ञान विकसित करणे.
- केळी बागांचे रोगांच्या देखरेखीसाठी नियमित सर्व्हेक्षण करणे. वरील उद्देशात कोणताही बदल झालेला नाही.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प -

उद्यानविद्या विभाग -

- निवड पध्दतीने वाण विकसित करणे.
- राष्ट्रीय केळी संशोधन केंद्राने विकसित केलेल्या वाणांची जळगावच्या हवामानात चाचणी.

- भाभा अणु संशोधन केंद्राने विकसित केलेल्या वाणांची जळगाव हवामानाचा अभ्यास
- हवामान बदलाचा केळी पिकावर होणारा परिणाम

मृद रसायनशास्त्र विभाग -

- पाण्याच्या अभावामुळे ऑसिटिल सॅलिसिलीक आम्ल फवारणीचा केळी पिकावर परिणाम
- गंधकाचा केळी पिकाच्या वाढीवर व जमीनीवर परिणाम
- मॅग्नेशियमचा केळी पिकाच्या वाढीवर व जमीनीवर परिणाम
- केळी घडावर वेगवेगळे रसायन फवारणीचा परिणाम
- केळी खोड व पानांचे खत करणे

वनस्पतीरोगशास्त्र विभाग -

- केळी उत्पादक जिल्ह्यातील केळी पिकावर आढळणारे विविध रोग व कीड त्याचे निरीक्षणे नोंदविणे.
- केळी मर रोगाकरीता विविध जैविकांचा अभ्यास करून उत्तम जैविकाचा शोध घेणे.
- संग्रहित केलेल्या केळी वाणांवर आढळणा-या विविध विषाणूंचे केळी संशोधन केंद्र त्रिची येथे शास्त्रीय निदानाअंती अभ्यासणे.
- संग्रहित केलेल्या विविध केळी वाणांची करपा व कुंकुंबर मोझॅक विषाणू या दोन रोगाकरिता चाचणी करणे.
- केळी पिकावरील कुंकुंबर मोझॅक विषाणूचे एकात्मिक व्यवस्थापन.

केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन -

१. सोयाबीन बिजोत्पादन - १ हेक्टर खरीप
२. हरभरा बिजोत्पादन - १ हेक्टर रब्बी

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या

शिफारशी / उपलब्धी -

- निर्यातक्षम दर्जेदार केळी व अधिक उत्पन्नासाठी 'ग्रॅन्ड नैन' केळीमध्ये घड पूर्ण निसवल्यानंतर घडावर '८' फण्या ठेवून टोकाकडील फण्याची विरळणी करावी. घडावर पोटॅशियम डायहायड्रोजन फॉस्फेट ०.५ % + युरिया १ % मिश्रीत द्रावणाच्या एकुण दोन फवारण्याची (विरळणी नंतर पहिली फवारणी त्यानंतर १५ दिवसांनी दुसरी फवारणी) करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
- केळीचे कोलमडण्यामुळे होणारी नुकसान कमी करण्यासाठी व अधिक उत्पादन मिळविण्यासाठी 'ग्रॅन्ड नैन' या वाणाची गादीवाफ्यावर, १ मीटर रुंद x १ फुट उंच व १.७५ x १.७५ मीटर अंतरावर लागवड करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे.
- केळीच्या बुटका तसेच लवकर काढणीस तयार होणाऱ्या 'फुले प्राईड' (बी आर एस २०१३ -३) वाणाची पश्चिम महाराष्ट्रात लागवडीसाठी प्रसारित करण्यात आला आहे.

९. शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना -

- निर्यातक्षम केळी घेण्यासाठी (जमिनीच्या पोतनुसार) सॉईल टेस्ट क्राप रिसपॉन्स नुसार फर्टिलायझर इकवेशन निर्माण करुन चांगल्या प्रतीची केळी मिळावी असे भविष्यातील संशोधन असावे. त्यानुसार सदर प्रयोग घेण्यात येतील.
- बदलत्या हवामाना नुसार उत्पादन विषयक तंत्रज्ञान विकसित करणे.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन - प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा. -

भारतीय कृषि अनुसंधान परिषद, नवी दिल्ली नियुक्त समितीने या प्रकल्पाचा पाच वर्षांचा (२०१७ - २०२२) आढावा घेतला. या भागातील केळीचे महत्त्व व संशोधन केंद्राचे काम लक्षात घेता या प्रकल्पास पुढील पाच वर्षासाठीची मान्यता मिळाली आहे.

- सपोर्टिंग स्टॉफची अत्यंत आवश्यकता आहे. सदर पदे तातडीने भरणे गरजेचे आहे.

७) कृषि संशोधन केंद्र, राधानगरी, जि. कोल्हापूर

१.	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	:	कृषि संशोधन केंद्र, राधानगरी, जिल्हा. कोल्हापूर																														
२.	स्थापना वर्ष	:	१९४८ (१९५४ राधानगरी येथे)																														
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	:	एकुण क्षेत्र - ६.४४ हे. लागवडीखालील क्षेत्र - ५.३६ हे. सिंचन व्यवस्था - विहीर १																														
४.	मनुष्यबळ	:	<table border="1"> <thead> <tr> <th>अ. क्र.</th> <th>पद</th> <th>मंजूर पदे</th> <th>भरलेली पदे</th> <th>रिक्त पदे</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१.</td> <td>प्रभारी अधिकारी (सहाय्यक प्राध्यापक - कृषि वनस्पतीशास्त्र)</td> <td>०१</td> <td>०१</td> <td>००</td> </tr> <tr> <td>२.</td> <td>कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक</td> <td>०१</td> <td>००</td> <td>०१</td> </tr> <tr> <td>३.</td> <td>कृषि सहाय्यक</td> <td>०१</td> <td>०१ + ०१ (सेवा संचीत)</td> <td>००</td> </tr> <tr> <td>४.</td> <td>गणक</td> <td>०१</td> <td>००</td> <td>०१</td> </tr> <tr> <td>५.</td> <td>मजूर</td> <td>०८</td> <td>०२</td> <td>०६</td> </tr> </tbody> </table>	अ. क्र.	पद	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	१.	प्रभारी अधिकारी (सहाय्यक प्राध्यापक - कृषि वनस्पतीशास्त्र)	०१	०१	००	२.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	००	०१	३.	कृषि सहाय्यक	०१	०१ + ०१ (सेवा संचीत)	००	४.	गणक	०१	००	०१	५.	मजूर	०८	०२	०६
अ. क्र.	पद	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे																													
१.	प्रभारी अधिकारी (सहाय्यक प्राध्यापक - कृषि वनस्पतीशास्त्र)	०१	०१	००																													
२.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	००	०१																													
३.	कृषि सहाय्यक	०१	०१ + ०१ (सेवा संचीत)	००																													
४.	गणक	०१	००	०१																													
५.	मजूर	०८	०२	०६																													
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	:	अ) भात पिकावरील संशोधन व विस्तार कार्य ब) महाराष्ट्रातील महत्वाच्या अन्नधान्य पीकांचा बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे																														
६.	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	:	१. संशोधन केंद्रावर भात पिकाच्या विकसित व प्रसारित करण्यात आलेल्या जाती १. हळवी साल - १७ २. काळजिरगा ३. राधा. १८५ - २ ४. फुले राधा ५. भोगावती ६. फुले आर.डी.एन.६ २. केंद्रावर विकसित करण्यात आलेले भात पिकाच्या पानावरील करपा रोगास प्रतिकारक स्रोत १. आरडीएन - ११४ २. आरडीएन - १४६ ३. आरडीएन - १८८																														

			३. इतर संशोधन केंद्रावर विकसीत पिकांच्या जाती प्रसारित करण्यात सहभाग १. वरई - फुले एकादशी २. बर्ती - फुले बर्ती ३. नाचणी - फुले कासारी ४. ऊस - फुले ०९०५७																																																										
		:	कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प १. बदलत्या हवामानानुसार तापमान वाढीस, अवर्षणास तसेच कीड व रोगास प्रतिकारक/ सहनक्षम वाण निर्मिती करणे. २. जैव तंत्रज्ञान आणि जनिकीय अभियांत्रिकीचा वापर करून वाण निर्मिती करणे.																																																										
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम	:	बिजोत्पादन कार्यक्रम खरीप हंगाम <table border="1"> <thead> <tr> <th>पीक</th> <th>वाण</th> <th>स्तर</th> <th>क्षेत्र (हेक्टर)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td rowspan="7">भात</td> <td>भोगावती</td> <td>केंद्रक</td> <td>०.२०</td> </tr> <tr> <td>फुले राधा</td> <td>केंद्रक</td> <td>०.१०</td> </tr> <tr> <td>भोगावती</td> <td>मूलभूत</td> <td>०.२०</td> </tr> <tr> <td>फुले राधा</td> <td>मूलभूत</td> <td>०.१५</td> </tr> <tr> <td>भोगावती</td> <td>सत्यप्रत</td> <td>०.३०</td> </tr> <tr> <td>फुले राधा</td> <td>सत्यप्रत</td> <td>०.३०</td> </tr> <tr> <td>इंद्रायणी</td> <td>सत्यप्रत</td> <td>१.००</td> </tr> <tr> <td>ऊस</td> <td>को. ०८६०३२</td> <td>मूलभूत</td> <td>०.४०</td> </tr> <tr> <td></td> <td>फुले ०९०५७</td> <td>मूलभूत</td> <td>०.४०</td> </tr> <tr> <td colspan="3" style="text-align: right;">एकूण</td> <td>३.०५</td> </tr> </tbody> </table> रब्बी-उन्हाळी हंगाम <table border="1"> <thead> <tr> <th>पीक</th> <th>वाण</th> <th>स्तर</th> <th>क्षेत्र (हेक्टर)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>सोयाबीन</td> <td>फुले दुर्वा</td> <td>केंद्रक</td> <td>१.२०</td> </tr> <tr> <td>ऊस</td> <td>को. ०८६०३२</td> <td>मूलभूत</td> <td>०.४०</td> </tr> <tr> <td></td> <td>फुले ०९०५७</td> <td>मूलभूत</td> <td>०.४०</td> </tr> <tr> <td colspan="3" style="text-align: right;">एकूण</td> <td>२.००</td> </tr> </tbody> </table>	पीक	वाण	स्तर	क्षेत्र (हेक्टर)	भात	भोगावती	केंद्रक	०.२०	फुले राधा	केंद्रक	०.१०	भोगावती	मूलभूत	०.२०	फुले राधा	मूलभूत	०.१५	भोगावती	सत्यप्रत	०.३०	फुले राधा	सत्यप्रत	०.३०	इंद्रायणी	सत्यप्रत	१.००	ऊस	को. ०८६०३२	मूलभूत	०.४०		फुले ०९०५७	मूलभूत	०.४०	एकूण			३.०५	पीक	वाण	स्तर	क्षेत्र (हेक्टर)	सोयाबीन	फुले दुर्वा	केंद्रक	१.२०	ऊस	को. ०८६०३२	मूलभूत	०.४०		फुले ०९०५७	मूलभूत	०.४०	एकूण			२.००
पीक	वाण	स्तर	क्षेत्र (हेक्टर)																																																										
भात	भोगावती	केंद्रक	०.२०																																																										
	फुले राधा	केंद्रक	०.१०																																																										
	भोगावती	मूलभूत	०.२०																																																										
	फुले राधा	मूलभूत	०.१५																																																										
	भोगावती	सत्यप्रत	०.३०																																																										
	फुले राधा	सत्यप्रत	०.३०																																																										
	इंद्रायणी	सत्यप्रत	१.००																																																										
ऊस	को. ०८६०३२	मूलभूत	०.४०																																																										
	फुले ०९०५७	मूलभूत	०.४०																																																										
एकूण			३.०५																																																										
पीक	वाण	स्तर	क्षेत्र (हेक्टर)																																																										
सोयाबीन	फुले दुर्वा	केंद्रक	१.२०																																																										
ऊस	को. ०८६०३२	मूलभूत	०.४०																																																										
	फुले ०९०५७	मूलभूत	०.४०																																																										
एकूण			२.००																																																										
८.	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग	:	इतर संशोधन केंद्रावर विकसीत पिकांच्या जाती प्रसारित करण्यात सहभाग १. भात - फुले सुपर पवना २. भात - फुले कोलम																																																										

	असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारशी		
९.	शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरू असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत या संबंधी सुचना	:	पीक सुधारणा / वाण निर्मिती १. जैव तंत्रज्ञान आणि जनिकीय अभियांत्रिकीचा वापर करून जलद गतीने वाण निर्मिती करणे. २. बायो- फोर्टिफिकेशन तंत्रज्ञानाचा वापर करून सकस पीक वाणांची निर्मिती करणे ३. अन्न प्रक्रिया व मुल्यवर्धनासाठी उपयुक्त पीक वाणांची निर्मिती करणे
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा.	:	--

८) कृषि संशोधन केंद्र, गडहिंगलज, जि. कोल्हापूर

संशोधन विषयांच्या उपसमितीच्या कामकाजासाठी प्रमुख मुद्यावरची माहिती

अ.क्र.	तपशिल				
१.	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	कृषि संशोधन केंद्र, गडहिंगलज, वडरगे रोड, गडहिंगलज ता. गडहिंगलज, जि. कोल्हापूर-४१६५०२			
२.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	एकुण क्षेत्र-६.९८ हेक्टर, लागवडी खालील क्षेत्र-४.९५ हेक्टर, फार्म यार्ड, गोडाऊन, बैल जोडी- ०१, बैल गोठा, कार्यालय इमारत, इत्यादी.			
३.	मनुष्यबळ	पदाचे नाव	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
		कृषिविद्यावेत्ता	०१	००	०१
		सहाय्यक प्राध्यापक (कृषिविद्या)	०१	०१	००
		सहाय्यक प्राध्यापक (रौप पैदासकार)	०१	००	०१
		व.संशोधन सहाय्यक (वनस्पतीशास्त्र)	०१	००	०१
		कृषि सहाय्यक	०१	०१	००
		लिपिक	०१	०१	००
		गणक	०१	००	०१
		मुकादम	०१	००	०१
		शिपाई	०१	००	०१
		पहारेकरी	०१	००	०१
		मजुर	०४	०२	०२
		एकुण	१४	०५	०९
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्या नंतर झालेले बदल	१. विभागात येणाऱ्या मुख्य पिकांच्या विविध वाणाची चाचणी आणि लागवडीबाबत संशोधन २. उप-पर्वतीय विभागात येणाऱ्या ८०० ते १००० मि.मी. पाऊसमान आणि मध्यम ते भारी प्रतिच्या जमिनीची उत्पादकता वाढविण्यासाठी जिरायत योग्य अशा पीक पध्दतींचा अभ्यास. ३. मिरची आणि तंबाखू या नगदी पिकावरील संशोधन			
६.	पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	निरंक			
७.	केंद्रावर सुरु असलेले व इतर उपक्रम	खरीप हंगाम-सोयाबीन मुलभूत बिजोत्पादन रब्बी हंगाम-हरभरा मुलभूत बिजोत्पादन गांडूळ खत निर्मिती			

८.	गेल्या ५ वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या शिफारशी /उपलब्धी	निरंक
९.	शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? या संबंधीत सुचना	कोरडवाहू सोयाबीन पिकावरती संशोधन
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा, यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिकसाहय कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	निरंक

९) प्रादेशिक ऊस आणि गूळ संशोधन केंद्र, कोल्हापूर

संशोधन केंद्राची स्थापना - ०१/०१/१९५८

संशोधन केंद्राच्या परिसर व प्रक्षेत्राची माहिती

अ) कार्यालयीन परिसर	- २.३८ हेक्टर
ब) संशोधन प्रक्षेत्र (शिरोली पुलाची)	- २८.६७ हेक्टर
क) लागवडीचे क्षेत्र	- २४.०२ हेक्टर
ड) प्रक्षेत्रावरील रस्ते व इमारीत इत्यादी क्षेत्र	- ४.६५ हेक्टर
इ) सिंचन व्यवस्था	- स्वतःचे उपसा सिंचन (पंचगंगा नदी)

कार्यरत योजना व उद्दिष्टे

अ) मुख्य योजना (१९५८)

१. सुधारीत ऊस लागवड तंत्रज्ञान विकसित व शिफारशीत करणे.
२. गुणवत्तायुक्त नवीन प्रसारीत व आशादायक ऊसाच्या वाणाचे जतन व वितरण करणे
३. जमिनीचे भौतिक व रासायनिक गुणधर्म यांची योग्य सांगड घालून जमिनीची सुपिकता टिकविणे.
४. शेतकऱ्यांच्या समस्या व सुचना आधारीत ऊस पिकांवर नवनवीन प्रयोग संशोधन प्रक्षेत्रावर राबविणे
५. तंत्रज्ञान प्रसार व प्रसारणासाठी विविध विस्तार कार्यक्रम विविध माध्यमाद्वारे राबवणे.

ब) अखिल भारतीय समन्वयीत ऊस संशोधन योजना (१९७२)

१. विविध विषयातील शास्त्रज्ञ चमूच्या समन्वयाने कार्यक्षम ऊस सुधार कार्यक्रम राबविणे.
२. राष्ट्रीय व विभागीय स्तरावर विविध ऊस जातीचे प्रयोग घेण्यासाठी ऊस जातीचे वियाणे व ऊस लागवड तंत्रज्ञानाची देवाण घेवाण करणे.
३. अधिक उत्पादन, लवकर पक्व होणाऱ्या, जास्त साखर उतारा असणाऱ्या व फुलोरा न येणाऱ्या ऊस जातीचे मुल्यमापन करणे.
४. पिक सुधार कार्यक्रमांतर्गत ऊस पिक किडी व रोग नियंत्रण तंत्रज्ञान विकसित करणे.

क) अखिल भारतीय समन्वयीत काढणी पश्चात अभियांत्रिकी आणि तंत्रज्ञान संशोधन योजना (१९९१)

१. गुळासाठी ऊस मशागत पध्दती व गूळ निर्मितीचे सुधारित तंत्र विकसित करणे.
२. गूळ, काकवी व उपपदार्थ निर्मितीसाठी उत्तम ऊस वाणांचा अभ्यास करणे. साठवणूकीमध्ये गूळ, काकवी व उपपदार्थ खराब होण्यास कारणीभूत असलेल्या भौतिक, रासायनिक व जैविक गूणधर्मांचा अभ्यास करणे.
३. ऊस गाळपासाठी निरनिराळ्या चरकांचा वापर व अधिक रस मिळविण्यासाठी त्यामध्ये सुधारणा करणे.
४. गूळ तयार करण्यासाठी व त्यांच्या पॅकिंगसाठी पॅकेजिंग मशीनची निर्मिती आणि सुधारणा करणे.
५. इंधन बचतीच्या दृष्टीकोणातून चूलानामध्ये तसेच यंत्रसामुग्रीत सुधारणा करणे.
६. रस शुध्दीकरणाच्या निरनिराळ्या पध्दती विकसीत करणे.
७. गूळ साठवणुकीच्या तसेच निर्मितीच्या दृष्टीकोणातून गूळाचे पॅकेज कंटेनर्स विकसीत करणे.

प्रादेशिक ऊस आणि गूळ संशोधन केंद्र, कोल्हापूर या कार्यालयाची पदांची माहिती

अ. क्र.	योजनेचे नाव	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	शेरा
अ)	मुख्य योजना	-	-	-	
१.	कृषिविद्यावेत्ता	०१	०१	००	
२.	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०२	०१	०१	०१*सेवासंचित
३.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०३	०२	०१	०२*सेवासंचित
४.	कृषि सहाय्यक	०६	०३	०३	
५.	वरिष्ठ लिपिक-१	०१	०१	००	
६.	कनिष्ठ लिपिक	०३	०१	०२	
७.	तारतंत्री	०१	०१	०१	०१*सेवासंचित
८.	शिपाई-२,	०२	०२	००	
९.	मजूर-२२,	२३	०६	१७	
१०.	पहारेकरी-१,	०१	००	०१	
११.	प्रयोगशाळा सेवक - २	०२	०२	००	
	एकुण	४४	२०	२६	
ब)	अ.भा.स.ऊस सं. योजना	-	-	-	
१.	सहाय्यक प्राध्यापक, कृषि वनस्पतीशास्त्र	०१	००	००	
२.	सहाय्यक प्राध्यापक, कृषिविद्या	०१	००	००	
३.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	००	००	
४.	कृषि सहाय्यक	०१	०१	००	
	एकुण	०४	०१	००	
क)	अ.भा.स. काढणी पश्चात अ. तं. योजना	-	-	-	
१.	वरिष्ठ संशोधन अधिकारी	०१	०१	००	
२.	कनिष्ठ संशोधन अधिकारी	०१	०१	००	
३.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक (वरिष्ठ तंत्रज्ञ)	०१	०१	००	०१*सेवासंचित
४.	वर्ग - ३ (मॅकेनिक व प्रयोगशाळा परिचर)	०२	००	०२	
	एकुण	०५	०३	०२	
	(अ + ब + क) एकुण	५३	२७	२८	

संशोधनाची उपलब्धी

संशोधन केंद्राद्वारे उसाचे ०३ विकसित वाण

१. को-७५२७ (१९८८) २. को -८०१४ (१९९४) ३. को - ९२००५ (२००९)

मध्यवर्ती ऊस संशोधन केंद्र, पाडेगाव मार्फत प्रसारित झालेल्या ०८ ऊस वाणाच्या निर्मितीमध्ये सहभाग

१. को - ७२१९ (१९८२)

२. को एम - ७१२५ (१९८२)

३. को एम - ८८१२१ (१९९३)

४. को - ८६०३२ (१९९६)
५. को - ९४०१२ (२००४)
६. को एम - ०२६५ (२००७)
७. एम एस १०००१ (२०१७)
८. को एम - ०९०५७ (२०१९)

एकुण संशोधन शिफारशी (२९)

१. एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन - ०३
२. अन्नद्रव्य व्यवस्थापन - ०५
३. पिक व्यवस्थापन - ०४
४. आंतरपिके - ०२
५. तण व्यवस्थापन - ०२
६. गूळ आणि काकवी उत्पादन - १३

पेटंट - ०२ (फाईलींग केलेले आहेत)

१. सेंद्रिय गूळ प्रक्रिया तंत्रज्ञान
२. काकवी उत्पादन प्रक्रिया तंत्रज्ञान

विकसित केलेले प्रोटोकॉल - ०२

१. सेंद्रिय गूळ निर्मिती
२. एच.ए.सी.सी.पी. काकवी उत्पादनाकरीता

विकसित उपकरणे - ०७

१. इलेक्ट्रॉनिक थर्मामिटर - गूळ व काकवीचे तापमान मोजण्यासाठी
२. हार्डनेस टेस्टर - साठवणूकीसाठी गूळाचा टणकपणा तपासणे
३. चर्नर - रस ऊतू जावू नये याकरीता उपयोग
४. द्विस्तरीय रस गाळण यंत्रणा
५. उपकाहील - रस तापविण्यासाठी व ढोर मळी काढण्यासाठी
६. जागेवर सुधारीत मळी गाळणी साधन
७. टिपींग यंत्रणा - काहील चुल्हाना वरून गूळ घोटनी वाफापयंत नेण्याकरीता
८. गुळ घोटणी व गुळ साच्यात भरणी करण्याचे यंत्र

गूळ प्रक्रिया संशोधन व विकास आणि गूळ पदार्थ उत्पादन विकास एकछत्री प्रकल्प

प्रकल्पास राजीव गांधी विज्ञान व तंत्रज्ञान आयोग महाराष्ट्र शासन, यांचेमार्फत बळकटीकरण / अर्थसहाय्य. प्रकल्पात चार संस्था एकत्रीत कार्यरत आहेत. (मफुकृवि, राहुरी अंतर्गत प्रादेशिक ऊस आणि गूळ संशोधन केंद्र, कोल्हापूर, रासायनिक तंत्रज्ञान संस्था, मुंबई, भारतीय तंत्रज्ञान संस्था, मुंबई आणि शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर. या योजनेस एकूण रु.५.९७ कोटीचे अर्थसहाय्य, यापैकी प्रादेशिक ऊस आणि गूळ संशोधन केंद्र, कोल्हापूर या केंद्रास तीन वर्षाकरीता रु. २.१६ कोटी निधी मंजूर. सदर प्रकल्प नोव्हेंबर, २०२३ पर्यंत कार्यरत राहणार आहे

संशोधन केंद्रावरील समस्या

१. मोठ्या प्रमाणात रिक्त जागा - (५०%)
२. नवीन छोट्या व मोठ्या ट्रॅक्टरची आवश्यकता.
३. राज्य अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या मुख्य योजनेकरीता अपुरे अनुदान.
४. नवीन इमारतीची आवश्यकता (प्रयोगशाळा, शास्त्रज्ञ व कर्मचारी यांचेकरीता).
५. अद्यावत प्रशिक्षण दालनाची आवश्यकता.
६. डंबरी रस्ता (६०० मी) प्रवेशद्वार ते गु-हाळ घर.
७. शेतकरी प्रशिक्षण तथा प्रदर्शन कक्ष.
८. उसाचे उपपदार्थ साठविण्यासाठी नियंत्रित स्टोअर रुम.
९. पार्किंग शेड.

१०) विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, शेंडापार्क, कोल्हापूर

संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता : विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, शेंडापार्क, कोल्हापूर - ४१६०१२

संशोधन केंद्राची स्थापना - ऑगस्ट - १९८५

संशोधन केंद्राच्या परिसर व प्रक्षेत्राची माहिती

अ) शेंडापार्क प्रक्षेत्र		आ) ब प्रक्षेत्र बावडा	
एकूण क्षेत्र	: १०३.३८ हेक्टर	एकूण क्षेत्र	: ९.१६ हेक्टर
लागवडीखालील क्षेत्र	: ६१.८० हेक्टर	लागवडीखालील क्षेत्र	: ७.५८ हेक्टर
कुरण/ चराऊ क्षेत्र	: २२.८१ हेक्टर	बागायत क्षेत्र	: ७.५८ हेक्टर
बागायत क्षेत्र	: १८.०४ हेक्टर	जिरायत क्षेत्र	: --
जिरायत क्षेत्र	: ५८.९२ हेक्टर	प्रक्षेत्रावरील रस्ते व इमारीत इत्यादीक्षेत्र	: १.५८ हेक्टर
प्रक्षेत्रावरील रस्ते व इमारीत इत्यादीक्षेत्र	: १८.७७ हेक्टर		

विभागीय कृषि संशोधन केंद्र , कोल्हापूर या कार्यालयाची पदांची माहिती

अ. क्र.	योजनेचे नाव	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	शेरा
अ)	विभागीय कृषि संशोधन केंद्र टप्पा - १	-	-	-	
१.	सहयोगी प्राध्यापक	०४	०१	०३	
२.	सहाय्यक प्राध्यापक	०९	०२	०७	
३.	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	००	०१	
४.	कार्यालय अधीक्षक	०१	०१	००	
५.	लघुलेखक	०१	००	०१	
६.	वरिष्ठ लिपिक	१	०	१	
७.	कनिष्ठ लिपिक	२	१	१	
८.	वाहनचालक	०२	००	०२	
९.	वरिष्ठ यांत्रिक	०१	००	०१	
१०.	कृषि सहाय्यक	०२	००	०२	
११.	माळी	०१	००	०१	
१२.	पहारेकरी	०२	०१	०१	
१३.	मजूर	०६	०४	०२	
	एकूण	३३	१०	२३	
ब)	विभागीय कृषि संशोधन केंद्र टप्पा -२	-	-	-	
१.	सहयोगी प्राध्यापक	०१	००	०१	

२.	सहाय्यक प्राध्यापक	०१	०१	००	सेवासंचित
३.	पशुधन पर्यवेक्षक	०१	०१	००	
एकुण		०३	०२	०१	
क)	अ.भा.स. मका सुधार प्रकल्प	-	-	-	
१.	मका पैदासकार	०१	०१	००	
२.	सहाय्यक मका कृषिविद्यावेत्ता	०१	०१	००	
३.	सहाय्यक मका कीटकशास्त्रज्ञ	०१	०१	००	
४.	वरिष्ठ लिपिक	०१	०१	००	
५.	कृषि सहाय्यक	०३	०२	०१	
एकुण		०७	०६	०१	
ड)	अ.भा.स. नाचणी व तत्सम तृणधान्य सुधार प्रकल्प	-	-	-	
	सहाय्यक प्राध्यापक	०२	०१	०१	
	कृषि सहाय्यक	०२	०२	००	
एकुण		०४	०३	०१	
(अ + ब + क+ ड)		४७	२१	२६	
एकुण					

संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश व त्यानंतर झालेले बदल

अ) विभागीय कृषि संशोधन केंद्र (१९८५)

१. मृदा व जलसंधारण .
२. वैकल्पिक जमीन वापर प्रणाली व्दारे अनड्युलेटिंग टोपोग्राफीचा उत्तम वापर
३. महत्वाच्या पिकासाठी योग्य कृषि तंत्र/ वाणांची ओळख .
४. जिरायती फलोत्पादन,
५. बागायती फलोत्पादन

ब) अखिल भारतीय समन्वयित नाचणी व तत्सम तृणधान्य सुधार प्रकल्प (२००४)

१. विविध केंद्रामधील संशोधनाशी समन्वय आणि निरीक्षण करणे आणि प्रादेशिक गरजांशी संबंधीत संशोधन करणे,
२. सुधारित जाती विकसीत करणे, उत्पादन व संरक्षण तंत्रज्ञान विकसीत करणे व उत्पादन खर्च कमी करणे.
३. उपलब्ध अनुवंशिक क्षमतेचा फायदा घेणे व त्याद्वारे उत्पादकता वाढवणे.
४. अनुवंशिक संसाधनाचे जतन, मुल्यमापन आणि दस्तएवजीकरण करणे, विविध राज्यांमधील संशोधन कार्यक्रमात त्यांच्या वापरास प्रोत्साहनदेणे.
५. पर्यायी उपयोग शोधून उपयुक्तता वाढवण्यासाठी मुल्यवर्धन आणि धान्यप्रक्रियेत संशोधन बळकटीकरण करणे.

क) सर्वसमावेशक पंढरपूरी म्हैस सुधार प्रकल्प (२००१ ते २०१७)

१. पंढरपूरी म्हैशीच्या व्यवस्थापन पध्दती
- २.. पंढरपूरी म्हैशीची जनुकीय सुधारणा व संवर्धन

ड) अखिल भारतीय समन्वयीत मका संशोधन प्रकल्प (१९६९)

१. मक्याचे नवीन संकर व अधिक उत्पादन,चांगले गुणधर्म आणि जैविक व अजैविक ताणास प्रतिकार असणा-या संमिश्र वाणाचा विकास.
२. नवीन विकसीत मका संकरित व संमिश्र वाणांचे मुल्यमापन करण्यासाठी अखिल भारतीय समन्वयीत चाचण्या घेणे.
३. नवीन विकसीत मका संकरित व संमिश्र वाणांच्या लागवडीसाठी योग्य कृषि तंत्राचा विकास करणे
४. मक्यावरील खोडकीड व इतर कीडींसाठी प्रतिकारक्षम वाणांची निर्मिती करणे व किडींसाठी योग्य ते प्रतिबंधात्मक उपाय शोधणे.
५. मकाआधारित योग्य पिकपध्दती विकसीत करणे.

पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प

- अ) विभागीय कृषि संशोधन केंद्र टप्पा -१
- ब) विभागीय कृषि संशोधन केंद्र टप्पा -२
- क) अ.भा.स. मका सुधार प्रकल्प
- ड) अ.भा.स. नाचणी व तत्सम तणधान्य सुधार प्रकल्प
- इ) सर्वसमावेशक पंढरपूरी म्हेस सुधार प्रकल्प

केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.

अ)कृषिविद्या बिजोत्पादन

- अ) ऊस - २.५०हेक्टर
- आ) भात-२.०
- इ)सोयाबीन-४.० हेक्टर
- ई) नाचणी- ३.० हेक्टर
- उ) वरई- ०.२० हेक्टर
- ऊ) बर्ती-०.२० हेक्टर

ब) उद्यानविद्या रोपवाटिका

- अ) आंबा-४५०० रोपे
- आ) चिक्कू-१२००रोपे
- इ) नारळ-१५००रोपे
- ई) पाम-२२००रोपे

गेल्या पाच वर्षांत केंद्रावरून केलेल्या/केंद्राचा सहभाग असणा-या शिफारसी/उपलब्धी

अ) -प्रसारित वाण

- अ) फुले कासारी -प्रसारित वर्ष -२०१९(अ.भा.स. नाचणी व तत्सम तणधान्य सुधार प्रकल्प)
- आ) फुले उमेद-प्रसारित वर्ष -२०२२ (अ.भा.स. मका सुधार प्रकल्प)
- इ) फुले चॅम्पियन-प्रसारित वर्ष -२०२२(अ.भा.स. मका सुधार प्रकल्प)

आ) शिफारसी

अ) मृदा व जलसंधारण -०१

- लहान व मध्यम प्रकारच्या नाल्यांचे बांबूद्वारे नियंत्रण करण्यासाठी बांबू लागवडीची शिफारस

आ) मृदविज्ञान- ०३

- खरिप भुईमूगासाठी २० किलो प्रति हेक्टर पोटॅशची शिफारस
- हळद पिकासाठी अपेक्षित उत्पादन समीकरणानुसार अन्नद्रव्यांची शिफारस
- खरिप सोयाबीन पिकासाठी नत्र व पालाशची मात्रा विभागून देण्याची शिफारस
- मका पिकावरील अमेरिकन लष्करी अळीचे रासायनिक नियंत्रणची शिफारस

शेतक-याच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरू असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना

- १) सध्याचे बदलते हवामानातील बदल व पर्जन्यमान लक्षात घेता, शेतक-यांना पेरणीच्या वेळेसंदर्भात संशोधन करणे .
- २) नाचणी व तत्सम तणधान्य पिकांमधील पोषक घटक आणि त्यांचे मुल्यवर्धनाबाबत संशोधन करणे, नाचणी पिकामधील रासायनिक तणनियंत्रणाबाबत संशोधन करणे
- ३) ऊसासाठी पूरप्रतिरोधक वाणांबाबत संशोधन करणे
- ४) मातीची धूप रोखण्यासाठी विविध उपाययोजनाबाबत संशोधन करणे
- ५) मका पिकातील अधिक स्टार्च असलेले वाण विकसित करणे.
- ६) मका पिकापासून इथेनाल निर्माती करणेबाबत प्राथमिक संशोधन करणे.
- ७) मका पिकावरील लष्करी अळीवरील नियंत्रणाबाबत संशोधन करणे.
- ८) मक्यासाठी दुष्काळ व उष्णताप्रतिरोधक वाणांबाबत संशोधन करणे
- ९) आंबा व इतर फळपिकांचे या उपपर्वतीय विभागासाठी योग्य वाण विकसित करणे.
- १०) मातीच्या आरोग्याबाबत विविध व्यवस्थापन पध्दतीचे अवलंब करण्याबाबत संशोधन करणे.
- ११) पंढरपूरी म्हेशीची अनुवंशिक सुधारणांवर संशोधन करणे.
- १२) खतांची कार्यक्षमता वाढवणेबाबत संशोधन करणे

११) विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, इगतपुरी, जि. नाशिक

१. संशोधन केंद्राचे नांव व पत्ता : विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, इगतपुरी (पश्चिम घाट विभाग) पत्ता- महादेव नगर, खालची पेठ, इगतपुरी, जि. नाशिक ४२२ ४०३

२. स्थापना वर्ष : १७ जून १९४१

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा :

एकूण क्षेत्र- १९.९५६ हे.

१. कृषि संशोधन केंद्र - १२.८६ हे.

२. तालुका बिजगुणन केंद्र यांचे कडून सन २००९ पासून ३० वर्षांचे करारावर प्राप्त- ७.०९६ हे.

अ. वहिवाटीखालील क्षेत्र : १३.९० हे.

ब. बिगर वहिवाटीखालील क्षेत्र : ६.०५६ हे.

इमारती :

इमारतीचा प्रकार	संख्या	क्षेत्र
कार्यालय	१	
कृषि संशोधन विभाग कार्यालय	१	
प्रयोगशाळा ६ X ५.१० मी.	१	
अतिथीगृह / शेतकरी निवास	१	
गोठा	निरंक	--
गोदाम -	१	
निवासस्थाने	अधिकारी - ९ तृतीय श्रेणी - १० कर्मचारी - ६ एकूण - २५	७१३८.०५ चौ.फु. ४६५४.२९ चौ.फु. २७२९.६२ चौ.फु. १४५२१.९६ चौ.फु.
सेमिनार हॉल	१	
इतर ड्राईंग शेड	१	
पत्रे गोदाम	२	

त्याच प्रमाणे कार्यालयासाठी इंटरनेट सुविधा, वायफाय सुविधा, व्हिडीओ कॉन्फरन्सिंग युनिट (१), साऊंड सिस्टीम (सोबत ३ माइक) तसेच इन्व्हर्टर सुविधा उपलब्ध आहे.

४. मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय सध्या भरलेली व रिक्त पदे) :

अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	सेवासंचित
राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प टप्पा- १ (योजना क्र. १९५)					
१	सहयोगी संशोधन संचालक	१	१	०	१
२	सहयोगी प्राध्यापक	७	३	४	२
३	सहाय्यक प्राध्यापक	४	३	१	१
४	कार्यालय अधीक्षक	१	०	१	--
५	सहाय्यक अधीक्षक	१	१	०	--
६	कृषि सहाय्यक	२	२	०	१
७	छायाचित्रकार	१	०	१	--
८	माळी	१	०	१	--
९	प्रयोगशाळा परिचर	१	१	०	--
१०	वाहन चालक	२	१	१	--

राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प टप्पा- २ (योजना क्र. १९६)						
१	सहाय्यक प्राध्यापक		३	१	२	१
अखिल भारतीय समन्वित कारळा संशोधन प्रकल्प						
१	सहाय्यक प्राध्यापक		१	१	०	--
२	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक (०१/०८/२०१९ पासून रिक्त)		१	०	१	--
कृषि संशोधन केंद्र (योजना क्र. २००)						
१	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक		१	१	०	--
२	कृषि सहाय्यक		२	२	०	१
३	लिपीक		१	०	१	--
४	गणक		४	१	३	--
५	मजुर ग्रेड- १ आणि ग्रेड- २		१४	५	९	--
६	शिपाई		१	१	०	--
	एकूण		४९	२४	२५	७
ग्रामिण कृषि मौसम सेवा						
१	संशोधन सहयोगी (कंत्राटी)		१	१	--	--
२	वेधशाळा निरीक्षक (कंत्राटी)		१	१	--	--
	एकूण		२	२	--	--

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यानंतर झालेले बदल :

● राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प टप्पा-१ व २

१. भात व पर्वतीय तृणधान्य इत्यादीचे संकलन, जतन व मुल्यांकन करून अधिक उत्पादन देणारे किड व रोगास प्रतिकारक वाणाची निर्मिती करणे.

२. उद्यानविद्या विषयक प्रजातीचे स्थानिक हवामानात मुल्यांकन करून अपारंपारिक पिकाच्या लागवडीचा अभ्यास करणे.
  ३. पारंपारिक पिकांची उत्पादकता वाढीसाठी सुधारित तंत्र विकसीत करणे.
  ४. प्रमुख पिकांच्या किडी व रोगांचे नियंत्रण करण्याचे तंत्र विकसीत करणे.
  ५. घाट विभागातील डोंगर उताराच्या जमीनीची उत्पादकता वाढविणे व पावसामुळे होणारी धुप थांबविण्याचे संशोधन करणे.
  ६. पश्चिम घाट विभागातील कुरण विकास व वन विकासाकरीता तंत्र विकसित करणे.
  ७. आदीवासी भागातील सामाजिक व आर्थिक विकासाकरीता विकसित तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे.
  ८. भात पिकावर आधारित पीक पध्दत विकसीत करणे.
  ९. पावसाचे पाण्याचा संग्रह / साठवण करून रब्बी / उन्हाळी पिकांसाठी कार्यक्षम वापर करणे.
  १०. पशु आहार सकस करून लहान शेतकऱ्यांसाठी शेती मशागतीची औजारे विकसीत करणे.
- **कृषि संशोधन केंद्र-**
    १. राज्य स्तरावरील भात वाणाच्या विविध चाचण्या घेणे.
    २. राज्य स्तरावर पर्वतीय तृणधान्याच्या चाचण्या घेणे.
    ३. मुलभूत, पायाभूत, प्रमाणित भात बिजोत्पादन घेणे.
  - **अखिल भारतीय समन्वित कारळा संशोधन प्रकल्प-**
    १. अधिक उत्पन्न देणारे, विविध हवामानास अनुकूल असणारे, तेलाचे प्रमाण जास्त असणारे, तसेच किडी व रोग यांस बळी न पडणारे वाण विकसीत करणे.
    २. खुरासणी पिकाची उत्पादकता व उत्पादन वाढीसाठी संशोधन करणे.
    ३. अखिल भारतीय समन्वयक खुरासणी संशोधन प्रकल्पाने नेमून दिलेले प्रयोग घेणे.
    ४. खुरासणी पिकाच्या सुधारित जातींचे केंद्रक, मुलभूत, पायाभूत व सत्यप्रत बिजोत्पादन घेणे.
  - **ग्रामिण कृषि मौसम सेवा-**
    १. स्थानिक वेशधाळेतील हवामान विषयक नोंदी घेऊन भारतीय कृषि हवामान विभागास पाठविणे.
    २. भारतीय कृषि हवामान विभागाकडून आलेल्या संदेशानुसार स्थानिक शेतकऱ्यांसाठी कृषि सल्ला तयार करून विविध प्रसार माध्यमाकडे पाठविणे.
    ३. स्थानिक हवामान केंद्राच्या वास्तविक हवामान डेटाचा वापर करून राष्ट्रीय मध्यम श्रेणी हवामान अंदाज केंद्र (एन.सी.एम.आर.डल्यू.एफ.) ला दैनंदिन हवामान निरीक्षणे हवामान अंदाज पडताळणीसह पुरवणे (कृषि हवामान प्रक्षेत्र विभाग संबंधित केंद्रांतर्गत हवामान वेधशाळा).
६. **पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले प्रकल्प :**
- कार्यरत प्रकल्प-
    १. अखिल भारतीय समन्वित कारळा (खुरासणी) प्रकल्प - १९७४
    २. ग्रामिण कृषि मौसम सेवा (कंत्राटी मनुष्यबळ) - १९९७
  - तात्पुरत्या स्वरूपात कार्यरत प्रकल्प-
    १. खुरासणी पिकावर आधारित सामुहिक संस्थात्मक उपप्रकल्प- २०२०-२१ ते २०२३-२४.
७. **केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम :**
- खरीप बिजोत्पादन - ९.५० हे.

रब्बी बिजोत्पादन - १.० हे.

उत्पादन चाचणी प्रयोग खरीप - भात - १

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारशी/ उपलब्धी :

अ) सन २०२२-२३ या वर्षात ५१ व्या संयुक्त संशोधन आढावा बैठकित भाताची "फुले सुपर पवना" ही जात महाराष्ट्रातील पश्चिम घाट विभागाकरीता प्रसारित करण्यात आली आहे.

ब) खुरासणी पिकाची आयजीपीएन - १८३४ पुर्व प्रसारित

क) शिफारशी

१. महाराष्ट्राच्या पश्चिम घाट विभागात पेरभात शेतीमध्ये प्रभावी तण नियंत्रण व आर्थिक फायद्यासाठी पेरणीनंतर दोन ते तीन दिवसात १०० ग्रॅम पायरझोसल्फूरॉन इथाईल १० टक्के डब्ल्यू.पी. प्रती हेक्टर आणि पेरणीनंतर २० दिवसांनी १०० मिली बायस्पॅरीबॅक सोडीयम १० टक्के एस.सी. प्रती हेक्टर ५०० लीटर पाण्यात मिसळून फवारण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (कृषिविद्या सन २०२१)
२. भात पिकातील शेवाळाच्या कार्यक्षम व्यवस्थापनासाठी पुनर्लागवडीनंतर २० दिवसांनी मोरचूद २० प्रती हेक्टर जमिनीत मिसण्याची आणि ४० दिवसांनी ४ ग्रॅम प्रती लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करण्याची शिफारस महाराष्ट्राच्या पश्चिम घाट विभागासाठी करण्यात येत आहे. (कृषिविद्या सन २०२२)
३. महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात, पुनर्लागवड भात शेतीमध्ये अधिक धान्य उत्पादन, आर्थिक फायदा आणि जमिनीत अन्नद्रव्यांच्या उपलब्धतेसाठी पुर्वमशागतीच्यावेळी १० टन शेणखत / हे. व लागवडीच्या वेळी १७० किलो युरिया-डिएपी गोळी खत (६० : ३० नत्र : स्फुरद किलो / हे.) + ५० किलो पालाश/हे. देवून २० व ४० दिवसांनी १९:१९:१९ या विद्राव्य खताची १ टक्के (१० ग्रॅम प्रति लिटर पाण्यात) फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (कृषिविद्या सन २०२३)
४. महाराष्ट्रातील पश्चिम घाट विभागात जस्त व बोरॉनची कमतरता असलेल्या जमिनीत पुनर्लागवड भात पिकाचे अधिक उत्पादन व आर्थिक फायद्यासाठी, भात लागवडीच्या एक महिना आधी हेक्टरी १० टन शेणखत व लागवडीच्या वेळेस हेक्टरी ६० किलो नत्र, ३० किलो स्फुरद, ४.२ किलो जस्त (२० किलो इंधक सल्फेट) व ०.६६ किलो बोरॉन (६ किलो बोरॅक्स) खतांच्या ब्रिकेटस् ५ ग्रॅम गवार डिक प्रती किलो ब्रिकेटस् लावलेले आणि ५० किलो पालाश देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (मृदविज्ञान २०२१)
५. महाराष्ट्रातील पश्चिम घाट विभागात पुनर्लागवड भात पिकाच्या अधिक उत्पादन व आर्थिक फायद्यासाठी रोपवाटिकेत (१० गुंठे) १ किलो आर्बस्क्युलर मायकोरायझल बुरशी (एएमएफ) ची मात्रा द्यावे. भात पुनर्लागवडीच्या एक महिना अगोदर हेक्टरी १० टन शेणखत तर पुनर्लागवडीच्या वेळी भाताची रोपे ही स्फुरद विरघळणारे जीवाणू (बॅसिलस मेगाटेरियम) किंवा अॅस्पेरजीलस अवामोरी ५०० ग्रॅम मात्रा, २० लिटर पाण्याच्या द्रावणात ३० मिनीटे बुडवून, स्फुरद (५० किलो प्रती हे.) हे खत सिंगल सुपर फॉस्फेटच्या माध्यमातून देऊन उर्वरीत नत्र व पालाश शिफारशीप्रमाणे (१०० : ५० किलो प्रती हे.) हे लागवडीच्या वेळी देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.(मृदविज्ञान २०२३)
६. भात पिकावरील खोडकिडीच्या नियंत्रणासाठी, लॅमडा सायहॅलोथ्रिन ५ ईसी ५.० मिली किंवा फ्लुबेंडामाईड ३९.३५ एस सी १.० मिली प्रति १० लिटर पाणी प्रमाणे, भात रोपे पुनर्लागवडीनंतर एक महिन्याने फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. तथापि, स्थानिक क्षेत्रात (सततच्या प्रादुर्भाविक क्षेत्रात), फिप्रोनिल दाणेदार ०.३ टक्के २५ किलो प्रति हेक्टर प्रमाणे भात रोपे पुनर्लागवडीच्या वेळी जमिनीतून देण्याची आणि या नंतर भात रोपे पुनर्लागवडीनंतर २५ दिवसांनी फिप्रोनिल ५ एस सी २० मिली प्रती १० लिटर पाणी या

प्रमाणे, भात पिकावरील खोडकिडीच्या नियंत्रणासाठी फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येवु शकते. (किटकशास्त्र २०२१)

७. भात पिकावरील तपकिरी तुडतुडे किडीच्या नियंत्रणासाठी इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस एल २.० मिली किंवा क्लोथियानिडीन ५० डब्ल्यु डी जी ०.५० ग्रॅम किंवा फ्लुनिक्मिड ५० डब्ल्यु जी ३.० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात किडीचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळी (१० ते १५ तुडतुडे प्रति चुड) पर्यंत पोहचल्याचे दिसून येताच पहिली फवारणी व त्यानंतर १५ दिवसांनी दुसरी फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (किटकशास्त्र २०२१)

९. शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावे ? यासंबंधी सुचना

संशोधनात खालील बाबींवर संशोधन सुरु करण्यात आलेले आहे.

१. भात काढणीनंतर उर्वरीत ओलाव्यावर जवस, वाल, मसुर, हरभरा, गहू, मटकी इ. पिकांचा अवलंब
२. भातानंतर नविन पीक पध्दतींचा प्रसार व प्रचार
३. उन्हाळी हंगामात चवळी, मधुमका, एरंडी, मोहरी या पिकांचा अभ्यास करुन शिफारशी देणे.
४. हिरवळीचे खतांचा भात लागवडीपुर्वी वापर करण्यास प्राधान्य
५. सुक्ष्म अन्नद्रव्यांचा जमिनीत वापर करणे
६. द्रवरूप खतांचा अधिकतम वापर करुन रासायनिक खतांचा वापर कमी करावा
७. हवामाना बदलानुसार पिकावरील नविन रोग व किडींचा अभ्यास करणे व नियंत्रणासाठी उपाययोजना करणे
८. रोग व किड प्रतिकारक्षम जातींची निर्मिती करणे
९. रोग व किड नियंत्रणासाठी जैविक बुरशीनाशकांचा वापर करणे
१०. बिजप्रक्रिया करतांना जैविक बुरशीनाशक व किटकनाशकांचा वापर करणे
११. मातीची सुपिकता सुधारण्यासाठी आणि पीक उत्पादनात वाढीसाठी एकात्मिक अन्नद्रव्यांचा वापर करणे
१२. योग्य कनसोरसिया आणि ब्रिकेट यांचा वापर करुन अन्नद्रव्यांची कार्यक्षमता वाढविणे
१३. सेंद्रिय भात उत्पादन तंत्रज्ञानाचा योग्य पॅकेज तयार करणे.
१४. नॅनो युरिया - विद्राव्य खतांचा वापर व फायदा.
१५. सर्व मंजूर पदे भरावित
१६. गट नं. १९६ योजनेत सहाय्यक प्राध्यापक कृषि किटकशास्त्र पदाची आवश्यकता आहे - इतरत्र केलेली सेवासंचित रद्द करावी.
१७. मंजूर कृषियंत्र चालक पदाऐवजी ट्रॅक्टरचालक पद मंजूर करुन मिळावे.

१० संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प :

१. नॉन-प्लान (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करण्यात येऊ नये.
२. सदरच्या प्रकल्पांतर्गत सर्व मंजूर पदे त्वरीत भरावित.
३. कायम आस्थापनेवरील मजूर देण्यात यावेत.

सन २०२३-२४ हे वर्ष आंतरराष्ट्रीय तृणधान्य वर्ष म्हणून साजरे करत आहोत . त्या दृष्टीने महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाने विकसीत केलेल्या तंत्रज्ञानाचा वापर तृणधान्य उत्पादन वाढीसाठी करण्याचा संशोधन प्रकल्प.

१२) कृषि संशोधन केंद्र, निफाड, जि. नाशिक

१. संशोधन केंद्राचे नांव व पत्ता: कृषि संशोधन केंद्र, कुंदेवाडी, ता. निफाड, जि. नाशिक.
२. स्थापना वर्ष: ऑक्टोबर १९३१.
३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा:

एकूण क्षेत्र (हेक्टर)	लागवडीखालील (हेक्टर)	कार्यालय, निवासस्थान, व इतर (हेक्टर)
१९.९९	१५.५०	४.४९

इतर सुविधा-

अ. क्र.	तपशील	संख्या
१	कर्मचाऱ्यांसाठी निवासस्थाने	३२
२	कार्यालय इमारत	३
३	अतिथीतीगृह	२
४	शेतकरी प्रशिक्षण सभागृह	१
५	माती व पाणी परिक्षण प्रयोगशाळा	१
६	वनस्पतीरोगशास्त्र प्रयोगशाळा	१
७	ट्रॅक्टर	२
८	पॉवर टिलर	२
९	विहीर	२
१०	बोअरवेल	२
११	गोडाउन	२
१२	वाळवणी शेड	१
१३	वाय-फाय इंटरनेट सुविधा	१
१४	सीसीटीव्ही सुविधा प्रणाली	१

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर सद्या भरलेली व रिक्त पदे)

अ. क्र.	पदनाम	एकूण पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	प्राध्यापक	०४	०२	०२
२	सहयोगी प्राध्यापक	०३	०१	०२
३	सहाय्यक प्राध्यापक	०७	०७	००
४	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१४	०४	१०
५	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	००	०१
६	कार्यालय अधीक्षक	०१	००	०१
७	सहाय्यक अधीक्षक	०१	०१	००
८	कृषि सहाय्यक	१०	१०	००
९	वरिष्ठ लिपिक	०२	०२	००
१०	लिपिक-नि-टंकलेखक	०४	०३	०१
११	वाहनचालक	०१	०१	००

१२	तेल यंत्र चालक	०१	००	०१
१३	गणक	०१	००	०१
१४	मुकादम	०१	०१	००
१५	शिपाई	०३	०३	००
१६	मजूर	३१	०७	२४
१७	स्वच्छक	०२	०२	००
१८	पहारेकरी	०४	०२	०२
एकूण		९१	४६	४५

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल:

कृषि संशोधन केंद्र, निफाड ची स्थापना १९३१ साली झाली त्यावेळी गहू, बाजरी, तूर, तीळ, खुरासणी, करडई, कापूस तंबाखू तसेच कांदा या पिकांवर शास्त्रीय संशोधन करणे हा मूळ उद्देश होता. भारतात गहू सुधार कार्यक्रम सुरु झाल्यानंतर या संशोधन केंद्राचा समावेश अखिल भारतीय गहू सुधार प्रकल्पांतर्गत १९७१ साली करण्यात आला तेव्हापासून व्दिपकल्पीय विभागातील प्रमुख गहू संशोधन केंद्र म्हणून हे संशोधन केंद्र नावारुपास आले.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

१. योजना क्र. १८७- योजनेत्तर योजना- (कार्यरत)
२. योजना क्र १८८- मुख्य योजना -(कार्यरत)
३. योजना क्र १८९ (७५:२५)- ए.आय.सी.आर.पी -आय.सी.ए.आर. -(कार्यरत)
४. योजना क्र. १९१- एन.ए.आर.पी. -(कार्यरत)

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.:

१. खरीप बिजोत्पादन कार्यक्रम (सोयाबीन, उडीद, मका, कांदा इ.)
२. रब्बी बिजोत्पादन कार्यक्रम (गहू)
३. जैविक खत, जैविक किडनाशके तसेच जीवाणूसंवर्धक निर्मिती व विक्री
४. माती व पाणी परिक्षण

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी

अ. नवीन संशोधित वाण

अ. क्र.	वर्ष	संशोधित वाण
१	२०१९	फुले सात्विक (एन. आय. ए. डब्लू.-३१७०)
२	२०२०	एन. आय. डी. डब्लू.- ११४९
३	२०२१	-
४	२०२२	फुले अनुपम (एन. आय. ए. डब्लू.-३६२४)
५	२०२३	-
एकूण		०३

आ. संशोधन शिफारशी

अ. क्र.	वर्ष	संशोधनपर शिफारशी
१	२०१९	४ (किटकशास्त्र-२, मृदशास्त्र-१, वनस्पतीरोगशास्त्र-१)
२	२०२०	२ (किटकशास्त्र)
३	२०२१	-
४	२०२२	३ (मृदशास्त्र-१, वनस्पतीरोगशास्त्र-२)
५	२०२३	३ (कृषि विद्या-१, मृदशास्त्र-१, वनस्पतीरोगशास्त्र-१)
	एकूण	१२

९. शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत ? यासंबंधी सूचना
सदर संशोधन हे शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या व भविष्याच्या गरजा लक्षात घेवून नियोजित करण्यात आलेले आहे.
१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा, यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.- निरंक

१३) कांदा व द्राक्ष संशोधन केंद्र, पिंपळगाव (ब.), जि. नाशिक

अ. क्र.	विषय	तपशिल																		
१.	संशोधन केंद्राचे नाव, पत्ता व संपर्क दुरध्वनी/ भ्रमणध्वनी क्र. ई-मेल/ वेबसाईट	कांदा व द्राक्ष संशोधन केंद्र, पिंपळगाव (ब.) ता. निफाड जि. नाशिक. ०२५५० - २५०३०५ ogrs_pb@rediffmail.com																		
२.	संशोधन केंद्राचे स्थापना वर्ष	कांदा संशोधन योजना- १९५९ द्राक्ष संशोधन योजना - १९६४ राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प- १९९०-९१ (टप्पा-२)																		
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा-	एकूण क्षेत्र- १५.०९ हेक्टर लागवडीखालील क्षेत्र - ८.८० हेक्टर इतर सुविधा- ०१ बोअरवेल, ०१ विहिर, ०१ इमारत, ०४ निवासस्थाने, ०१ कांदाचाळ इ.																		
४.	मनुष्यबळ	<p>१९२-कांदा संशोधन योजना</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>मंजुर पदे</th> <th>भरलेली पदे</th> <th>रिक्त पदे</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>०७</td> <td>०५</td> <td>०२</td> </tr> </tbody> </table> <p>१९३- द्राक्ष संशोधन योजना</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>मंजुर पदे</th> <th>भरलेली पदे</th> <th>रिक्त पदे</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>११</td> <td>०४</td> <td>०७</td> </tr> </tbody> </table> <p>१९४- राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प (टप्पा-२)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>मंजुर पदे</th> <th>भरलेली पदे</th> <th>रिक्त पदे</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>०२</td> <td>०२</td> <td>००</td> </tr> </tbody> </table>	मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	०७	०५	०२	मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	११	०४	०७	मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	०२	०२	००
मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे																		
०७	०५	०२																		
मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे																		
११	०४	०७																		
मंजुर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे																		
०२	०२	००																		
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल- *कांदा संशोधन केंद्र : १. कांदा पिकाच्या खरीप, रब्बी व उन्हाळी हंगामासाठी नविन जाती विकसित करणे. २. कांद्याची सुधारीत लागवड अभ्यासणे ३. कांदा पिकावर येणाऱ्या रोग व किडींचे यशस्वी नियंत्रण करणे. ४. कांदा चाळीचे विविध प्रकार अभ्यासणे. *द्राक्ष संशोधन केंद्र : १. द्राक्षाच्या अंतर्गत व निर्यातक्षम बाजारपेठेसाठी नविण जाती विकसित करणे. २. द्राक्षाची सुधारीत लागवड अभ्यासणे. ३. द्राक्षाच्या छाटणीचे नविण तंत्र विकसित करणे. ४. द्राक्ष पिकावर येणाऱ्या रोग व किडींचे यशस्वी नियंत्रण करणे. ५. द्राक्षाच्या विविध जातीवर येणाऱ्या किड व रोगांचा अभ्यास करणे. *राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प: १. द्राक्षाच्या प्रमुख रोगासाठी प्रतिबंधक / सहनशील प्रजातींचे पृथक्करण करणे.																			

	<p>२. द्राक्षावरील हवामान आधारीत प्रमुख रोगांचे खरड व फळछाटणीनिहाय नियंत्रणासाठीचा अभ्यास करून उपाययोजना सुचविणे.</p> <p>३. द्राक्षावरील प्रमुख रोगांचे नियंत्रणासाठी बुरशीनाशकांच्या चाचण्या घेणे.</p>
६.	<p>पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प-</p> <p>प्रसारित जाती - खरिपासाठी वाण</p> <p>१. कांदा - एन ५३: नाशिक येथील स्थानिक वाणातून विकसित वाण, आकार: कांदे गोलाकार व चपटे रंग: जाभळट लाल, चव: तिखट कालावधी: लागवडीपासून १०० ते ११० दिवसात उत्पादन क्षमता: हेक्टरी - २५०-३०० किंवल</p> <p>२. बसवंत -७८०: कांदा संशोधन योजनेतून स्थानिक वाणातून सन १९८९ मध्ये विकसित केलेला वाण.</p> <p>आकर - लाल गोलाकार असून शेंडयाकडे थोडे निमुळते कालावधी - १०० ते ११० दिवस, उत्पादन : २५०-३०० किंवल</p> <p>रब्बी कांदा वाण - एन-२-४-१</p> <p>कांदा संशोधन योजनेतून विकसित महाराष्ट्रातील रब्बी व उन्हाळी हंगामासाठी अतिशय लोकप्रिय वाण, रंग वितकरी असून चव तिखट व साठवण क्षमता अत्यंत चांगली आहे. कालावधी - १३० ते १३५ दिवस, उत्पादन: ३००-३५० किंवल, ५ ते ६ महिने कांदा चांगला टिकतो.</p> <p>लसून :</p> <p>१. गोदावरी - जांभळा रंगाचा वाण, सन १९८७ मध्ये विकसित, उत्पादन -११० किंवल / हेक्टरी</p> <p>२. श्वेता - पांढरा रंगाचा वाण, सन १९८७ मध्ये विकसित, उत्पादन -११२ किंवल / हेक्टरी</p> <p>३. फुले बसवंत : पिंपळगाव बसवंत संशोधन केंद्रामार्फत सन २००७ मध्ये विकसित रंग जांभळा कालावधी</p> <p>उत्पादन -१५० किंवल / हेक्टरी</p> <p>आजपर्यंत करण्यात आलेल्या प्रमुख शिफारशी</p> <p>द्राक्ष -</p> <p>१. द्राक्ष पिकावरील फुल किडीच्या नियंत्रणासाठी फुलकिडीचा प्रादुर्भाव दिसताच ५ ई सी लॅम्बडा सायहॅलोथ्रीन ५ मिली किंवा १७.८ एस.एल. ईमिडॅक्लोप्रिड ३ मिली प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात किडीची आर्थिक नुकसान संकेत पातळी दिसून येताच (३ फुलकिडे /पान) पहिली फवारणी करावी त्यानंतर दुसरी व तिसरी फवारणी १५ दिवसांच्या अंतराने गरज भासल्यास करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>२. द्राक्ष पिकावरील कोळी किडीच्या नियंत्रणासाठी किडीचा प्रादुर्भाव दिसताच ५७ ई.सी. प्रॉपरगार्ड १० मिली. किंवा हिरसुटेला थॉम्पसोनी ४० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात १५ दिवसांच्या अंतराने तीन फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>३. द्राक्षावरील केवडा, भुरी व करपा रागाचे प्रभावी व्यवस्थापन व अधिक उत्पादनासाठी बागांची फळछाटणी सप्टेंबरच्या दुसऱ्या पंधरवाड्यापासून ते ऑक्टोबरच्या पहिल्या पंधरवाड्यापर्यंत करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>४. द्राक्ष पिकाची गोड छाटणी ऑक्टोबरच्या पहिल्या आठवड्यामध्ये केल्यामुळे अधिक उत्पादन मिळविण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p>

	<p>५. द्राक्ष पिकाची खरड छाटणी जानेवारीच्या पहिल्या पंधरवाडयात करुन व गोड छाटणी जुलैच्या पहिल्या पंधरवाडयात करुन बागेला १०० मायक्रॉनच्या पॉलिथिन शिटने झाकल्यास अधिक उत्पादन मिळण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>६. द्राक्ष पिकामध्ये मुख्य खोडावर ७-८ व्या डोळ्यावर शेंडा खोडून व पाचव्या डोळ्यावर छाटणी करुन अधिक उत्पादन मिळविण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>कांदा -</p> <p>१. कांदा पिकावरील फुलकिडीच्या नियंत्रणासाठी ७५ एस पी ॲसिफेट ८ ग्रॅम किंवा २० एस पी ॲसिटॅमिप्रोड २.५ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात १५ दिवसांच्या अंतराने किडीच्या आर्थिक नुकसान संकेत पातळीनुसार (२० फुलकिडे/झाड) ४ फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>२. खरीप कांद्यावरील फुलकिडीच्या नियंत्रणासाठी फुलकिडीचा प्रादुर्भाव दिसताच डेल्टामेथ्रीन १ ई.सी.+ ट्रायझोफॉस ३५ ई.सी. (मिश्र किटकनाशक) @ ०.०७२% (२ मिली/लि) या प्रमाणात १५ दिवसांच्या अंतराने ३ फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>३. खरीप हंगामामध्ये कांदा लागवडीनंतर दुसऱ्या पाण्यानंतर गोल १.२५ मिली प्रति लिटर या तणनाशकाची फवारणी केल्यास तण नियंत्रण करुन अधिक उत्पादन वाढविता येईल.</p>		
७.	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="264 927 638 1077">केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम</td> <td data-bbox="638 927 1401 1077"> <p>१. बिजोत्पादन कार्यक्रम- सोयाबीन,कांदा व लसूण या पिकांचा मुलभुत व सत्यप्रत बिजोत्पादन कार्यक्रम राबवला जातो.</p> <p>२. रोपवाटिका- द्राक्षाची डॉगरीजची रोपे तयार केली जातात.</p> </td> </tr> </table>	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम	<p>१. बिजोत्पादन कार्यक्रम- सोयाबीन,कांदा व लसूण या पिकांचा मुलभुत व सत्यप्रत बिजोत्पादन कार्यक्रम राबवला जातो.</p> <p>२. रोपवाटिका- द्राक्षाची डॉगरीजची रोपे तयार केली जातात.</p>
केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम	<p>१. बिजोत्पादन कार्यक्रम- सोयाबीन,कांदा व लसूण या पिकांचा मुलभुत व सत्यप्रत बिजोत्पादन कार्यक्रम राबवला जातो.</p> <p>२. रोपवाटिका- द्राक्षाची डॉगरीजची रोपे तयार केली जातात.</p>		
८.	<p>गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरुन केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी</p> <p>१. खरीप कांद्याचे अधिक उत्पादन व आर्थिक फायदयासाठी रोपवाटीकेत कांदा बियाणे पेरणीनंतर ३० दिवसांनी व कांदा पुर्नलागवडीनंतर अनुक्रमे २०, ४०, ६० दिवसांनी सिलीसिक ॲसिड २.० मिली प्रति लीटर या प्रमाणे शिफारशीत खतमात्रेसोबत (१०० : ५० : ५० कि/हे नत्र : स्फुरद : पालाश + २० टन/ हे शेणखत) फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>२. कांदा पिकावरील अल्टरनेरिया बुरशीमुळे उदभवणा-या करपा रोगाच्या परिणामकारक व्यवस्थापनासाठी आणि किफायतशीर उत्पादनासाठी कांदा रोपांची मुळे पुर्नलागवडीच्या वेळी सिलीसिक ॲसिड २.० मिली प्रति लीटर पाण्यात मिसळुन पाच मिनीटे बुडवुन रोपाची लागवड करावी.तदपंतर पीक २०, ४० आणि ६० दिवसाचे असतांना सिलीसिक ॲसिडची फवारणी २.० मिली प्रति लीटर पाण्यात मिसळुन करावी.</p> <p>३. खरीप कांदा पिकावरील जांभळा करपा रोग विरुद्ध प्रतिकारक्षमता वाढविणे व अधिक उत्पादनासाठी झिओलाईट ५०० किलो प्रति हेक्टर रासायनिक खताच्या शिफारशीत मात्रेसोबत १०० किलो नत्र ५० किलो स्फुरद ५० किलो पालाश कांदा रोपे पुर्नलागवडीच्या वेळी वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p>		
९.	<p>शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत. याबाबत सूचना-</p> <p>१. द्राक्षाची निर्यात वाढविण्यासाठी द्राक्ष फळातील रसायनांच्या अंशाचे पृथक्करण करण्यासाठी प्रयोगशाळा स्थापन करुन संशोधन करणे.</p> <p>२. द्राक्षाच्या माती, पाणी व देठ परीक्षणासाठी सुविधा उपलब्ध करणे. शेतकऱ्यांनी आणलेल्या माती, पाणी, देठ, रोग व किडींच्या नमुन्यांचे पृथक्करण करुन सल्ला देणे.</p> <p>३. रोगनिदान केंद्राचे बळकटीकरण करणे.</p>		

	<p>४. सद्यस्थितीत हवामान बदलामुळे वातावरणावर अनिष्ट परिणाम होत आहे तसेच पर्जन्यमान अनियमित व कमी कालावधीत जास्त प्रमाण असे आढळून येत आहे. हवामान बदलाचा अभ्यास करण्यासाठी आधुनिक यंत्रणायुक्त व उपकरणे याने सुसज्ज असे हवामान केंद्र स्थापन करून विविध हवामान आधारीत किडरोग नियंत्रणासाठी मॉडेल्स विकसित करणे. द्राक्ष व कांदा या संवेदनशील पिकाकरीता ड्रोन तंत्रज्ञानाचा सखोल अभ्यास करून शेतकऱ्यांसाठी ड्रोन तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे. विद्यापीठ स्तरावरील ड्रोन प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे मोठ्या प्रमाणात आयोजन व प्रसिध्दी करणे.</p>
१०.	<p>संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लन (अनिवार्य प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा-</p> <ol style="list-style-type: none"> १. द्राक्षाची निर्यात वाढविण्यासाठी द्राक्ष फळातील रसायनांच्या अंशाचे पृथक्करण करण्यासाठी प्रयोगशाळा स्थापन करण्याबाबतचा प्रस्ताव स्वतंत्रपणे सादर करण्यात येईल. २. कांदा संशोधन योजना (१९२), द्राक्ष संशोधन योजना (१९३), आणि राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प (१९४) या संशोधन योजनातील द्राक्ष व कांदा ही पिके अतिशय संवेदनशील असल्याने त्यावरील संशोधन सतत सुरु असणे आवश्यक आहे.

१४) डाळिंब संशोधन आणि तंत्रज्ञान प्रसार केंद्र, लखमापुर, जि. नाशिक

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता- डाळिंब संशोधन आणि तंत्रज्ञान प्रसार केंद्र, लखमापुर, ता. बागलाण,
जि. नाशिक, ई-मेल-prttclakmapur@gmail.com

२. स्थापना वर्ष - जुन-२०१२

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा- २७.४१ हेक्टर, कार्यालयीन इमारत, निवासस्थाने,
अतिथीगृह, विहीर, शेततळे, टॅक्टर छोटा व मोठा, पल्टी
नांगर, रोटावेटर, टिलर, ब्लोअर इ.

४. मनुष्यबळ

अ.क्र.	हुद्दा	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	सहाय्यक प्राध्यापक (उदयानविद्या)	१	१	०
२	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१
३	कृषि सहाय्यक	१	१	०
४	कृषि सहाय्यक	१	१	०
५	लिपिक-नि-टंकलेखक	१	१	०
६	प्रयोगशाळा परिचर	१	१	०
	एकुण	६	५	१

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल -

- विद्यापीठाने संशोधीत केलेल्या तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे.
- विविध डाळिंब वाणांचा/संकरांचा संग्रह करून अभ्यास करणे.
- डाळिंब झाडांची मर, तेलकट डाग तसेच इतर रोग आणि किडींवर संशोधीत केलेल्या प्रतिबंधात्मक उपायांची चाचणी घेणे.
- डाळिंब पिकावर येणा-या विविध समस्यांचे सर्वेक्षण करून त्यावर विविध उपाययोजना सुचविणे.
- डाळिंब पिकात झालेल्या शिफारसींचे संशोधन केंद्रावर प्रयोग घेणे.
- निरोगी आणि जातीवंत डाळिंब रोपांची निर्माती करणे.
- विविध पिकांचा बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविणे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प- निरंक

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.-

- सोयाबीन मुलभूत बिजोत्पादन- १२ हेक्टर
- कांदा बिजोत्पादन - २ हेक्टर
- डाळिंब रोपवाटिका - ५०००० रोपे/वर्ष

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी -

- निशिगंधा वाण फुले रजत प्रसारण वर्ष-२०१८ ची प्रयोग चाचणी घेण्यात आली.
- रब्बी कांद्याची प्रयोग चाचणी चालू आहे.

९. शेतक-यांच्या सदयाच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल

करावेत ? या संबधी सुचना -

- माती पाणी परिक्षण प्रयोगशाळा.
- पीक संरक्षण मार्गदर्शनासाठी किटकशास्त्र या विषयाचे शास्त्रज्ञ.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा उल्लेख करावा.

सादर प्रकल्प अनिवार्य असून बंद करण्यात येऊ नये व बळकटीकरणासाठी रिक्त पदे भरण्यात यावी.

१६) कृषि संशोधन केंद्र, वडगाव मावळ, जि. पुणे

१. संशोधन केंद्राचे नाव :- कृषि संशोधन केंद्र, वडगाव मावळ,

पत्ता :- प्रभारी अधिकारी, कृषि संशोधन केंद्र, वडगाव मावळ, ता. मावळ, जि. पुणे ४१२ १०६

२. स्थापना वर्ष :- १९४०

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा

जमीनीचे क्षेत्र व त्याचा वापर

एकूण क्षेत्र (हे)	पीकाखालील क्षेत्र (हे)	जिरायत क्षेत्र (हे)	बागायती क्षेत्र (हे)	रस्ते व इमारतीखालील क्षेत्र (हे)	खडकाळ/ डोंगराळ क्षेत्र (हे)
१८.२२	९.१०	८.७०	०.४०	२.९३	६.१९

इतर सुविधा :-

अ. इमारती

अ. क्र.	इमारतीचा प्रकार	सध्याचा प्रकार
१	कार्यालय - २	कार्यालयासाठी व प्रक्षेत्रसाठी
२	साठवणूकीची जागा - २	भांडार-२ - बियाणे व खते ठेवण्यासाठी
३	मळणीसाठी जागा - १	मळणीसाठी
४	निवास स्थाने - ७	निवास स्थाने - ४ वापरात, दुरुस्ती आवश्यक -३

ब) शेती अवजारे - पावर टिलर -२, ट्रॅक्टर व ट्राली - १, मळणी यंत्र -१, लोखंडी ट्रॅक्टर चलित नांगर, तवा कुळव, कल्टीव्हेटर, रोटाव्हेटर, पेटारी

क) प्रसार माध्यम / वाहतूक सुविधा

अ.क्र.	नाव	संख्या
१	संगणक	४
२	दुरध्वनी	१
३	मोटरसायकल- दुचाकी	१

ड) जलसुविधा

१. पाणी पुरवठा विहीरी - २
२. पंप (५ एच.पी.) - १
३. पाईपलाईन - १०० मीटर

४. मनुष्यबळ

अ. क्र.	पदाचे नाव	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	शेरा
१	प्रभारी अधिकारी	१	१	०	
२	सहाय्यक प्राध्यापक (कृषि विद्या)	१	०	१	दि. ७.३.२०१९ पासून रिक्त
३	सहाय्यक प्राध्यापक (वनस्पती शास्त्र)	१	१	०	
४	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१	दि. १७.३.२०२१ पासून रिक्त
५	कृषि सहाय्यक	३	३	०	

६	वरिष्ठ लिपीक	१	०	१	दि. ३०.११.२०२२ पासून रिक्त
७	गणक	२	०	२	दि. ३१.१.२०२३ पासून रिक्त
८	शिपाई	१	०	१	दि. २.२.२०२२ पासून रिक्त
९	पहारेकरी	१	१	०	
१०	मजूर	११	५+१*	५	*एक मजूर कायम स्वरूपी गैरहजर
	एकूण	२३	११+१*	११	

५. संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल :-

या संशोधन केंद्राचा मुख्य उद्देश हा उपपर्वतीय विभागासाठी भाताच्या नवीन वाण व त्यासाठी सुधारीत लागवड पध्दती संशोधीत करणे आणि भाताचे उच्चतम दर्जाचे विविध प्रसारीत वाणाचे बियाणे पुरविणे हा आहे. हा उद्देश ठेवून आतापर्यंत या संशोधन केंद्राने भाताचे सहा (६) वाण प्रसारीत केले असून अधिकतम् उत्पादनासाठी लागवडीच्या तंत्रज्ञानाच्या २८ विविध शिफारशी केल्या आहेत. या सर्व शिफारशी पश्चिम महाराष्ट्रातील जमिनी व हवामान यांचा विचार करून देण्यात आलेल्या आहेत. या शिफारशीमुळे अर्थातच भाताचे उत्पादन वाढण्यास निश्चितच मदत झाली आहे. संशोधन केंद्राची उद्दीष्टे :-

- १) उपपर्वतीय विभागाच्या मावळ विभागासाठी सुधारीत व अधिक उत्पन्न देणाऱ्या किड व रोगप्रतिबंधक वाणांची निर्माती करणे.
- २) सुधारीत व अधिक उत्पन्न देणाऱ्या वाणांसाठी सुधारीत लागवड तंत्रज्ञान संशोधीत करणे व त्यासाठी कृषि विद्या विभागा मार्फत प्रयोग घेणे .
- ३) सुधारीत व अधिक उत्पन्न देणाऱ्या वाणांचे पैदासकार, मुलभूत, पायाभूत व सत्यप्रत बियाणांचा बिजोत्पादन कार्यक्रम घेणे व त्याचा पुरवठा राज्य सरकारच्या संस्था, बियाणे महामंडळ व शेतकरी यांना करणे.
- ४) शेतकऱ्यांना सुधारीत लागवड तंत्रज्ञान देणे जेणेकरून भाताची उत्पादकता अधिक वाढेल.
- ५) भात संशोधनाचे निष्कर्ष शेतकऱ्यापर्यंत पोहोचविणे व शेतकऱ्यांच्या शेतावर राबविणे व प्रसार करणे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:-

कार्यरत असलेले संशोधन योजनेचे नांव:- रा. कृ.सं.प्र./ कृ.सं.के. - १४८ योजनेत या संशोधन केंद्राने भाताचे सहा (६) वाण प्रसारीत केले असून अधिकतम् उत्पादनासाठी लागवडीच्या तंत्रज्ञानाच्या २८ विविध शिफारशी केल्या आहेत. या सर्व शिफारशी पश्चिम महाराष्ट्रातील जमिनी व हवामान यांचा विचार करून देण्यात आलेल्या आहेत. या शिफारशीमुळे अर्थातच भाताचे उत्पादन वाढण्यास निश्चितच मदत झाली आहे.

कार्यरत संशोधन कार्यक्रम: (अ) भात पैदास कार्यक्रम :-

- (१) अल्पकालीन संशोधन कार्यक्रम
  - अ) अ. भा.स. प्रकल्प प्रयोग ९
  - ब) महाराष्ट्र राज्य बहुस्थानिक चाचण्या- ११
  - क) स्थानिक चाचणी प्रयोग- ६
- (२) दीर्घकालीन संशोधन कार्यक्रम
  - अ) भात प्रजातीचे संकलन, देखभाल आणि मूल्यांकन

ब) वाण विकसन कार्यक्रम :- जास्त उत्पन्न देणारे, लांब बारीक, आखूड बारीक, सुगंधी आणि पौष्टिकतेने युक्त, रोग आणि कीड प्रतिरोधक भाताच्या जातीचा विकास

क) भात प्रजनन सामग्रीची निर्मिती

(३) उत्परिवर्तन प्रजनन (ब) कृषि विद्या कार्यक्रम

१) विद्यापीठीय प्रयोग - ५

२) अ. भा. स. प्रकल्प प्रयोग - ५

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम -

भात बिजोत्पादन (२०२२-२३) - केंद्रक, मुलभूत, पायाभूत व प्रमाणित

४.६० हे - १५८.४० किंवाटल बियाणे

८. गेल्या ५ वर्षात केंद्रावरून केलेल्या महत्वाच्या शिफारशी :- २०१७-१८ ते २०२२-२३

प्रसारित वाण -१

वाणाचे नाव	प्रसारणाचे वर्ष	संकर	उत्पादन (किंवा/हे)	कालावधी (दिवस)	वैशिष्ट्ये	विभागासाठी शिफारस
फुले कोलम	२०२३	व्ही डी एन - १२०६ x सी बी - ०६-५५५	४५-५०	१२५-१३०	आखूड बारीक दाण्यांची निम गरवी जात, करपा व कडा करपा रोगास मध्यम प्रतिकारक, पानावरील तपकिरी ठिपक्यांस प्रतिकारक तसेच खोडकिडीस प्रतिकारक	पश्चिम महाराष्ट्र

पूर्व प्रसारित वाण -१

वाणाचे नाव	प्रसारणाचे वर्ष	संकर	उत्पादन (किंवा/हे)	कालावधी (दिवस)	वैशिष्ट्ये	विभागासाठी शिफारस
व्ही डी एन - १८०८	२०२३	व्ही डी एन ३-३-२-१ x कर्जत -२	४८-५०	१४१-१४५	लांबट बारीक दाण्यांची गरवी जात, करपा व पर्णकरपा रोगास मध्यम प्रतिकारक व खोड किडीस मध्यम प्रतिकारक	पश्चिम महाराष्ट्र

सुधारित भात लागवड शिफारशी - (२०१७-१८ ते २०२२-२३) - ०९

१	२०१७-२०१८ महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात पेर भात शेतीमध्ये प्रभावी तण नियंत्रण व अधिक आर्थिक फायद्यासाठी, पेरणीनंतर २ ते ३ दिवसांत १५०० मिली प्रेटीलाक्लोर ३०.७ टक्के ई.सी. प्रती हेक्टर आणि पेरणीनंतर
---	--

	२५ दिवसांनी ७० ग्रॅम अॅझीमसल्फ्युरॉन ५० टक्के डीएफ प्रती हेक्टरी ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
२	२०१७-२०१८ महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात लागवड पद्धतीच्या भात शेतीमध्ये प्रभावी तण नियंत्रण व अधिक आर्थिक फायद्यासाठी, पुर्नलागवडीनंतर १५ ते २० दिवसांनी २०० मिली बायस्पॅरीबॅक सोडीयम १० टक्के एस.सी. प्रती हेक्टर ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारण्याची आणि पुर्नलागवडीनंतर ४५ दिवसांनी एक खुरपणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
३	२०१८-२०१९ महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागासाठी उन्हाळी भातशेतीमध्ये फुले समृद्धी या वाणाची लावणी करताना १७० किलो युरीया-डिएपी ब्रिकेट्स (६०:३०:०) + ५० किलो पालाश किंवा नत्र : स्फुरद : पालाश अनुक्रमे १२५:६२.५:६२.५ किलो प्रति हेक्टरी सरळ खताद्वारे विभागून देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
४	२०१९-२०२० महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात भात शेतीमध्ये रोपवाटीकेतील प्रभावी तण नियंत्रणासाठी ३० मिली प्रेटीलाक्लोर ३०.७ टक्के ई.सी. प्रती १० लिटर पाण्यामध्ये मिसळून पेरणीनंतर दोन दिवसांत फवारण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
५	२०२०-२०२१ महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात पेर भातातील तणांच्या प्रभावी व्यवस्थापनासाठी,पेरणीनंतर २ ते ३ दिवसांत ३०.७ टक्के ई.सी.प्रेटीलाक्लोर १.५ लिटर प्रती हेक्टरी व पेरणीनंतर २५ दिवसांनी १० टक्के एस. सी.बायस्पॅरीबॅक सोडीयम ०.२ लिटर प्रती हेक्टरी ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
६	२०२०-२०२१ महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात लागवड पद्धतीच्या भात शेतीमध्ये तणांच्या प्रभावी व्यवस्थापनासाठी, पुर्नलागवडीनंतर ३ ते ५ दिवसांनी १०० ग्रॅम १० टक्के डब्लू.पी. पायराझोसल्फुरोन इथाईल प्रती हेक्टरी ५०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारण्याची आणि ४५ दिवसांनी एक खुरपणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
७	२०२०-२०२१ महाराष्ट्रातील उपपर्वतीय विभागात शाश्वत उत्पादन व आर्थिक फायदा तसेच जमिनीची सुपीकता टिकवण्यासाठी खरीप पुर्नलागवड भात पिकानंतर उपलब्ध ओलाव्यावर कमीत कमी मशागत तंत्रज्ञान अधारित हरभरा या पिकाची लागवड करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
८	२०२१-२०२२ पश्चिम महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय व घाट विभागात, पेर भात शेतीमध्ये अधिक आर्थिक दृष्ट्या फायदेशीर उत्पादनासाठी पेरणी २४ ते २६ हवामान (जून चा दुसरा ते शेवटचा) आठवड्यात करावी अशी शिफारस करण्यात येत आहे.
९	२०२२-२०२३ महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात, पुर्नलागवड भात शेतीमध्ये अधिक धान्य उत्पादन, आर्थिक फायदा आणि जमिनीतील अन्नद्रव्यांच्या उपलब्धतेसाठी पुर्वमशागतीच्यावेळी १० टन शेणखत/हे व लागवडीच्या

<p>वेळी १७० किलो युरिया - डी ए पी गोळी खत (६०:३० नत्र: स्फुरद किलो/हे) + ५०किलो पालाश/हे देवून २० व ४० दिवसांनी १९:१९:१९ या विद्राव्य खताची १ टक्के (१० ग्रॅम प्रति लिटर पाण्यात) फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p>
---

९. शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत?

१. उच्चतम दर्जाचे भाताच्या विविध जातींचे बियाणे शेतकऱ्यांना उपलब्ध होण्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर बीजोत्पादन कार्यक्रम प्राथमिक तत्वावर राबविणे.
२. भात पिकाचा उत्पादन खर्च कमी करण्याच्या दृष्टीकोनातून भात पिकाचे नविनतम तंत्रज्ञान विकसित करणे व शेतकऱ्यांच्या शेतावर पोहचविणे.
३. भात पिकासाठी कमी पडणारे मजूर आणि उत्पादन खर्च कमी करण्यासाठी यांत्रिक पध्दतीने भाताची लागवड करणाऱ्या दृष्टीकोनातून संशोधन करणे.
४. भाताच्या हळव्या, अधिक उत्पन्न देणाऱ्या आणि उच्चतम दर्जाच्या तसेच खतांना प्रतिसाद
५. देणाऱ्या आणि रोग व किड प्रतिबंधक जाती विकसित करणे.
६. उच्चतम दर्जाच्या सुगंधित (सुवासिक) बारीक, लांब, पारदर्शक अशा अधिक बाजारभाव मिळणाऱ्या भाताच्या जाती विकसित करणे.
७. भाताच्या नवीन प्रसारित होणाऱ्या वाणांसाठी नविनतम लागवड तंत्रज्ञान विकसित करून ते कोणत्या पिकपध्दतीत घेता येऊ शकते याचा अभ्यास करणे.
८. ओरोबिक पध्दतीने वाढणाऱ्या भाताच्या विविध जातीचा विकास करणे ज्या प्रामुख्याने पेरभात म्हणून वापरल्या जातात.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प :-

(अ) भात पैदास कार्यक्रम :-

(१) अल्पकालीन संशोधन कार्यक्रम

अ) अ.भा.स.प्रकल्प प्रयोग - ९

ब) महाराष्ट्र राज्य बहुस्थानिक चाचण्या- ११

क) स्थानिक चाचणी प्रयोग- ६

(२) दीर्घकालीन संशोधन कार्यक्रम

अ) भात प्रजातीचे संकलन, देखभाल आणि मूल्यांकन

ब) वाण विकसन कार्यक्रम :- जास्त उत्पन्न देणारे, लांब बारीक, आखूड बारीक , सुगंधी आणि पौष्टिकतेने युक्त, रोग आणि कीड प्रतिरोधक भाताच्या जातीचा विकास

क) भात प्रजनन सामग्रीची निर्मिती

(३) उत्परिवर्तन प्रजनन

(ब) कृषि विद्या कार्यक्रम

१) विद्यापीठीय प्रयोग - ५

२) अ.भा.स.प्रकल्प प्रयोग - ५

१७) विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, गणेशखिंड, पुणे

१) संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, गणेशखिंड, पुणे-४११ ०६७

२) स्थापना वर्ष:

अ क्रं	योजनेचे तपशील	योजना सुरु वर्ष
अ)	संशोधन योजना / प्रकल्प	
१	फळ संशोधन केंद्र	१९२१
२	पपई संशोधन योजना	१९५९
३	भाजीपाला सुधार प्रकल्प	१९६९
४	अ. भा. स. पुष्प संशोधन प्रकल्प	१९७५
५	राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प	१९८६
६	अ. भा. स. कोरडवाहू फळे संशोधन प्रकल्प (अंजिर व सिताफळ)	२००९
७	अ. भा. स. बटाटा संशोधन प्रकल्प	२००९
ब)	निम्नस्तर शैक्षणिक प्रकल्प	
१	माळी प्रशिक्षण केंद्र	१९५७

३) संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा:

अ. जमिनीची माहिती (हेक्टर)

एकूण जमिनीचे क्षेत्र	:	५७.३७
बागायती	:	३८.६५
फळबाग व रोपवाटीका	:	३३.९४
बिजोत्पादनासाठी	:	४.७१
इमारत, रस्ते, ओढे, नाला, तळे, नदी किनारा याखालील क्षेत्र	:	१८.७२

ब. ओलिताची माहिती

ओलिताची साधने	:	नदिचे पाणी आणि विंधन विहिर
ओलिताची पद्धत	:	टिबक सिंचन

४) मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे):

अ. क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	सहयोगी संशोधन संचालक	१	०	१
२	प्राध्यापक (उद्यान विद्या)	१	०	१
३	सहयोगी प्राध्यापक	८	७ (१ संचित)	१
४	सहाय्यक प्राध्यापक	२१	१६ (३ संचित)	५
५	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	८	३	५
६	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	३	१	२
७	कृषि सहाय्यक	१२	११ (१ संचित)	१
८	कार्यालय अधीक्षक	१	१	०

९	सहाय्यक अधीक्षक	१	१	०
१०	वरिष्ठ लिपीक	२	१	१
११	लिपीक-नि-टंकलेखक	१	०	१
१२	लघुटंकलेखक	१	०	१
१३	प्रयोगशाळा परिचर	१	१	०
१४	कलाकार तथा छायाचित्रकार	१	१	०
१५	कनिष्ठ यांत्रिक	१	१	०
१६	तारतंत्री	१	१	०
१७	कृषि यंत्र चालक	१	०	१
१८	वाहन चालक	२	१	१
१९	शिपाई	२	२	०
२०	माळी	११	२	९
२१	गणक	५	०	५
२२	मजुर	७६	२९ (१ संचित)	४७
२३	पहारेकरी	७	१	६
२४	स्वच्छक	१	१	०
	एकूण	१६९	८१	८८

५) संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल:

१. फळपिके, भाजीपाला पिके व फुलपिके यांच्या विविध गरजेच्या बाबीवरील तंत्रज्ञान विकसित करणे.
२. सर्व उद्यानविद्या पिकांवरील किडी व रोगावर एकात्मिक पध्दतीचे व्यवस्थापन पध्दती विकसित करणे.
३. पिकांची उत्पादन, गुणवत्ता आणि रोग व किडी प्रतिकार क्षमता असलेले वाण निर्मिती करणे.
४. विविध पिकांचे तसेच एका प्रकारच्या विविध वाणाचे प्रकार (स्थानिक / सुधारीत) गोळा करणे, संगोपन, निरीक्षण नोंदविणे व संख्याशास्त्रीय त्यांचे विश्लेषण करणे याशिवाय त्यांचे जतन करणे.
५. विविध पिकांचे शरीर शास्त्रीय अभ्यास, संजिवकाचा वापर करून अधिक उत्पादकता आणि गुणवत्ता साधणे, दुष्काळ, क्षारता याबाबतीत नवीन वाणात सहनशीलता आणणे.
६. भाजीपाला पिकांवर आधारीत पिक पध्दती विकसित करणे.
७. काढणी पश्चात तंत्रज्ञानाचा वापर करून मुल्यवृद्धी, उत्पादीत मालाची वाहतुक, पॅकेजिंग, साठवण तंत्रज्ञान विकसित करून कृषि उत्पादनाची नासाडी थांबविणे, तसेच प्रक्रिया उद्योगात वापरावयाची यंत्रे विकसित करणे.
८. पिक उत्पन्न, उत्पादन, गुणवत्ता आणि विपणन या मुलभूत बाबीतील अडचणींचा अभ्यास करणे त्यांचे विश्लेषण करून त्यावर उपाय योजना सुचविणे.
९. जैविक खतांचे विविध पिक उत्पादनातील महत्व, वापर पध्दती व मात्रा यावर संशोधन करून उत्पादन, गुणवत्ता आणि कार्यक्षमता वाढीसाठीचे तंत्रज्ञान विकसित करणे.
१०. जमीनीचे सर्वेक्षण, त्यांचे भौतिक, रासायनिक तसेच जैविक विश्लेषण करणे, त्यांची सद्यस्थितीत अद्यावत माहिती ठेवणे, विश्लेषणानुसार खत मात्रा, प्रकार, वापर पध्दती संबंधी संशोधन करणे व तसे विकसित तंत्रज्ञान शेतकऱ्यांना वितरीत करणे, जेणे करून अन्नद्रव्ये व्यवस्थापन अधिकतम कार्यक्षमतेने साधता येईल व उत्पादन खर्च कमी करून एकूण उत्पन्न : खर्च गुणोत्तरात वृद्धी साधणे.
११. विविध प्रकारच्या अर्थिकदृष्ट्या महत्वाच्या फुल पिकांचा, त्यांच्या वाणांचा संग्रह करणे, जतन करणे, त्यांचे निरीक्षण नोंदविणे.
१२. फुल पिकांचे (उच्च तंत्रज्ञान) शेडनेट, पॉली हाऊस मधील संशोधन कार्य करणे.

१३. विविध शितकर्टीबधीय भाजीपाला पिके लागवड साधणे व त्यातून आपल्याकडील हवामानात चांगल्या उत्पादन देणाऱ्या पिकांची निवड करणे, बिजोत्पादन शक्यता पडताळणे.
१४. पिक संरक्षणासंबंधी संशोधन कार्यक्रम राबविणे जेणे करुन एकात्मिक पध्दतीने तसेच अधिक कार्यक्षमतेने किडी व रोग नियंत्रण कमी खर्चात साधता येईल.
१५. फळे, फुले भाजीपाला उत्पादने जास्त काळ चांगल्या आवस्थेत टिकवता येतील तसेच प्रक्रिया करुन त्यात मूल्यवृद्धी साधणे या बाबत संशोधन करणे.

६) पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

१. अखिल भारतीय समन्वीत बटाटा संशोधन प्रकल्प - १७ प्रयोग
२. अखिल भारतीय समन्वीत पुष्प संशोधन प्रकल्प - २० प्रयोग
३. फळझाडे - १० प्रयोग
४. भाजीपाला - २७ प्रयोग
५. कृषि वनस्पती शास्त्र - ०७ प्रयोग
६. कृषि विद्या - ०६ प्रयोग
७. मृदाशास्त्र - ०७ प्रयोग
८. अर्थशास्त्र - ०५ प्रयोग
९. सांख्यिकी - ०५ प्रयोग

७) केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ. :

बिजोत्पादन

अ. क्र.	पिकाचे नांव	वाण	बियाणे अवस्था	क्षेत्र (हे)
१.	राजमा	वरुण	केंद्रक	०.१०
			मुलभुत	१.००
		फुले राजमा	मुलभुत	१.००
			केंद्रक	०.१०
२.	भेंडी	फुले विमुक्ता	केंद्रक	०.१०
			मुलभुत	०.०५
			सत्यप्रत	०.१५
		फुले उत्कर्षा	केंद्रक	०.०२
३.	ब्रोकोली	गणेश ब्रोकोली	केंद्रक	०.०१
			मुलभुत	०.०१
			सत्यप्रत	०.१०
४.	लेट्युस	फुले पद्म	केंद्रक	०.०१
			मुलभुत	०.०१
			सत्यप्रत	०.०१
५.	घोसाळे	फुले प्राजक्ता	केंद्रक	०.०१
			मुलभुत	०.०२
			सत्यप्रत	०.०५
६.	मेथी	फुले कस्तुरी	केंद्रक	०.०५
			मुलभुत	०.०५
			सत्यप्रत	०.१५

७.	घेवडा	फुले सुयश	केंद्रक	०.०३
			मुलभुत	०.०५
			सत्यप्रत	०.१५
८.	वाल	फुले सुरुची	केंद्रक	०.०३
			मुलभुत	०.०५
			सत्यप्रत	०.१५
९.	डबल बीन	फुले सुवर्ण	केंद्रक	०.०१
१०.	अॅस्टर	फुले गणेश पिंग फुले गणेश व्हाईट फुले गणेश परपल फुले गणेश व्हायोलेट	सत्यप्रत	०.४०
११.	निशीगंध (कंद)	फुले रजनी फुले रजत	सत्यप्रत	०.२०
१२.	ग्लॉडिओलस	फुले निलरेखा	सत्यप्रत	०.२०

रोपवाटीका - रोपे उत्पादन आणि महसुली उत्पन्न :

वर्ष	कलमे/ रोपे उत्पादन	महसुली उत्पन्न (रु)
२०१६-१७	१८४२३२	४१३४५८२
२०१७-१८	१४५०००	३३३२७३२
२०१८-१९	१०२५५८	३०७१२५९
२०१९-२०	१५५३४९	४१०६८३७
२०२०-२१	१९०८१२	५८२८६५८
२०२१-२२	८०६३२	६१९१६५६
२०२२-२३	११२७४८	७९५४३७०

८) गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी:

मागील पाच वर्षात राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्पामधुन विकसीत झालेले विविध पिकांचे विविध वाण - गेल्या पाच वर्षात फळपिकांच्या २, भाजीपाला पिकांच्या ३ जाती, फुलपिकांच्या एकूण १ जात, आणि राजमा पिकाच्या २ अश्या एकूण ८ जाती विकसित केल्या असून शेतकऱ्यांसाठी वितरीत केल्या असून त्या महाराष्ट्रातील व आजूबाजूच्या राज्यांनी अंगीकारल्या आहेत. या विकसीत जातींची फार मोठ्या प्रमाणात लागवड होवून उद्यानपिकांच्या क्षेत्र, उत्पादन विकासात फार मोठे योगदान आहे. यामुळे शेतकऱ्यांच्या आर्थिक, सामाजिक स्थरात फार मोठ्या प्रमाणात वृद्धी झाली.

मागील पाच वर्षात राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प, गणेशखिंड, पुणे येथून विकसित पिक वाणाचा तपशिल

अ क्रं	तपशिल	वाण/ जात नाव
अ)	फळपिके	
१	पेरु	फुले अमृत
२	पपई	फुले विजया
ब)	भाजीपाला पिके	
१	भेंडी	फुले विमुक्ता (विषाणूजन्य रोगास प्रतिकारक)
२	मेथी	फुले कस्तुरी
३	डबल बीन	फुले सुवर्ण
क)	फुलपिके	
१	गुलछडी	फुले रजत
ड)	डाळ वर्गीय पिक	
१	राजमा	फुले राजमा, फुले विराज
	एकूण विकसित वाण	०८

शिफारसी -

१. अभास बटाटा संशोधन प्रकल्प

१. महाराष्ट्रातील मैदानी विभागातील रब्बी बटाटा पिकाच्या अधिक उत्पादनाकरीता कुफरी सूर्य या वाणाची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१७)
२. महाराष्ट्रातील बटाटा लागवड क्षेत्रासाठी झिंक १.५किलो/ हे देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१७)
३. पश्चिम महाराष्ट्रातील बटाटा पिकावरील माव्याच्या प्रादुर्भावाची हवामान घटकावर आधारित एक आठवडा आधी पूर्व सूचना इ गमन सूत्राची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२०)
४. मध्यम कालावधीत परिपक्व होणाऱ्या बटाटा पिकाच्या वाणांचे गुणवत्तापूर्ण उत्पादनासाठी तसेच अधिक उत्पन्नासाठी लागवडीनंतर ८० ते ८५ दिवसांनी झाडे जमिनीलगत कापून तदनंतर १० दिवसांनी बटाटा काढण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२)

२. कृषि विद्या

पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम काळ्या जमिनीत राजमा पिकासाठी ५ टन शेणखत आणि शिफारशीत खत मात्रा ६० किलो नत्र (दोन समान हप्त्यात पेरणीच्या वेळी व पेरणीनंतर ३० दिवसांनी) आणि ८० किलो स्फुरद/हे. या समवेत पेरणीच्या वेळी ४० किलो पालाश/ हे. देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२३)

१. मृदाशास्त्र

- १ पश्चिम महाराष्ट्रातील लोह व जस्त यांची कमतरता असणाऱ्या जमिनीत कोबीचे अधिक (२०१६) उत्पादन मिळण्यासाठी आणि जमिनीत सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची पातळी राखण्यासाठी कोबी पिकाच्या पुनर्लागवडीच्यावेळी फेरस सल्फेट व झिंक सल्फेट (शेणखतात १५ दिवस मुरवून) प्रत्येकी २० कि/हे प्रत्येकी हे जमिनीतून देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
- २ पश्चिम महाराष्ट्रातील सपाट मैदानी भागातील मध्यम खोल जमिनीत निशिगान्धापासून अधिक (२०१६) फुलदांडे,कंद,फुलांची संख्या,आर्थिक फायदा आणि जमिनीची सुपिकता राखण्यासाठी

निशिगंध फुल पिकास ३००:२००:३०० किल/हे नत्र,स्फुरद व पालाश +२० टन शेणखताची शिफारस करण्यात येत आहे.

- ३ पश्चिम महाराष्ट्रातील लोह आणि जस्त यांची कमतरता असणाऱ्या मध्यम काळ्या जमिनीत (२०२१) पासून ऍस्टर पिकापासून अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा तसेच लोह आणि जस्ताची उपलब्धता वाढवण्यासाठी जमिनीतून फेरस सल्फेट २० कि.+झिंक सल्फेट १० कि. लागवडीच्यावेळी अपेक्षित उत्पादन समीकरणानुसार(१००:७५:७५ नत्र:स्फुरद:पालाश अधिक १० टन शेणखत प्रती हेक्टरी उद्दिष्ट समीकरणानुसार) देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
- ४ पश्चिम महाराष्ट्रातील सपाट मैदानी भागातील मध्यम काळ्या जमिनीत वांगी पिकापासून (२०२१) अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा आणि जमिनीची सुपिकता राखण्यासाठी वांगी पिकास शिफारशीत खतासोबत (१००:५०:५० नत्र:स्फुरद:पालाश अधिक १० टन शेणखत प्रती हेक्टरी) ह्युमिक ऍसिड ३० कि. प्रती हेक्टरी देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

२. कृषि अर्थशास्त्र

१. भारतीय सोयापेंड निर्यात हि मध्यम स्पर्धात्मक असुन, भारतातून होणाऱ्या तेलपेंडीची निर्यात ही तुलनेने महाग असल्यामुळे आंतरराष्ट्रीय जोखीम असणाऱ्या सोयापेंडीवर केंद्रित आणि अवलंबून आहे. भारताच्या एकूण सोयापेंड उलाढालीत नेपाळ, बेल्लिजियम, कोरिया, इराण, जपान, श्रीलंका आणि बांगलादेश यांचा वाटा ६० टक्क्यांहून अधिक आहे म्हणून अनुवांशिकरित्या सुधारित नसलेल्या व उच्च प्रथिने धारण करणाऱ्या भारतीय सोयापेंडीला जास्त निर्यात मूल्य प्रदान करणाऱ्या कोरिया, जपान आणि बेल्लिजियम ह्या पारंपरिक आयातदार आणि नेपाळ व इराण ह्या नवीन आशादायक आयातदार देशांना जास्तीत जास्त निर्यात करावी अशी शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२)
२. महाराष्ट्रातील सोयाबीनच्या लागवडीच्या खर्चात आणि परिचालन खर्चातील वाढीमुळे उत्पन्नाच्या वाढीमध्ये दरवर्षी सुमारे १.३ ते १.५ टक्के वाढ झाली आहे, जी समान उत्पादन वाढीमुळे कमी होणे आवश्यक आहे. प्रति हेक्टर सोयाबीन उत्पादनात ५ टक्के वाढ झाल्याने प्रति क्विंटल उत्पादन खर्च सुमारे ६ टक्क्यांनी कमी होऊ शकतो. त्यामुळे उत्पादकता वाढवण्यासाठी आणि उत्पादन खर्च कमी करण्यासाठी, सोयाबीन उत्पादक शेतकऱ्यांनी विद्यापीठाने शिफारस केलेल्या लागवड पद्धतीचा अवलंब करण्याची शिफारस केली जाते. (२०२२)
३. भारतातून होणारी बिगर-बासमती तांदळाची निर्यात कमी आंतरराष्ट्रीय व्यापार जोखमीसह अत्यंत स्पर्धात्मक आणि वैविध्यपूर्ण आहे. बेनिन, बांगलादेश, नेपाळ, सेनेगल, टोगो आणि कोटे डी आयव्होअर हे ४० टक्के निर्यात मूल्य प्रदाता असुन बेनिन, बांगलादेश, सेनेगल आणि टोगो ह्या भारतीय बिगर - बासमती तांदळाच्या सर्वात स्थिर बाजारपेठा आहेत. म्हणून, बिगर-बासमती तांदूळ उत्पादनास प्रोत्साहन देण्याची आणि स्थिर तसेच मूल्य प्रदान करणाऱ्या आयातदार देशांना बिगर -बासमती तांदळाची निर्यात वाढवण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२३)
४. मोगरा वर्गीय फुले नाजूक आणि नाशवंत असूनही, आवक कमी अधिक झाली तरी आवकेच्या प्रमाणात बाजार दरामध्ये तीव्र तफावत न होता ते तुलनेने स्थिर राहतात. त्यामुळे शेतकऱ्यांनी खात्रीशीर उत्पन्नाचा स्रोत म्हणून मोगरा वर्गीय फुलझाडांची लागवड करावी अशी शिफारस केली जात आहे. (२०२३)

५. संख्याशास्त्र

१. भविष्यात भारतातील कांदा निर्यात व मूल्य यांचा तंतोतंत अंदाज वर्तविण्यासाठी अनुक्रमे हॉल्ट व ब्राऊन एक्सपोनेन्शियल स्मुदींग मॉडेल, द्राक्षासाठी ब्राऊन व हॉल्ट एक्सपोनेन्शियल स्मुदींग, केळीसाठी आरीमा (३,१,६) व ब्राऊन एक्सपोनेन्शियल स्मुदींग, आंब्यासाठी हॉल्ट एक्सपोनेन्शियल स्मुदींग आणि डाळींबासाठी आरीमा (०,१,०) व ब्राऊन एक्सपोनेन्शियल स्मुदींग मॉडेल वापरण्याची शिफारस करण्यात

येत आहे. (२०२१)

२. बांग्लादेश आणि इजिप्त हे भारतीय दूध आणि दुग्धजन्य पदार्थांच्या प्रमुख आयादारांपैकी सर्वात स्थिर बाजारपेठा आहेत आणि किंमतीसाठी पाकिस्तान, यु.ए.इ., सिंगापूर आणि इजिप्त या स्थिर बाजारपेठा आहेत. म्हणून, भारतीय दूध आणि दुग्धजन्य पदार्थांच्या विक्रीसाठी पाकिस्तान, यु.ए.इ., सिंगापूर आणि इजिप्त या देशांवर लक्ष केंद्रित करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२)
३. ग्रँजर कार्यकारणभाव चाचणीच्या निष्कर्षानुसार मुंबई-नागपूर बाजारपेठेतील केळीच्या किंमतीवर व्दिदिशात्मक परिणाम दिसून येतो म्हणजेच दोन्ही बाजारपेठांतील किंमतीतील बदलावर परस्पर परिणाम होतो. खालील तक्त्यामध्ये दिल्याप्रमाणे केळी आणि डाळिंबाच्या किंमतीवर एकदिशात्मक परिणाम दिसून येतो म्हणजेच फक्त पहिल्या बाजारपेठेतील किंमती दुस-या बाजारपेठेतील किंमतीवर परिणाम करतात. (२०२२)

अ. क्र.	परिणाम करणारी बाजारपेठ	परिणाम होणारी बाजारपेठ
अ)	केळी	
१	नाशिक	नागपूर
ब)	डाळिंब	
१	मुंबई	नाशिक
२	पुणे	मुंबई
३	नाशिक	नागपूर
		पुणे
४	नागपूर	पुणे

महाराष्ट्रातील केळी आणि डाळिंब उत्पादकांनी किंमतीतील संभाव्य धोके टाळण्यासाठी डाळिंबाच्या आणि केळीच्या विक्रीचा निर्णय घेण्यापूर्वी सदर बाबींचा विचार करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

४. ग्रँजर कार्यकारणभाव चाचणीच्या निष्कर्षानुसार कांदयासाठी पुणे-लासलगाव व मुंबई-लासलगाव आणि टॉमॅटोसाठी नागपूर-पिंपळगाव बाजारपेठांमध्ये किंमतीवर व्दिदिशात्मक परिणाम दिसून येतो. म्हणजेच दोन्ही बाजारपेठांतील किंमतीतील बदलावर परस्पर परिणाम होतो. खालील तक्त्यामध्ये दिल्याप्रमाणे कांदा आणि टॉमॅटोच्या किंमतीवर एकदिशात्मक परिणाम दिसून येतो म्हणजेच फक्त पहिल्या बाजारपेठेतील किंमती दुस-या बाजारपेठेतील किंमतीवर परिणाम करतात. (२०२२)

अ. क्र.	परिणाम करणारी बाजारपेठ	परिणाम होणारी बाजारपेठ
अ)	कांदा	
१	लोणंद	पुणे
		मुंबई
		लासलगाव
ब)	टॉमॅटो	
१	मुंबई	नागपूर
		नाशिक
		पिंपळगाव
		पुणे
२	नागपूर	नाशिक
३	पुणे	नागपूर
		पिंपळगाव
४	पिंपळगाव	नाशिक

महाराष्ट्रातील कांदा आणि टोमॅटो उत्पादकांनी किंमतीतील संभाव्य धोके टाळण्यासाठी कांद्याच्या आणि टोमॅटोच्या विक्रीचा निर्णय घेण्यापूर्वी सदर बाबींचा विचार करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

५. ग्रँजर कार्यकारणभाव चाचणीच्या निष्कर्षानुसार नागपूर - जयपूर बाजारपेठेतील केळीसाठी आणि डाळींबासाठी दिल्ली-बेंगलुरु, बेंगलुरु-चेन्नई आणि बेंगलुरु-कोलकाता किंमतीवर विदिशात्मक परिणाम दिसून येतो. म्हणजेच, दोन्ही बाजारपेठांतील किंमतीतील बदलावर परस्पर परिणाम होतो. खालील तक्त्यामध्ये दिल्याप्रमाणे केळी आणि डाळींबाच्या किंमतीवर एकदिशात्मक परिणाम दिसून येतो. म्हणजेच, फक्त पहिल्या बाजारपेठेतील किंमती दुस-या बाजारपेठेतील किंमतीवर परिणाम करतात. (२०२३).

अ. क्र.	परिणाम करणारी बाजारपेठ	परिणाम होणारी बाजारपेठ
अ)	केळी	
१	मुंबई	जयपूर
		कोलकाता
२	चेन्नई	कोलकाता
ब)	डाळींब	
१	बेंगलुरु	मुंबई
२	मुंबई	चेन्नई
३	कोलकाता	मुंबई
४	जयपूर	बेंगलुरु
		चेन्नई

भारतातील केळी आणि डाळींब उत्पादकांनी किंमतीतील संभाव्य धोके टाळण्यासाठी केळीच्या आणि डाळींबाच्या बाबतीत परिणाम होणा-या बाजारपेठेत विक्रीचा निर्णय घेण्यापूर्वी परिणाम करणा-या बाजारपेठेतील दरांचा विचार करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

६. ग्रँजर कार्यकारणभाव चाचणीच्या निष्कर्षानुसार मुंबई-बेंगलुरु बाजारपेठेतील कांद्यासाठी, दिल्ली - अहमदाबाद टोमॅटोसाठी आणि बटाटयासाठी मुंबई - पुणे, पुणे - बेंगलुरु आणि बेंगलुरु - हैद्राबाद किंमतीवर विदिशात्मक परिणाम दिसून येतो. म्हणजेच, दोन्ही बाजारपेठांतील किंमतीतील बदलावर परस्पर परिणाम होतो. खालील तक्त्यामध्ये दिल्याप्रमाणे कांद्याच्या, टोमॅटोच्या आणि बटाटयाच्या किंमतीवर एकदिशात्मक परिणाम दिसून येतो. म्हणजेच, फक्त पहिल्या बाजारपेठेतील किंमती दुस-या बाजारपेठेतील किंमतीवर परिणाम करतात.(२०२३)

अ. क्र.	परिणाम करणारी बाजारपेठ	परिणाम होणारी बाजारपेठ
अ)	कांदा	
१	मुंबई	पुणे
		बेंगलुरु
		दिल्ली
		चेन्नई
२	दिल्ली	पुणे
		लासलगाव
		बेंगलुरु
		चेन्नई
३	पुणे	चेन्नई
४	लासलगाव	चेन्नई
ब)	टोमॅटो	
१	मुंबई	पिंपळगाव
		दिल्ली

२	अहमदाबाद	मुंबई
३	चेन्नई	मुंबई
		पिंपळगाव
		अहमदाबाद
		दिल्ली
क)	बटाटा	
१	मुंबई	बेंगलुरु
		हैद्राबाद
२	पुणे	हैद्राबाद
३	दिल्ली	मुंबई
		पुणे
		आग्रा
४	अहमदाबाद	पुणे
५	आग्रा	मुंबई
		पुणे
		बेंगलुरु
		हैद्राबाद
		अहमदाबाद

भारतातील कांदा, टोमॅटो आणि बटाटा उत्पादकांनी किंमतीतील संभाव्य धोके टाळण्यासाठी कांद्याच्या, टोमॅटोच्या आणि बटाट्याच्या बाबतीत परिणाम होणा-या बाजारपेठेत विक्रीचा निर्णय घेण्यापूर्वी परिणाम करणा-या बाजारपेठेतील दरांचा विचार करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

९) शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना.

- यांत्रिकीकरण करणेस उत्तेजन देणे.
- आधुनिक सिंचन सुविधा याविषयी माहिती देणे.
- सौरउर्जेचा वापर करण्यास प्रवृत्त करणे.
- काढणी पश्चात तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे.
- कमी पाण्यावर येणारे व दुष्काळात तग धरणारे वाण निर्माती करणे
- एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन तसेच किड व रोग नियंत्रण.
- ड्रोन टेक्नॉलॉजी, नॅनो टेक्नॉलॉजी यांचा अंतर्भाव करणे

१०) संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा. : **निरंक**

१८) कृषि संशोधन केंद्र, लोणावळा, जि. पुणे

I. कृषि संशोधन केंद्राचे वर्गीकरण

१.	विद्यापीठ अंतर्गत संशोधन केंद्र	महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी जि. अहमदनगर
२.	प्रकल्पाचे प्रमुख संशोधन केंद्र	विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, गणेशखिंड, पुणे
३.	कृषि संशोधन केंद्राचे वर्गीकरण	उप संशोधन केंद्र कृषि संशोधन केंद्र, लोणावळा जि. पुणे

II. प्रकल्प आढावा

अ.क्र.																																						
१.	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	कृषि संशोधन केंद्र, लोणावळा जि. पुणे																																				
२.	स्थापना वर्ष	सन १९५८																																				
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	एकुण २.६७ हेक्टर इतर सुविधा - लागवडीखालील क्षेत्र १.५८ हे., कार्यालय, निवासस्थान, भांडार, व काचगृह, ०.६६ हे., रस्ते बांध व नाल्या ०.४३ हे., सुविधा - एक विहीर, एक बोअरवेल, एक ट्रॅक्टर, नांगर, रोटाव्हेटर, बेडमेकर, एक मोटरसायकल, प्रयोगशाळा साहित्य, कार्यालयीन वापराचे साहित्य																																				
४.	मनुष्य बळ	<table border="1"> <thead> <tr> <th>पदनाम</th> <th>मंजूर पदे</th> <th>भरलेली पदे</th> <th>रिक्त पदे</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>भात रोग शास्त्रज्ञ</td> <td>१</td> <td>१</td> <td>०</td> </tr> <tr> <td>कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक</td> <td>१</td> <td>०</td> <td>१</td> </tr> <tr> <td>कृषि सहाय्यक</td> <td>१</td> <td>२*</td> <td>०</td> </tr> <tr> <td>लिपीक</td> <td>१</td> <td>१</td> <td>०</td> </tr> <tr> <td>शिपाई</td> <td>१</td> <td>१</td> <td>०</td> </tr> <tr> <td>पहारेकरी</td> <td>१</td> <td>०</td> <td>१</td> </tr> <tr> <td>मजुर</td> <td>६</td> <td>३</td> <td>३</td> </tr> <tr> <td>एकुण</td> <td>१२</td> <td>७</td> <td>५</td> </tr> </tbody> </table> <p>(* १ कृषि सहाय्यक सेवा संचित)</p>	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	भात रोग शास्त्रज्ञ	१	१	०	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१	कृषि सहाय्यक	१	२*	०	लिपीक	१	१	०	शिपाई	१	१	०	पहारेकरी	१	०	१	मजुर	६	३	३	एकुण	१२	७	५
पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे																																			
भात रोग शास्त्रज्ञ	१	१	०																																			
कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१																																			
कृषि सहाय्यक	१	२*	०																																			
लिपीक	१	१	०																																			
शिपाई	१	१	०																																			
पहारेकरी	१	०	१																																			
मजुर	६	३	३																																			
एकुण	१२	७	५																																			
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	हे संशोधन केंद्र सुरु करताना भाताचे विविध वाणावर पडणारा करपा रोगाची चाचणी घेणे हा या संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश होता. परंतु पूढे करपा रोगाशिवाय भातावर पडणारे पर्ण करपा, आभासमय काजळी, तपकिरी ठिपके व भात दाण्याची रंगहिनता या रोगांचा प्रार्दुभाव वाढल्याने त्यावर देखील संशोधन या केंद्रात करण्यात येते तसेच भात पिकावरील विविध रोगांचे एकात्मिक रोग व्यवस्थापनावर संशोधन करण्यात येते.																																				

६.	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	भातावरील विविध रोगास प्रतिकारक्षम वाण निवड चाचणी व भातावरील विविध रोगांचे व्यवस्थापन हे दोन्ही निरंतर चालणारे संशोधन प्रकल्प असून सुरवातीपासून कार्यरत आहेत व त्यावर संशोधन चालू आहे.												
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.	निरंक												
८.	गेल्या ५ वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी	<p>१. भात पिकावरील प्रमुख रोग व्यवस्थापन (२०१६-१७)</p> <p>भात पिकावरील करपा, पर्ण कोष कुजव्या, पर्ण करपातपिकिरी ठिपके आणि दाणे रंगहिनता या रोगाच्या व्यवस्थापनापासून अधिक उत्पादन आणि आर्थिक फायदा मिळण्यासाठी भात पिकाची पुनर्लागवड जुन्या दुस-या पंधरवड्यापासून जुलैच्या दुस-या पंधरवड्या दरम्यान करून गरजेनुसार कार्बन्डॅझिम ५०डब्ल्युपी या बुरशीनाशकाची १० ग्रॅम प्रति १० ली. पाणी या प्रमाणात खालील प्रमाणेतीन फवारण्या घेण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <table border="1" data-bbox="596 882 1386 1182"> <thead> <tr> <th>फवारणी</th> <th>पिक अवस्था</th> <th>लागवडी नंतर दिवस</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>पहिली</td> <td>फुटव्याच्या अवस्थेत रोगाची लक्षणे दिसताच</td> <td>३० ते ३५ दिवस</td> </tr> <tr> <td>दुसरी</td> <td>पीक पोटरीची अवस्था</td> <td>५५ ते ६० दिवस</td> </tr> <tr> <td>तिसरी</td> <td>लॉबी बाहेर पडण्याची अवस्था</td> <td>७० ते ७५ दिवस</td> </tr> </tbody> </table> <p>२. आभासमय काजळी (२०२२-२३)</p> <p>भात पिकावरील आभासमय काजळी या रोगाच्या व्यवस्थापनेसाठी आणि किफायतशीर धान्याचे आणि काडाचे उत्पादन व आर्थिक फायदा मिळण्यासाठी कॉपरहायड्राक्साईड ५३.८% डीएफ हे बुरशीनाशक १ ग्रॅम प्रति लीटर पाणी या प्रमाणात घेऊन पिकाच्या पोटरीव ५०% फुलाच्या अवस्थेत असे २ वेळा फवारण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p>	फवारणी	पिक अवस्था	लागवडी नंतर दिवस	पहिली	फुटव्याच्या अवस्थेत रोगाची लक्षणे दिसताच	३० ते ३५ दिवस	दुसरी	पीक पोटरीची अवस्था	५५ ते ६० दिवस	तिसरी	लॉबी बाहेर पडण्याची अवस्था	७० ते ७५ दिवस
फवारणी	पिक अवस्था	लागवडी नंतर दिवस												
पहिली	फुटव्याच्या अवस्थेत रोगाची लक्षणे दिसताच	३० ते ३५ दिवस												
दुसरी	पीक पोटरीची अवस्था	५५ ते ६० दिवस												
तिसरी	लॉबी बाहेर पडण्याची अवस्था	७० ते ७५ दिवस												
९.	शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना	<p>पुढील काळात सदर प्रकल्प सुरु करण्यात यावेत.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● राष्ट्रीय पातळीवरील भात पैदासकारांनी निर्माण केलेले विविध भात वाण वेगवेगळ्या रोगांच्या प्रतिकारक्षमतेसाठी तपासणे व रोग प्रतिकारक्षम वाणांची निवड करणे. ● भातावरील करपा (ब्लास्ट) आणि पर्णकरपा रोगांच्या प्रजाती शोधून काचगृहामध्ये त्यावर सखोल संशोधन करणे. ● भात पिकावर आढळून येणाऱ्या महत्वाच्या रोगांचे सर्वेक्षण करून होणारे नुकसान व त्यावरील उपाय योजना यांचा अभ्यास करणे. ● बदलत्या हवामानात भातावरील रोगांच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी एकात्मिक रोग व्यवस्थापन पध्दत विकसित करणे. 												

१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	कृषि संशोधन केंद्र लोणावळा येथे नॉन प्लॅन (अनिवार्य योजनाक्र. १४९) कार्यरत असुन ठरलेल्या उद्दिष्टानुसार संशोधनाचे कार्य व भात शेतकऱ्यांच्या गरजा भागविण्यासाठी सदर योजना कार्यरत असणे गरजेचे आहे.
-----	--	---

१९) अखिल भारतीय समन्वित कोरडवाहू फळपिके (अंजीर आणि सिताफळ) संशोधन प्रकल्प, जाधववाडी, ता. पुरंदर जि. पुणे

१) संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: अखिल भारतीय समन्वित कोरडवाहू फळपिके (अंजीर आणि सिताफळ) संशोधन प्रकल्प, जाधववाडी, ता. पुरंदर जि. पुणे, पिन-४१२ ३०१

२) स्थापना वर्ष: २००९

३) संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा:

अ. जमिनीची माहिती

उपलब्ध जमीन	:	२०.०० हे
लागवडीखालील क्षेत्र	:	८.५० हे
इमारती/रस्ते/शेततळे इ. खालील क्षेत्र	:	४.०० हे
लागवडीखाली न आणण्यासारखे क्षेत्र/पडीक क्षेत्र	:	७.५० हे
प्रयोगाखालील क्षेत्र	:	८.५० हे
बिजोत्पादनाखालील क्षेत्र	:	-

ब. ओलिताची माहिती

ओलिताची साधने	:	विहिर, शेततळे आणि विंधन विहिर
ओलिताची पद्धत	:	ठिबक सिंचन

४) मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे):

पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
उद्यानविद्यावेत्ता (सहाय्यक प्राध्यापक)	१	१	०
वनस्पती रोगशास्त्रज्ञ (सहाय्यक प्राध्यापक)	१	१	०
वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक (उद्यानविद्या)	१	१	०
वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक (कृषि किटकशास्त्र)	१	१	०
ग्रेड १ मजूर	२	१	१
एकूण	६	५	१

५) संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल:

पीक सुधारणा

प्रकलवाणांचे संकलन, देखभाल आणि मूल्यमापन.

प्रक्रियायोग्य जातींचा विकास.

प्रजनन तंत्राचे मानकीकरण.

पीक उत्पादन

एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन,

सेंद्रिय शेती,

तण व्यवस्थापन,

पाणी व्यवस्थापन,

वाढ नियंत्रक,

छाटणी आणि बहार तंत्रज्ञान.
 प्रक्रिया (काढणीपूर्व-काढणीपश्चात)
 काढणीपूर्व-काढणीपश्चात तंत्रज्ञान विकसित करणे
 गर, जाम, सरबत इत्यादीसाठी प्रक्रिया तंत्रज्ञान विकसित करणे
 पिक संरक्षण
 किड व रोग प्रादुर्भाव पातळीचे सर्वेक्षण करणे.
 एकात्मिक किड व रोग व्यवस्थापन
 विस्तार उपक्रम
 प्रशिक्षण आणि प्रात्यक्षिके

६) पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

पूर्ण झालेले संशोधन प्रकल्प

१. सिताफळासाठी एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन.
२. अंजिरासाठी एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन
३. अंजिरासाठी नत्र, स्फुरद व पालाश मात्रांचे प्रमाणीकरण
कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प

उद्यानविद्या

- १.सिताफळ आणि अनोना प्रजातींच्या प्रकलवाणांचे संकलन, संवर्धन आणि मूल्यमापन
- २.अंजिराच्या प्रकलवाणांचे संकलन, संवर्धन आणि मूल्यमापन.
- ३.अंजिर जात पुना अंजिरासाठी एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन
- ४.अंजिर जात पुना अंजिरासाठी घन लागवड पद्धतीचा अभ्यास
५. सिताफळ जात फुले पुरंदरसाठी घन लागवड पद्धतीचा अभ्यास

वनस्पती रोगशास्त्र

१. अंजिरावरील रोगांचे सर्वेक्षण
२. सिताफळावरील रोगांचे सर्वेक्षण
३. अंजिरावरील रोगांसाठी प्रकलवाणांची चाळणी
४. नैसर्गिक वातावरणामध्ये सिताफळावरील रोगांसाठी प्रकलवाणांची चाळणी
५. अंजिरावरील तांबेरा रोगाचा रोगपरीस्थितीविज्ञानविषयक अभ्यास
६. सिताफळावरील फळ कुजव्या रोगाचा रोगपरीस्थितीविज्ञानविषयक अभ्यास
७. अंजिरावरील तांबेरा रोगाविरुद्ध कायटोसानची गुणकारीता
८. नवीन रासायनिक बुरशीनाशके वापरून अंजिरावरील तांबेरा रोगाचे व्यवस्थापन
९. सिताफळावरील फळ कुजव्या रोगाचे व्यवस्थापन

७) केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ. : निरंक

८) गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी:

- १) महाराष्ट्रातील सिताफळ लागवड क्षेत्रात मध्यम खोल जमिनीत सिताफळाचे अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा आणि जमिनीची सुपीकता टिकवण्यासाठी पूर्ण वाढ झालेल्या झाडास २५०:१२५:१२५ ग्रॅम नत्र:स्फुरद:पालाश

+ ६ किलो गांडूळ खत प्रति झाड %५०) नत्र व संपूर्ण स्फुरद आणि पालाश बहार धरताना व उर्वरित ५०% नत्र बहार धरल्यानंतर एक महिन्याने) देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२)

२) महाराष्ट्रातील अंजीर लागवड क्षेत्रात हलक्या जमिनीत अंजिराचे अधिक उत्पादन आणि निव्वळ आर्थिक फायद्यासाठी पूर्ण वाढ झालेल्या झाडास बहार धरताना ५० किलो शेणखत +११२५:३२५:४१५ ग्रॅम नत्र: स्फुरद : पालाश प्रति झाड%५०) नत्र व संपूर्ण स्फुरद आणि पालाश बहार धरताना व उर्वरित ५०% नत्र बहार धरल्यानंतर एक महिन्याने) देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२)

९) शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना.

- यांत्रिकीकरण
- आधुनिक सिंचन सुविधा
- सौरउर्जेचा वापर

१०) संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा. :
निरंक

२०) कृषि संशोधन केंद्र, कसबे डिग्रज, जि. सांगली

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: कृषि संशोधन केंद्र, कसबे डिग्रज, ता. मिरज, जि. सांगली

२. स्थापना वर्ष : १९५८

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा :

अ) जमीन :

१.	एकूण क्षेत्र	३२ हे.
२.	लागवडीखालील क्षेत्र	२४ हे.
३.	कार्यालय, निवासस्थाने इ. खालील क्षेत्र	२.५६ हे.
३.	पडीक क्षेत्र	५.४४ हे.

ब) इतर सुविधा :

१. माती व पाणी परिक्षण प्रयोगशाळा
२. जैविक किटकनाशके व बुरशीनाशके प्रयोगशाळा
३. सूक्ष्म अन्नद्रव्ये खत निर्मित प्रकल्प
४. उपसासिंचन
५. ट्रॅक्टर, ट्रेलर व अवजारे
६. प्रशिक्षण सभागृह

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे) :

अ.क्र.	पद	मंजूर पदे	सद्या भरलेली पदे	रिक्त पदे
१.	सहयोगी प्राध्यापक	०४	०१	०३
२.	सहाय्यक प्राध्यापक	०७	०५	०२
३.	वरीष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	०१	०
४.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	०	०१
५.	कृषि सहाय्यक	०५	०४	०१
६.	वरीष्ठ लिपीक	०२	०२	०
७.	कनिष्ठ लिपीक	०३	०२	०१
८.	चतुर्थ श्रेणी कर्मचारी	१६	०३	१३

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल :

१. सोयाबीन भुईमुग आणि पिकांचे सुधारीत वाण व तंत्रज्ञान विकसित करणे.
२. क्षारयुक्त जमीन सुधारणेसाठी तंत्रज्ञान विकसित करणे.
३. विभागिय इतर प्रमुख पिकावर संशोधन करणे.
४. प्रमुख पिकांच्या सुधारीत वाणाचे बियाणे उत्पादन करणे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प :

अ) पुण झालेले प्रकल्प: पाणमळा संशोधन प्रकल्प, कसबे डिग्रज

ब) कार्यरत असलेले प्रकल्प:

१. राष्ट्रीय कृषि संशोधन प्रकल्प (NARP)

२. हळद संशोधन प्रकल्प
३. अ.भा.स. सोयाबीन संशोधन प्रकल्प (Voluntary center)

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटीका इ.

अ. बिजोत्पादन

अ.क्र.	पिक	बिजोत्पादन प्रकार	क्षेत्र
१	सोयाबीन	न्युक्लिअस	२ हे.
२	भुईमुग	न्युक्लिअस	०.८० हे.
३	ऊस	पैदासकार	२ हे.
४	हळद	पैदासकार	१ हे.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी

अ) प्रसारित वाण :

अ.क्र.	पिक	सुधारीत वाण	प्रसारण वर्ष
१	सोयाबीन	फुले संगम	२०१६
२	सोयाबीन	फुले किमया	२०१७
३	सोयाबीन	फुले दुर्वा	२०२१
४	भुईमुग	फुले चैतन्य	२०१७
५	हळद	फुले हरिद्रा	२०२२

ब) प्रमुख शिफारशी :

१. भुमीगत सच्छिद्र निचरा प्रणाली प्रणाली
  २. मोल नांगर निचरा प्रणाली
  ३. फुले मोल नांगर
  ४. क्षारपड जमीन सुधारणेसाठी रासायनिक भुसाधरकांचा वापर
  ५. सोयाबीन पिकासाठी एकात्मिक अन्नद्रव्ये व्यवस्थापन
  ६. हळद पिकासाठी एकात्मिक अन्नद्रव्ये व्यवस्थापन
९. शेतक-यांचा सद्याचा आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना
- निरंक

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिर्वाय) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा. निरंक

२१) मध्यवर्ती ऊस संशोधन केंद्र, पाडेगाव, जि. सातारा

- १) संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: मध्यवर्ती ऊस संशोधन केंद्र, पाडेगाव ता. फलटण जि. सातारा पिन ४१५ ५२१
- २) स्थापना वर्ष : १९३२
- ३) संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा : क्षेत्र - १२५.५३ हेक्टर , इतर सुविधा - निरंक
- ४) मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर ,सद्या भरलेली व रिक्त पदे) :

दिनांक ३०.०६.२०२३ रोजीची सुधारित आकृती बंधानुसार मंजूर पदे, भरलेल्या व रिक्त पदाचा तपशील.

अ. क्र.	पदनाम व संवर्ग	मंजूर	भरलेली	रिक्त	शेरा
१	प्राध्यापक (ऊस विशेषज्ञ)	१	०	१	
२	प्राध्यापक कृषि वनस्पतीशास्त्र	१	०	१	
३	सहयोगी प्राध्यापक (कृषिविद्या)	१	१	०	
४	सहयोगी प्राध्यापक जीवसायनशास्त्र	१	१	०	कृषि जैवतंत्रज्ञान, राहुरी येथे सेवा संचित
५	सहाय्यक प्राध्यापक (किटकशास्त्र)	१	०	१	
६	सहाय्यक प्राध्यापक मृदपदार्थ व विज्ञान	१	१	०	
७	सहाय्यक प्राध्यापक सुक्ष्मजीव विकृतीशास्त्र	१	१	०	
८	सहाय्यक प्राध्यापक ऊस शरीरक्रिया शास्त्र	१	१	०	
	एकुण गट - अ	८	५	३	
१	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	६	३	३	भरलेल्या पदापैकी ०१ पदाची सेवा राहुरी येथे संचित
२	कार्यालय अधीक्षक	१	०	१	
३	सहाय्यक अधीक्षक	१	१	०	
	एकुण गट - ब	८	४	४	
१	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१५	३	१२	०१ पुणे येथे सेवा संचित
२	कृषि सहाय्यक	२६	१९	७	भरलेल्या पदापैकी ०५ पदाची सेवा राहुरी येथे संचित
३	वरिष्ठ लिपीक	३	१	२	
४	लिपीक नि टंकलेखक	५	५	०	
५	तारतंत्री	१	०	१	
६	अनुरेखक	१	०	१	
७	पशुधन पर्यवेक्षक	१	०	१	
८	सुतार	१	१	०	
९	कृषि यंत्रचालक	१	०	१	
१०	वाहन चालक	१	१	०	
	एकुण गट - क	५५	३०	२५	
१	गणक	१३	२	११	
२	शिपाई	६	४	२	
३	पहारेकरी	४	२	२	
४	मजूर	१३०	४४	८६	
५	स्वच्छक	१	१	०	

एकुण गट - ड	१५४	५३	१०१	
एकुण	२२५	९२	१३३	एकुण ८ सेवा संचित

योजना क्रमांक -२१७- अ.भा.स. ऊस संशोधन योजना (AICRP- ७५ :२५)

अ.क्र	पदनाम व संवर्ग	मंजूर	भरलेली	रिक्त	शेरा
१	सहाय्यक प्राध्यापक (किटकशास्त्र)	१	१	०	
२	सहाय्यक प्राध्यापक	१	०	१	
	एकुण गट - अ	२	२	०	
१	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	१	०	
२	कृषि सहाय्यक	१	१	०	
	एकुण गट - क	२	२	०	
	एकुण	४	३	१	

५) संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल :

- ऊसाचे जास्त उत्पादन व साखरेचा उतारा देणाऱ्या नविन ऊस वाणांची पैदास करणे.
- जैविक व अजैविक घटकांचा ताण सहणकरणाऱ्या व कमी कालावधीत येणाऱ्या ऊसांच्या वाणांची निर्मिती करणे .
- ऊसाच्या नविन वाणाच्या विकासासाठी सर्व ऊस कुळातील वाणांचे जतन, संवर्धन करून त्यातून नविन वाण विकसित करण्यासाठी ऊस संकरिकरण कार्यक्रम राबविणे.
- ऊसाच्या शाश्वत उत्पादनासाठी ऊस उत्पादन तंत्रज्ञान विकसित करणे. उदा : आधुनिक ऊस लागवड पद्धत , आधुनिक सिंचण पद्धत , तणनियंत्रण, आंतरपिके, पाचट ठेवून खोडवा व्यवस्थापन तंत्रज्ञान विकसित करणे
- माती परिक्षणानुसार एकात्मिक अन्नद्रव्य आणि सुक्ष्मअन्नद्रव्यांचा अभ्यास व त्यांचे व्यवस्थापन करणे.
- ऊसावरिल किडी व रोग यांच्या प्रभावी नियंत्रणासाठी तंत्रज्ञान विकसित करणे.
- ऊस जातीची त्रिस्तरीय पद्धतीने वृद्धी करण्यासाठी सर्व साखर कारखाण्यांना , कृषिखाते व शेतकऱ्यांना उच्चदर्जाचे शुद्ध निरोगी मुलभुत बेणे पुरविणे.
- ऊस शेतीचे उत्पादन वाढविण्यासाठी व ऊसावरिल खर्च कमी करण्यासाठी तंत्रज्ञान विकसित करणे.
- शेतकरी प्रशिक्षण, शेतकरी मेळावे, चर्चासत्र, प्रसार माध्यमे याद्वारे ऊस प्रगत तंत्रज्ञानाचा सातत्याने प्रसार करणे.

६) पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प :

- पूर्ण झालेले : शेतकरी प्रथम राष्ट्रीय कृषि विकास योजना
- कार्यरत असलेले: आदिवासी उपयोजना, पाण्याचा व क्षार ताण सहनशिल ऊसाचे नविन वाण विकसित करणे.

७) केंद्रावर चालु असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ : ऊस मुलभुत बेणे उत्पादन निर्मिती , ऊसाचे रोपे तयार करण्याकरिता ऊस रोपवाटिका

८) गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी उपलब्धी:

- पाण्याच्या अधिक कार्यक्षम वापरासाठी (२०.३७%) आणि उत्पादनासाठी एमएस १०००१ या ऊस वाणास बाष्पोत्सर्जनाच्या ७५ टक्के पाणी ३ दिवसांच्या अंतराने टिबक सिंचनातून देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे (२०१९-२०)
- ऊस रोपांची अधिकतम उगवणक्षमता साध्य करण्यासाठी एचडीपीई पॉली ट्रे मध्ये एक डोळा कांडे लागण करतांना कोकोपीट आणि गांडुळखत हे उगवणीमाध्यम समप्रमाणत (१:१) वारण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१९-२०)
- ऊसाचा फुले १०००१ (एमएस १०००१) हा लवकर कालावधीत पक्व होणारा वाण पुर्व आणि सुरु हंगामात महाराष्ट्रात लागवडीसाठी प्रसारीत करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१९-२०)
- ऊसाचा फुले ऊस ११०८२ हा लवकर कालावधीत पक्व होणारा वाण पुर्व आणि सुरु हंगामात महाराष्ट्रात लागवडीसाठी प्रसारीत करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२०-२१)
- ऊसाचा फुले ऊस १५०१२ (एमएस १७०८२) हा मध्यम कालावधीत पक्व होणारा वाण आडसाली , पुर्व आणि सुरु हंगामात पश्चिम महाराष्ट्रात लागवडीसाठी प्रसारीत करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२१-२२)
- फुले ऊस १३००७ हा ऊस पिकाचा वाण राष्ट्रीय पातळीवर द्वीकल्पीय प्रदेशासाठी प्रसारित करण्यात आल्याची नोंद घेण्यात आली. (२०२२-२३)
- फुले १५००६ (एमएस १६०८१) हा अधिक ऊस व साखर उत्पादन देणारा, मध्यम कालावधीत पक्व होणारा ऊस वाण महाराष्ट्रात सुरु, पूर्वहंगाम आणि आडसाली लागवडीसाठी पुर्व प्रसारित करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२-२३)
- ऊस पिकाचा कोव्हीएसआय १८१२१ हा अधिक ऊस व साखर उत्पादन देणारा, न लोळणारा, मध्यम कालावधीत पक्व होणारा ऊस वाण महाराष्ट्रात सुरु, पूर्वहंगाम आणि आडसाली लागवडीसाठी पूर्व प्रसारीत करण्याची शिफारस करण्यात येते आहे. (२०२२-२३)
- पश्चिम महाराष्ट्रातील मध्यम खोल काळ्या जमिनीत सुरु ऊसाचे व साखरेचे उत्पादन व प्रत मिळवण्यासाठी लागणीच्या वेळी शिफारशीत खत मात्रेच्या २५ टक्के नत्र (६२.५ कि./हे. नत्र) + ७५ टक्के स्फुरद (८६.२५ कि./हे. स्फुरद) + १०० टक्के पालाश (११५ कि./हे. पालाश) व २० टन /हे. शेणखताबरोबर लागवडीच्या वेळी १.२५ कि./हे. स्फुरद विरघळविणारे जिवाणूंची बेणे प्रक्रिया करून शिफारशीत खत मात्रेच्या समतूल्य वापरासाठी, लागवडीनंतर ६० दिवसांनी ऊस पिकाच्या अंतर्गत भागात राहून नत्र स्थिर करणाऱ्या जीवाणूसमूहाची ३ लि./हे. ५०० लिटर पाण्यामध्ये मिसळून ऊस पिकावर सकाळच्या वेळेस पानांवर फवारणी करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२-२३)
- ऊसावरील तांबेरा रोगाच्या प्रभावी व्यवस्थापनासाठी अँझोऑक्सीस्ट्रॉबीन १८.२% + डायफेनकोन्याझोल ११.४% एस.सी. @ ०.१% (१ मिली प्रति लिटर पाणी) या संयुक्त बुरशीनाशकाच्या तीन फवारण्या रोगाची प्राथमिक लक्षणे दिसून आल्यानंतर १५ दिवसांच्या अंतराने करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२-२३)

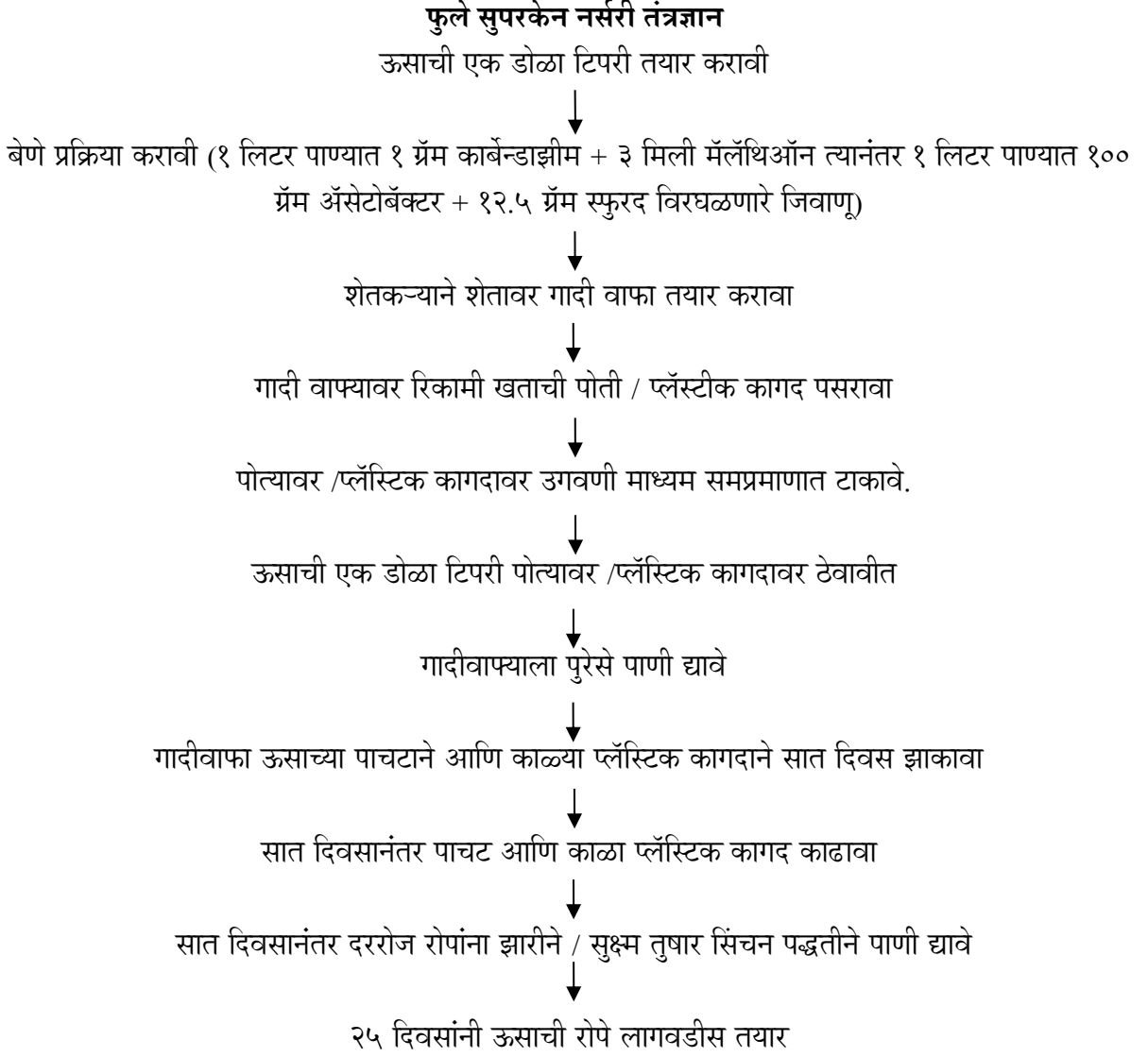
- पूर्वहंगामी ऊस आणि त्याच्या सलग दोन खोडव्यांच्या ऊसाचे व साखरेचे अधिक उत्पादन व आर्थिक फायद्यासाठी शिफारशीत खत मात्रेसोबत (३४०: १७०: १७० आणि २५०: ११५ : ११५ नत्र, स्फुरद, पालाश प्रति हेक्टरी अनुक्रमे) लागणीच्या ऊसासाठी २५ टन प्रति हेक्टरी शेणखत आणि खोडव्यासाठी पाचट व्यवस्थापनासह ऊसाच्या पानावर फवारणीद्वारे खालीलप्रमाणे एकत्रित संजिवके व विद्राव्य अन्नद्रव्यांचा वापर करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२-२३)

पूर्वहंगामी ऊस आणि त्याच्या सलग दोन खोडव्यांसाठी फवारणीद्वारे संजिवके व अन्नद्रव्याचे वेळापत्रक (प्रति हेक्टरी)

	संजिवके / अन्नद्रव्य	संजिवके व अन्नद्रव्ये यांचे फवारणीचे वेळापत्रक (ग्रॅम)				
		१ ली फवारणी (४५दिवसांनी) पाणी : १५० लि.	२ री फवारणी (६५ दिवसांनी)	३ री फवारणी (८५)	४ थी फवारणी (१०५)	५ वी फवारणी (१२५)
१	जी.ए.३ जिब्रेलिक अॅसीड (४० पीपीएम)	६	९	१४	१५	२०
२	६ बी.ए. : ६ बेन्झिल अॅडेनाईन (४० पीपीएम)	६	९	१४	१५	२०
३	१९:१९:१९ (१%)	१५००	२२५०	३५००	३७५०	५०००
४	फुले द्रवरूप सुक्ष्म ग्रेड II (०.२५%)	३७५	५६२	८७५	९३७	१२५०
५	सिलीसिक अॅसीड (०.५%)	७५०	११२५	१७५०	१८७५	२५००

टिप : गरजेनुसार (जास्त निचऱ्याच्या जमिनीत) वरील फवारणी वेळापत्रकात सिलीसिक अॅसीड (०.५%) मिसळावे.

- फुले सुपरकेन नर्सरी तंत्रज्ञानामध्ये ऊसाच्या एक डोळा टिपऱ्यांच्या अधिक उगवणक्षमतेसाठी ५० % माती आणि ५० % शेणखत किंवा गांडूळखत किंवा बगॅस हे उगवणी माध्यम समप्रमाणात (१:१) वापरून शेतकऱ्यांनी स्व:तऱ्या शेतावर ऊसाची रोपे लागवडीसाठी तयार करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२-२३)

९) शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना :

- ऊसाचे जास्त उत्पादन आणि साखरेचा उतारा देणारे नविन वाणांची पैदास पारंपारीक पद्धती बरोबर जलद ऊस संकरिकरण करून करावे लागणार आहे.
- ऊस पिकामध्ये नविन यंत्रांचा वापर करून संपुर्ण यांत्रिकीकरण करणे गरजेचे आहे.
- शेतकऱ्यांसाठी ऊस पिकाचे जास्तीतजास्त खोडवे घेण्याचे तंत्रज्ञान विकसित करणे.
- पाण्याचा ताण सहणकरणाऱ्या ऊसाचे वाण निर्मिती करणे करिता रेणुआउट शेल्टर उभारणी करणे.

१०) संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा. : निरंक

२२) विभागीय गहू गेरवा संशोधन केंद्र, महाबळेश्वर, जि. सातारा

१.	विद्यापीठांतर्गत संशोधन केंद्र/ प्रकल्पाचे प्रमुख संशोधन केंद्र, उपसंशोधन केंद्र आणि संशोधन पडताळणीकेंद्र असे वर्गीकरण करावे.	विद्यापीठांतर्गत संशोधन केंद्र
२.	अभ्यासगटाकडून संशोधन केंद्र / प्रकल्पाचा आढावा घेण्यासाठी विद्यापीठांनी खालील नमुना माहिती तयार करावी.	
	१. संशोधन केंद्राचे नांव व पत्ता	विभागीय गहूगेरवा संशोधन केंद्र, महाबळेश्वर जि. सातारा पिन नं. ४१२८०६
	२. स्थापना वर्ष	सन १९४१
	३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	क्षेत्र -१४.७२ हेक्टर : विहीर-०५, कार्यालय इमारत-०१, अतिथी गृह इमारत-०१, सभागृह-०१, निवासस्थाने-१०, काचगृहे-०३
	४. मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)	NON Plan-220 मंजूर पदे :- ६ भरलेली पदे :- ३ रिक्त पदे :- ३
	५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	योजनेत्तर योजना क्र.-२१९:- भारतीय स्तरावर गव्हावरील संशोधनाचे कार्य तीव्रतेने आणि समन्वयता साधून करून मुख्य केंद्राची स्थापना निफाड आणि उपकेंद्राची स्थापना महाबळेश्वर व वाशीम येथे करणे. योजनेत्तर योजना क्र. -२२०:- १. स्थानिक गरजेनुसार शेतकऱ्यांच्या हितार्थ उद्यानविद्या, कृषि वनिकरण, मृदा व जल नियोजन या बाबत महाराष्ट्राच्या पश्चिम घाट विभागात संशोधन करणे. २. डोंगराळ भागात मातीची धुप याबाबत निरीक्षणे नोंदवणे. ३. अन्न, चारा व इंधन पुरवणा-या झाडांची चाचणी करणे. ४. स्थानिक आदिवासीं कडून वापरल्या जाणा-या विविध कंदमुळे, शोभिवंत झाडे व चारा तसेच अन्य आर्थिकदृष्ट्या महत्वाच्या झाडांचे जतन, परिक्षण व सुधारण करणे. अखिल भारतीय समन्वीत गहू व बाली सुधार प्रकल्प:- १. काळा व नारिंगी तांबेरा रोगाच्या विविध रोगप्रकाराचे संवर्धन करणे.

	<p>२. काळा व नारिंगी तांबेरा यांच्या विविध रोगप्रकारांची देखरेख करणे.</p> <p>३. मा. संचालक, अ.भा.स.गहू व बार्ली सुधार प्रकल्प (AICW&BIP) कर्नाळ तसेच भारतातील विविध गहु पैदासकार यांच्याकडून प्राप्त झालेल्या विविध गहु वाणांची काळा/नारिंगी तांबेरा विरुद्ध प्रतिकारक्षमता चाचणी तपासणे. तसेच तांबेरा प्रतिकारक्षम गहु वाण निमित्तीत सहाय्य करणे.</p> <p>४. रोपावस्था प्रतिकारक्षमता चाचणीद्वारे वैयक्तिक रोगप्रकाराविरुद्ध गव्हावरील काळा/नारिंगी तांबेराची प्रतिकारक्षमता तपासणे.</p> <p>५. भा.कृ.अ.प. कडून प्राप्त गहु वाणांची प्रौढ अवस्थेत निवडक व प्रचलित काळा/नारिंगी तांबेरा रोगप्रकाराविरुद्ध प्रतिकारक्षम चाचणी काचगृहामध्ये घेणे.</p> <p>६. विविध संशोधक व संशोधन संस्था यांना काळा/नारिंगी तांबेराचे विविध रोगप्रकाराची जिवंत रोगजंतुची वृद्धी करून पुरवठा करणे.</p>
६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	कार्यरत- AICW&(BIP) 75 :25 NON Plan-219 NON Plan-220 सादर तीन संशोधन योजना कार्यरत आहेत.
७. केंद्रावर चाल असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन रोपवाटिका इत्यादी.	उत्पादक चाचणी
८. गेल्या पाच वर्षांत केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसीच / उपलब्धी	३ शिफारसी
९. शेतक्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना	१. उद्यानविद्या विषयक स्थानिक पिकांवरील संशोधनावर भर देण्यात यावा.
१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन(अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपनब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	सेंटर ऑफ एक्सलंस फॉर बेरीज प्रकल्प सादर केला आहे. मात्र योजनेत्तर योजना क्र. २२९ आणि २२० मध्ये अनेक प्रयोगावर संशोधन सुरु असल्याने सादर प्रकल्प बंद करणे शक्य नाही.

२३) कृषि संशोधन केंद्र, कराड

१	संशोधन केंद्राचे नांव व पत्ता	कृषि संशोधन केंद्र, कराड, (मुंढे फार्म) पोस्ट सुपने - ४१५११४ कराड चिपळूण रोड, कराड		
२	स्थापना वर्ष	सन १९४८		
३	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र व इतर सुविधा	क्षेत्र - ३.७४ हे. सुविधा - १ विहीर, ३ बोअर वेल, ३ कार्यालय व ४ टेंपररी शेड		
४	मनुष्य बळ			
	पदाचे नांव	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
	प्रभारी अधिकारी आणि सहयोगी प्राध्यापक	०१	०१	--
	सहाय्यक प्राध्यापक (वनस्पतीशास्त्र)	०१	----	०१
	सहाय्यक प्राध्यापक (कृषि विद्या)	०१	---	०१
	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	०१	--
	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	०१	----
	कृषि सहाय्यक	०२	०२	---
	लिपीक नि टंकलेखक	०२	०१	०१
	गणक	०२	----	०२
	शिपाई	०१	----	०१
	पहारेकरी	०२	०१	०१
	मजूर	०६	०३	०३
	एकूण	२०	१०	१०
५	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यानंतर झालेले बदल	<p>१. बागायती आणि कोरडवाहू परिस्थितीत मध्यम व खोल काळ्या जमीनीमध्ये वेगवेगळ्या कडधान्य, गळीतधान्य तसेच तृणधान्य पिकांच्या (खरीप व रब्बी हंगामात) नवीन सुधारीत वाणांचे चाचणी प्रयोग घेणे.</p> <p>२. विभागीय गरजेनुसार उपयुक्त पिकपध्दती विकसीत करणे.</p> <p>३. विभागातील शेतक-यांच्या सुचनेनुसार कृषिविद्या विषयक अडचणींचे योग्य उत्तर शोधणे.</p> <p>४. बिजोत्पादन, कृषि विस्तार आणि सातारा जिल्हयातील बियाणे तक्रार कमीटीचे सदस्य म्हणून हजर राहणे.</p>		
६	कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	योजनेत्तर योजना २१८ कृ. सं. के. कराड		
७	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम	बिजोत्पादन (मुलभूत)		
	हंगाम	पिके		
	खरीप	सोयाबीन		
	रब्बी	हरभरा		
	सुरू हंगाम	ऊस		

८	<p>गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या महत्वाच्या शिफारशी</p>	<p>१. पश्चिम महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात, पेर भात शेतीमध्ये अधिक आर्थिक दृष्ट्या फायदेशीर उत्पादनासाठी फुले समृद्धी या वाणाची पेरणी २४ ते २६ हवामान आठवड्यात (जून चा दुसरा ते चौथा) करावी अशी शिफारस करण्यात येत आहे.</p> <p>२. पश्चिम महाराष्ट्राच्या उपपर्वतीय विभागात, कृष्णा नदीच्या काठावर घेण्यात येणा-या भात शेतीमध्ये बासमती -३७० या वाणाचे अधिक उत्पन्न आणि आर्थिक फायद्यासाठी २५ सेमी x २५ सेमी या अंतरावर टोकण करून शिफारशीत खत मात्रेच्या १२५ % (१२५ : ६२.५ : ६२.५] नत्र स्फुरद पालाश किलो / हेक्टर) खत मात्रा देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.</p>
९.	<p>शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरू असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना.</p>	<p>हवामान बदलानुसार विविध ठिकाणच्या बदलत्या हवामानात येणा-या नवीन जाती व तंत्रज्ञान विकसीत करणे आणि त्याची उपयुक्तता तपासणे.</p>
१०.	<p>संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य झालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.</p>	<p>कृषि संशोधन केंद्र, कराड येथील उद्दिष्ट विविध पिक पैदासकार यांनी कडधान्य, गळीत धान्य व तृणधान्य या पिकामध्ये नवीन विकसीत केलेल्या जातींचे परिक्षण करून अधिक उत्पादन देणा-या जाती तपासण्याचे कार्य मुलभूत बिजोत्पादन व स्थानीक शेतक-यांच्या गरजेनुसार तंत्रज्ञान विकसीत करणेचे कार्य नियमीपणे चालू असते. या केंद्राचे उद्दिष्ट लक्षात घेता वरीलप्रमाणेच कार्य यापुढे चालू ठेवणेत येईल. या केंद्राकडे असलेले मनुष्यबळ त्यासाठी वापरणेत येईल.</p>

२४) विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, सोलापूर

१) संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता : विभागीय कृषि संशोधन केंद्र, (अवर्षण प्रवण विभाग), ९७, रविवार पेठ, दयानंद कॉलेज जवळ, सोलापूर -४१३००२,

२) स्थापना वर्ष : १९३३

३) संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा :

जमीन-५६.७२ हे. (इमारत, संग्रहालय, २ बोअरवेल, २ विहिरी, ३ ट्रॅक्टर, ट्रॅक्टरचलित औजारे, १ बैल) सुक्ष्मजीवशास्त्र प्रयोगशाळा - ऑटोक्लेव, लॅमिनार एयर फ्लो कॅबिनेट, हॉट एयर ओव्हन, वॉटर बाथ, सूक्ष्मदर्शक यंत्र, फ्रीज, इत्यादी सुविधासह माती, पाणी व पीक नमुना पृथकरण प्रयोगशाळा फ्लेम फोटोमिटर, पी एच मिटर, ई सी मिटर, ग्लास डिस्टीलरी, हॉट एयर ओव्हन, वॉटर बाथ इत्यादी सुविधासह.

४) मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)

a) योजना क्रं. १५४ : Extensive Research on Dryland Agriculture

अ.क्र.	पद	मंजूर	सध्या भरलेली पदे	रिक्त पदे
१.	प्राध्यापक	--	--	--
२.	सहयोगी प्राध्यापक	०१	--	०१
३.	सहाय्यक प्राध्यापक	०१	--	०१
४.	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०३	०३ (०२ राहुरी येथे सेवा संचित)	--
५.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०२	--	०२
६.	कार्यालय अधीक्षक	०१	०१ (MCAER येथे सेवा संचित)	--
७.	कृषि सहाय्यक	०६	०६(४ सेवा संचित)	--
८.	फोटोग्राफर/कलाकार/छायाचित्रकार	०१	Absconding	--
९.	वरिष्ठ लिपीक	०३	०२ (०१ AC, Pune येथे सेवा संचित)	०१
१०.	लघु टंकलेखक	०१	--	०१
११.	वायरमन	०१	०१ (अधिसंख्या पदावर)	--
१२.	लिपीक - नि- टंकलेखक	०६	०६ (२ pooled)	--
१३.	वाहन चालक	०२	०१	०१
१४.	गणक	०३	०१	०२
१५.	माळी	०१	--	०१
१६.	शिपाई	०२	--	०२
१७.	पहारेकरी	०१	--	०१
१८.	अनुरेखक	०१	--	०१
१९.	मजूर	१६	०६	१०
	एकूण	५२	२८	२४

b) योजना क्र. १५५ : Reorganization of soil Physicist, Govt. of Maharashtra

अ.क्र.	पद	मंजूर	सध्या भरलेली पदे	रिक्त पदे
१.	प्राध्यापक	--	--	--
२.	सहयोगी प्राध्यापक	--	--	--
३.	सहाय्यक प्राध्यापक	०२	०१	०१
४.	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	--	०१
५.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०२	०१ (राहुरी येथे सेवा संचित)	०१
६.	लघुलेखक	०१	--	०१
७.	कृषि सहाय्यक	०५	०५ (४ सेवा संचित)	--
८.	वरिष्ठ लिपीक	०१	०१	--
९.	लिपीक-नि-टंकलेखक	०२	०१	०१
१०.	शिपाई	०२	--	०२
	एकुण	१६	०९	०७

c) योजना क्र. १५६: Oilseed Research Scheme (Sunflower)

अ.क्र.	पद	मंजूर	सध्या भरलेली पदे	रिक्त पदे
१.	प्राध्यापक	--	--	--
२.	सहयोगी प्राध्यापक	--	--	--
३.	सहाय्यक प्राध्यापक	०१	--	०१
४.	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक	--	--	--
५.	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	०१	--	०१
६.	कृषि सहाय्यक	०१	--	०१
	एकुण	०३	--	०३

d) योजना क्र. १५९: (NARP Phase-I and II)

अ.क्र.	पद	मंजूर	सध्या भरलेली पदे	रिक्त पदे
१.	प्राध्यापक	--	--	--
२.	सहयोगी प्राध्यापक (मृद शास्त्र व कृषि रसायन शास्त्र)	०१	--	०१
३.	सहयोगी प्राध्यापक (मृद सूक्ष्मजीवशास्त्र)	०१	०१	--
४.	सहयोगी प्राध्यापक (वनस्पती शरीरक्रियाशास्त्र)	०१	०१ (Pooled)	--
५.	सहयोगी प्राध्यापक (कृषि अर्थशास्त्र)	०१	०१	--
६.	सहयोगी प्राध्यापक (कृषि विद्या)	०१	--	०१
७.	सहाय्यक प्राध्यापक (उद्यानविद्या)	०२	०२	--
८.	सहाय्यक प्राध्यापक (मृद व जलसंधारण अभियांत्रिकी)	०१	--	०१
९.	सहाय्यक प्राध्यापक (कृषि कीटकशास्त्र)	०१	--	०१
१०.	सहाय्यक प्राध्यापक (पशू संवर्धन व दुग्धशास्त्र)	०१	--	०१
११.	सहाय्यक प्राध्यापक (मृद सूक्ष्मजीवशास्त्र)	०१	--	०१
	एकुण	११	०५	०६

५) संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल :-

Scheme No .154: Extensive Research on Dryland Agriculture

- a) Optimize use of natural resources.
- b) Stabilize crop production over years by providing alternate crop production technologies to match the weather aberrations.
- c) Evolution of dryland technology to optimize the crop production.

Scheme No .155: Soil Physics Improvement Scheme

- a) Optimize use of natural resources.
- b) Stabilize crop production over years by providing alternate crop production technologies to match the weather aberrations.
- c) Evolution of dryland technology to optimize the crop production.
- d) Mechanization of dryland agriculture.

Scheme No .156: Oilseed Research Scheme (Sunflower)

- a) Development of high yielding, drought tolerant sunflower varieties or population.
- b) Development of early to medium duration, high oil content, disease and pest resistant sunflower variety particularly to necrosis and powdery mildew diseases.

Scheme No .159: (National Agricultural Research Project Phase-I and II)

- a) Evolution of dryland technology to optimize the crop production (Agronomy).
- b) Mechanization of dryland agriculture (Agril. Engineering).
- c) Improvement in feeding and management practices and development of cheaper feeds for goat for milk and mutton purpose (Animal Sci. & Dairy Sci.).
- d) Economic analysis, adoption pattern, constraints in adoption of improved dryland technology (Agril. Economics).
- e) Rationalization of research programmes and research organization.
- f) Strengthening the capability of the State Agricultural Universities to undertake research on location specific problems in all parts of the State.
- g) To study the response of different dryland crops to inoculation with biofertilizers so as to economize the use of chemical fertilizers.
- h) Screening of suitable dry land fruit crops for development of horticulture based cropping system.
- i) Crop improvement in dry land fruit crops ber, custard apple, aonla, jamun, and tamarind.
- j) Development of agri-horti-pastoral system suitable for dry land agriculture.
- k) Screening and testing of vegetable crops and varieties under dry land conditions.
- l) Screening of vegetables suitable for intercropping under dry land conditions.
- m) Screening of horticultural crops suitable under dry land conditions.
- n) Mobile crop clinic programme.

६) पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प

पूर्ण झालेले संशोधन प्रकल्प :- National Agricultural Reserch Project (NARP), Self Employment Training Programme (SETP) National Agricultural Technology Project

(NATP), Operational Research Project (ORP), Technology Assesment and Refinement Project (TAR), Integrated Village Linkage Programme (IVLP), INDO-US Project, Resource Characterization Project(RCP), Tribal Sub Plan (TSP).

Adhoc Projects:

- 1) ICAR Network Project on “Wilt of Crops with Special Reference to Cultural, Morphological, Molecular Characterization and Pathogenic Variability of *Fusarium* Wilt Isolates of Safflower in India”worth Rs. 8.63 Lakhs from 08-11-2004 to 30-09-2005.
- 2) Network Project on Mitigating Bacterial Blight Disease of Pomegranate in MPKV Jurisdiction during 2009 and 2010 worth Rs. 83.60 Lakhs (Total) from National Research Center on Pomegranate, Solapur.
- 3) Potash fertilizer management in dryland crops of scarcity zone of Maharashtra- 2015-16 to 2017-18.
- 4) Evaluation of China aster (*Callistephuschinensis* (L) Nees.) varieties for yield and quality using biofertilizers’ funded by ATMA, Solapur was implemented (Rs. 1.0 lakh)-2018-19.
- 5) DAESI (Diploma in Agricultural Extension Services for the Input Dealers) worth Rs. 7, 40,000/- funded by MANAGE, Hyderabad at ZARS, Solapur w.e.f. 05-10-2019 to 27-10-2021.
- 6) Isolation of different beneficial microorganisms from Damask rose (*Rosa damascena*) rhizosphere and study of their effect on growth, yield and quality under rainfed conditions-2021-2023.

कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:-

Soil Science

1. Drought Management Options for Dryland Pigeonpea under Changing Climate
2. Development of Fertilizer Prescription Equation for Rainfed Chickpea
3. Development of fertilizer prescription equation for rainfed Sunflower
4. Performance of different cultivars of chickpea as influenced by different soil depths under dryland condition
5. Screening of pigeonpea varieties to terminal stress management under dryland condition
6. Effect of rainwater conservation techniques and potassium levels on yield of pigeonpea under dryland conditions
7. Effect of nipping and fertilizer levels on growth and yield of pigeonpea under dryland condition
8. Performance of different cultivars of pigeonpea as influenced by different soil depths under dryland condition
9. Effect of Zeolite application on growth, yield, water use efficiency and nutrient uptake of rabi sorghum under dryland condition at ZARS, Solapur
10. Soil Test Crop Response Correlation studies on dryland pigeonpea.

Involvement in Other Projects

1. Effect of vertical mulch on moisture conservation and productivity of custard apple under rainfed condition. (Agril. Engg.)
2. Performance of BBF planter and ridger planter with respect to moisture conservation, yield and economics of *rabisorghum*, chickpea and cowpea under dryland condition (Agril. Engg.)
3. Erodibility status of soils in Solapur District. (Agril. Engg.)
4. Catchment command storage relationship for enhancing water productivity. (Agril. Engg.)
5. Effect of organic manure on growth and yield of pigeonpea under scarcity zone of Maharashtra. (Agronomy, AICRPDA)
6. Effect of different sowing windows and fertilizer levels on growth and yield of Horse gram (*cv. PhuleSakas*) under dry land condition. (Agronomy, DFRS)

Soil Microbiology

A) Long Term Projects:

1. Production and sale of Phule *Trichoderma* Plus and Decomposing Culture to farmers.

B) Medium Term Research Projects:

1. Effect of seed biopriming with liquid *Azotobacter* and PSB on growth, yield and nutrient uptake by rainfed safflower
2. Evaluation of MPKV Bioconsortia against dry root rot of chickpea
3. Effect of seed biopriming with liquid *Acetobacter*, PSB and KMB on growth, yield and nutrient uptake by *rabi sorghum*- New Experiment
4. Effect of seed biopriming with liquid *Rhizobium* and PSB on growth, yield and nutrient uptake by cowpea- New Experiment

Involvement in Other Projects

1. Recycling of crop residue in the soil and its subsequent effect on performance of *rabi sorghum*.
2. Tillage and residue retention for resource conservation in black gram - *rabi sorghum* sequence.
3. Effect of vertical mulch on moisture conservation and productivity of custard apple under rainfed condition

AD-HOC PROJECTS

RKVY Funded Project on “Strengthening of Soil Microbiology Laboratory at Zonal Agricultural Research Station, Solapur for Commercial Production of Phule *Trichoderma* Plus and Decomposing Culture”.

Agricultural Economics:

Vacant post recently filled in. Research programme in Agricultural Economics to be finalized in consultation with Head, Deptt. of Agricultural Economics, MPKV, Rahuri

Agronomy

1. Effect of different sowing windows and fertilizer levels on growth and yield of horse gram

Agricultural Engineering

1. Effect of vertical mulch on moisture conservation and productivity of custard apple under rainfed condition
2. Water budgeting of farm pond and use of harvested water for protective irrigation to Sagargota under dryland conditions
3. Performance of BBF planter and ridger planter with respect to moisture conservation, yield and economics of chickpea under rainfed condition
4. Synthesis of Rainfall characteristics for study of the erosivity pattern of Solapur / Kolhapur district in scarcity zone of western Maharashtra
5. Erodibility status of soils in Solapur district
6. Assessment of bird scaring unit for protection of rabi sorghum under rainfed condition

Horticulture

1. Evaluation of local tamarind types for yield, quality, pest and disease incidence.
2. Studies on suitable planting distance for drumstick under dry land conditions
3. Integrated nutrient management in drumstick under dry land conditions
4. Effect of chemicals for induction of flowering in tamarind
5. Effect of irrigation on tamarind genotypes for yield and quality (filler trial)
6. Evaluation of wood apple genotypes under dry land conditions
7. Collection and evaluation of dragon fruit genotypes for yield and quality
8. Evaluation of safflower genotypes for leafy vegetable purpose
9. Evaluation of curry leaf genotypes under dry land conditions
10. Strengthening of Soil Microbiology Laboratory at Zonal Agricultural Research Station, Solapur for Commercial Production of PhuleTrichoderma Plus and Decomposing Culture (Co-PI of RKVY project).

Agricultural Entomology

1. Monitoring of insect pests on *kharif* crops
2. Monitoring of insect pests on *rabi* crops

Sunflower

1. Station Trial I of Sunflower
2. Station Trial II of Sunflower
3. University Multilocation Varietal Trial of Sunflower
4. University Multilocation Hybrid Trial of Sunflower
5. State Population Trial of Sunflower
6. State Hybrid Trial of sunflower
7. Initial Hybrid Trial of Sunflower (AICRP Coordinated)
8. Advanced Hybrid Trial of Sunflower (AICRP Coordinated)
9. CMS Based Population Improvement Programme
10. Germplasm Evaluation Trial (AICRP Coordinated)
11. Maintenance of CMS and R lines
12. State Multilocation Trial of Pigeonpea
13. University Multilocation Hybrid Trial of Pearl millet

७) केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम, उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका, इतर उत्पादने:-

- फुले ट्रायकोडर्मा प्लस व कंपोस्ट जीवाणू संवर्धक चे उत्पादन आणि विक्री
- कृषि महाविद्यालय, पुणे येथून विविध जैविक खते आणून शेतकऱ्यांना विक्री
- उद्यानविद्या रोपवाटिका- डाळिंब, सीताफळ, आंबा, कागदी लिंबू
- बिजोत्पादन- सूर्यफुल, हुलगा, मटकी, करडई, हरभरा, ज्वारी (फुले मधुरा), इ.
- शेतकऱ्यांच्या मातीच्या आणि पाण्याच्या नमुन्यांचे परीक्षण

८) गेल्या ५ वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी:-

a) विकसित वाण

हुलगा	-	फुले सकस
मटकी	-	फुले सरिता
सूर्यफुल	-	फुले भास्कर
बोर	-	फुले शबरी
करडई	-	फुले निरा, फुले भिवरा, फुले किरण, फुले गोल्ड

b) शिफारशी :-

- महाराष्ट्रातील अवर्षण प्रवण विभागामधील कोरडवाहू रब्बी ज्वारीचे धान्य आणि कडब्याचे अधिक उत्पादन घेण्यासाठी तसेच ५० % नत्र या अन्नद्रव्याच्या बचतीसाठी खालीलप्रमाणे जैविक खत तंत्रज्ञानाची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१७)
  - * पेरणीपूर्वी रब्बी ज्वारीस ॲसिटोबॅक्टर आणि अझोटोबॅक्टर प्रत्येकी २५ ग्रॅम प्रती किलो बियाणे या प्रमाणे बीजप्रक्रिया करावी आणि
  - * हेक्टरी २.५ टन शेणखत, २५ किलो नत्र आणि २५ किलो स्फुरद या अन्नद्रव्यांचा वापर करावा.
- महाराष्ट्रातील अवर्षणप्रवण विभागामधील कोरडवाहू रब्बी सूर्यफुलाचे अधिक उत्पादन घेण्यासाठी तसेच २५ % नत्र आणि स्फुरद या अन्नद्रव्यांच्या बचतीसाठी पेरणीपूर्वी बियाण्यास द्रवरूप अझोटोबॅक्टर आणि स्फुरद विरघळविणाऱ्या जीवाणू संवर्धकाची प्रत्येकी २५ मिली प्रती किलो बियाणे प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून हेक्टरी ४० किलो नत्र आणि २० किलो स्फुरद या अन्नद्रव्यांचा वापर करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१८)
- अधिक उत्पादन, फळांचा पिवळसर हिरवा रंग, अंडाकृती आकार, आंबट गोड चव तसेच फळ पोखरणारी अळी आणि भुरी रोगास सहनशील बोराचा वाण " फुले शबरी " महाराष्ट्रात लागवडीसाठी प्रसारित करण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१९)
- Spraying of 1% Potassium Nitrate (KNO_3) at 35 and 55 days after sowing along with recommended dose of fertilizer (50:25:25 N : P_2O_5 : K_2O kg ha⁻¹) is recommended for higher yield of *rabi* sorghum and mitigation of drought in medium deep black soils of scarcity zone of Maharashtra(2020).
- Soil application of 50 K_2O kg ha⁻¹ along with recommended dose of fertilizer (50 N : 25 P_2O_5 kg ha⁻¹) with 2.5 tonnes ha⁻¹ of FYM is recommended for *khari* sunflower grown on medium deep black soils of scarcity zone of Maharashtra for higher yield and monetary returns(2020) .
- कोरडवाहू हवामानामध्ये शेवग्याचे अधिक उत्पादन व आर्थिक फायदा मिळविण्यासाठी मुख्य खोडाची छाटणी ४५ से.मी. उंचीवर तसेच प्राथमिक आणि दुय्यम शाखांची छाटणी ३० से.मी. लांबीवर करावी अशी शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२१)
- महाराष्ट्राच्या अवर्षण प्रवण विभागातील कोरडवाहू रब्बी ज्वारीचे आणि कडब्याचे जास्तीत जास्त किफायतशीर उत्पादन घेण्यासाठी पेरणीपूर्वी १० किलो बियाणे, १० लिटर पाण्यात ३०० मिली प्रत्येकी मफुकृवि ॲसिटोबॅक्टर आणि स्फुरद

विघटक जीवाणू या प्रमाणात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात , १२ तास बुडवून काढून पेरणी करताना शिफारसीच्या ५० टक्के नत्र (२५ किलो/हेक्टर), ७५% स्फुरद (३८ किलो / हेक्टर) आणि १०० % पालाश (२५ किलो/ हेक्टर) वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२१)

- h) Application of recommended dose of N and P₂O₅ (50: 25 kg ha⁻¹) along with three foliar sprays of 2% water soluble fertilizer 19:19:19 at rosette stage (25-30 DAS), bud initiation stage (45-50 DAS) and flowering stage (55-60 DAS) is recommended for safflower grown on medium deep black soils of scarcity zone of Maharashtra at terminal drought condition for higher yield and monetary returns (2021).
- i) Application of recommended dose of N and P₂O₅ (50:25 kg ha⁻¹) at sowing along sulphur 40 kg ha⁻¹ incubated in one tone FYM 15 days before sowing to recommended for safflower grown on medium deep black sulphur deficient soils in scarcity zone of Maharashtra for higher yield and monetary returns (2021).
- j) Application of recommended dose of N and P₂O₅ (25:50 kg ha⁻¹) along with 5 t FYM and 2.0% foliar spray of Diammonium phosphate (DAP) at 50 % pod setting stage is recommended for chickpea grown on medium deep black soils in scarcity zone of Maharashtra for higher yield and monetary returns (2021).
- k) महाराष्ट्रातील अवर्षण प्रवण विभागातील मध्यम खोल, काळ्या जमिनीत तूर पिकाच्या अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा आणि जमिनीच्या शाश्वत सुपीकतेसाठी शिफारशीत खत मात्रा (२५: ५० कि./हे. नत्र : स्फुरद + ५ टन /हे. शेणखत) त्यानंतर १.० टक्के १९:१९:१९ या विद्राव्य खताच्या (१०० ग्रॅम प्रती १० लिटर पाणी) दोन फवारण्या फुले येण्याच्या (६०-६५ दिवस) व शेंगा भरण्याच्या (९०-९५ दिवस) अवस्थेत देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.(२०२२)
- l) महाराष्ट्रातील अवर्षणप्रवण विभागातील मध्यम खोल, काळ्या जमिनीत हरभरा पिकाच्या अधिक उत्पादन, आर्थिक फायदा आणि जमिनीतील अन्नद्रव्य व जास्त ओलावा टिकविण्यासाठी एक वर्षा आड, पेरणीपूर्वी एक महिना प्रेसमड ५ टन प्रती हेक्टरी व पेरणीच्या वेळी शिफारशीत खतमात्रा (नत्र: स्फुरद: पालाश: २५:५०:०० कि/हे.) देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.(२०२३)
- m) महाराष्ट्राच्या अवर्षण प्रवण विभागातील मध्यम खोल काळ्या जमिनीतील कोरडवाहू हरभऱ्यामध्ये ५०% शिफारशीत नत्र आणि २५ % स्फुरद खतांच्या बचतीसाठी आणि किफायतशीर उत्पादन घेण्यासाठी पेरणीपूर्वी प्रती किलो बियाणे प्रती लिटर पाण्यात २५ मिली मफुकृवि द्रवरूप रायझोबियम आणि २५ मिली मफुकृवि द्रवरूप स्फुरद विघटन करणारे जीवाणू या प्रमाणात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात बियाणे ६ तास बुडवून काढून सावलीत ३० मिनिटे वाळवून पेरणी करताना शिफारसीच्या ५० टक्के नत्र, ७५% स्फुरद आणि १००% पालाश खते (१३: ३८: ३० किलो नत्र, स्फुरद आणि पालाश प्रती हेक्टर) वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.(२०२३)
- n) महाराष्ट्राच्या अवर्षण प्रवण विभागातील मध्यम खोल काळ्या जमिनीतील कोरडवाहू मुग पिकामध्ये ५० % शिफारशीत नत्र आणि स्फुरद खतांच्या बचतीसाठी आणि किफायतशीर उत्पादन घेण्यासाठी पेरणीपूर्वी प्रती किलो बियाणे प्रती लिटर पाण्यात २५ मिली मफुकृवि द्रवरूप रायझोबियम आणि २५ मिली मफुकृवि द्रवरूप स्फुरद विघटन करणारे जीवाणू या प्रमाणात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात बियाणे १२ तास बुडवून काढून सावलीत ३० मिनिटे वाळवून पेरणी करताना शिफारसीच्या ५० टक्के नत्र आणि स्फुरद खते (१० :२० किलो नत्र आणि स्फुरद प्रती हेक्टर) वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.(२०२३)
- o) महाराष्ट्राच्या अवर्षण प्रवण विभागातील मध्यम खोल काळ्या जमिनीतील कोरडवाहू उडीद पिकामध्ये ५० % शिफारशीत नत्र आणि स्फुरद खतांच्या बचतीसाठी आणि किफायतशीर उत्पादन घेण्यासाठी पेरणीपूर्वी प्रती किलो बियाणे प्रती लिटर पाण्यात २५ मिली मफुकृवि द्रवरूप रायझोबियम आणि २५ मिली मफुकृवि द्रवरूप स्फुरद विघटन करणारे जीवाणू या प्रमाणात मिसळून तयार केलेल्या द्रावणात बियाणे १२ तास बुडवून काढून सावलीत ३० मिनिटे वाळवून पेरणी करताना शिफारसीच्या ५० टक्के नत्र आणि स्फुरद खते (१०:२० किलो नत्र आणि स्फुरद प्रती हेक्टर) वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२३)

- p) ज्वारी पिकाचे किफायतशीर उत्पादन मिळविण्याकरिता आणि नत्र, स्फुरद आणि पालाशयुक्त रासायनिक खतांची २५ % बचत करण्यासाठी बियाणास मफुकृवि संयुक्त जीवाणू संवर्धक खताची (अझोटोबॅक्टर, स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू आणि पालाश वहन करणारे जीवाणू) २५ ग्रॅम प्रती किलो बीयाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून त्यासोबत शिफारशीत रासायनिक खतांची ७५ % मात्रा वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.(२०२३)
- ९) **शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरू असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना.**
सध्या सुरू असलेले सर्व प्रयोग शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेऊन नियोजन केलेले आहेत. आणि या प्रयोगांच्या शिफारशी / निष्कर्ष शेतकऱ्यांना अत्यंत उपयुक्त ठरतील.
- १०) **संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणत्या कालबाह्य झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.**
सद्यस्थितीत चालू असलेले संशोधन प्रकल्प योग्य असून कोरडवाहू शेतकऱ्यांसाठी उपयुक्त आहेत. भविष्यात नवीन संशोधन प्रकल्प कोरडवाहू शेतकऱ्यांच्या गरजेनुसार सादर करण्यात येतील.

२५) कृषि संशोधन केंद्र, मोहोळ, जि. सोलापूर

अ. क्र.	विषय	तपशील				
१.	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	कृषि संशोधन केंद्र, मोहोळ, राष्ट्रीय महामार्ग ६५ शेजारी जि. सोलापूर ४१३ २१३				
२.	स्थापना वर्ष	१९१८				
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	क्षेत्र- २७.८५ हे				
		नांव	संख्या			
		संशोधन केंद्र इमारत	०१			
		खोल्या	०७			
		धान्य साठवण गोडाउन	०१			
		अवजारे ठेवण्यासाठी शेड	०२			
		विहीर	०१			
		इंधन विहीर	०१			
		शेततळे	०१			
		संगणक	०२			
		ट्रॅक्टरट्रेलर	०१			
		नांगर	०१			
		रोटाव्हेटर	०१			
		पेरणीयंत्र	०१			
		पंजी	०१			
		मळणीयंत्र	०१			
		ट्रॅक्टरचलीत पेरणीयंत्र	०१			
		मोटर सायकल	०१			
४.	मनुष्य बळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सद्या भरलेली व रिक्त पदे)	पदनाम	मंजूर	कार्यरत	रिक्त	शेरा
		सह. प्राध्यापक (कृषि वनस्पतीशास्त्र)	०१	०१	०	सेवाअधिग्रहीत कृषि वनस्पतीशास्त्र विभाग.म.फु.कृ.वि., राहुरी.
		सहा. प्राध्यापक (कृषि वनस्पतीशास्त्र)	०१	०१	०	
		वरिष्ठ संशो. सहाय्यक (कृषि वनस्पतीशास्त्र)	०१	०	०१	

		कनिष्ठ संशो. सहाय्यक (कृषि वनस्पतीशास्त्र	०२	०	०२	
		कृषि सहाय्यक	०२	०२	०	
		वरिष्ठ लिपिक	०१	०१	०	सेवाअधिग्रहीत मा.कृषि संशोधन परीषद, पुणे.
		लिपिक-नि- टंकलेखक	०१	०१	०	
		गणक	०२	०१	०१	
		शिपाई	०१	०	०१	
		पहारेकरी	०२	०	०२	
		मजूर	१५	०४	११	
		एकूण	२९	११	१८	
०५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	रब्बी ज्वारीचा भारी जमीनी करीता सुधारीत वाण विकसीत करणे. नंतर झालेला बदल रब्बी ज्वारीचा मध्यम जमीनी करीता सुधारीत वाण विकसीत करणे.				
०६.	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	सन १९३८ साली मालदांडी ३५-१ हा रब्बी ज्वारीचा वाण विकसीत करण्यात आला. रब्बी हंगामासाठी संकरीत वाण विकसीत करण्यासाठी आवश्यक आसलेल्या मादी व जोड वाण निर्मिती साठी सन १९८५ पासून विशेष भर देण्यात आला. त्यामधुन संशोधन केंद्रावर विकसीत केलेल्या १०४अ या मादी वाणावर आधारीत सी एस एच १५ आर (सन १९९५) व सी एस एच १९ आर,(सन २०००) साली हे संकरीत वाण अखिल भारतीय स्तरावर प्रसारीत करण्यात आले. सद्या कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प- रब्बी ज्वारीचा मध्यम जमीनी करीता सुधारीत वाण विकसीत करणे.				
०७.	केंद्रावर चालु असलेले ईतर उपक्रम उदा.बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.	बिजोत्पादन				
		सन	पिकांचे नाव	वाण	प्रत	एकुण बिजोत्पादन
		२०१८	हरभरा	विजय	मुलभुत	४७.८५ किं.
				विजय	पायाभुत	५९.०० किं.
			ज्वारी	मालदांडी ३५- १	केंद्रक	०.०५ किं.
		२०१९	---	---	---	---
		२०२०	हरभरा	फुले विक्रम	मुलभुत	४०.५० किं.
				फुले विक्रम	पायाभुत	१८.११ किं.

			ज्वारी	मालदांडी ३५- १	केंद्रक	०.०५ किं.
		२०२१	हरभरा	फुले विक्रम	मुलभुत	५७.६६ किं.
				फुले विक्रम	पायाभुत	३०.०० किं.
			करडई	एसएसएफ ७०८	मुलभुत	३.०० किं.
			ज्वारी	मालदांडी ३५- १	केंद्रक	०.०५ किं.
		२०२२	हरभरा	फुले विक्रम	मुलभुत	८३.०० किं.
				फुले विक्रम	पायाभुत	३४.५० किं.
				फुले विश्वराज	मुलभुत	९.२० किं.
			ज्वारी	मालदांडी ३५- १	केंद्रक	०.०५ किं.
०८.	गेल्या पाच वर्षात केंद्रवरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी	<p>केंद्रावरून घेण्यात येणा-या विविध कोरडवाहु चाचणी प्रयोगा द्वारे वेगवेगळ्या पिकाचा उदा.चवळी पिकाचा ‘फुले सोनाली’ हा वाण सन २०२० मध्ये खरीप हंगामासाठी लागवडी करीता शिफारसीत करण्यात आला.</p> <p>हरभरा पिकाचा ‘फुले विश्वराज’ हा वाण सन २०२० मध्ये रब्बी हंगामासाठी कोरडवाहु लागवडी करीता शिफारसीत करण्यात आला.</p> <p>मटकी पिकाचा ‘फुले सरीता’ हा वाण सन २०२० मध्ये खरीप हंगामासाठी कोरडवाहु लागवडी करीता शिफारसीत करण्यात आला.</p> <p>रब्बी ज्वारीचा ‘फुले यशोमती’ हा वाण हलक्या जमीनी करीता सन २०२१ मध्ये रब्बी हंगामासाठी कोरडवाहु लागवडी करीता शिफारसीत करण्यात आला.</p> <p>रब्बी ज्वारीचा ‘फुले पुर्वा’ हा वाण भारी जमीनी करीता सन २०२२ मध्ये रब्बी हंगामासाठी कोरडवाहु लागवडी करीता शिफारसीत करण्यात आला.</p> <p>वरील पिकांच्या वाणांचा शिफारसी मध्ये या केंद्राचा सहभाग महत्वाचा आहे.</p>				
०९.	शेतक-यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातिल गरजा लक्षात घेता सूरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? या संबधी सुचना.	<p>शेतक-यांना मजुरांची कमतरता भासत असल्याने यांत्रिकी करणाद्वारे काढणी साठी सुलभ असा वाण विकसीत करणे तसेच पक्षी पासुन ज्वारी पिकाचे संरक्षण मिळावे असा वाण विकसीत करण्यावर भर दयावा. सदरचा प्रकल्प हाती घेण्यात आलेला आहे.</p>				

<p>१०.</p>	<p>संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. या साठी लागणारे मनुष्य बळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय इ ालेल्या नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येइल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.</p>	<p>अ.क्र.४ नुसार दाखविण्यात आलेले मनुष्यबळ सदर प्रकल्पासाठी कार्यरत राहण्यासाठी अत्यंत निकडीचे आहे. खालील प्रमाणे पदे या केंद्रावर भरण्यात यावीत.</p> <ol style="list-style-type: none"> १. सहायागी प्राध्यापक - ०१ २. वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक - ०१ ३. कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक - ०२ ४. वरिष्ठ लिपीक - ०१ ५. गणक - ०१ ६. शिपाई - ०१ ७. पहारेकरी - ०२ ८. मजुर - ११ <p>सदरील संशोधन प्रकल्प उत्कृष्ट रित्या सुरु राहण्यासाठी वरीत पदांची निकड आहे, त्या द्वारे संशोधन कार्यात उन्नती / प्रगती होईल.</p>
------------	--	--

२६) कृषि संशोधन केंद्र, जेऊर, जि.सोलापूर

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता- कृषि संशोधन केंद्र, जेऊर, ता.करमाळा जि.सोलापूर पिन-४१३२०२

२. स्थापना वर्ष- १९४१

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा-

संशोधन केंद्राकडे एकुण क्षेत्र- १९.०९ हे क्षेत्र उपलब्ध आहे त्यापैकी लागवडी खालील क्षेत्र- १६.०० हे असुन इमारत व रोड तसेच पडीक क्षेत्र- ३.०९ इतके आहे. कार्यालयाकडील सुविधा मध्ये प्रक्षेत्र कार्यालय इमारत, अवजारे शेड, तसेच धान्यासाठी गोडावुन व पिकांना संरक्षित पाणी देणेसाठी एक विहीर, एक बोअर आहे.

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)-

अ.क्र	पद	मंजूर पदे	सध्या भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	सहाय्यक प्राध्यापक (कृषि विद्या)	१	०	१
२	कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक	१	०	१
३	कृषि सहाय्यक	२	२	०
४	मजूर	४	१	३
५	पहारेकरी	१	१	०
एकुण		९	४	५

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल-

कोरडवाहु शेतीसाठी विकसित केलेले वाण व तंत्रज्ञान पडताळणी करणे साठीचे उप-केंद्र म्हणुन कार्यरत

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प-

सध्यस्थितीत प्रक्षेत्रावरती खरीप हंगाम २०२३ मध्ये २.०० हे क्षेत्रावरती सोयाबिन पिकाचा बिजोत्पादन कार्यक्रम नियोजित आहे खरीप हंगामात सोयाबिन ,मटकी,व उडिद पिकाचे प्रयोग त्याचबरोबर उडिद पिकाचा उत्पादन चाचणी प्रयोग व रब्बी हंगामामध्ये टोमॅटोचा उत्पादन चाचणी प्रयोग ,करडई प्रयोग तसेच ज्वारी व हरभरा पिकाचे बिजोत्पादन घेण्यात येणार आहे व सध्या प्रक्षेत्रावरती ऊसाचे १.०० हे क्षेत्रावर बिजोत्पादन घेण्यात आलेले आहे.

७. केंद्रावर चालु असलेले इतर उपक्रम उदा .बिजोत्पादन,रोपवाटिका इ.

चालु खरीप हंगामात या केंद्रावरती २ हे क्षेत्रावरती सोयाबिनचे बिजोत्पादन घेण्यात येणार असुन सध्या केंद्रावर ऊसाचे ८६०३२ या वाणांचे तसेच १५०१२ या वाणांचे बिजोत्पादन घेण्यात आलेले आहे. त्याचप्रमाणे या केंद्रावरती रब्बी हंगामात ज्वारी,हरभरा तसेच करडई इ.पिकांचे विद्यापीठाच्या आदेशानुसार बिजोत्पादनाचा कार्यक्रम राबविणेत येतो.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या /केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारसी/उपलब्धी-

या केंद्रावर घेण्यात येणा-या मटकी या पिकाच्या (Multilocation trial) प्रयोगातुन फुले - सकस या कोरडवाहुसाठी च्या वाणांची शिफारस करणेत आलेली आहे

९. शेतक-यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत यासंबंधी सुचना-

सोलापूर जिल्यामध्ये मौजे शेलगाव (वां) जेऊर ता करमाळा येथे महात्मा फुले कृषि विद्यापिठ, राहुरी अंतर्गत कोरडवाहु संशोधन केंद्राचे केळी संशोधन केंद्र शेतकरी व प्रशिक्षण केंद्र व निर्यातक्षम केळी कामगार केंद्रामध्ये रुपांतर करणेबाबत चा प्रस्ताव जा.क्र.प्रशा व ससंसं/संशोधन प्रस्ताव/३१२/२०२३ ने दिनांक ९/२/२०२३ रोजी मा.संशोधन संचालक, महात्मा फुले कृषि विद्यापिठ, राहुरी यांना सादर केलेले आहे.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा .यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॉन (अनिवार्य)प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा-
मुददा क्र.९ नुसार विद्यापीठ स्तरावर कार्यवाही चालु आहे.

२७) कडधान्य व तेलबिया पिके संशोधन आणि प्रशिक्षण केंद्र, पंढरपूर, जि. सोलापूर

I	विद्यापीठांतर्गत संशोधन केंद्र/ प्रकल्पाचे प्रमुख संशोधन केंद्र, उपसंशोधन केंद्र आणि संशोधन पडताळणी केंद्र असे वर्गीकरण करावे.	संशोधन पडताळणी केंद्र			
II	अभ्यासगटाकडून संशोधन केंद्र/ प्रकल्पाचा आढावा घेण्यासाठी विद्यापीठांनी खालील नमुन्यात माहिती तयार करावी.				
१.	संशोधन केंद्राचे नांव व पत्ता	कडधान्य व तेलबिया पिके संशोधन आणि प्रशिक्षण केंद्र, कोर्टी रोड, पंढरपूर, जि. सोलापूर			
२.	स्थापना वर्ष	०६ जून, १९८१			
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	१.०० हे (तालुका कृषि अधिकारी, पंढरपूर यांचेकडून प्रति हे/ प्रति वर्ष रु. १.०० भाडेपट्टीने) इमारत- १, अतिथीगृह- १, ट्रॅक्टर ट्रेलर- १, नांगर- १, ट्रॅक्टरचलित पेरणीयंत्र- १, पंजी- १, विहीर- १, विंधनविहीर- १, शेततळे- १, संगणक- २ व मोटारसायकल- १ इ.			
४.	मनुष्यबळ				
अ. क्र.	पदनाम	मंजूर	भरलेली	रिक्त	
१	सहाय्यक प्राध्यापक (कृषि वनस्पतीशास्त्र)	०१	०१	०	
२	सहा प्राध्यापक (उद्यानविद्या)	०१	०१	०	
३	सहा प्राध्यापक (पिक संरक्षण)	०१	०	०१	
४	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक (कृषि विस्तार)	०१	०	०१	
५	वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक (किटकशास्त्र)	०१	०	०१	
६	कृषि सहाय्यक	०३	०३	०	
७	वरिष्ठ लिपिक	०१	०१	०	
८	कनिष्ठ लिपिक	०१	०१	०	
९	वाहचनचालक	०१	०	०१	
१०	शिपाई	०१	०	०१	
११	पहारेकरी	०१	०१	०	
		एकूण	१३	०८	०५
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	चवळी पिकाचे नवीन सुधारीत वाणांचे संशोधन करणे, कडधान्य व तेलबिया पिकांचे बहुस्थलीय वाणांचे चाचणी प्रयोग घेणे तसेच बीजोत्पादन घेणे.			
६.	पूर्ण झालेले	सन २००५ साली फुले पंढरी, २०१६ साली फुले विठई व फुले रखुमाई तसेच २०२१ साली फुले सोनाली हे			

	सध्या कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	चवळीचे वाण या संशोधन केंद्रावरून शेतक-यांसाठी प्रसारीत करण्यात आले. लवकर येणारे एकाच वेळी पक्व होणारे किड व रोगांना बळी न पडणारे अधिक उत्पन्न देणारे चवळीचे वाण विकसीत करण्याचे संशोधन सुरु आहे. त्याचप्रमाणे कडधान्य व तेलबिया पिकांचे विविध चाचणी प्रयोग सुरु आहेत.
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजात्पादन, रोपवाटीका इ.	बिजात्पादन- खरीप हंगाम- चवळी फुले सोनाली व सोयाबीन फुले किमया रब्बी हंगाम- हरभरा फुले विश्वराज रोपवाटीका- लिंबू फुले सरबती उत्पादक चाचणी प्रयोग- सोयाबीन पिकांवर पिक संजीवकांचा उत्पादक चाचणी प्रयोग
८.	गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/ केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारशी/ उपलब्धी	शेतक-यांसाठी चवळी पिकाचे फुले विठई २०१६, फुले र खुमाई २०१६ व फुले सोनाली २०२१ हे वाण प्रसारीत करण्यात आलेले आहेत. त्याचप्रमाणे मटकीची फुले सरीता, मुगाचे फुले चेतक व फुले सुवर्ण, उडीदाचे फुले वसु व फुले राजन तसेच तुरीचा फुले तृप्ती हे वाण प्रसारीत करण्यात या संशोधन केंद्राचा सहभाग आहे.
९.	शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सुचना	उद्यानविद्या व पिक संरक्षण विभागातील डाळिंब, द्राक्ष इ. फळे व भाजीपाला वर्गीय पिकांवर विविध रोगांवर संशोधन करणे आवश्यक आहे. त्यासाठी शास्त्रज्ञांची रिक्त पदे भरणे आवश्यक आहे.
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	अनुक्रमांक ०४ नुसार दाखविण्यात आलेले मनुष्यबळ सादर प्रकल्प कार्यरत राहण्यासाठी अत्यंत गरजेचे आहे. सहाय्यक प्राध्यापक (उद्यानविद्या), सहाय्यक प्राध्यापक (रोग शास्त्र), वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक ०२, शिपाई १, वाहनचालक १ इ. पदे या केंद्रावर भरण्यात यावीत. याशिवाय कायम आस्थापनेवर मजुरांची ०५ पदे मंजूर करण्यात यावीत. सदचा संशोधन प्रकल्प उत्कृष्ट सुरु राहण्यासाठी वरील पदे लवकर भरावी म्हणजे संशोधन कार्यात गती येईल.

कृषि महाविद्यालय, पुणे

१) जैविक नत्रस्थिरीकरण योजना, कृषि महाविद्यालय, पुणे

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: जैविक नत्रस्थिरीकरण योजना, कृषि महाविद्यालय, पुणे

२. स्थापना वर्ष : सन १९६०

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा : या योजनेचे प्रमुख उद्दिष्ट जीवानू खतांची निर्मिती असल्याने या योजनेकडे प्रायोगिक प्रक्षेत्र उपलब्ध नाही परंतु या योजनेकडे जीवाणू खतांच्या उत्पादनासाठी सुसज्ज प्रयोगशाळा आहे.

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे) :

अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
	कृषि अणुजीवशास्त्रज्ञ	०१	---	०१
१	वरिष्ठ संशोधन सहायक	०३	०२	०१
२	कृषि सहायक	०१	०१	--
३	वरिष्ठ लिपिक नि टंकलेखक	०२	०१	--
४	कनिष्ठ लिपिक नि टंकलेखक	०२	०१	--
५	प्रयोगशाळा सेवक	०१	--	०१
६	प्रयोगशाळा पाल	०२	--	०२
७	शिपाई	०२	०१	०१

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल:

संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश :

१. नत्र स्थिरीकरण करणारे जीवाणू व स्फुरद विरघळणा-या जीवानूंचे अलगीकरण करणे व त्यांची तपासनी करून जतन करणे.
२. कमी खर्चात जीवाणूखते तयार करण्याचे तंत्रज्ञान विकसित करणे.
३. विविध जीवाणू खतांचा वापर करून खतांची कार्यक्षमता वाढविणे.
४. मोठ्या प्रमाणावर जीवाणू खतांचे उत्पादन करणे.
५. सेंद्रिय शेतीमध्ये जीवाणू खतांचा वापर व महत्त्व वाढविण्यासाठी प्रयत्न करणे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

१. अझोटोबॅक्टर या जीवाणूंच्या कार्यक्षम प्रजातींचे प्रयोगशाळेत विलगीकरण करणे.
२. स्फुरद विरघळविणा-या जीवाणूंच्या कार्यक्षम प्रजातींचे प्रयोगशाळेत विलगीकरण करणे.
३. महाराष्ट्रातील जंगलातून गोळा केलेल्या मातीच्या नमुन्यातून सेल्युलोजचे विघटन करणा-या बुरशींचे प्रयोगशाळेत विलगीकरण करणे.

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटीका इ. :

खाली नमुद केलेल्या जीवाणू खतांची निर्मिती भुकटी आणि द्रवरूप स्वरूपात व्यवसायिक तत्त्वावर केली जाते:

१. अझोटोबॅक्टर
२. अझोस्फिरिलम
३. रायझोबियम
४. असिटोबॅक्टर

- ५ निळे हिरवे शेवाल
- ६ अझोला
७. स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू
- ८.पालाश वहन करणारे जीवाणू
९. ट्रायकोडर्मा प्लस
१०. पाचट कुजविणारे जीवाणू

वर्ष	जीवाणू खतांचे उत्पादन (मे.टन)	जीवाणू खतांची विक्री (मे.टन)	महसुली उत्पन्न (रुपये)
२०१८-१९	१९.६१	१९.७४	१४,७५,०२२/-
२०१९-२०	८.९९	९.४०	७,७१,३५८/-
२०२०-२१	११.८८	१२.६८	१४,३५,०७०/-
२०२१-२२	१२.३५	१३.६५	२०,६३,४३०/-
२०२२-२३	६४.९४	६५.२०	६०,४७,९९६/-

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या /केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्त्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी): खालीलप्रमाणे शिफारशी देण्यात आल्या आहेत.

१. गहू पिकाचे अधिक उत्पादन मिळवण्यासाठी तसेच रासायनिक नत्र स्फुरद व पालाश खताची २५% बचत करण्यासाठी बियाण्यास पेरणीपूर्वी अझोटोबॅक्टर ,स्फुरद विघटक जीवाणू आणि पालाशची उपलब्धता वाढविणा-या मफुकृवि संयुक्त जीवाणू संवर्धन खताची प्रती किलो २५ ग्रॅम या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून पिकास शिफारशीत रासायनिक खत मात्रेच्या ७५% खते (९० कि.नत्र, ४५ कि. स्फुरद आणि ३० कि.पालाश प्रती हे.) हे वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
२. मुगाचे किफायतशीर उत्पादन मिळविण्यासाठी बियाण्यास पेरणीपूर्वी रायझोबियम, स्फुरद विघटक जीवाणू आणि पालाशची उपलब्धता वाढविणा-या जीवाणुचे संयुक्त जीवाणू संवर्धन खताची प्रती किलो २५ ग्रॅम या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून पिकास शिफारशीत रासायनिक खत मात्रेच्या ७५% खते (१५ कि. नत्र व ३०कि. स्फुरद) वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
- ३.सोयाबीन पिकाचे अधिक उत्पादन ,२५ % रासायनिक खतांची बचत आणि जमिनीची सुपीकता टिकविण्यासाठी बियाण्यास म.फु.कृ.वि. संयुक्त जीवाणू संवर्धक खताची (रायझोबियम, स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू आणि पालाशचे वहन करणारे जीवाणू) २५ ग्रॅम प्रती किलो या प्रमाणात बीजप्रक्रिया त्याचबरोबर शिफारशीत खतांची ७५% मात्रा (३८:५६:३४ किलो नत्र : स्फुरद : पालाश व ५ टन शेणखत प्रति हेक्टरी) देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
४. ज्वारी पिकाचे किफायतशीर उत्पादन मिळविण्याकरिताआणि नत्र, स्फुरद आणि पालाशयुक्त रासायनिक खतांची २५% बचत करण्यासाठी बियाण्यास मफुकृवि संयुक्त जीवाणू संवर्धक खताची (अझोटोबॅक्टर ,स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू आणि पालाश वहन करणारे जीवाणू) २५ ग्रॅम प्रती किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून त्यासोबत शिफारशीत खतांची ७५% मात्रा वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.
५. हरभरा पिकाचे किफायतशीर उत्पादन मिळविण्याकरिता आणि नत्र, स्फुरद आणि पालाशयुक्त रासायनिक खतांची २५% बचत करण्यासाठी बियाण्यास मफुकृवि संयुक्त जीवाणू संवर्धक खताची (रायझोबियम, स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू आणि पालाशचे वहन करणारे जीवाणू) २५ ग्रॅम प्रती किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करून त्यासोबत शिफारशीत खतांची ७५% मात्रा वापरण्याची शिफारस करण्यात येत आहे.

९. शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत?
यासंबंधी सूचना: निरंक
१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा .यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य इ
गालेला नॉन -प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करुन उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा: निरंक

२) बाजरीवरील अरगट रोगाचे संशोधन व नियंत्रण योजना, कृषि महाविद्यालय, पुणे

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: बाजरीवरील अरगट रोगाचे संशोधन व नियंत्रण योजना, कृषि महाविद्यालय, पुणे

२. स्थापना वर्ष : सन १९६३

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा : क्षेत्र: ०.६६ हेक्टर

सुविधा: शेतीसाठी बोअरिंग पाणी व्यवस्था

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे) :

अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	सहायक वनस्पती रोगशास्त्रज्ञ	०१	०१	---
२	कृषि सहायक	०१	०१	---
३	मजुर	०१	०१	---

५. संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल:

संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश : निरनिराळ्या बाजरी पैदास केंद्रांकडून प्राप्त होणा-या नवीन बाजरीच्या वाणांची गोसावी रोगासाठी कृत्रिमरित्या तयार करण्यात आलेल्या रोगग्रस्त क्षेत्रात बाजरीवरील गोसावी रोगासाठी प्रतिकारकक्षमता आजमविणे

संशोधन केंद्राच्या मुळ उद्देशात नंतर झालेले बदल: निरनिराळ्या बाजरी पैदास केंद्रांकडून प्राप्त होणा-या नवीन बाजरीच्या वाणांची नैसर्गिक परिस्थितीत इतर रोगांसाठी प्रतिकारकक्षमता आजमविणे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

१. निरनिराळ्या बाजरी पैदास केंद्रांकडून प्राप्त होणा-या नवीन बाजरीच्या वाणांची गोसावी रोगासाठी कृत्रिमरित्या तयार करण्यात आलेल्या रोगग्रस्त क्षेत्रात बाजरीवरील गोसावी रोगासाठी प्रतिकारकक्षमता अभ्यासणे.
२. बाजरीवरील अरगट आणि गोसावी रोगास प्रतिकारक वाण जतन करणे.
३. बाजरीवर येणा-या विविध रोगांचे निरीक्षण करणे.
४. बाजरीवरील रोगांच्या तीव्रतेत हंगामानुसार होणारा बदल अभ्यासणे.
५. बाजरीच्या स्थानिक वाणांची निरनिराळ्या रोगांसाठी प्रतिकारकक्षमता अभ्यासणे.
६. बीजप्रक्रियेमुळे बाजरीवरील अरगट आणि गोसावी रोगांवर होणारा परिणाम अभ्यासणे.
७. जैविक नियंत्रके आणि बायोपॉलीमर यांचा बाजरीवरील गोसावी रोगाच्या नियंत्रणावर होणारा परिणाम अभ्यासणे.
८. जैविक नियंत्रके आणि बुरशीनाशके यांचा बाजरीवरील करपा रोगाच्या नियंत्रणासाठी अभ्यास करणे.

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटीका इ. :

या संशोधन केंद्रामार्फत विविध पिकांवरील रोगांसाठी उत्पादन चाचण्या घेण्यात येतात.

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या /केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्त्वाच्या शिफारशी / उपलब्धी):

गेल्या पाच वर्षात बाजरीच्या ४१७ वाणांची निरनिराळ्या रोगांसाठी प्रतिकारक क्षमता अभ्यासली आहे.

९. शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत?

यासंबंधी सूचना: अलीकडे पश्चिम महाराष्ट्रातील बहुतांशी क्षेत्रावर शेतकरी बाजरीच्या संकरित वाणांची लागवड करत आहेत. हे वाण गोसावी रोगास प्रतिकारक्षम असल्याचे दिसून येते. तथापी हे वाण करपा आणि तांबेरा रोगास बळी पडणारे असल्याचे सर्वेक्षणांती दिसून आले आहे. त्यामुळे या रोगांच्या संशोधनावर लक्ष केंद्रीत करणे गरजेचे आहे.

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा .यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाह्य इ गालेला नॉन -प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.: निरंक

३) अखिल भारतीय समन्वित जैविक कीड नियंत्रण प्रकल्प, कृषि कीटक शास्त्र विभाग कृ.म.वि पुणे-५

१. संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: अखिल भारतीय समन्वित जैविक कीड नियंत्रण प्रकल्प, कृषि कीटक शास्त्र विभाग कृ.म.वि पुणे-५

२. स्थापना वर्ष: १९९०-९१ (UR No. MTG-३(२९१) ४४४४/of ८९ dated ३१st July, १९८९

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा: १.२० हेक्टर

४. मनुष्यबळ (प्रकल्प निहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे):-

पद	मंजूर	भरलेली	रिक्त
१) सहयोगी प्राध्यापक किटकशास्त्रज्ञ	१	१	०
२) सहाय्यक प्राध्यापक किटकशास्त्रज्ञ	१	०	१

५. संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश व त्यानंतर झालेले बदल :

१. शेती आणि फलोत्पादनामध्ये शाश्वत आणि पर्यावरणास अनुकूल कीटक व्यवस्थापनासाठी जैविक नियंत्रण धोरण विकसित करण्यासाठी आणि प्रोत्साहन देण्यासाठी नैसर्गिक संसाधनांचा उपयोग करून शेतकरी समुदायाचा नफा आणि कल्याण वाढवणे.
२. शाश्वत पीक उत्पादनासाठी कृषी आणि बागायती पिकांमध्ये एकात्मिक कीड आणि रोग व्यवस्थापनाचा घटक म्हणून जैविक नियंत्रणास प्रोत्साहन.
३. शेतकऱ्यांच्या शेतात IPM मध्ये बायोकंट्रोलच्या उपयुक्ततेचे प्रात्यक्षिके घेणे.

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

- १) मोठ्या प्रमाणावर उत्पादनासाठी हा एचएनपीव्ही (HaNPV) प्रकल्प (१९९२)
- २) "ट्रायकोग्रामॅटिड्सच्या व्यावसायिक उत्पादनासाठी ऊस पिक आधारित शाश्वत पीक पद्धतीचा विकास" (१९९७-९८) साठी केंद्र पुरस्कृत योजना
- ३) "फळे आणि भाजीपाला कीटकांसाठी बायोकंट्रोल एजंट्सच्या विकास, उत्पादन आणि प्रात्यक्षिकासाठी उत्पादन युनिटची स्थापना (१९९७-२०००) या विषयावर तदर्थ संशोधन प्रकल्प
- ४) DBT नेटवर्क प्रकल्प "ऊस वूली ऍफिड, सेराटोव्हॅकुना लॅनिजेरा (१८ ऑगस्ट २००४ ते १८ ऑगस्ट, २००७) च्या व्यवस्थापनासाठी बायोकंट्रोल धोरणांचा विकास.
- ५) जैव-कीटकनाशकांच्या गुणवत्तेच्या मापदंडांच्या चाचणीसाठी DBT प्रायोजित संदर्भ प्रयोगशाळा (२००३-०४ आणि चालू).

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा बिजोत्पादन, रोपवाटिका इत्यादी:

१. या प्रकल्पांतर्गत जैविक कीडनाशके मेटॅरिझियम आणि व्हर्टीसिलीयम या दोन जैविक कीडनाशकांचे उत्पादन करून शेतकऱ्यांना विक्री चालू आहे. प्रकल्पांतर्गत जैविक कीडनाशके चाचणी प्रयोग, मित्रकिटक उत्पादन, जैविक कीडनाशके उत्पादन तसेच विविध कंपन्यांचे जैविक कीडनाशके पृथकरण केले जाते, शेतावरील प्रायोगिक कामे केली जातात.
२. सन २०२२-२३ या आर्थिक वर्षात पुढीलप्रमाणे महसूल उत्पन्न

१) जैविक कीटकनाशके	: - Rs ३९.३१ लाख
२) कीटकनाशके चाचणी प्रयोगशाळा	: - ०.८५ लाख
३) एकूण महसूल	: - ४०.१६ लाख

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी / उपलब्धी

१. *Metarhizium anisopliae* (मेटा-हीझीअम अॅनीसोप्ली) चे उत्पादन PDA माध्यमांवर करण्यात आले आणि टाल्कम पावडरवर मोठ्या प्रमाणात उत्पादन करून महाविद्यालयाच्या संशोधन फार्मवर तसेच शेतकऱ्यांच्या शेतात, उसावरील हुमनी कीडीच्या व्यवस्थापनासाठी २० हेक्टर पेक्षा जास्त प्रक्षेत्रावर प्रात्यक्षिक करण्यात आले. *M. anisopliae* या जैविक कीटकनाशकामुळे किडीच्या संख्येत ५२ ते ६० टक्के घट झाली.
२. बॅसिलस थुरिंगीएन्सीस या जैविक कीटकनाशकाच्या तीन फवारण्या (गॅलेरिया बीटीजी ४) @ २० मिली प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून पेरणीनंतर ४५ दिवसांनी १५ दिवसांच्या अंतराने फवारणी करण्याची शिफारस भेंडीवरील शेंडा पोखरणाऱ्या आणि फळ पोखरणाऱ्या नियंत्रणासाठी केली आहे. (संयुक्त ऍग्रेसको बैठक, MPKV, राहुरी २८-३० मे, २०१९) (राज्य स्तर).
३. SINPV @ २५० LE/ha (१.५ x १०१२ POBs/ha) किंवा *Nomuraea rileyi* @ २.५ kg/ha (१ x १०१३ conidia) १५ दिवसांच्या अंतराने कीड दिसल्यापासून स्पॉडोप्टराच्या नियंत्रणासाठी तीन फवारण्या करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे.
४. कृषी महाविद्यालय, पुणे आणि पश्चिम महाराष्ट्रातील पुणे जिल्ह्यातील खेड, दौंड आणि हवेली तहशील येथील नारळाच्या बागांमध्ये रुगोज स्पायरलिंग व्हाईट फ्लाय (*Rugose spiralling whitefly*) नियंत्रणासाठी अपट्रोक्रायसा अस्टरचा प्रात्यक्षिक वापर फायदयाचा दिसून आला.
९. शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत ? बदल करण्याची आवश्यकता वाटत नाही.
- १०) संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा. : निरंक

४) अखिल भारतीय समन्वित अळिंबी संशोधन प्रकल्प, कृषी महाविद्यालय, शिवाजीनगर, पुणे

१) संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता: अखिल भारतीय समन्वित अळिंबी संशोधन प्रकल्प, कृषी महाविद्यालय, शिवाजीनगर, पुणे

२) स्थापना वर्ष: २२.०८.१९८३

३) संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा: या संशोधन प्रकल्पांतर्गत सुरु असलेले विविध प्रकारच्या अळिंबीवरील संशोधन हे पूर्णतः नियंत्रित वातावरणात, बंदिस्त खोल्यांमध्ये करण्यात येते.

क्षेत्र:

१) अ.भा.स. अळिंबी संशोधन प्रकल्प एकूण जमीन उपलब्ध ११.०० गुंटे

२) एन.एच.एम. प्रायोजित बटन अळिंबी प्रकल्प: ४८ गुंटे

३) इमारती खालील क्षेत्र ०३.०० गुंटे

४) रस्त्याखालील क्षेत्र: निरंक

५) एकूण बांधकाम खोल्या: २१ (कार्यालय: ०२, अळिंबी उत्पादन व प्रशिक्षण: १८, प्रयोगशाळा :०१)

४) मनुष्यबळ

अ.क्र.	पदनाम	मंजूर पदे	सध्या भरलेली पदे	रिक्त पदे
१	सहयोगी प्राध्यापक (वनस्पती रोगशास्त्र)	१	१	-
२	प्राध्यापक सहाय्यक (वनस्पती रोगशास्त्र)	१	१	-
३	क. संशोधन सहाय्यक	१	-	१
४	कृषि सहाय्यक	१	१	-
५	लिपिक	१	१	-
६	मजूर	१	१	-
	एकूण	६	५	१

५) संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश व त्या नंतर झालेले बदल:

१) नैसर्गिकरीत्या आढळणाऱ्या जंगली अळिंबीचे सर्वेक्षण करणे आणि त्यातील खाण्या योग्य प्रजाती ओळखणे आणि त्यांची सूची तयार करणे तसेच आशादायक जातींच्या शक्यतांचा शोध घेणे.

२) प्रादेशिक अनुकूलतेसाठी अळिंबी संशोधन संचालनालय, चंबाघाट, सोलन (हि.प्र.) यांचेकडून आलेल्या आशादायक आणि उच्च उत्पन्न देणाऱ्या जातींचे मूल्यांकन करणे.

३) विविध खाद्य अळिंबीचे उत्पादन वाढविण्यासाठी उत्पादन तंत्रांना अंतिम रूप देण्यासाठी बहु-स्थानीय चाचणी करणे.

४) सब्सट्रेट, माध्यम, कंपोस्ट आणि केसिंगसाठी स्थानिक पातळीवर स्वस्त उपलब्ध असणारे शेतातील पिकांचे अवशेषांचा (कृषी कचरा) उपयोग करण्यासाठी चाचणी घेणे.

५) अळिंबी उत्पादकांना चांगल्या दर्जाचे स्पॉन (अळिंबी बियाणे) पुरविणे.

६) प्रशिक्षणाद्वारे अळिंबी लागवडीचे मोठ्या प्रमाणावर लोकप्रियता वाढविणे.

मशरूम लागवडीचे तंत्रज्ञान हे प्रशिक्षणाद्वारे, प्रदर्शनात सहभागी होऊन आणि विविध संस्थांनी विविध ठिकाणी आयोजित केलेल्या शेतकरी मेळाव्यात/चर्चासत्रात सहभागी होऊन हस्तांतरित केले जाते. तसेच दरवर्षी २३ डिसेंबर हा "राष्ट्रीय अळिंबी दिवस" म्हणून उत्सवात साजरा केला जातो.

मूळ उद्देशात बदल झालेले नाहीत.

६) पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प:

सदर संशोधन प्रकल्प योजनेतर योजना म्हणून कार्यरत आहे.

७) केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम:

अळिंबी उत्पादकांना उत्तम दर्जाचे स्पॉन (अळिंबी बियाणे) उत्पादन करून पुरवठा केला जातो. तसेच अळिंबी लागवडीबाबत मोठ्या प्रमाणावर लोकप्रियता, प्रचार व प्रसार वाढविणेसाठी प्रशिक्षणाचे आयोजन केले जाते.

अनुभवात्मक शिक्षण कार्यक्रम:

तसेच अनुभवात्मक शिक्षण कार्यक्रम या संशोधन प्रकल्पामार्फत राबविण्यात येतो आहे.

शीर्षक: अळिंबी लागवड तंत्रज्ञान, अभ्यासक्रम क्रमांक SRP-PATH ४०६, क्रेडिट = १० (०+१०).

या मध्ये विद्यार्थ्यांना विविध अळिंबीबाबत प्रात्यक्षिकांसह सखोल ज्ञान दिले जाते.

८) गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या/केंद्राचा सहभाग असणार्या महत्वाच्या शिफारशी/उपलब्धी: संशोधन केंद्रास मिळालेले पुरस्कार

१) दि. ८ - ९ जून २०२० रोजी माननीय डॉ. त्रिलोचन महापात्रा, सचिव, DARE आणि DG, ICAR, दिल्ली यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या अखिल भारतीय समन्वित अळिंबी संशोधन प्रकल्पांच्या वार्षिक कार्यशाळेत (व्हर्च्युअल) अ.भा.सं. अळिंबी संशोधन प्रकल्प, पुणे केंद्रास सन २०१९-२० साठी "सर्वोत्कृष्ट संशोधन केंद्र पुरस्कार" देऊन सन्मानित केले आहे.

२) डॉ. ए.सी.जाधव, कनिष्ठ कवकशास्त्रज्ञ यांची "मशरूम सोसायटी ऑफ इंडिया" च्या कार्यकारी परिषदेचे सदस्य म्हणून २५.०२.२०२२ ते २४.०२.२०२४ कालावधीसाठी नियुक्ती झाली आहे

९) शेतकऱ्यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत या संबंधी सूचना: सूचना नाहीत.

१०) संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा. : निरंक

५) अखिल भारतीय समन्वित बटाटा संशोधन प्रकल्प, गणेशखिंड, पुणे

१. संशोधन केंद्राचे नांव व पत्ता: अखिल भारतीय समन्वित बटाटा संशोधन प्रकल्प, विभागीय कृषि संशोधन, केंद्र, गणेशखिंड, पुणे-६७.

२. स्थापना वर्ष:- २००९

३. संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा:- निरंक

अ. जमिनीची माहिती - निरंक, कार्यालय इमारत उपलब्ध आहे.

४. मनुष्यबळ (प्रकल्पनिहाय मंजूर, सध्या भरलेली व रिक्त पदे)

पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे
सहाय्यक प्राध्यापक, उद्यानविद्या	०१	०१	००
सहाय्यक प्राध्यापक, कृषिकिटकशास्त्र	०१	०१	००
एकूण :-	०२	०२	००

५. संशोधन केंद्राचा मूळ उद्देश व त्या नंतर झालेले बदल -

उद्दिष्टे

१. बटाटा पिकावर पीक सुधारणा पीक उत्पादन तसेच पीक संरक्षण विषयी प्रयोग राबवणे
२. बतात पिकावरील कीड आणि रोगाचा आभास करून एकात्मिक नियंत्रण करणे

६. पूर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प -

खरीप व रब्बी हंगामात एकूण १७ प्रकल्प कार्यरत आहे.

७. केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. विजोत्पादन, रोपवाटीका इ.

निरंक

८. गेल्या पाच वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणा-या महत्वाच्या शिफारशी

उपलब्धी

५. महाराष्ट्रातील मैदानी विभागातील रब्बी बटाटा पिकाच्या अधिक उत्पादनाकरीता कुफरी सूर्य या वाणाची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१७)
६. महाराष्ट्रातील बटाटा लागवड क्षेत्रासाठी झिंक १.५किलो/ हे देण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०१७)
७. पश्चिम महाराष्ट्रातील बटाटा पिकावरील माव्याच्या प्रादुर्भावाची हवामान घटकावर आधारित एक आठवडा आधी पूर्व सूचना इ गमन सूत्राची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२०)
८. मध्यम कालावधीत परिपक्व होणा-या बटाटा पिकाच्या वाणांचे गुणवत्तापूर्ण उत्पादनासाठी तसेच अधिक उत्पन्नासाठी लागवडीनंतर ८० ते ८५ दिवसांनी झाडे जमिनीलगत कापून तदनंतर १० दिवसांनी बटाटा काढण्याची शिफारस करण्यात येत आहे. (२०२२)

९. शेतक-यांच्या सध्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन

प्रकल्पात काय बदल करावेत ? यासंबंधी सूचना

शेतकरी च्या गरजा लक्षात घेऊन प्रयोग ठरवण्यात येतात

१०. संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य

कोणता कालबाहय झालेला नॉन-प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.

निरंक

६) अखिल भारतीय समन्वयीत पुष्प संशोधन प्रकल्प, गणेशखिंड, पुणे

१.	संशोधन केंद्राचे नाव व पत्ता	अखिल भारतीय समन्वयीत पुष्प संशोधन प्रकल्प, गणेशखिंड पुणे जि. पुणे				
२.	स्थापना वर्ष	सन १९७५				
३.	संशोधन केंद्रावर असलेले क्षेत्र आणि इतर सुविधा	एकुण २.०० हेक्टर इतर सुविधा - लागवडीखालील क्षेत्र १.५८ हे., कार्यालय, भांडार ०.६६ हे., रस्ते बांध व नाल्या ०.४३ हे., सुविधा - एक बोअरवेल, प्रयोगशाळा साहित्य, कार्यालयीन वापराचे साहित्य.				
४.	मनुष्य बळ	पदनाम	मंजूर पदे	भरलेली पदे	रिक्त पदे	
		पुष्प विशेषतज्ञ	१	१	०	
		अनुवंशिक विशेषतज्ञ	१	०	१	
		सहाय्यक पुष्पतज्ञ	२	२	०	
		सहाय्यक रोगशास्त्र तज्ञ	१	१	०	
५.	संशोधन केंद्राचा मुळ उद्देश व त्यात नंतर झालेले बदल	उद्दिष्टे - १. व्यापारीदृष्ट्या महत्वाच्या फुलपिकांच्या वाणांचा संग्रह करून तुलनात्मक अभ्यास करणे. २. व्यापारीदृष्ट्या महत्वाच्या फुलपिकांच्या संकरीत वाणांची निर्मिती करून तुलनात्मक अभ्यास करणे. ३. फुलपिकांच्या उत्पादन वाढीसाठी सुधारीत तंत्रज्ञान विकसित करणे ४. फुलपिकांच्या रोग व किड यापासून संरक्षणासाठी एकात्मिक रोग व किड नियंत्रण पध्दती विकसित करणे. ५. काढणीतोर फुलपिकांचे आयुष्यमान वाढीसाठी तंत्रज्ञान विकसित करणे				
६.	पुर्ण झालेले व कार्यरत असलेले संशोधन प्रकल्प	१. पिक सुधारणा ७ प्रयोग २. पिक व्यवस्थापन ७ प्रयोग ३. पिक संरक्षण ६ प्रयोग				
७.	केंद्रावर चालू असलेले इतर उपक्रम उदा. बिजोत्पादन, रोपवाटिका इ.	बिजोत्पादन कार्यक्रम - अँस्टर, निशीगंध आणि ग्लॅंडिओलस				
		अ. क्र.	पिकाचे नांव	वाण	बियाणे अवस्था	क्षेत्र (हे)
		१.	अँस्टर	फुले गणेश पिंक फुले गणेश व्हाईट फुले गणेश परपल फुले गणेश व्हायोलेट	सत्यप्रत	०.४०
२.	निशीगंध (कंद)	फुले रजनी फुले रजत	सत्यप्रत	०.२०		

		३.	ग्लॅडिओलस	फुले निलरेखा	सत्यप्रत	०.२०
		४.	डस प्रोजेक्ट ऑन चायना अस्टर कार्यरत			
८.	गेल्या ५ वर्षात केंद्रावरून केलेल्या / केंद्राचा सहभाग असणाऱ्या महत्वाच्या शिफारसी/ उपलब्धी	१. निशीगंध - फुले रजत (२०१९)				
९.	शेतकऱ्यांच्या सद्याच्या आणि भविष्यातील गरजा लक्षात घेता सुरु असलेल्या संशोधन प्रकल्पात काय बदल करावेत? यासंबंधी सूचना	१. फुलपिकांचे नवीन वाण विकसित करणे २. फुलपिकांचा साठवण क्षमता वाढविणे ३. फुलपिकांपासून (निशीगंध, मोगरा, गुलाब) अत्तर, परफ्युम, सुगंधी द्रव्य तयार करणे. ४. एकत्मक रोग व किड नियंत्रण ५. ड्रोन टेक्नॉलॉजी, नॅनो टेक्नॉलॉजी यांचा अंतर्भाव करणे				
१०.	संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प सादर करावा. यासाठी लागणारे मनुष्यबळ आणि आर्थिक सहाय्य कोणता कालबाहय झालेला नॉन प्लॅन (अनिवार्य) प्रकल्प बंद करून उपलब्ध करता येईल याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.	-				